THE

VIDAGDHAMUKHAMANDANA

an ancient Sanskrit Poetical composition

BY

SRI DHARMADASA

of Kányakubja, India.

With a translation into Sinhalese

by

The Very Rev. C. A. Seelakkandha Thera.

Sailabimbarama, Vihara,

DODANDUWA

Published by

P. E. KALUPAHANA

Clerk, Police Court, Colombo.

Printed at

THE VIDYASAGARA PRESS,

Wellampitiya, Colombo.

1902.

විදග්ධමුඛ මණ්ඩනය

හෙවත්

ප්‍රශ්නශාස්ත්‍රානුගත

ප්‍රාචීන ප්‍රශස්ත සංස්කෘත කාව්‍යය.

පණ්ඩිත ශිරෝමණි භූත

ශ්‍රීමත් ධර්මදාස කවීන්ද්‍රයා විසින්

විරචිතයි.

දෙඩන්දූවේ

ශෛලබිම්බාරාම විහාරයෙහි නිවැසි

ගෞරවාර්හ ආචාර්ය්‍ය ශීලක්ඛන්ධ ස්ථවිරපාදයන් විසින්

ලියන ලද

සිංහලාර්ථ ව්‍යාඛ්‍යානයෙන් යුක්තයි.

කොළඹ

පොලිස් උසාවියේ ලිපිකාර ධුරයක් දරණ

දෙඩන්දූවේ

පී. ජ්. කළුපහන විසින්

විද්‍යාසාගර යන්ත්‍රාලයෙහි

මුද්‍රණය කරවන ලදී.

ශ්‍රී බු: ව: 2445.

1902.

PREFACE.

THE Vidagdhamukhamandana is an ancient Sanskrit poem by Sri Dharmadasa of Kanyakubja, India. The book is arranged in the form of questions and answers, giving much useful information. Some of the questions and their answers are given in Prakrit, Apabhransa, Magadhi, Paisaci and Loukika languages. In this respect, the book serves a useful purpose in giving one an idea of the nature of these respective languages, a knowledge of which was considered essential in a scholar in India as well as in Ceylon.

The author commences his book with the following stanza :—

"Siddhaushadhani bhava duhkha maha gadanan
Punyatmanan parama karna rasayanani
Prakshala naika salilani mano malanan
Sauddhodaneh pravacanani ciram jayanti."

From the above, it is clear that the author was a Buddhist. The number of classical works in Sanskrit written by Buddhist authors which have survived the vandalism of the troublous times that accompanied and followed the decline of Buddhism in India is large enough to show the extent of learning that existed in the Buddhist period. My co-religionists will feel gratified to see in this book an instance of that learning.

I am unable to fix, with any approach to certainty, the exact period as to when this book was written. In the 27th sloka of this book, the author has paid a compliment to the melody of the writings of a "Vana." This reference is assumed to be to the well-known poet Vana Bhatta, author of Harshacarita Kadambari, &c., who flourished in the reign of Harsha Vardhana, king of Kanyakubja. Indian scholars consider that Vana Bhatta lived in the seventh century of the Christian era. As there are grounds for believing that Sri Dharmadasa the author of this book was a contemporary of Vana Bhatta, I may put down the seventh century as the period when this work was composed.

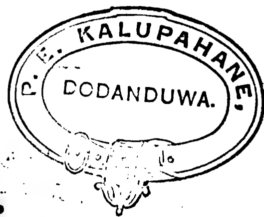
Durgadasa, the author of Abhidhana Sangraha, makes mention of a *Kosha* composed by Sri Dharmadasa; but I regret I have not been able to see a copy of this *Kosha* yet.

A number of friends, who became aware of the existence of this book, having expressed to me their desire to have it published with a translation into Sinhalese, I have, in deference to their wishes prepared this translation. Through Indian friends. I obtained several copies of the book and found that there were many discrepancies in the text. I also received from my friend, Professor Jivananda Vidyasagara Bhattacharya, B.A., President of the Free Sanskrit College, Calcutta, a presentation copy of an edition of this work brought out by him with a *Tika*, which was of great assistance to me in my present translation.

I trust that my translation will prove to be of use to my country-men, especially to those who are beginners in their studies.

C. A. SEELAKKHANDHA.

Sailabimbarama,
Dodanduwa, Ceylon,
May 3rd 1901.

විඥාපනය.

පරම විචිත්‍ර පරිශුද්ධ පාණිනී කාත්‍යායන චාන්ද්‍රාදි වාඞ්මය පාරදර්ශී නිඛිල විබුධජන සම්භාවිත තර්කාලඞ්කාර ඡන්දශ්ශ්‍රැති ස්මෘති පුරාණ නාටකාදි ශාස්ත්‍රාන්තරයන්ගෙන් සමලඞ්කෘතවූ මධුරතර කර්ණරසායන ගීර්වාණවාණී පරනාමධෙය්‍යයක් ඇති සංස්කෘතභාෂාවෙන් හා ප්‍රාකෘත-අපභ්‍රංශ-මාගධී-පෛශාචී-ලෞකිකාදී භාෂාවන්ගෙන්ද සරසනලද ව්‍යස්තසංඥාදි තුන්සැත්තෑවක් පමණ සූක්ෂ්මතර දුරවබොධ නානාවිධ විචිත්‍රශාස්ත්‍රක්‍රමයෙන් සමුපලක්ෂිතවූ පද්‍යාත්මක ශ්‍රව්‍යකාව්‍යාන්තර්ගත මේ විදග්ධමුඛමණ්ඩන නම්වූ ප්‍රශ්නග්‍රන්ථය විචත් කුලාවතංසපූජ්‍යපාද ශ්‍රීමද්ධර්මදස කවිවරයන් විසින් සමස්තශාස්ත්‍රීජනසමූහයාගේ මුඛාලඞ්කාරණයට අත්‍යන්තොපකාරිවනලෙසත් විද්‍යාභිලාෂී බාලජන්තාව සූක්ෂ්මතරනිපුණ නානාශාස්ත්‍රනයින් මණ්ඩනය කරණු පිණිසත් ලාලිත්‍ය මධුර කොමල පදාවලියෙන් මොනවට හොබවා රචනාකරණලද්දේය.

මේ ග්‍රන්ථයවනාහි විද්‍යාර්ථිජනයන්ගේ ප්‍රඥාවෛපුල්‍යය නිරායාසයෙන් වනපරිද්දෙන් තදුපායවූ නානාශාස්ත්‍රීය යුක්ති සන්දර්ශනය මුල්කොට සුනිපුණ අනෙක ප්‍රශ්නයන්ගෙන් හා තත්මූලකකොට ඇති විවිධවිසර්ජනාවෙන්ද සරසා කරණලද හෙයින් ප්‍රශ්නශාස්ත්‍රය පිළිබඳ විශිෂ්ට ග්‍රන්ථයක්වේ, ප්‍රශ්නශාස්ත්‍රයවූ කලී බුද්ධිමද්විද්‍යාර්ථීන්ගේ ප්‍රඥාපාටවය යුහුසුළුව කරවීමට ඥා ඥානයාගේ අතිශයසමුද්දීපතියටද පරමොපකාරීවූ සදුපායෙක්මැයි, විද්‍යාර්ථිබාලයන්ගේ ඥානයට වහා නොවැටහෙනයමක් ප්‍රශ්නානුසාරයෙන් විචාරීම් වශයෙන් යුහුසුළුව අවබොධකරවීමට යමෙක් ප්‍රොත්සාහී වන්නේනම් ඔහුගේ ඒසමුද්‍යොගය විද්‍යාභිලාෂී බාලපරම්පරාවට අතිශයින් හිතපිණිසද සැපපිණිසද වන්නේමැයි, ප්‍රොත්සාහී ජනයන්ටද එයින් මෙලොවහිදීම විපුලප්‍රයොජනයක් ලැබියහැකිවන්නේය.

එහෙයින් කීහ.

“අඥානාං චෛව යො ඥානං දද්‍යාද්ධර්මොපදෙශනඃ,
කෘත්ස්නාං ච පෘථිවීං දද්‍යාත්තෙන න තුල්‍යං න තත්ඵලම්”යි.

එසේහෙයින් මේ ශ්‍රීධර්මදාසකවිවරයන්විසිනුදු අනධීත විශිෂ්ට ශාස්ත්‍රාන්තරඇති විද්‍යාර්ථීන්ගේ ප්‍රඥාභිවෘද්ධිය විපුලකරවනු පිණිස මහෝත්සාහයකින් මේ ග්‍රන්ථය සම්පාදනයකර තිබෙන බවද හැගේ, ප්‍රඥාභිවෘද්ධියපිණිස භාවිතාකටයුතුවූ ග්‍රන්ථයන් අතුරෙන් මේග්‍රන්ථයත් අවශ්‍යයෙන්ම භාවිතාකටයුතු එකකි, ප්‍රඥාපටුත්වය සඳහා නානාශාස්ත්‍රාභ්‍යාසයද ආවශ්‍යකමැයි.

එහෙයින් කීහ පුරාතනයෝ.

"යෙසං න සඤ්චිතා පඤ්ඤා නෙකසත්ථන්තරෙචිතා,
සම්මොහබහුලතා වෙතෙ නාවබුජ්ඣන්ති කිඤ්චිපි"

සාංඛ්‍යප්‍රවචන භාෂ්‍යයෙහිද.

"ශ්‍රොතව්‍යඃ ශ්‍රුතිවාක්‍යෙභ්‍යො මන්තව්‍යශ්චොපපත්තිභිඃ,
මත්වා ච සතතං ධ්‍යෙය එතෙ දර්ශනහෙතවඃ"යි.

තවද නානාවිධ විශිෂ්ට ශාස්ත්‍රක්‍රමයන්ගේ හා සංස්කෘත-ප්‍රාකෘත අපභ්‍රංශ-මාගධී-පෛශාචී—ලෞකික—යනභාෂාවන්ගේද විශෙෂවිභාග දනුකැමති විද්‍යාර්ථීන්ට මේ එකම ග්‍රන්ථයකින් ඒශාස්ත්‍රභාෂා සම්බන්ධ තත්වය ඉතා පහසුවෙන් ඉගෙණීමට හැකිවනලෙස සංක්ෂිප්තකොට හකුලා මේ ග්‍රන්ථය කරතිබෙන රග ඉතාමත් පැසසියයුතුවේ, මෙයින් ලැබියහැකි විපුලප්‍රයොජනය ගැණවත් මෙහි ඇත්තාවූ විශිෂ්ටතාව ගැණවත් වැඩිදුර වර්ණනා නොකලාට මේ පොත බලන සුධීන්ට ඒද මනාව වැටහේමැයි.

මෙහි කර්තෘවූ ශ්‍රීධර්මදාසකවිවරතෙම කවරකලෙක්හි කවරරටක් විජෘම්භණයකළ කවර ලද්ධි ඇත්තෙක්ද යනු මිලගට සෙවියයුතුව තිබේ, මේ පොතෙහි පළමුවෙනි සතරවෙනි පරිච්ඡෙදයන්හි 1 වෙනි 27 වෙනි 67 වෙනි ශ්ලොකවල ප්‍රකාශව තිබෙන පරිදි අනුව සෙවීමෙන්ම මේ ග්‍රන්ථකර්තෘවරයා ජීවත්ව සිටි කාලය හා දෙශලබ්ධිද දැනගන්ට ඕනෑබව පෙණේ.

ආරම්භශ්ලොකය.

"සිද්ධෞෂධානි භවදුඃඛමහාගදානාං.
පුණ්‍යාත්මනාං පරමකර්ණරසායනානි,
ප්‍රක්ෂාලනෛක සලිලානි මනොමලානාං
ශෞද්ධොදනෙඃ ප්‍රවචනානි චිරං ජයන්ති"යි.

මෙහි ඉෂ්ටදෙවතානුස්මරණ සන්දර්ශිත ප්‍රාරම්භ ශ්ලොකයෙන් අපභාන්‍යවත් ගෞතමසර්වඥයන්වහන්සේගේ ප්‍රවචනසඞ්ඛ්‍යාත සද්ධර්මයට ස්තුතිපුරඃසරව ආශීර්වාද මුඛයෙන්ම ග්‍රන්ථාරම්භය කළහෙයින්

මේ ග්‍රන්ථකර්තෘවරයා බෞද්ධයෙක් බව තෙමේම හඟවයි, එසේ හෙයින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි කර්තෘවූ ශ්‍රී ධර්මදාස කවිවරයා බෞද්ධලබ්ධිඇත්තෙකුබවම නිශ්චයකොට කියහැකියි, ඒකාලයෙහි කාශ්මීර, ගන්ධාර, මගධ, මාලව, උජ්ජයිනී, සින්ධු, ලාට, ගෞඩ, නෙපාල කාන්‍යකුබ්ජ ආදි දඹදිවට අයත් බොහෝ රටවල බුද්ධාගම හොඳින් බැබලුණේය, ඒ රටවලද බුද්ධාගම පිළිගත්තාවූ අමර, පුරුෂොත්තමදෙව, මහෙශ්වර, මාතඞ්ග, භූපාල, ජම්බුගුරු, ප්‍රභව, ශය්‍යම්භව, යශොභද්‍ර, සම්භූත, භද්‍රබාහු, ස්ථූලභද්‍ර, මහාගිරි, සුහස්ති, සුස්ථිත, සුප්‍රතිබුද්ධ, කොටික, වජ්‍රසූරි, ප්‍රද්‍යුම්නසූරි, ගුණසෙනසූරි, දෙවචන්ද්‍ර, හෙමචන්ද්‍ර, සොමප්‍රභ, ජිනප්‍රභ, ශොභනමුනි, ක්ෂෙමෙන්ද්‍රාදි ප්‍රසිද්ධ කවිවරයන් බොහොදෙනෙකු විසූ බවද ඒකවිවරයන්විසින් ශාස්ත්‍රාගම සම්බන්ධ නොයෙක් ප්‍රශස්ත ග්‍රන්ථ නිර්මාණය කළබවද දඹදිව ඉතිහාසවල ප්‍රකාශව තිබේ, මෙයින් සමහර පණ්ඩිතවරයන් ශ්වෙතාම්බරධාරී ජෛනලබ්ධිකයන් බව සිතීමට කරුණු පෙණෙතත් ඇතැම්අය යහපත් බෞද්ධයන් බවම සිතන්ට හැකිය, ඒකාලයෙහි මගධරටට අයත් පාටලිපුත්‍රාදි නගරද බොහෝ සෙයින්බෞද්ධ භික්ෂූන්ගෙන් විජෘම්භණය වී තුබුනුබව මෙම පොතේ හතරවෙනි පරිච්ඡෙදයේ හැටහත්වෙනිශ්ලොකයෙන්ද පැහැදිලිවෙයි·

67 වෙනි ශ්ලොකය.

“භික්ෂවො රුචිරාඃ සජ්ජෛව සුරසාශ්ච ජනප්‍රියාඃ,
ක්ෂමායා මතිසම්පන්නා දෘශ්‍යන්තෙ මගධෙ පරම්-”යි.

තවද මේ පොතේ හතරවෙනි පරිච්ඡෙදයේ විසිහත්වෙනි ශ්ලොකයෙන් කාන්‍යකුබ්ජ නගරයෙහිවිසූ මහාකවි බාණභට්ට කවිවරයන්ගේ වාක්‍යරචනාවල තිබෙන මධුරමනොහරතාව හා සඤ්ගීගුඩිද බෙහෙවින් වර්ණනාකොට තිබේ.

27 වෙනි ශ්ලොකය.

“රුචිරස්වරවර්ණපදා-රසභාවවතී ජගන්මනො හරති,
තත් කිං තරුණී නහි නහි-වාණී බාණස්‍ය මධුරශීලස්‍ය.”

මේ ශ්ලොකයේ “බාණස්‍ය” යන්නෙන් බාණභට්ටකවිවරයාම කියනලද හෙයින් මේ ග්‍රන්ථකර්තෘවූ ශ්‍රීධර්මදාස කවිවරයාගේ කාලය නිශ්චය කරගැණීමට මේක ඉතා ප්‍රයොජනවේ, ලොකයෙහි පතළ කීර්ති ඇති මහතුන්ගේ චරිතශ්‍රවණයෙන් පණ්ඩිතයන්ගේ සදා සිත් ඉතා සතුටුවෙති සතු මිද්ධවකසම්ප්‍රදායෙකි.

එහෙයින් කීහ වාණභට්ටකවිවරයෝ.

“සාධූනා මුපකර්තුං-ලක්ෂ්මීං ධර්තුං විහායසා ගන්තුම්,
න කුතුහලි කස්‍යමන-ශ්චරිතං හි මහාත්මනාං ශ්‍රොතුම්.

මෙසේ හෙයින් විදූෂීන්ගේ උද්ග්‍රහණයපිණිසත් මේ ග්‍රන්ථනිර්මාණයකළකාලය නිශ්චයකිරීම පිණිසත් මෙහිදී වාණභට්ට කවිවරයාගේ පරම්පරාව මදක් විස්තාරව දක්වියයුතුවේ.

මේ ග්‍රන්ථයෙහි කර්තෘභූත ශ්‍රීධර්මදාස කවිවරයා වාණභට්ටකවිවරයාට සමකාලීනව හෝ ආසන්නකාලීනව විසූවෙක් වියහැකියි, * මහාකවිසුබන්ධුවිසින් විරචිතවාසවදත්තානම් මාහැඟි ගද්‍යකාව්‍යය අවලම්බනයකොට වාණභට්ට කවිහුවිසින් රචනාකළ හර්ෂචරිතනම් ගද්‍යකාව්‍යයෙහි වාත්ස්‍යගොත්‍රයෙහි උපන්නාවූ කුවෙරභට්ටනම්නමමීමුත්තනුවන් වර්ණනාකිරීම මුල්කොටගෙණ තමන්ගේ පරම්පරාව බෙහෙවින් විස්තාරව දක්වා තිබේ, “භට්ට” යන නාමය වේදයදත් පණ්ඩිතවරයන්ට ව්‍යවහාරකරණ ගෞරවනාමයකි, මේනාමය සමහරු “භට්ටවාණ” නොහොත් “වාණභට්ට” කියා අභිධානයට පූර්වද පරවද ව්‍යවහාර කෙරෙති, ඒ කාලයේ දඹදිව විසූ ප්‍රසිද්ධ වැදගත් පණ්ඩිතවරු වැඩිදෙනෙකුත් මේ භට්ට නාමය ව්‍යවහාරකොට තිබෙන බවද පෙණේ, දැන්කාලේද එසේ ව්‍යවහාරකෙරෙති.

මේ වාණභට්ට කවිවරතෙම භාරතවර්ෂයනමින් ප්‍රසිද්ධවූ දඹදිව ශෝණනම් නදියෙහි පශ්චිමතීරයෙහිවූ ප්‍රීතිකූටනගරයෙහි උපන්නේය, මොහුගේ පියතෙම වාත්ස්‍යගොත්‍රයෙහි උපන් චිත්‍රභානු නමින් ප්‍රසිද්ධවසිටි කෙනෙකි, මව්තොමෝ රාජදෙවිනමින් ප්‍රසිද්ධ තැනැත්තියෙකි, ඒ කාලයෙහි ඉතා ප්‍රසිද්ධව විසූ ච්‍යවනනම් ඍෂිහුගේ ආශ්‍රමයත් මේ ප්‍රීතිකූටනගරයට නුදුරුවම පිහිටාතුබුණේය, කුවෙරභට්ට නමින් ප්‍රසිද්ධව සිටි වාණභට්ට කවිවරයාගේ මීමුත්තනුවන්ට † අච්‍යුත-ඊශාන-හර-පශුපති-යන නම්වලින්යුත් පුත්‍රයෝ සතරදෙනෙක් වූහ, පශුපතිහට අර්ථපතිනමින් එකම පුත්‍රයෙක් විය, අර්ථපතිහට භෘගු-හංස-ශුචි-කවි-මහීදත්ත-ධර්ම-ශතවේද-චිත්‍රභානු—අක්ෂ-අහිදත්ත-විශ්වරූප-යන නම්වලින් පුත්‍රයෝ එකොළොස්දෙනෙක් ඇතිවූහ,

---

* මහාකවිසුබන්ධු ජීවත්වසිටියේ ක්‍රිස්තුවර්ෂ 600 පමණේදී බව උගත් වැඩිදෙනා පිළිගෙණ තිබේ.

† මෙහි සඳහන්වූ මේනාම් සමහරක් ඇතැම් පොත්වල මීට ටිකක් වෙනස්ව දකින්ට තිබේ,

වාණභට්ටකවිවරයාගේ පිතෘවූ චිත්‍රභානුතෙම අර්ථපතිහුගේ අටවෙනි පුත්‍රයාය, වාණභට්ටකවිවරයාගේ බාල්‍යාවස්ථාවෙහිදීම මව් කාලක්‍රියා කළාය, පියානන්විසින් ඉතා උත්සාහයෙන් නැලවීම් පොෂ්‍යකිරීම් ආදියෙන් ලදරුකාලයෙහි වාණභට්ට කවිවරතෙම වර්ධනයට පමුණුවනලද්දේය, වාණභට්ට කවිවරයාට තුදුස්හැවිරිදි වයසෙහිදී ප්‍රියවූ චිත්‍රභානුද කාලක්‍රියාකෙළේය, මෙසේ මව්පියන්ගේ වියොගයෙන් දූඛිදූකට පත් වාණභට්ටකවිවරතෙම සසරට කලකිරී ස්වකීය ගෘහය පවා අත්හැර දේශාටනයට පටන්ගත්තේය, බොහෝ කලක් දේශාටනය කිරීමෙන් ලොකශික්ෂාව හා උගතමනා නොයෙක් ශාස්ත්‍රද ඉගෙණ තමන්කෙරෙහි පැවති විද්‍යාචාතුර්යයෙන් හා ඥානබලයෙන්ද පතලාවූ කීර්තිඇත්තෙක් විය, බොහෝකලක්ම දේශසංචාරණයෙහි නියුක්තව සිට පසුව ස්වකීය ගෘහයට සම්ප්‍රාප්තවිය, විද්‍යාචාතුර්යයෙන් හා බුද්ධිප්‍රභාවෙන්ද පාණ්ඩිත්‍යයෙන්ද කාව්‍යපටුත්වයෙන්දයන සතරකාරණයෙන් වාණභට්ට කවිවරයා අභිප්‍රසිද්ධියට පැමිණිබැව් දත් කාන්‍යකුබ්ජ නගරාධිපති හර්ෂවර්ධනනම් නරපතීන්ගේ පුත්‍රවූ කෘෂ්ණදෙව කුමාරයා විසින් වාණභට්ටකවිවරයා කාන්‍යකුබ්ජනගරයෙහි රාජසභාවට කැඳවාගැණීම පිණිස පියරජු මෙහෙයන ලද්දේය, මේ මෙහෙයීමෙන් සතුටුවූ රජ වාණභට්ට කවිවරයා කැඳවාගෙණ ඒම පිණිස රාජදූතයන් යැවීය, රජුගේ නියොගයෙන් යවනලද දූතයන් සමග වාණභට්ටකවිවරතෙම පසුව කාන්‍යකුජබ්නගරයට පැමිණියේය.

හර්ෂවර්ධන රජතෙම වාණභට්ට කවිවරයාගේ පාණ්ඩිත්‍යයද කාව්‍යපටුත්වයද දැක අතිශයින් විස්මයට පැමිණියේයයි ඉතිහාසවල කියා තිබේ,ඒකාලයෙහි හර්ෂවර්ධනරජහුගේ සභාවෙහි මයූරභට්ට–* මානතුඞ්ගයන ප්‍රසිද්ධ කවිවරයෝ දෙදෙනාද විජෘම්භමාණවූහ, මෙසේ කාලාතික්‍රමණය කොට නැවත වාණභට්ට කවිවරතෙම මයූරභට්ටනම් කවීන්ද්‍රයාගේ දුහිතෘව විවාහකොට පාවාගත්තේය, හර්ෂවර්ධනනම් මේ නරශ්‍රෙෂ්ඨතෙම "ශ්‍රීහර්ෂ" "වික්‍රමාදිත්‍ය"යන අන්‍ය නාමද්වයකින්ද ප්‍රකටවීයයි රාජතරඞ්ගිණියෙහි තුන්වෙනි තරඞ්ගයෙහි එක්සියවිසිපස්වෙනි ශ්ලොකයෙහි හා හර්ෂචරිතයෙහිද ප්‍රකාශව තිබේ.

රාජතරඞ්ගිණියෙහි 125 වෙනි ශ්ලොකය.

"තත්‍රානෙහස්‍යුජ්ජයින්‍යාං ශ්‍රීමාන්හර්ෂාපරාභිධඃ,
එකච්ඡත්‍ර ශ්චක්‍රවර්ත්ති වික්‍රමාදිත්‍ය ඉත්‍යභූත්."

---

* "මානාතඞ්ග"-සමහර.

හර්ෂචරිතයෙහි.

"ජයති ජ්වලත්ප්‍රතාප-ජ්වලන ප්‍රාකාරකෘත ජගද්‍රක්ෂඃ,
සකලප්‍රණයි මනොරථ-සිද්ධිඃ * ශ්‍රීපර්වතො හර්ෂඃ."

මේ හර්ෂවර්ධනනම් රජහු ක්‍රිස්තුවර්ෂ (606 x 657) හයසියහයටත් හයසියපණස්හතටත් අතර කාලයකැ කාන්‍යකුබ්ජනගරයෙහි රාජ්‍යයකළබව කියා තිබේ, උගත් වැඩිදෙනාගේ මතවල හැටියට හර්ෂවර්ධන රජ ක්‍රිස්තුවර්ෂ 700 මුලභරියේදී රාජ්‍යකළ බව සිතියහැකිවේ, වර්තමානකාලයෙහි දඹදිව සිටින පණ්ඩිත කනෛහයාලාල බ්‍රාහ්මණ මහතුන් ආදි උගතුන්ගේ මතවල හැටියට මේරජහු මුල්කොටගෙණම වික්‍රමාදිත්‍යශකවර්ෂය ව්‍යවහාරකිරීමට පටන්ගත් බවද පෙණේ, සර් විලියම් හන්ටර් ආදි සමහර යූරෝපීය උගතුන් භොජ රජතුමාවත් වික්‍රමාදිත්‍යයන නාමය ව්‍යවහාරවූ නිසා ඒකාලයේ පටන් වික්‍රමාදිත්‍ය ශකවර්ෂය ව්‍යවහාරවීයයිද කියාතිබේ, හියුන්සාන් (Hisun Thang)නම් චීන බෞද්ධ භික්ෂූන්වහන්සේ දඹදිව පුරාණ පූජනීය බෞද්ධ ස්ථාන දැක වැඳපිදීමපිණිස පැමිණි කාලයේ මේ හර්ෂවර්ධන රජහා බාණභට්ට කවිවරයාත් ජීවත්වසිටි බවද ඔවුන් සම්බන්ධව දතමනා වෙනත් තොරතුරුද විස්තරවශයෙන් හියුන්සාන්ගේ පොතේ ප්‍රකාශව තිබේ, හර්ෂවර්ධන-ශිලාදිත්‍ය-හියුන්සාන්-යනමේ උතුමන් සමකාලීනවූහෙයින්ද ප්‍රවර සෙනරජ ක්‍රිස්තුවර්ෂ 500×600 මත් අතර කාලයක විසූයේයයි කීම යුක්තතරවේ යනු ප්‍රොප්සර් වීබර් මහතුන්ගේ මතබව පෙණේ, ලක්දිව කුමාරදාසරජුදවස දඹදිව දක්ෂිණමධුරාවෙහි ශ්‍රීහර්ෂනම් රජෙක් විසූයේය, මේරජ නීලපටධරයන් විසින් කළ සද්ධර්මප්‍රතිරූපක නීල පටදර්ශනය ආදි අව්‍යවස්ථිත ග්‍රන්ථ දැක මේවනාහි ධර්මයෙක් නොවෙයි ශාසනභෙදයෙකැයි සිතා මාවැනි ආඥාචක්‍රවර්ත්තියක්හු මීට උදාසීනවූවහොත් බුදුසස්න නස්නේය, බොහෝ සත්හු මේගෙණ අපායභාක්වෙතියි නීලපටධරයන් සහිත ඔවුන්ගේ පොත්පත් අග්නිපූජාකොට ශාසනසංග්‍රහකළබව විතීයධර්මකීර්ත්ති ස්ථවිරපාදයන්ගේ ශාසනාවතාරයෙහි කියා තිබේ, ඒ කාලය මීට හවුරුදු 1385 කට නොහොත් 1201 කට අතීතවේ, මේශ්‍රීහර්ෂ යනු භොජ රජහු ගැණ කියනලදද නැතහොත් හර්ෂවර්ධනරජුගැණදැයි සෙවියයුතුයි, හර්ෂවර්ධනරජ බෞද්ධයෙක්වී අශොකරජමෙන් ශාසනවර්ධනය කළබව දඹදිව ඉතිහාසවල පෙණෙනහෙයින් විතීය ධර්මකීර්ත්ති ස්ථවිරපාදයන්ගේ මේ කීමත් හර්ෂවර්ධනරජු ගැණයයි සිතීම වඩා යුතුව තිබේ.

---

* "ශ්‍රීපර්වතොහර්ෂො"-පාඨභෙද.

එක්කලෙක මේ හර්ෂවර්ධන රජතෙම සේනාසහිතව යම්කිසිකට යුත්තක් සඳහා විනධ්‍යාවනයට පැමිණියේය, එකල විනධ්‍යාවනයෙහි දිවාකරමිත්‍රනම් බෞද්ධ භික්ෂුවක් විසූයේය, රජතෙමේ දිවාකර මිත්‍ර නම් බෞද්ධ භික්ෂුවගේ ආශ්‍රමයට පැමිණ ඔහු දුටු පිළිසඳරකතා කිරීමෙන් මිත්‍රබවට පැමිණ පසුව ඒ භික්ෂූන්වහන්සේ කෙරෙන් බෞද්ධ ධර්මය අසා ඉගෙණ පැහැදී බෞද්ධයෙක්ද වූයේය, ඉක්බිති රජතෙමේ ස්වකීය රාජධානිය වූ කාන්‍යකුබ්ජනගරයට පැමිණ එකල රජුට අයත් ගන්ධාර, සින්ධු, ගුජ්ජර, ලාට, මාලවයන සියලු නගරවල බුද්ධාගම යහපත්සේ බැබලවූයේය, පාටලිපුත්‍රනගරයෙහි රජකළ අශෝකරජමෙන් මේ හර්ෂවර්ධනරජද ආඥවක්‍රවර්තීවූ සියලු තෙජොබලපරාක්‍රමාදියෙන් සමන්විතයෙක් විය, මේ රජුන් දෙදෙනා පමණ තෙජොබලපරාක්‍රමාන්විත අන්රජෙකු එකල උත්තරභාරතයෙහි නොසිටිබව ඇතැම් උගතුන් විසින් සවිරව කියාතිබේ.

මේ හර්ෂවර්ධනරජ ප්‍රසිද්ධ කවිවරයෙකි, සංස්කෘතභාෂාවෙන් පද්‍ය රචනාකිරීමෙහිද ඉතා දක්ෂයෙකි, අවශේෂ ප්‍රසිද්ධ පණ්ඩිතවරයන්ටද ගරුසත්කාරාදියෙන් නිතර සම්මානකළ පුරුදු ඇත්තෙකි, මේ රජහු විසින්ම රචනාකළාවූ "නාමුශාසන" යනනමින් යුත් කාව්‍යයක්හා සංස්කෘතභාෂාවෙන් රචනාකළ බොහෝ ශ්ලොකගීද මේතාක් දඹදිව නිරුපද්‍රැතව තිබෙනබැව් කියාතිබේ, රත්නාවලිය හා නාගානන්දයද ප්‍රියදර්ශිකානාටකයද මේ රජහුගේ කෘතියි.

"ද්වීපාදන්‍යස්මාදපි-මධ්‍යාදපි ජලනිධෙ ර්දිශොප්‍යන්තාත්,
ආනීය ඣටිති ඝටයති-විධිරභිමත මභිමුඛීභූතඃ"-සී.

මේ ශ්ලොකය හර්ෂවර්ධනරජහුවිසින් හර්ෂචරිතයෙන් උපුටාගෙණ රත්නාවලීනම් නාටකයෙහි යොදනලද්දයි ඩොක්තර් හිල්, ඩොක්තර් බූලර්, මුම්බාපුරයෙහි පණ්ඩිතකාශිනාථ යන උගත් මහතුන් විසින් කියනලදී, මේ රජහුගේ සභාවෙහි මයූරභට්ට, මාතඞ්ග, බාණභට්ට, භවභූති, ආදි ප්‍රසිද්ධකවිවරයන් තුන්සියයක් පමණ සිටිබවද රාජතරඞ්ගිණියෙහි කියාතිබේ, † ඒ කවිවරයන් විසින් කළාවූ නානාවිධ විශිෂ්ට ග්‍රන්ථද මෙකල බොහොසේ දකින්ට තිබෙත්, මයූරභට්ට කවිවරයා විසින් සූර්‍ය්‍යශතකනම් මාහැඟි ප්‍රශස්ත පද්‍යකාව්‍යය හා පදචන්ද්‍රිකා

---

† භක්තාමරස්තොත්‍ර ටීකාවෙහි මාලවදේශාන්තර්ගත උජ්ජයිනී නගරයෙහි රජකළ වෘද්ධභොජරජුගේ කාලයෙහි ම තාඞ්ග-මයූරභට්ට-බාණභට්ට යන කවිවරයන් සිටිබව කියා තිබේ, මෙයින් හර්ෂවර්ධන රජහට වෘද්ධභොජයයි ව්‍යවහාරයක් එකල තුබුනාදැයි සෙවියයුතුයි.

කෝෂයද රචනාකරණ ලද්දේය, සූර්‍යශතකය රචනාකිරීමෙන් මයූරභට්ට කවිවරයාගේ ඉතා දරුණු කුෂ්ඨරොගයක් සුවවූබවද ඇතැම් අය කියති, මානතුඞ්ග කවිවරයාවිසින් භක්තාමරස්තොත්‍රය කරණලද්දේය, භවභූති කවිවරයා විසින් උත්තරරාමචරිත-මහාවීරචරිත යන නාටකදෙකද මාලතී මාධවයද කරණලද්දේය, බාණභට්ට කවිවරයා විසින් වාසවදත්තාව අවලම්බනයකොට කාදම්බරීපූර්වාර්ධය හා හර්ෂචරිතයන ප්‍රශස්ත ගද්‍යකාව්‍යදෙක හා ශබ්දචන්ද්‍රිකාකොෂයද රචනාකරණ ලද්දේය, මීට පසුව බාණභට්ට කවිවරතෙම මාර්කණ්ඩෙය පුරාණයෙහි අන්තර්ගත දෙවීමාහාත්ම්‍යය අවලම්බනයකොට චණ්ඩිකාශතකයද රචනාකෙළේය, මේ පොත මුලපටන් අවසානය දක්වා ශාර්දූලවික්‍රීඩිත වෘත්තයෙන් බඳනාලද පද්‍යකාව්‍යයෙකි, මහාකවිශ්‍රීකාලිදාසවිසින් කරණලද කුමාරසම්භවය අවලම්බනයකොට පාර්වතීපරිණයනම් නාටකයක්ද රචනාකොට තිබේ, බාණභට්ටකවිවරයා මේ පාර්වතීපරිණය රචනාකොට හර්ෂවර්ධන රජුගේ නමින් ප්‍රසිද්ධකළබවත් ඊට සතුටුවූ රජහුවිසින් සුවර්ණ රජතාදි බොහෝ සම්පතින් බාණභට්ට කවිවරයා පුදකළබවත් කියාතිබේ, මේ පාර්වතීපරිණය බාණභට්ට කවිවරයාගේ කෘතියකැයි බාබු රාමදාස මහතුන්ආදි භාරතදෙශීය නවීන ඇතැම් පණ්ඩිතයෝ පිළිනොගණිති, ඊට වැඩියක්ම සැකකෙරෙති, ශ්ලොකබද්ධකාදම්බරියත් මුකුටතාඩිතනාටකයත් මේ බාණභට්ට කවිවරයාගේම කෘතියි ඇතැම් අයගේ මතයි, පද්‍යකාව්‍ය රචනාවෙහි වාල්මීක කාලිදාස යන කවිවරයෝ දෙදෙනා යම්සේ ප්‍රසිද්ධව සිටියාහුද එසේම ගද්‍යකාව්‍ය රචනාවෙහි ශ්‍රීදණ්ඩී බාණභට්ට යන කවිවරයෝ දෙදෙනාත් ප්‍රසිද්ධව සිටියෝය, බාණභට්ට කවිවරයා විසින් රචනාකළ ග්‍රන්ථ අතුරෙන් කාදම්බරිය සියල්ලට වඩා උත්කෘෂ්ට බව කියයුතුයි, එසේ නමුත් මේ කවිවරයා ප්‍රථම පඞ්ක්තියේ පණ්ඩිතයකු හැටියට නොගිණිය හැකියි, පාර්වතී පරිණයෙහි මේ කවිවරයා ගැණද මෙසේ වර්ණනාකර තිබේ.

"අසති කවි සාර්වභෞමෙ-වාත්ස්‍යාන්වය ජලධිසම්භවෝ බාණඃ,
නෘත්‍යති යද්‍රසනායාං-වෙධෝ මුඛලාස්‍ය සිකාවාණී."ති

තවද මහාකවි ශ්‍රීකාලිදාස කවිවරයා ජීවත්ව සිටිකාලයට අවුරුදු (100) සියයකට පසුව හෙවත් ක්‍රිස්තුවර්ෂ (700) හත්සියේ මුලභාගයේදි මේ බාණභට්ට කවිවරයා උපන්බව කියාතිබේ, භාරතදෙශයෙහි කාලිදාසනමින් ප්‍රසිද්ධවූ පණ්ඩිතවරයන් තුන්දෙනෙකුව සිටිබව

වාචස්පත්‍යාදි පොත්වල පේණබැවින් මේ කවර කාලිදාසයක්හු සඳහා දැයි සෙවීම යුතුව තිබේ, කලිකතානගරයෙහි ආණ්ඩුවේ සංස්කෘත මහාශාස්ත්‍රශාලාවේ ප්‍රධානාචාර්ය ධූරය බොහෝකලක් දැරූද අපට ඉගැන්වීම පිළිබඳව නොයෙක් ආධාරකළාවූද පණ්ඩිත කුලපති ශ්‍රීතාරානාථතර්කවාචස්පතිභට්ටාචාර්ය බ්‍රාහ්මණ පඬිතුමන් ආදී වෙනත් භාරතදේශීය පණ්ඩිතවරයන් විසින්ද ප්‍රොප්සර් පීටර්සන්මහතා ආදි යුරෝපීය පණ්ඩිතයන් විසින්ද කාලිදාසාදි ප්‍රාචීන කවිවරයන්ගේ කාලනියමය හරිහැටි දැනගැණීම පිණිස බොහෝ වෙහෙසමාන්සි දරාතිබෙනබව ඔවුන් විසින් පළකරවා තිබෙන පොත්පත්වලින් පෙණේ, එසේනමුත් ඔවුන්ගේ ඒ කීම් එකිනෙක සමනොවන පරිද්දෙන් සමහරතැනක කියාතිබේ, වල්ලාලනම් පණ්ඩිතයා විසින් කරණලද භොජප්‍රබන්ධයෙහි නොයෙක් කාලයෙහි විසූ පණ්ඩිතවරයන් සමකාලීනව සිටිබව හැඟෙනලෙස ලියාතිබීම මේ අවුල්වැඩිවීමට හෙතුවූ නමුත් ඒ පොතේ එකල ප්‍රසිඬව විසූ පණ්ඩිතයන් සම්බන්ධව දැනගතයුතුවූ විසිතුරු කතා බෙහෙවින් දක්වා තිබීම එයින් ලැබිය හැකි එක්ප්‍රයොජනයක් බවද පෙණේ, කාවිසින්වුවත් මේ ප්‍රාචීන කවිවරයන් සම්බන්ධ කාලනියමය මේ කාලයේදී සම්පූර්ණයෙන් හරිහැටි කීම ලීම ඉතා දුෂ්කර වැඩකි, එසේවිනමුත් වැඩිදෙනා පිළිගෙණ තිබෙන පරිද්දෙන් රඝුවංශාදි ප්‍රශස්ත කාව්‍යකළාවූ මහාකවි ශ්‍රීකාලිදාස කවීන්ද්‍රයා මීට හවුරුදු (1934) එක්දහස්නවසිය සූතිසකට පෙර දඹදිව අවන්ති ජනපදයෙහි මාලවදෙශයෙහි උජ්ජයිනී පුරයෙහි සිටිබව පිළිගතයුතුයි, රඝුවංශයට මල්ලිනාථසූරිවිසින් කළ සඤ්ජීවනී ටීකාවෙහි මහාකවි ශ්‍රීකාලිදාස කවිවරයන්ගේ පාණ්ඩිත්‍යය ගැණ මෙසේ වර්ණනාකොට තිබේ.

“කාලිදාසො ගිරාං සාරං කාලිදාසඃ සරස්වතීම්,
චතුර්මුඛො යථා සාක්ෂාද්විදුර්නාන්‍යෙ තු මාදෘශාඃ”–සී

බුඬචරිතයනම් ප්‍රශස්ත සංස්කෘත මහාකාව්‍යය රචනාකළ අශ්වඝොෂ කවිවරයා ක්‍රිස්තුවර්ෂයෙහි පළමුවන ශතවර්ෂයෙහිදී හෙවත් 1901 කට පෙර ජීවත්ව සිටිබව අපමිත්‍රවූ අප්පාශාස්ත්‍රිවිද්‍යාවාචස්පති පඬිතුමා කියාතිබෙන හෙයින් මහාකවිකාලිදාස කවීන්ද්‍රයා සිටි කාලය මීටත් පළමුබව ජ්‍යොතිර්විදාභරණයේ පේණ වර්ෂගණනින් හැඟේ, ජ්‍යොතිර්විදාභරණය කළ කාලය සම්බන්ධ වර්ෂ දැක්වීම සඳහා ඒ පොතේ මෙසේ කියාතිබේ.

"වශේෂිඃ සිඤ්ධුරදශීනාම්බරගුණෛ ෂ්‍යාතෙ කලෞ සම්මිතෙ,
මාසෙ මාධවසංඥකෙත්‍ර විහිතො ග්‍රන්ථක්‍රියොපක්‍රමඃ''-යි.

මේ ශ්ලෝකාර්ඛයෙහි සිඤ්ධුර 8, දශීන 6, අම්බර ශුන්‍ය හෙවත් 0 ගුණ 3, යන දෛවඥයන්ගේ මේ පාරිභාෂික සඞ්ඛ්‍යාවන් වාමාවෘත්තව ගෙණ යෙදූකල 3068 ක් වෙති, කලියුගවර්ෂයෙහි 3068 ක්වූ වෙසක් මාසේදී ජ්‍යොතිර්විදාභරණය කළබව මෙයින් පෙණේ, මෙකල කලියුගවර්ෂය 5002 ක් වේ, ඉහතකී 3068 වර්ෂ සඞ්ඛ්‍යාව 5002 කෙන් හළවිට සෙසව තිබෙන්නේ 1934 කි, ජ්‍යොතිර්විදාභරණයේ ප්‍රේණ මේ වර්ෂගණනින් මහාකවි ශ්‍රීකාලිදාස කවිවරයා මීට හවුරුදු 1934 කට පෙර සිටියබව නිශ්චයකටයුතුවේ, මේ වර්ෂසඞ්ඛ්‍යාව මෙසේ විය හැකියයි පිළිගණිතත් ජ්‍යොතිර්විදාභරණය මහාකවිශ්‍රීකාලිදාසකවිහු ගේ කෘතියකැයි කිසිසේත් පිළිගතයුතුනොවේ, ඒ සඳහා කියයුතු කරුණු බොහෝ ඇතත් ඒවා මෙහිදී කියයුතු නොවෙත්, කාලිදාස මහාකවිහු විසින්ම මාලවිකාග්නිමිත්‍රනාටක ප්‍රස්තාවනාවෙහි තමන්ට පූර්වයෙහි සිටි ඇතැම් පණ්ඩිතයන්ගේනම් දක්වීමේදී ශූද්‍රක-ධාවක-භාසක-රාමිල-සෞමිල්ලයන පණ්ඩිතයන් පස්දෙනකුන්ගේනම් කිය නලද්දාහ, මේ පණ්ඩිතවරු ඉතා පෙර සිටියබව වෙනත් වැදගත් කීම්වලින් ඔප්පුවෙන නිසා මහාකවි ශ්‍රීකාලිදාස කවීශ්‍වරයාගේ කාලය යටදක්වූලෙස පිළිගැණීම යුක්තතරයයි හඟිමු, මේ මහාකවි ශ්‍රීකාලිදාස පඬිතුමාගේ කාලයට හවුරුදු සියයකට පසුව වාණභට්ටකවිවරයා ජීවත්ව සිටියේය යන පළමුකීම එසේමයයි පිළිගැණීමට කරුණු නොපෙණේ, ජ්‍යොතිර්විදාභරණය ශාලිවාහන ශකවර්ෂ 1200 යේදී කළ බවම සමහරුනරයේ කියති, ඒ කීමේ හැටියට මීට වර්ෂ 623 කට පෙරවියයුතුයි, ක්‍රිස්තුවර්ෂයෙන් 700 පමණ කාලයේදී කාලිදාසනමින් ප්‍රසිද්ධ පණ්ඩිතයෙක් විසූබවද ක්‍රිස්තුවර්ෂ 634 දී ශ්‍රීරවිකීර්ත්ති නම් පණ්ඩිතයකු විසින් කළ පුලාකෙශි නම් ප්‍රබන්ධයෙහි කාලිදාසනම් පණ්ඩිතයකු ගැණ කරණලද ප්‍රශංසාවක් දකින්ට තිබෙන හෙයින්ද ජ්‍යොතිර්විදාභරණයෙහි කර්තෘ මේ කාලිදාසයයි පිළිගතයුතුවේ, භොජරාජ සභාවේ සිටි කාලිදාස කවිවරයාත් මොහුමනම් මොහුට හවුරුදු සියයකට පසුව වාණභට්ට කවිවරයා ඇතිවීයයි සිතීම යොග්‍යබව පෙණේ.

මෙහි දක්වූ මේ වර්ෂකාල පිළිබඳව වැඩිදුර කල්පනාකර බලනවිට විදග්ධමුඛමණ්ඩනයෙහිකර්තෘවූ ශ්‍රීධර්මදාස කවිවරයාත් මීට හවුරුදු (1204)එක්දහස් දෙසිය එකකින් මත්තෙහි හෝ ඊට ආසන්නවූ කාලයක කාන්‍යකුබ්ජනගරයෙහි සිටිබවම සන්දිග්ධවයෙන් කියහැකියි

කුමක් හෙයින්ද යත්? මේ ශ්‍රීධර්මදාස කවිවරයාත් හර්ෂවර්ධන රජහුගේ සභාවේම සිටි පණ්ඩිතයෙක් හැටියට සිතීමට බෙහෙවින්කරුණු ඇති හෙයිනි, මෙකල දඹදිව සිටින ඇතැම් පණ්ඩිතයන්ගේ මතත් එසේමබැව් දැනගන්ට තිබේ, මේ ශ්‍රීධර්මදාස කවිවරයන්විසින් අනික් ප්‍රශස්ත සංස්කෘත කෝෂයක් කළබවද අභිධානසංග්‍රහකාර දුර්ගාදාසාදීන් විසින් කියා තිබේ, අපට ඒ පොත මේතාක් දකින්ට නොලැබුණේය, මේ ග්‍රන්ථයකළ කාලය නියමවශයෙන් දක්වීමට මීට වඩා පහසු අන්ක්‍රමයක් මේතාක් අපට අසන්ට හෝ දකින්ට නොලැබුණේය, මෙසේනම් මේපොත කාලවශයෙන්ද ඉතා සැලකියයුතු පැරැණිපොතක් වේ, මෙයින්මේ පොතේ ප්‍රෞඪත්වයහා ගුරුත්වයද කාවත් මනාව වැටහෙයි, මේ පොතේ පරිච්ඡේදසතරක්වෙති, ඒඒ පරිච්ඡේදවල අන්තර්ගත කරුණු වෙන් වෙන් වශයෙන් මෙහි පටුනේ යොදා ඇති.

මේතාක්ම මේ මාහැඟි ප්‍රශස්ත ග්‍රන්ථයට ව්‍යාඛ්‍යානයක් නොමැතිව තිබීම විද්‍යාර්ථීන්ගේ උද්ග්‍රහණ ධාරණයට මහත් බාධාවක් හෙයින් මීට සිංහලභාෂාවෙන් ව්‍යාඛ්‍යානයක් කොට විද්‍යාර්ථීන්ගේ ඉගණීමට ආධාරයක් කරලීනම් ඉතා මැනවයි සැලකියයුතු වැදගත් කීප දෙනෙකුන් විසින් උදක්ව ඕනෑකමින් ආරාධනාකළහෙයින්ද ලක්දිව ශාස්ත්‍රවර්ධනයට පැමිණිතිබෙන මේ කාලයෙහි මේ පොතට ව්‍යාඛ්‍යානයක් කිරීම යහපත් බව කීප විදියකින් අපටත් වැටහුනු හෙයින්ද සිංහලභාෂාවෙන්ම ව්‍යාඛ්‍යානයක් කිරීමට සිතට ගත්තෙමු, මේ ව්‍යාඛ්‍යානය කිරීම පිණිස පළමුවෙන් පොත සකස්කරගැණීම සඳහා දඹදිවට අයත් රට කීපයකින් අප මිත්‍රමහතුන්ගේ ආධාරයෙන්පැරැණි පිටපත් කීපයක් සපයාගෙණ එකිනෙක සමකොට බැලූකල්හි බොහෝසේ සමනොවන කීපතැනක්ම ඒ පොත්වලත් දකින්ට ලැබී සිත මන්දෝත්සාහයට පැමිණ සිටිනවිට කල්කතා නගරයෙහි ආණ්ඩුවේ සංස්කෘත ශාස්ත්‍රශාලාවේ ආචාර්‍ය්‍යවරයෙක්වූ අපමිත්‍රවූ පණ්ඩිත ශිරෝමණීභූත ජීවානන්දවිද්‍යාසාගර භට්ටාචාර්‍ය්‍ය බ්‍රාහ්මණ පඬිතුමාවිසින් සංශෝධනය කොට සංස්කෘතභාෂාවෙන් කරණලද ව්‍යාඛ්‍යානයක් සමග මුද්‍රණයකළ පොතක් තුෂ්ටිප්‍රාභෘතවශයෙන් අපට ලැබී ඒ පොත බලා පළමු පොත් හැමට වඩා හොඳබව හැඟී ඒ පොත ආධාර කරගෙණ මේ ව්‍යාඛ්‍යානය කෙළෙමු, මේ ව්‍යාඛ්‍යානය කිරීමට ජීවානන්දවිද්‍යාසාගරභට්ටාචාර්‍ය්‍ය පඬිතුමා විසින් කළ ටීකාවත් අවශ්‍යයෙන්ම ඉවහල්වූ බව කෙළෙහිගුණ සැලකීම් වශයෙන් මෙහි සඳහන් කරමු.

මෙකල වනාහි යමෙක් පණ්ඩිත සභාවල නිර්භයව සිටීමටද ව්‍යක්තව කථාකිරීමටද කැමතිවන්නේනම් නුවනැති ඔහු විසින් මේ විදග්ධමුඛමණ්ඩනය සමාදරයෙන් පරිශීලනය කටයුතුබව ග්‍රන්ථකර්තෘවරයා විසින්ම ග්‍රන්ථාරම්භයෙහිදී දක්වා තිබේ, ඒ මෙසේයි.

"යද්‍යස්ති සභාමධ්‍යෙ-ස්ථාතුං වක්තුං මනස්තද සුධියඃ,
තාම්බූලමිව ගෘහීත්වා විදග්ධමුඛමණ්ඩනං විශත.

ග්‍රන්ථකර්තෘවරයාගේ මේ නියමයලෙස යමෙක් මේ පොත කලක් ආදරයෙන් භාවිතාකරන්නේනම් පුහුනුකරන්නේනම් ඔහු මෙහි දක්වූ පරිච්ඡෙදන් විසිතුරු නොයෙක් ශාස්ත්‍රක්‍රමහා සංස්කෘතාදි නානා භාෂාවන්ගේ විශෙෂ විභාගද ඉගණීමෙන් නොබෝකලකින්ම ප්‍රඥපටුත්වයට පැමිණ පණ්ඩිතයන්ගෙන්ද ලෝවැස්සන්ගෙන්ද ගරුබුහුමන් ලැබියයුතු ප්‍රශස්ත බුද්ධිමතෙක්ද වන්නේය, එහෙයින් සියලු විද්‍යාර්ථීන් විසින් සමාදරයෙන් මේ පොත භාවිතාකරණු ලැබේනම් මේ ව්‍යාඛ්‍යානය කිරීමට අපගත් සියලු ප්‍රයාසද එයින්ම සඵලවියහැකිමැයි මේ පොතේ ප්‍රශ්නොත්තර පහසුවෙන් තේරුම්ගැණීම පිණිස ශ්ලොකවල ප්‍රශ්නයන්ට අනතුරුව 1,2, යනාදී වශයෙන් පිළිවෙළින් අඞ්ක යොදනලද්දේය, සත්නයේ යොදනලද ඒ ඒ අඞ්කයන් හා පිළිවෙළින් එක්කොට ගත්කල්හි ප්‍රශ්නවලට ලැබියයුතු උත්තර මනාව වැටහෙනවා ඇති, එක්වරක් බලා තේරුම්ගතනොහැකි යම් ප්‍රශ්නයක් දෙතුන්විටක් පරීක්ෂාවෙන් බැලුවාම හොඳින් වැටහෙනවාඇති, මෙහි අපේ ප්‍රමාදයකින් හෝ මතිභ්‍රමයකින් හෝ හටගත් යම්කිසි දෙසක් සුධීන්විසින් දක්නාලැබේනම් ඒද ඉවසා මෙයින්ලොකයාහට විපුලාර්ථසිද්ධියක්ම කරවනලෙස සලකනුලැබේවා යනු අපේ ප්‍රාර්ථනාවයි.

"පශ්‍යති පරෙෂු දොෂා-නසතො'පි ජනඃ සතොපි නෛව ගුණාන්,
විපරීත මිදං සවසමින්-මහිමා මොහාඤ්ජනස්‍යෛෂඃ".

"නිර්මත්සරාඃ සුකෘතිනඃ ඛලු යෙ විචිච්‍ය
කාව්‍යෙෂු ගුණස්‍ය කණමප්‍යවතංසයන්ති;
යෙෂාං මනො න රමතෙ පරදොෂවාදෙ
තෙ කෙචිදෙව විරලා භුවි සඤ්චරන්ති."

ශිවමස්තු.

C. A. Seelakkhandha.

ශ්‍රීබුද්ධවර්ෂ 2445 වන්නෙහි වෙසක්
මස පූර්වපක්‍ෂප්‍රාස්වක්ලත් කිවිදින
දෙඩන්දූව ශෛලබිම්බාරාමේදීය.

ව්‍යාඛ්‍යාකර්තුර්නිබන්ධනම්.

ශ්‍රීඃ

1. බුද්ධිඃ සතාමභවති සූක්ෂ්මතරා විශෙෂාත්
ප්‍රෙක්ෂාවතාං සකලවාඞ්මයතත්වබොධඃ,
විද්‍යොතතෙ සපදි බුද්ධිබලඤ්ච යස්මාත්
තතෙනා ක ඉච්ඡති ජන සත්තරසා විවෙෂ්ටුම්.

2. බුධා! සච්චරිතභාෂිත ප්‍රවණමානසාරාධනං
මහී සම්පූර්ණ සංහත ප්‍රගුණභාරතී සම්පදම්,
සුවාක්‍යරසමණ්ඩිතං විවිධප්‍රසූනමාලාශ්‍රිතං
විදග්ධමුඛමණ්ඩනං විශත බුද්ධිසම්පාවනම්.

3. ප්‍රස්‍යන්දනං තුහිනරශ්මිමණෙස්තු තාවද්
යාවත් සපීගනා ජලනිධෙඃ පුලිනොපකණ්ඨෙ,
යො ‘ඞ්ගීක්‍රියෙත විබුධෛ ර්‍යදි තෙන තද්වද්
වෘන්දෛඃ පරං සමෘත්මතාං ස හි සංවිභාව්‍යඃ.

4. චක්ෂුර්‍යථා තිමිරදොෂගතං ගතාභං
තෙජොමයං හිමකරාදි පුරො න පශ්‍යෙත්,
දොෂාදිවෛකෘතවතාං ප්‍රතිභා'පි තද්ව
නාමිතෛථ්‍යව චිත්‍රමධිකා විශදතමතාං හි.

5. නෛතාවත්කාලතො යස්මා දජ්ජගදීපසච්චයං මහාන්,
හෙමන්තශිශිරවාප්‍ය චණ්ඩාංශො රිව මණ්ඩලම්.

6. තස්මා තත්තදීපිසිද්ධ්‍ය මෙ ජගතීමප්‍රති ප්‍රායශඃ,
යත්නාදෙ ‘ෂ ප්‍රකාශො ‘පි කෘතඃ කෘතිෂු ගෞරවාත්.

7. භාරතී ධම්මපදස්‍ය දුර්බොධා විෂමාශ්‍රිතා,
එෂා'පි මත්කෘතා ව්‍යාඛ්‍යා තාමප්‍යුද්බොධයිෂ්‍යති.

8. යද්‍ය සන්ති කිඤ්චිත්ස්ඛලිත නන්විහෛව
ජාතම්ප්‍රමාදා ද්භ්‍රමතො ‘පි මෙ යත්,
බුධවා කුශාග්‍රීයමතෛඃ සුධීභි
සතාංශොධනීයං කෘපයා ජගත්සු.

9. ලඞ්කාද්වීපෙ ‘තිවිශදෙ ශෛලබිම්බාභිධො මහාන්,
විහාරඃ සුප්‍රතීතො’ ස්ති භික්ෂුසඞ්ඝනිෂෙවිතඃ.

10. වසංස්තස්මින් යතීනාඤ්ච ඡාත්‍රාණාං ශාස්ත්‍රකාමිනාම්,
සවිශෙෂු ධර්මශාස්ත්‍රෙෂු ගණාචාර්‍ය්‍යී ධුරන්ධරඃ.

11. ශීලස්කන්ධසති ශබ්දකාර මධුරං ව්‍යාඛ්‍යාමිමාං සෛංහලීං
ශ්‍රීමත්පණ්ඩිතවෘන්දවර්ණිතයශාඃ ඛ්‍යාතො ගුණෛකාග්‍රධීඃ,
ශාකෙ වාණධරාගජෙන්ද්‍රවිමිතෙ යාතෙ වෘෂම්භාස්කරෙ
භාගෙ ත්‍රයස්තිමිතෙ මහීසුතදිනෙ සංජෘම්භතාං සා චිරම්.

ශිවමස්තු සර්වජගතාම්.

අනුක්‍රම ණිකා.

THE VIDAGDHAMUKHA MANDANA.

සන්න සහිත

විදග්ධමුඛ මණ්ඩනය.

නමස්තස්සෙම
භගවතෙ’හීතෙ සම්‍යක්සම්බුද්ධාය.

1. සිද්ධෞෂධානි භවදුඃඛ මහාගදානාං
පුණ්‍යාත්මනාං පරමකර්ණ රසායනානි,
ප්‍රක්‍ෂාලනෛකසලිලානි මනොමලානාං
ශෞද්ධොදනෙඃ ප්‍රවචනානි චිරං ජයන්ති.

සුසූක්‍ෂ්ම මතිගම්භීරං ප්‍රශ්නං යො’ වගමත් සවතඃ,
තමහං ශිරසා වන්දෙ ත්‍රෛලොක්‍යප්‍රණතං ජිනම්.
ධර්මදාසෙන විදුෂා ප්‍රාශ්නං ශාස්ත්‍රං විනිර්මිතම්,
සුප්‍රබන්ධං සුසංක්‍ෂිප්තං නිපුණං ඥානවර්ධනම්.
තද්විඥාතු මශක්‍යාඃ ස්ථූලබිලා යෙ’ කෘතබුද්ධයඃ,
තෙෂාං හිතාය ව්‍යාවර්ණී යථාවද්භාෂයා ස්වයා.

1. ශෞද්ධොදනෙඃ, සර්වඥයන්වහන්සේගේ; ප්‍රවචනානි, සපර්‍යාප්තික නවලොකොත්තර සද්ධර්මයෝ; චිරම්, බොහෝකලක්; ජයන්ති, ජයග්‍රහණය කෙරෙත්වා; කෙබඳුවූ සද්ධර්මයෝද? භවදුඃඛ, සංසාරදුක්නැමැති; මහාගදානාම්, මහාරොගයන්ට; සිද්ධෞෂධානි, ප්‍රසිද්ධබෙහෙත්වූ; පුණ්‍යාත්මනාම්, පවිත්‍රස්වභාව ඇත්තවුන්ට; හෙවත් පිරිසිදුසිත් ඇත්තවුන්ට; පරම කර්ණරසායනානි, උත්තම කර්ණාමෘතවූ; හෙවත් කණට සැපඑළවන්නාවූ; මනොමලානාම්, මානසික කලිෂ්ටයන්ගේ; හෙවත් සිතෙහි උපදනා පාපයන්ගේ; ප්‍රක්‍ෂාලන, සේදීමෙහි; එකසලිලානි, මුඛ්‍යජලයක්වූ; හෙවත් අසහාය දියක්වූ; ශෞද්ධොදනෙඃ, (සුදොවුන් මහරජහුගේ පුත්‍රහෙයින් ශෞද්ධොදනීනම්වූ) සර්වඥයන්වහන්සේගේ; ප්‍රවචනානි, ප්‍රකෘෂ්ට වචනයෝ; හෙවත් සපර්‍යාප්තික නවලොකොත්තර සද්ධර්මයෝ; චිරම්, බොහෝකලක්; ජයන්ති, ජයග්‍රහණය කෙරෙත්වා; හෙවත් සර්වොත්කර්ෂයෙන් පවතිත්වා; (ජෙස්තුබනොඞාස්ජිබාන්ති යන අනුශාසනාවගේ වශයෙන් මෙහි අනද්‍යතන ස්ථානයෙහි අන්ති ආදෙශයි.)

2. ජයන්ති සන්තඃ සුකෘතෛකභාජනං
පරා[illegible]ම්පාදන සද්ව්‍රතස්ථිතාඃ,
කරස්ථනීරෝපම විශ්ව දර්ශිනො
ජයන්ති වෛදග්ධ්‍යභුවඃ කවේගිරඃ.

3. ආක්‍රාන්තෙව මහොපලෙන මුනිනා ශප්තෙව දුර්වාසසා
සාතත්‍යං වත මුද්‍රිතෙව ජතුනා නීතෙව මූර්ඡාං විෂෛඃ,
බද්ධෙවා තනුරජ්ජුභිඃ පරගුණාන් වක්තුං න ශක්තා සතී
ජිහ්වා ලොහශලාකයා බලමුඛෙ විද්ධෙව සංලක්ෂ්‍යතෙ.

4. ඉහා නෙකෙ සත්‍යං සතත මුපකාරිණ්‍යුපකෘතිං
කෘතඥාඃ කුර්වන්තො ජගති නිවසන්ත්‍යෙව සුධියඃ,
කියන්ත සෙත සන්තඃ සුකෘතපරිපාක ප්‍රණයිනො
විනා ස්වාර්ථං යෙෂාං භවති පරකෘත්‍යව්‍යසනිතා.

---

2. පරාර්ථසම්පාදන, අන්හට වැඩකිරීම් නැමැති, සද්ව්‍රතස්ථිතාඃ, මනාව්‍රතයෙහි සිටියාවූ; කරස්ථනීරොපමවිශ්වදර්ශිනඃ–කරස්ථ, අතතුබූ; නීරොපම, ජලයක්මෙන්; විශ්වදර්ශිනඃ, සියල්ලදක්නාසුලුවූ; සන්තඃ, සාධුජනයෝ; සුකෘත, යහපත් ක්‍රියාවන්ට; ඒකභාජනම්, අසහායබඳුන්ව; ජයන්ති, සර්වොත්කර්ෂයෙන් පවතිත්වා; (එසේම) වෛදග්ධ්‍යභුවඃ, පණ්ඩිතබව ඇතිවන්නාවූ; හෝ විසිතුරුබව ඇතිකරන්නාවූ; කවෙඃගිරඃ, ශ්‍රීබණ්ඩා දාස කවිහුගේ වචනයෝ; ජයන්ති, සර්වොත්කර්ෂයෙන් පවතිත්වා.

3. බලමුඛෙ, දුර්ජනයන්ගේ මුඛයෙහි; ජිහ්වා, රසනාතොමෝ; හෙවත් දිව; මහොපලෙන, මහගලකින්; ආක්‍රාන්තාඉව, යටකරණ ලද්දක්මෙන්ද; * දුර්වාසසා මුනිනා, අත්‍රිපුත්‍රවූ දුර්වාසස්නම් ඍෂිහුවිසින්; ශප්තා ඉව, සාපකරණ ලද්දක්මෙන්ද; ජතුනා, ලහකඩින්; සාතත්‍යම්, නිතොර; වත, අඥෙමසි; (කියා) මුද්‍රිතාඉව, මුද්‍රණයකරණ ලද්දක්මෙන්ද, විෂෛඃ, විෂයෙන්, මූර්ඡාම්, මුළාවට; නීතාඉව, පමුණුවනලද්දක්මෙන්ද; අතනුරජ්ජුභිඃ-අතනු, මහත්වූහෝ ඝනවූ; රජ්ජුභිඃ, රැහැණින්; බද්ධා ඉව, බඳනාලද්දක්මෙන්ද; ලොහසලාකයා, යකඩකූරකින්; විද්ධාඉව, විදිනාලද්දක්මෙන්ද; පරගුණාන්, අන්‍යයන්ගේගුණ; වක්තුම්, කියන්ට; නශක්තාසතී, නොහැකිවූවා; හෙවත් අපොහොසත්වූවා; සංලක්ෂ්‍යතෙ, සලකණුලැබේ; හෙවත් දකිනුලැබේ.

4. ඉහජගති, මේලොකයෙහි; අනෙකෙ, නොයෙක්; කෘතඥාඃ, කෙළෙහිගුණ දන්නාවූ; සුධියඃ, පණ්ඩිතයෝ; සතතම්, නිතර; උපකාරිණී, උපකාර ඇත්තවුන් කෙරෙහි; සත්‍යම්, සැබෑවූ හෝ අවිනශ්වරවූ; උප

---

* "දුඃඛෙෂ්වනුද්විග්නමනාඃ සුඛෙෂු විගතස්පෘහඃ,
වීතරාගභයක්‍රොධඃ ස්ථිරධීර්මුනිරුච්‍යතෙ"-යනු මුනීන්ගේ ලක්ෂණයි.

5. බද්ධාඤ්ජලිඃ සමමසජ්ජනසජ්ජනෞ තෞ
වන්දෙ නිතාන්තකුටිලප්‍රගුණස්වභාවෞ,
එකං භියා' භිනවසංහිතවෛරිභාවං
ප්‍රීත්‍යා' පරං පරමනිර්වෘතිපාත්‍රභූතම්.

6. කිං මෙ' ථවාහතබලප්‍රණතාවපි ස්‍යාත්
සස්වීකරොති සුජනො යදි මාං ගුණඥඃ,
චන්ද්‍රෙණ චාරුචරිතෙන විකාසිතං සත්
සඞ්කොචිතං භවති කිං කුමුදං තමොභිඃ.

කෘතිම්, උපකාරයක්; කුර්වාණඃ, කරමින්; නිවසන්තිඑව,වාසයකරත්මැයි; (වැලිඳු) ස්වාපීංවිනා, තමාගේ කායපීඩයක්හැර; යෙෂාම්, යම්කෙනෙකුන්ට; පරකෘත්‍ය, අන්කටයුත්තෙහි; ව්‍යසනිතා, ආසක්තියක්; හෙවත් උත්සාහයක්; භවති, වේද; සුකෘත, යහපත් ක්‍රියාවන්ගේ; පරිපාක, ශුභ ඵල; ප්‍රණයිනඃ, කැමැත්තාවූ; තෙ සන්තඃ, ඒසත්පුරුෂයෝ; කියන්තඃ, කීපදෙනෙක්; (සන්ති වෙති.)

5. අභිනව, අලුතෙන්මෙන්; සංහිත, ගළපනලද හෝ කරණලද; වෛරීභාවම්, සතුරුබවඇති; එකම්, එකකු; භියා, භයකරණකොටගෙණද; පරම, උත්කෘෂ්ටවූ; නිර්වෘති, සැපයට හෝ ප්‍රීතියට; පාත්‍රභූතම්, භාජනවූ; පරම්, අනිකකු; ප්‍රීත්‍යා, ප්‍රීතිය කරණකොටගෙණදැයි; නිතාන්තකුටිලප්‍රගුණස්වභාවෞ–නිතාන්තකුටිල, අතිශයින් වඞ්කඇත්තාවූද; ප්‍රගුණස්වභාවෞ, සත්පුරුෂ ප්‍රකෘති ඇත්තාවූද; තෞ අසජ්ජනසජ්ජනෞ; ඒ දුර්ජන සත්පුරුෂයන් දෙදෙනා; බද්ධාඤ්ජලිඃ, බදැදිලිඇතිව; (අහම්, මම;) සමම්, එකවිට; වන්දෙ, වදිම්.

6. අථවා, නොහොත්; යදි, ඉදින්; ගුණඥඃ, කෙළෙහි ගුණදත්නාවූ; සඃ සුජනඃ, ඒ සත්පුරුෂතෙම; මාම්, මා; ස්වීකරොති, (ආශ්‍රයදානවශයෙන්) තමාගෙන් කෙරේනම්; තදා, එකල්හි; හතබලප්‍රණතෞ අපි, හත, නසනලද; බල, දුර්ජනයන්ගේ; ප්‍රණතෞ අපි, නැමීම් ඇතිකල්හිදු; මෙ, මට; කිංස්‍යාත්, කුමක්වන්නේද; නොවන්නේමැයි; කුමුදම්, කුමුදු, හෙවත් හෙලුපුල්; (ඕලුද) චාරුචරිතෙන, මනොඥවූ හැසිරීම්ඇති; චන්ද්‍රෙණ, සඳනු කරණකොටගෙණ; විකාසිතංසත්, විකසිතවූයේ; තමොභිඃ, අන්ධකාරය කරණකොටගෙණ; කිම්, කිම; සඞ්කොචිතංභවති, හැකිළෙනලද්දේවේද? නොවේමැයි; (සත්පුරුෂ ආශ්‍රයක් ඇතිකල්හි දුර්ජනයෝ කිසිවකුවිසින් ආශ්‍රයනොකරණු ලැබෙති,දුර්ජනයෝ ඕහට කිසි නපුරක් කරන්ටත් අසමර්ථවන්නාහුය යනු භාවයි.)

7. ප්‍රීත්‍යෛ සතාං තදනුභාවගතාවසාදඃ
සන්‍යජ්‍ය ගුරුවනාං ප්‍රතිභානුරූපම්,
ක්ෂිප්‍රාවබොධකරණ ක්ෂම මීක්ෂිතාර්ථං
වක්ෂ්‍ය විදග්ධමුඛමණ්ඩන මප්‍රපඤ්චම්.

8. යද්‍යස්ති සභාමධ්‍යෙ-ස්ථාතුං වක්තුං මනාඤ්චෙද් සුධියඃ,
තාම්බූලමිව ගෘහීත්වා-විදග්ධමුඛමණ්ඩනං විශත.

9. ප්‍රාහු ර්ව්‍යස්තං සමස්තං ච ව්‍යස්ත සමස්තං ව්‍යිඃ සමස්තකම්,
තථා ව්‍යස්ත සමස්තං ච ද්විව්‍යස්තං ව්‍යිඃ සමස්තකම්.

10. සද්‍විඃ සමස්තකව්‍යස්ත මෙකාලාපං ප්‍රභින්නකම්,
භෙද්‍යභෙදක මොජස්වි සා ලඞ්කාරං සකෞතුකම්.

---

7. සතාම්, සාධූන්ගේ; ප්‍රීත්‍යෛ, ප්‍රීතියපිණිස; තදනුභාව, ඒ සාධූන්ගේ ආනුභාවයෙන්; ගතාවසාදඃ, පහකරණලද දුර්මලසිත්ඇති; (අහම්, මම;) ගුරුවනාම්, ගුරූනවූරවනාව; සන්‍යජ්‍ය, හැරපියා; ප්‍රතිභානුරූපම්, වැට හීමට සුදුසුවූ;හෙවත් ප්‍රඥාවට අනුරූපවූ; ක්ෂිප්‍රාවබොධකරණක්ෂමම්, වහා අවබොධකිරීමට යොග්‍යවූ; ඊක්ෂිතාර්ථම්, දක්නාලද අර්ථඇති; අප්‍රපඤ්චම්, විස්තරනුවූ; හෙවත් සංක්ෂෙපවූ; විදග්ධමුඛමණ්ඩනම්, (පණ්ඩිතයන්ගේ මුඛඅලඞ්කාරකරණ හෙයින්) එනම්වූ ග්‍රන්ථයක්; වක්ෂ්‍යෙ, කියන්නෙම්.

8. සුධියඃ, එම්බාපණ්ඩිතවරිණි; යදි, ඉදින්; සභාමධ්‍යෙ, (පඬිතයන් ගේ) සභාමධ්‍යයෙහි; ස්ථාතුම්, සිටින්ටද; වක්තුම්, කියන්ටද; මනඃ, සිතක්; අස්ති, ඇත්නම්; තද, එකල්හි; තාම්බූලම්ඉව, බුලත්මෙන්; ගෘහීත්වා; ග්‍රහණයකොට; විදග්ධමුඛමණ්ඩනම්, මෙනම්වූපොත; විශත, පරිශී ලනයකරව්; හෙවත් නැවත නැවත අභ්‍යාසකරව්.

9. (තදනන්තරව මෙහි උද්දෙශය දක්වන්නෝ ප්‍රාහුඃ යනාදී ශ්ලොක ද්සයක් දක්වත්, එහි පිළිවෙළ මෙසේයි) ව්‍යස්තම්, ව්‍යස්තයද; සමස්තංච, සමස්තයද; ද්විව්‍යස්තම්, ද්විව්‍යස්තයද; ද්විඃසමස්තකම්, ද්විඃසමස්තකයද; තථා, එසේම; ව්‍යස්තසමස්තංච, ව්‍යස්තසමස්තයද; ද්විව්‍යස්තම්, ද්විව්‍යස්තයද; ද්විඃස මස්තකම්, ද්විඃසමස්තකයද.

10. සද්විඃසමස්තකව්‍යස්තම්, ද්විඃසමස්තකව්‍යස්තයද; එකාලාපම්, එකා ලාපයද; ප්‍රභින්නකම්, ප්‍රභින්නකයද; භෙද්‍යභෙදකම්, භෙද්‍යභෙදකයද; ඔජස්වී, ඔජස්වීයද; සාලඞ්කාරම්, සාලඞ්කාරයද; සකෞතුකම්, සකෞ තුකයද.

11. ප්‍රශ්නොත්තරසමං පෘෂ්ට ප්‍රශ්නං භග්නොත්තරං තථා,
ආදිමධ්‍යොත්තරාඛ්‍යෙ ච අන්ත්‍යොත්තර මතඃ පරම්.

12. කථිතා පහ්නුතිශ්චෛව විෂමං වෘත්තනාමකම්,
නාමාඛ්‍යාතංච තාර්ක්‍යංච සෞත්‍රං ශාබ්දීයශාස්ත්‍රජෙ.

13. වර්ණ වාක්‍යොත්තරෙ තවත් ශ්ලොකොත්තරමතඃ පරම්,
ඛණ්ඩපාදොත්තරෙ චක්‍රං පද්මං කාකපදං තථා.

14. ගොමූත්‍රීං සර්වතො භද්‍රං ගතප්‍රත්‍යා ගතං බහු,
වර්ධමානාක්ෂරං තව හීයමානාක්ෂරං තථා.

15. ශෘඞ්ඛලාං නාගපාශංච චිත්‍රා සංගුඪ මෙව ච,
ප්‍රහෙලිකාං තදෘ හෘඪං කාලසාරාදි වර්ණිතම්.

---

11. ප්‍රශ්නොත්තරසමම්, ප්‍රශ්නොත්තරසමයද; පෘෂ්ටප්‍රශ්නම්, පෘෂ්ටප්‍රශ්නයද; තථා, එපරිද්දෙන්ම; භග්නොත්තරම්, භග්නොත්තරයද; ආදිමධ්‍යොත්තරාඛ්‍යෙ, ආද්‍යුත්තරය මධ්‍යොත්තරයයන නම්වූ; ච, දෙකද; අතඃපරම්, ඉන්ඔබ්බෙහි; අන්ත්‍යොත්තරම්, අන්ත්‍යොත්තරයද.

12. කථිතාපහ්නුතිශ්චෛව, කථිතාපහ්නුතියද; විෂමම්, විෂමයද; වෘත්තනාමකම්, වෘත්තනාමකයද; නාමාඛ්‍යාතංච, නාමාඛ්‍යාතයද; තාර්ක්‍යංච; තාර්ක්‍යයද; සෞත්‍රම්, සෞත්‍රයද; ශාබ්දීයශාස්ත්‍රජෙ, ශාබ්දීයශාස්ත්‍රජය යනදෙකද.

13. තවත්,එසේම; වර්ණවාක්‍යොත්තරෙ, වර්ණොත්තරය වාක්‍යොත්තරය යන දෙකද; අතඃපරම්, මෙයින්මතු; ශ්ලොකොත්තරම්, ශ්ලොකොත්තරයද; ඛණ්ඩපාදොත්තරෙ, ඛණ්ඩොත්තරයපාදොත්තරය යන දෙකද; චක්‍රම්, චක්‍රයද; පද්මම්, පද්මයද; තථා, එසේම; කාකපදම්, කාකපදයද.

14. ගොමූත්‍රීම්, ගොමූත්‍රිකයද; සර්වතොභද්‍රම්, සර්වතොභද්‍රයද; ගතප්‍රත්‍යාගතම්, ගතප්‍රත්‍යාගතයද; තවත්, එසේම; වර්ධමානාක්ෂරම්, වර්ධමානාක්ෂරයද; තථා, එසේම; හීයමානාක්ෂරම්, හීයමානාක්ෂරයද.

15. ශෘඞ්ඛලාම්, ශෘඞ්ඛලයද; නාගපාශංච, නාගපාශයද; චිත්‍රම්, චිත්‍රයද; සංගුඪමෙවච, සංගුඪයද; තථා, එසේම; ප්‍රහෙලිකාම්, ප්‍රහෙලිකාවද; හෘඪම්, හෘඪයද; කාලසාරාදි වර්ණිතම්, කාලසාරාදි වර්ණිතයද.

16. අජමාරාදිකං ගුණං පදපාදාපිගුණකම්,
සත්‍රුතිනිඝං තථා ව්‍යපිං සභාපහශ්‍රුති බින්දුමත්.

17. ක්‍රියාකාරක සම්බන්ධ ග්‍රන්ථාන්‍යා මන්ත්‍රිතස්‍ය ච,
ග්‍රන්ථං තථා සමාසස්‍ය ලිඞ්ගස්‍ය වචනස්‍ය ච.

18. මාත්‍රාබින්දුවිසර්ගාණාං චිහ්නකාන්‍යක්ෂරස්‍ය ච,
ස්ථානව්‍යඤ්ජනයොශ්චාපි චිහ්නදන්තාක්ෂරං තථා.

ඉත්‍යුද්දෙශකම්.

---

19. ප්‍රථමං පදවිභාගෙන කෙවලෙනෛව යද්භවෙත්,
විදුර්ව්‍යස්තං සමස්තං යත්සමුදායෙන ප්‍රවර්ත්ති.

---

16. අජමාරාදිකම්, අජමාරාදිකයද; ගුණම්, ගුණයද; පදපාදාපිගුණකම්, පදගුණ-පාදගුණ-අපිගුණයද; සත්‍රුතිනිඝම්, සත්‍රුතිනිඝවද; තථා, එසේම; ව්‍යපිම්, ව්‍යපියද; සභාපහශ්‍රුති, සභාපහශ්‍රුතියද; බින්දුමත්, බින්දුමත්ද.

17. ක්‍රියාකාරක සම්බන්ධ ග්‍රන්ථානි, ක්‍රියාග්‍රන්ථ-කාරකග්‍රන්ථ-සම්බන්ධ ග්‍රන්ථයන්ද; ආමන්ත්‍රිතස්‍ය ච ග්‍රන්ථම්, ආමන්ත්‍රණ ග්‍රන්ථයද; තථා, එපරිද්දෙන්; සමාසස්‍යච, සමාසග්‍රන්ථයද; ලිඞ්ගස්‍ය, ලිඞ්ගග්‍රන්ථයද; වචනස්‍යච, වචනග්‍රන්ථයද.

18. මාත්‍රාබින්දුවිසර්ගාණාං චිහ්නකානි, මාත්‍රාචිහ්නක-බින්දුචිහ්නක-විසර්ග චිහ්නකයන්ද; අක්ෂරස්‍යච, අක්ෂරචිහ්නකයද; ස්ථානව්‍යඤ්ජනයොශ්චාපි, ස්ථානචිහ්නක-ව්‍යඤ්ජනචිහ්නකදෙකද; තථා, එසේම; චිහ්නදන්තාක්ෂරම්, චිහ්නාක්ෂරය-දන්තාක්ෂරයයන; (එතත්සර්වම්, මේ සියල්ල; අත්‍ර, මෙහිදී) බහු, බොහෝසේ; ප්‍රාහුඃ, කියති.

මෙතෙකින් උද්දෙශය නිමි.

19, යත්, යම්පදයක්; කෙවලෙනෛව, තනිනනිමවූ; පදවිභාගෙන, පද යන්ගේ විභාගයෙන්; ප්‍රථමම්, විචාරණලද්දේ; භවෙත්, වන්නේනම්; (තත්, ඒපදය;) ව්‍යස්තම්, ව්‍යස්තපදයයි; හෙවත් අසමාසව සිටිපදයයි; යත්, යම් පදයක්; සමුදායෙන, පදසමූහයෙන්ම; ප්‍රවර්ත්ති, විචාරද; (තත්, ඒපදය;) සමස්තම්, සමාසපදයයි; විදුඃ, දනිති.

20. පූජායාං කිං (1) පදං ප්‍රොක්තමස්තනං කො (2) විහර්ත්‍යුරඃ,
ක (3) ආයුධතයා ඛ්‍යාතඃ ප්‍රලම්බාසුරවිද්විෂඃ.

සුනාසීරඃ.

ඉති ව්‍යස්තසමස්තජාතිඃ.

21. කො (1) දුරාඪ්‍යස්‍ය මොහාය කා (2) ප්‍රියාමුරවිද්විෂඃ,
පදං ප්‍රශ්නවිතර්කේ කිං (3) කො (4) දන්තච්ඡදභූෂණම්.

රමානුරාගඃ.

ඉති ව්‍යස්තජාතිඃ.

20, කිංපදම්, කවර පදයක්; පූජායාම්, පිදීමෙහි; ප්‍රොක්තම්, කියනලද්දේද? කඃ, කවරෙක්; අස්තනම්, තනනැත්තාවූ; උරඃ, ළය; බිහර්ති, උසුලාද;? කඃ කවරෙක්; ප්‍රලම්බාසුරවිද්විෂඃ, බලභද්‍රයාගේ; ආයුධතයා, ආයුධබැවින්; ඛ්‍යාතඃ, ප්‍රසිඞවීද?

"සුනාසීරඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි, ඒවනාහි තනිතනි පදවශයෙන් ගත්කල "සු" "නා" "සීරඃ" යී පදතුණක්ද සමුදායවශයෙන් ගත්කල "සුනාසීරඃ" යී එකපදයක්ද වෙණේ, පූජායෙහි කියනලද්දේ **"සු"** සුයන අව්‍යයපදයයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, තනනැතිළයක් උසුලන්නේ **"නා"** පුරුෂයායනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, බලභද්‍රයාගේ ආයුධයයි ප්‍රසිඞවූයේ **"සීරඃ"** නඟුලයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මේ ව්‍යස්තොදාහරණයි, සුෂ්ඨු නාසීරඃ යස්‍ය සුනාසීරඃ, සුෂ්ඨු, යහපත්ව; නාසීරඃ, ඉදිරියෙහි යනසෙනාව; යස්‍ය, යමකුගේද; සඃ, හෙතෙම; සුනාසීරඃ, සුනාසීරනම්වෙයි' ශක්‍රයි; මේසමස්තොදාහරණයි.

මේ ව්‍යස්තසමස්තජාතියි.

21. කඃ, කවරවස්තුවක්; දුරාඪ්‍යස්‍ය, දුෂ්ටවූ ධනවතාගේ; මොහාය, මුළාවපිණිස; (පවත්නේවේද;?) කා, කවරනැනැත්තියක්; මුරවිද්විෂඃ, විෂ්ණුහුගේ; ප්‍රියා, භාර්‍ය්‍යාවන්නීද; කිංපදම්, කවර පදයක්; ප්‍රශ්නවිතර්කේ, ප්‍රශ්නයෙහි හා විතර්කයෙහි; (යෙදියයුතුද?) කඃ, කවරක්; දන්තච්ඡද, තොලට; භූෂණම්, සැරසීමවේද?

"රමානුරාගඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි, කවරවස්තුවක් නපුරු ධනවත්තයාගේ මුළාවපිණිස වේද? **"ර"** ධනයයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, විෂ්ණුහුගේ අඹු කවරනැනැත්තියක්ද? **"මා"** ලක්ෂ්මීයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, කවර පදයක් ප්‍රශ්නවිතර්කදෙක්හිම යෙදියයුතුද? **"නු"** යන අව්‍යයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, කවරක් තොලට අලඞකාරද? **"රාගඃ"** රත්පැහැයයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ව්‍යස්තජාතියි.

22. අපිසෙවිතා විජිවෛහඃ–කදාපි කෙ (1) නයාන්ති විකාරම්,
විවර්ද්ධමානතනවඃ–ස්වගුණෛ රධිකං විරාජන්තෙ.

මලයතරවඃ.

23. අනිභෘත කොකිල නිඃස්වන–මුඛරිත සහකාරකානනඃ පුංසාම්,
කො (1) භවති හෘදයහාරී–මධුරඣඞ්කාරි කණ්ඩකලිඃ.

මධුසමයඃ.

ඉති සමස්තජාතිඃ.

24. ව්‍යස්තං සමස්තමථවා සමාසපද භඞ්ගතඃ,
ද්විඃපෘෂ්ටං යත්තදෙව ස්‍යාද් ද්විව්‍යස්තං ද්විඃසමස්තකම්.

---

22. විජිවෛහඃ, සජ්ජනයන්විසින් හෝ දුර්ජනයන්විසින්; සෙවිතා අපි, සෙවිනා ලද්දාවූද; කෙ, කවුරු; කදාපි, කිසිකලෙකත්; විකාරම්, අන්‍ය ස්වරූපයකට; නයාන්ති, නොපැමිණෙද්ද? කෙ, කවුරු; විවර්ද්ධමාන තනවඃ, කපනලද සිරුරු ඇත්තාහු හෝ වැඩෙනට පැමිණියාහු; ස්වගු ණෛඃ, තමාඅයත් ගුණයෙන් හෝ ස්වකීය ධෛර්‍ය්‍යාදි ගුණයෙන්; අධි කම්, වැඩියක්; විරාජන්තෙ, බබලද්ද? "**මලයතරවඃ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්න වලට උත්තරයි,(මලයාශ්‍රිතා තරවඃ වා මලයෙ ජාතාඃ තරවඃ) මලයතර වඃ, සඳුන් වෘක්ෂයි යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මේ මලයතරවඃ යන උත්තරයම ව්‍යඤ්ජනාවෘත්තිවශයෙන් ගත්විට වරතමලයාඃ යනුවේ, වර තමලය ඇත්තෝ "සුජනාඃ" සත්පුරුෂයෝය යනු තාත්පර්‍ය්‍යවශයෙන් ව්‍යඞ්ගාර්ථයෙහි යෙදියයුතු උත්තරයයි.

23. අනිභෘත, නිරන්තරයෙන්; කොකිල, කොවුලන්ගේ; නිඃස්වන, රාවයෙන්;මුඛරිත, මුඛරවූ; හෙවත් නාදපවත්වනලද;සහකාරකානනඃ, මීඅඹවනඇති; මධුර, මිහිරිවූ; ඣඞ්කාර, භෘඞ්ගයන් විසින් ඣංයන අනු කරණ පවත්වන; කණ්ඩකලිඃ, හොපලුගස්ඇති; කඃ, කවරෙක්; පුංසාම්, මනුෂ්‍යයන්ගේ; හෘදයහාරී, සිත්පැහැරගැණීම් ඇත්තේ; භවති, වේද?

"**මධුසමයඃ**" (මධූනාං සමයඃ) මල්රසයුත් වසන්තකාලය යනු මේ ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ සමස්තජාතියි.

24. යත්, යම්; ව්‍යස්තම්, අසමාසව සිටියාවූ පදයක්ද; අථවා, නො හොත්; සමස්තම්, සමාසවසිටියාවූ පදයක්; සමාසපදභඞ්ගතඃ, සමාසපද වෙන්කිරීම් වශයෙන්ද; ද්විඃ පෘෂ්ටම්, දෙවරක් විචාරණලද්දේ;ස්‍යාත්, වන් නේනම්; තත් එව, එමපදය; ද්විව්‍යස්තම්, ද්විව්‍යස්තයද; ද්විඃසමස්තකම්, ද්විඃසමස්තකයද; (භවති, වෙයි යොදනු.)

25. වර්ෂාසු කා (1) භවති නිම්බූ කීදෘග (2) බජං,
ශෙෂං බිභර්ති වසුධා සහිතං ක (3) එකඃ.
ආමන්ත්‍රයස්ව (4) ධරණීධර නාථපුත්‍රීං,
කො, (5) වාසති භසමනි චිතාඞ්ගජනාශ්‍රයඃ ස්‍යාත්.

කාලිකාපාලිකමඨඃ

26. කීදෘශං (1) වද මරුස්ථලං මතං
වාරිකුත්‍ර (2) සති භූෂණං භවෙත්,
බ්‍රෑහි කාන්ත! සුභටඃ සකාර්මුකඃ
කීදෘශො (3) භවති කුත්‍ර විවිෂාමි.

අවාරිතොරණෙ.

ඉති විව්‍යස්තජාතිඃ

---

25. වර්ෂාසු, වර්ෂාකාලයෙහි; කා, කවරක්; භවති, වේද? නිම්බු, පැනි නැත්තාවූ; අබජම්, පියුම; කීදෘක් අයහි, කෙබඳුවේද? කඃඑකඃ, කවර නම් එකෙක්; වසුධාසහිතම්, පොළොව සහිතවූ; ශෙෂම්, අනන්තනම් නාරජ; බිභර්ති, උසුලාද; ධරණීධරනාථපුත්‍රීම්, පර්වතරජදූහිතෘවට; ආමන්ත්‍රයස්ව, අඬගසව; කඃවා, කවරක් හෝ; භසමනිචිතාඞ්ගජන, අළුගාත ශරීරඇති ජනයන්ට; ආශ්‍රයඃස්‍යාත්, ආශ්‍රයවන්නේද?.

"කාලිකාපාලිකමඨඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි– **"කාලිකා"** (කානාම් ආලිකා) දියසමූහයයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"අපාලි"** (අපගතාඅලයඃ යස්මාත් තත්) බමරුන්ගෙන් තොරයයනු 2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"කාමඨඃ"** ඉදුබූවායනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"කාලි"** එනම් නැනැත්තියයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"කාපාලිකමඨඃ"** (කාපාලිකස්‍යමඨඃ) කාපාලිකයාගේ හෙවත් ඊශ්වරයාගේ දෙවාලය යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

26. මරුස්ථලම්, වැලිතලාව; කීදෘශම්, කෙබඳුදැයි; මතම්, අදහස; වද කියව; වාරි, දොරකඩ; කුත්‍රසති, කුමක්ඇතිකල්හි; භූෂණම්, සැරසිල්ලක්; භවෙත්, වන්නේද? කාන්ත!, එම්බාප්‍රියාව!; කුත්‍ර, කොතැන්හිදී; සකාර්මුකඃ, දුනුසහිතවූ; සුභටඃ, යහපත් වීරයෙක්; විවිෂාමි, සතුරන්ට; කීදෘශඃභවති, කෙබඳුවේදැයි? බ්‍රෑහි, කියව.

"අවාරිතොරණෙ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි– **"අවාරි"** (නාස්ති වාරියස්මින් තත්) දියනැතියනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; තොරණෙ, තොරණක් ඇතිකල්හියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; අවාරිතඃරණෙ, රණබිම්හිදී නොවළක්වනලද්දේයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

27. පක්ෂිශ්‍රේෂ්ඨසඛී බභ්‍රූ සුරවාච්‍යාඃ කථං (1) වද,
ජ්‍යෙෂ්ඨේ මාසි ගතාඃ ශොෂං කීදෘශ්‍යා (2) ල්පජලාභුවඃ.

විවරාලීනකුලීරාඃ.

28. විශ්වම්භර ප්‍රලම්බඝ්න ව්‍රීහිමානුෂසංයතඃ,
කථං (1) වාච්‍යාඃ භවන්ත්‍යතා දිනාදෞ විකසන්ති කාඃ (2)

කුවලශ්වනරාජයඃ.

ඉති විඃසමස්තජාතිඃ.

---

27. පක්ෂිශ්‍රේෂ්ඨසඛිබභ්‍රූසුරාඃ—පක්ෂි, සියොත්ය; ශ්‍රේෂ්ඨ, උත්තමය; සඛි, යෙහෙලිය; බභ්‍රූ, මුගටිදෙනාය; සුරාඃ, රය යනමොහු; කථම්, කෙසේ හෙවත් කවර කවර ශබ්දයකින්; වාච්‍යාඃ, කියයුත්තාහුදසි; වද, කියව; ජ්‍යෙෂ්ඨේමාසි, පොසොන්මාසෙයිදී; ශොෂම්, වියලීමට; ගතාඃ, පැමිණියාවූ; අල්පජලාඃ, මදදියඇති; භුවඃ, භූමීහු; කීදෘශ්‍යඃ, කෙබඳුවෙද්ද?

"**විවරාලීනකුලීරාඃ**" යනු මෙකී ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි— "විඃ" යනු (1) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, පක්ෂියනාඅර්ථයි, "වරඃ" යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, ශ්‍රේෂ්ඨයනාඅර්ථයි, "ආලී" යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, යෙහෙලියනාඅර්ථයි, "නකුලී" යනු (4) ප්‍රශ්නයටඋත්තරය, මුගටිදෙන යන අර්ථයි, "ඉරාඃ" යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, සුරා යනාඅර්ථයි, "විවරාලීන කුලීරාඃ" (විශ්චවරශ්ච ආලීච නකුලීච ඉරශ්ච, වා විවරේෂු ආලීනාඃ කුලීරාඃ යාසාම්)සිදුරුවල සැගවුනු කකුළුවෝ ඇත්තාහයනු (6)ප්‍රශ්නයටඋත්තරය.

28. විශ්වම්භරප්‍රලම්බඝ්නව්‍රීහිමානුෂසංයතාඃ—විශ්වම්භරා, පෘථිවිය; ප්‍රලම්බඝ්න, බලදෙවය; ව්‍රීහි, වීය; මානුෂ, මනුෂ්‍යය; සංයතාඃ, යුධ යනා; එතාඃ මොහු; කථම්, කෙසේ; (කවර කවර ශබ්දයකින්) වාච්‍යාඃ, කියයුත්තාහු; භවන්ති, වෙද්ද? දිනාදෞ, උදයකාලයෙහි; කාඃ, කවරක්හු; විකසන්ති, ප්‍රබොධවෙද්ද?.

"**කුවලශ්වනරාජයඃ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි—"කුඃ"යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, පොළවයනාඅර්ථයි, "බලඃ" යනු(2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, බලදෙවයායනාඅර්ථයි, "යවඃ" යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, වී යනා අර්ථයි, "නරඃ" යනු (4) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මනුෂ්‍ය යනාඅර්ථයි, "ආජයඃ" යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, සමරබිම්යනාඅර්ථයි, "කුවලයවනාරාජයඃ" (කුශ්ච බලශ්ච යවශ්ච නරශ්ච ආජිශ්ච, වා කුවලයානාං වනානි තෙෂාංරාජී) මහනිල්වනාපෙළයනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ විඃසමස්තජාතියි.

29. පෘෂ්ටං පදවිභාගෙන සමුදායෙන යද්භවෙත්,
විදු ර්ව්‍යස්ත සමස්තංත දුභයාර්ථ ප්‍රදර්ශිනාත්.

30. කා (1) ප්‍රියෙණ රහිතා වරාඞ්ගනා
ධාමනි කෙන තනයෙන නන්දිතා, (2)
කීදෘශෙන (3) පුරුෂෙණ පක්ෂිණාං
බන්ධනං සමභිලක්ෂ්‍යතෙ සදා.

සකුන්තලාභරතෙන.

---

29. යත්, යමක්; පදවිභාගෙන, පදයන්ගේ විභාගයෙන්ද; සමුදායෙන, පදසමූහයෙන්ද; පෘෂ්ටම්, විචාරණලද්දේ; භවෙත්, වන්නේනම්; තත්, ඒ; උභයාර්ථප්‍රදර්ශිනාත්, (අසමාස සමාසයෙන) අර්ථද්දෙනෙක්හුගේ දක්වීමෙන්; ව්‍යස්තසමස්තම්, ව්‍යස්තසමස්තායයි; විදුඃ, දනිති.

30. කා, කවර; වරාඞ්ගනා, උත්තමස්ත්‍රියක්; ප්‍රියෙණ, වල්ලභයාගෙන්; රහිතා, විරහිණීද?; ධාමනි, ගෘහයෙහි; කෙන, කවරවූ; තනයෙන, පුත්‍රයකු කරණකොටගෙණ; නන්දිතා, සතුටුවූද?; කීදෘශෙන, කෙබඳුවූ; පුරුෂෙණ, පුරුෂයකුවිසින්; සදා, හැමකල්හි; පක්ෂිණාම්, සියොතුන්ගේ; බන්ධනම්, බැඳීම; සමභිලක්ෂ්‍යතෙ, මොනවට කැමතිවනුලැබේද?.

"සකුන්තලාභරතෙන" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි–"සකුන්තලා" එනම්වූ රජබිසවයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මැඋමාවගේ මව්වූ "මෙනකා" නම් සවර්ගස්ත්‍රීයකගේ කුස "විශ්වාමිත්‍ර" ඍෂිත්විසින් ජනිතකොට උපන් ඇසිල්ලෙහි මව්විසින් හැරදමා "සොණ්ට කුක්කුට" නම් පක්ෂිවර්ගයකුවිසින් ගෙණයනලද හෙයින් සකුන්තලානම් ඇතිවී පසුව "කණ්ව"නම් ඍෂිත්විසින් පාලණයකරණලද්දී "දුෂ්මන්ත" නාම් රජහු හා ගාන්ධර්වවිවාහවිධියෙන් විවාහවූවායයි පුරාතනකථාප්‍රබන්ධවල පෙණේ) "භරතෙන" (දුෂ්මන්ත රජුටදාව මෙම සකුන්තලාව කුස උපන්) භරතකුමාරයා කරණකොටගෙණ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; "සකුන්තලාභරතෙන" (සකුන්තානාං ලාභඃ තස්මින් රතඃ තෙන) පක්ෂීන්ගේ ලැබීමෙහි ඇලුනාහුවිසින්; හෙවත් පක්ෂිවැද්දකුවිසින් යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

31. කීදෘශං (1) හෘදයහාරි කූජිතං
කඃ (2) සඛා යශසි භූපතෙ මතඃ,
කඃ (3) තවාසති විපිනෙ භයාකුලඃ
කීදෘශශ්ච (4) නභවෙන්නිශාකරඃ.

කලඞ්කවිරහිතඃ.

ඉති ව්‍යස්තසමස්තජාතිඃ.

32. විව්‍යස්ත මෙව යත් පෘෂ්ටං සමුදායෙන යද්භවෙත්,
ත්‍රිධාභින්නං තදෙවොක්තං විව්‍යස්තක සමස්තකම්.

33. කෞ (1) ශඞ්කරස්‍ය වලයාව පයොධරඃ කඃ (2)
කීදෘක් (3) පරස්‍ය නියතං වශමෙති භූපඃ,
සම්බොධයොරගපතිං (4) විජයී ච කීදෘග් (5)
දුර්යොධනො නහි භවෙද් වද කීදෘශශ්ච.

අහිනාක්ෂතනයඃ.

---

31. හෘදයහාරි, සිත්පැහැරගන්නාවූ; හෝ සිත්කලුවූ; කූජිතම්, රාවය; කීදෘශම්, කෙබඳුද?; භූපතෙඃ, රජහුගේ; යශසි, යශස්හි; කඃ, කවරෙක්; සඛා, යහළුයයි; මතඃ, දන්නාලද්දේද?; විපිනෙ, වනයෙහි; කඃ, කවරෙක්; තව, තොපපිළිබඳ, භයාකුලඃ, භයින්ආකුලවූයේ; අස්ති, ඇද්ද?; නිශාකරඃ, සඳු; කීදෘශශ්ච, කොබඳුවූයේ; නභවෙත්, නොවන්නේද?.

"කලඞ්කවිරහිතඃ" යනු මේ ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි— "කලම්" මිහිරිහීත්හඬ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කවිඃ" කාව්‍යකාරයෙක් යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; "අභිතඃ" සතුරායනු (3) ප්‍රශ්නයටඋත්තරය, "කලඞ්කවිරහිතඃ" (කලඞ්කෙන විරහිතඃ) කැලලින් තොරවූයේ නොවෙසියනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ව්‍යස්තසමස්තජාතියි.

32. යත්, යම්; විව්‍යස්තම්එව, ව්‍යස්තවසිටි පදදෙකක්ම; ත්‍රිධා, තුන් පරිද්දෙකින්; භින්නම්, බිඳුනේ; යත්, යම්විටක; සමුදායෙන, පදසමූහයෙන්; පෘෂ්ටම්, විචාරණලද්දේ; භවෙත්, වන්නේනම්; තත්එව, එම; විව්‍යස්තක සමස්තකම්, විව්‍යස්තක සමස්තකයයි; උක්තම්, කියනලදී.

33. ශඞ්කරස්‍ය, මහදෙවියාගේ; වලයෞ, වළලුදෙක; කෞ, කවරහු දෙදෙනෙක්ද? අපයොධරඃ, තනනැත්තේ; කඃ, කවරෙක්ද?; කීදෘක්, එකබඳුවූ; භූපඃ, රජෙක්; පරස්‍ය, සතුරාගේ; වශම්, වසඟයට; නියතම්, කොතනයෙන්; එති, පැමිණේද?; උරගපතිම්, නාගරාජයාට; සම්බොධය, ආමන්ත්‍රණයකරව; විජයීච, දිනනසුලුනැනැත්තේ; කීදෘක්, කෙබඳුද? දුර්යොධනඃ, දුර්යොධනතෙම; කීදෘශශ්ච, කෙබන්දෙක්; නහි භවෙත්, නොවන්නේදැයි; වද, කියව.

34. කො (1) මොහාය දුරීශ්වරස්‍ය විහිතඃ සම්බොධනීයො (2) ගුරුඃ
කො(3)ධාත්‍ර්‍යාං විරලඃ කලෞ නවඝනඃ කිං(4)වනාකීදෘග්(5)විජඃ
කිං (6) ලෙඛාවචනං භවෙදතිශයද්දුඃඛාය කීදෘක් (7) බලඃ
කො (8) විඝ්නාධිපති ර්මනොභවසමො මූර්ත්‍යා භවෙත් කීදෘශඃ (9)

රාජීවසන්නිභවදනඃ.

ඉති ව්‍යස්තසමස්තජාතිඃ.

"අහීනාක්ෂතනයඃ" යනු මෙකීප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි– **"අහී"** සර්පයෝදෙදෙනෙකි යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"නා"** පුරුෂයනු (2)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"ක්ෂතනයඃ"** නසනලද නීතිය ඇත්තෙක් යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; "අහීන" නාරජයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; අක්ෂතනයඃ, නොනසනලද නීතිය ඇත්තේයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; "අහීනාක්ෂතනයඃ"(හීනෙ අක්ෂිණීයස්‍ය සඃ හීනාක්ෂඃ, තස්‍යතනයඃ, න හීනාක්ෂතනයඃ) විකලවූ ඇස් ඇත්තකුගේ පුත්‍රයෙක් නොවෙයි හෙවත් පියවූ ධෘතරාෂ්ට්‍රරජ්ජුමෙන් විකල ඇස්ඇත්තෙක් නොවෙයි යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

34. දුරීශ්වරස්‍ය, නපුරුවූ ධනවතාගේ; මොහාය, මුළාවපිණිස; විහිතඃ, කරණලද්දේ; කඃ, කවරක්ද?; ගුරුඃ, බෘහස්පතිතෙම; සම්බොධනීයඃ, ආමන්ත්‍රණයකටයුතුවූයේ; කඃ, කවරක්ද?; ධාත්‍ර්‍යාම්, පෘථිවියෙහි; කලෞ, කලියුගයෙහිදී; විරලඃ, විරලවූයේ; හෝ තුනීවූයේ; කඃ, කවරෙක්ද?; නවඝනඃ, අලුත්වූවලා; කිංවත්, කුමක්මෙන්ද?; විජඃ, බ්‍රාහ්මණතෙම, කීදෘක්න, කෙබන්දෙක් නොවේද?; ලෙඛාවචනම්, රෙඛාශබ්ද ප්‍රතිපාදක වචනය; කිම්භවෙත්, කුමක්වන්නේද?; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; බලඃ, දුර්ජනයෙක්; අතිශයම්, අත්‍යර්ථයෙන්; දුඃඛාය, දුක්පිණිස; (භවති, වේද?;) විඝ්නාධිපතිඃ, ගණේශ්වරතෙම; කඃ, කවරෙක්ද?; මූර්ත්‍යා, මූර්තියෙන්; මනොභවසමඃ, අනඞ්ගයාහා සමානව; භවෙත්, වන්නේ; කීදෘශඃ, කෙබන්දෙක්ද?.

"රාජීවසන්නිභවදනඃ" යනු මේ ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි– **"රා"** ධනයයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"ජීව"** බෘහස්පති යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"සන්"** සත්පුරුෂයෙක් යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"ඉභවත්"** හස්තියකුමෙන් යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"අනඃ"** (නාස්තිනඃ අභාවඃ යස්‍යසඃ) අභාවරහිතයෙක් හෙවත් දිළින්දෙක් නොවේයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රාජී" ඉරයනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "වසන්" එකට හැසිරෙණ හෝ ගෘහසමීපයෙහි සිටිනායනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ඉභවදනඃ" ඇත්මුහුනක් ඇත්තෙක් යනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රාජීවසන්නිභවදනඃ", (රාජීවෙන සන්නිභංවදනං යස්‍යසඃ) පියුමකටබඳු මුහුනක් ඇත්තෙක් යනු (9) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ව්‍යස්තසමස්තජාතියි.

35. විඃසමඃස්තං යද පෘඃෂ්ටං ව්‍යඃස්තෛකෙන පුන ර්භවෙත්,
තද් විඃසමස්තව්‍යඃස්තං කථිතං ප්‍රශ්න පණ්ඩිතෛඃ.

36. කීදෘක්ෂඃ (1) සකලජනො භවෙත් සුරාඥඃ
කඃ (2) කාලො විදිත ඉහාන්ධකාරහෙතුඃ,
කඃ (3) ප්‍රෙයාන් කුමුදවනස්‍ය කො (4) නිහන්ති
භ්‍රාතෘව්‍යං වද තරසා ජිතස්තවයා කඃ (5)

විධුරවිරහිතඃ.

37. සංග්‍රාමෙ සපුරදසිතා හතාස්තවයා කෙ (1)
කෙ (2) දුඃඛං වත නිරයෙ නරස්‍ය කුර්යුඃ,
කස්මිංනුද්භවති (3) කදාපි නෛවලොම
ඛ්‍යාතාඃ කෙ (4) ජගති මහාලක්ෂ්මිභාජඃ.

නරකාරෙණවඃ.

ඉති විඃසමස්තකව්‍යස්තජාතිඃ,

---

35. යද, යම්පදයෙක්හි; පෘඃෂ්ටම්, විචාරණලද; විඃසමඃස්තම්, දෙවරක් සමාසව සිටියක්; පුනඃ, නැවත; ව්‍යස්තෛකෙන, වෘසපදවශයෙන්; භවෙත්, වන්නේනම්; තත්, එය; ප්‍රශ්නපණ්ඩිතෛඃ, ප්‍රශ්නාදත් පණ්ඩිතයන් විසින්; විඃසමස්තකව්‍යස්තම්, විඃසමස්තකව්‍යස්තයයි; කථිතම්, කියනලද්දේය.

36. සුරාඥඃ, යහපත් රජකුගේ; සකලජනඃ (රටවැසි) සියලුදෙන; කීදෘක්ෂඃ, කෙබඳුවූයේ; භවෙත්, වන්නේද?; ඉහ, මෙලෙව්හි; අන්ධකාරහෙතුඃ, අඳුරට කාරණාවූ; කඃකාලඃ, කවරකාලයක්; විදිතඃ, ප්‍රසිද්ධද?; කුමුදවනස්‍ය, කුමුදුවනයට; ප්‍රෙයාන්, අතිශයින් ප්‍රියවූයේ; කඃ, කවරෙක්ද?; භ්‍රාතෘව්‍යම්, සහෝදරයාගේ පුත්‍රයා; කඃ, කවරෙක්; නිහන්ති, නසාද? ත්වයා, තාවිසින්; තරසා, බලයෙන්; කඃ, කවරෙක්; ජිතඃ, දිනනලද්දේද්දසි; වද, කියව.

"විධුරවිරහිතඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි–"විධුරවිරහිතඃ" (විධුරෙණ විරහිතඃ) බැගෑපත්බැවින් තොරවූයේ හෙවත් සැපඇත්තේයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විධුරවිරහිතඃ" (විධුරවිභ්‍යාං රහිතඃ) සඳහිරුදෙදෙනාගෙන් තොරවූ කාලයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විධුඃ" සඳයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රවිඃ" හිරුයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අහිතඃ" සතුරුතෙම යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

37. සංග්‍රාමෙ, යුද්ධභූමියෙහිදී; සපුරත්, ඛටලත; අසිතා, කඩුඇති; ත්වයා, තාවිසින්; කෙ, කවරහු; හතාඃ, නසනලද්දාහුද; වත, අහෝවයි; නිරයෙ, නරකයෙහි; කෙ, කවරකෙනෙක්; නරස්‍ය, සත්වයාහට; දුඃඛම්, දුක්දීම; කුර්යුඃ, කරත්නාහුද? කස්මින්, කවරතැනෙක්හි; කදාපි, කිසි

38. ඒකශ්‍රුත්‍යාවචො යත්‍ර භින්නාර්ථප්‍රතිපාදකම්,
ප්‍රභෙදං විසමස්තස්‍ය තමෙකාලාපකං විදුඃ.

39. කීදෘශී (1) නිරයභූරනෙකධා සෙව්‍යතෙ පරමපාපකර්මභිඃ,
ප්‍රෙතරාක්ෂසපිශාච සෙවිතා කීදෘශී (2) චපිතෘකානනස්ථලී.

නරකපාලරචිතා.

කලෙකත්; ලොම, රෙම; නෛවොද්භවති, නොම උපදීද? ජගති, ලෙව්හි; කෙ, කවරනු; මහාලඝුත්වභාජඃ, මහත්ලුහුබව සෙවිනාහුයි; ඛ්‍යාතාඃ, ප්‍රකටවූහුද?.

"නරකරෙණවඃ" යනු මෙකී ප්‍රශ්නවලට යථාක්‍රමයෙන් උත්තරයි, "නරකරෙණවඃ" (නරාශ්ච කරෙණවශ්ච) මනුෂ්‍යයෝද හස්තීහුද යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නරකරෙණවඃ" (නරකස්‍යඃ රෙණවඃ) නිරයෙහි සිවි දූහුවිලියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නරකරෙ" (නරස්‍ය කරඃ තස්මින්) මනුෂ්‍යයාගේ අතෙහි (අල්ලෙල්) යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ස්වල්පය දිව්‍යනාදිය උපලක්ෂණ වශයෙන් ගැණේ) "අණවඃ" සියුම්ප්‍රමාණ ඇති) පරමාණුයි යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ විසමස්තකව්‍යස්තජාතියි.

38. යත්‍ර, යම්පදයෙක්හි; වචඃ, වාක්‍යය; ඒකශ්‍රුත්‍යා, එක්වරක් ඇසීමෙන්; භින්නාර්ථප්‍රතිපාදකම්, වෙන් වෙන්වූ අර්ථප්‍රවත්තේනම්; තම්, ඒ; විසමස්තස්‍ය, විසමස්තපදයාගේ; ප්‍රභෙදම්, විශෙෂවූ; ඒකාලාපකම්, ඒකාලාපකයයි; විදුඃ, දනිති.

39. කීදෘශී, කෙබඳුවූ; නිරයභූඃ, නරකභූමියක්; පරමපාපකර්මභිඃ, අතිශයින් පාපකර්මකළාවුන් විසින්; අනෙකධා, නොයෙක්ලෙසින්; සෙව්‍යතෙ, සෙවිනාලැබේද? ප්‍රෙත රාක්ෂස පිශාචසෙවිතා, ප්‍රෙත–රාක්ෂස–පිශාචයන මොවුන්විසින් සෙවිනාලද; පිතෘකානනස්ථලී, සොහොන්බිම; කීදෘශීච, කෙබඳුවන්නීද.?

"නරකපාලරචිතා" යනු මෙකී ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි– "නරකපාලරචිතා" (නරකපාලෙඃ නරකපාලන වා රචිතා) යමපල්ලන් විසින් ගැවිසුනාවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නරකපාලරචිතා" (නරාණාං කපාලෙඃරචිතා) මිනිහිස්කබල්වලින් ගැවසුනාවූ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

40. කෙශරද්‍රුමතලෙෂු සංස්ථිතාඃ කීදෘශො (1) භවති මත්තකුඤ්ජරඃ,
තත්වතඃ ශිවමපෙක්ෂ්‍ය ලක්ෂණෙණ රජ්ජුනඃ සමිති කීදෘශො(2) භවෙත්.

දානවකුලභ්‍රමරහිතඃ.

ඉත්‍යෙකාලාපකජාතිඃ.

41. ශබ්දාර්ථලිඞ්ගවචනෛ ර්ව්‍යස්තෛ සිද්ධ්වා සමස්තකෛඃ,
විභක්ත්‍යාච ප්‍රභින්නානාං යත් තත් ප්‍රභින්නක මුච්‍යතෙ.

42. නිර්ජිතසකලාරාතිං (1) පාවජති කො (2) නෙකො
මෘත්‍යොර්භියමාවජති,
මෙඝාත්‍යයකාතරචිරශායාඃ කිං (3) තිමිරක්ෂයකාරි නිශායාඃ.

විධුනාරාගනෙජඃ.

---

40. කෙශරද්‍රුමතලෙෂු, මුහුනමල් වෘක්ෂයෙන් ගැවසීගත් ප්‍රදෙශයෙහි; සංස්ථිතාඃ, සිටියාවූ; මත්තකුඤ්ජරඃ, මත්තහස්තිනෙම; කීදෘශඃභවති, කෙබඳුවේද? තත්වතඃ, තත්වශයෙන්ද; ලක්ෂණෙණ, ලක්ෂණයෙන්ද; ශිවම්, ශබරසෙනාපතියා; (වැදිසෙනෙවියා) අපෙක්ෂ්‍ය, බලා; නොහොත් දුන; අර්ජුනඃ, අර්ජුනනෙම; සමිති, යුධයෙහිදී; කීදෘශඃ අභවත්, කෙබඳුවීද?

"දානවකුලභ්‍රමරහිතඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි–"දානවකුලභ්‍රමරහිතඃ" (දානෙන වකුලභ්‍රමරාණාං වකුලෙෂු ස්ථිතානාං භ්‍රමරාණාං හිතඃ)මදජලවැගීම කරණකොටගෙණ වකුල පුෂ්පයන්හි හැසිරෙණ බමරුන්ට හිතවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ඒහෘඞගයෝ වකුලපුෂ්ප හැරපියා මදජලයෙහි ඇලුනාහු එහි පතිතවෙතියි යනුභාවයි) "දානවකුලභ්‍රමරහිතඃ" (දානවානාංකුලම්, තස්මින්, භ්‍රමඃ, තද්‍රහිතඃ) අසුරසෙනාවෙහිවූ සැකයෙන් තොරවූයේයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (අර්ජුනනෙම යුධයේදී අසුරසෙනාව නමාකරදුවඑන්නේයයි පළමුඇතිවූ සැකය ලක්ෂණ දුකීමෙන් පසුව හළේය යනු භාවයි)

මේ එකාලාපක ජාතියි.

41. ව්‍යස්තෛඃ, අසමාසව සිටියාවූ; සිද්ධ්වා, නොහොත්; සමස්තකෛඃ, සමාසව සිටියාවූ; ශබ්දාර්ථලිඞ්ගවචනෛඃ, ශබ්ද–අර්ථ–ලිඞ්ග–වචනයන මෙයින්ද; විභක්ත්‍යාච, විභක්තියෙන්ද; යත්, යම්පදයක්; ප්‍රභින්නානාම්, ප්‍රභෙදවූයේද?; හෙවත් බිඳුනේද? තත්, ඒපදය; ප්‍රභින්නකම්, ප්‍රභින්නකයයි; උච්‍යතෙ, කියනු ලැබේ.

42. නිර්ජිත, දිනනලද;සකලාරාතිම්,සියලු සතුරන් ඇත්තාහු;පාවජති, (කෙසේ)විචාරන්නේද?;එකඃ, අචිහීයවූ; කඃ, කවරෙක්; මෘත්‍යොඃ, මරහු කෙරෙන්; භයම්, බියට; නාසෘවජති, නොපැමිණේද? මෙඝාත්‍යය, වලා පහවයාමෙන්; කාතරචිරශායාඃ, නිර්මලකරණලද දිශාඇති; නිශායාඃ, රාත්‍රියගේ; තිමිරක්ෂයකාරි, අඳුරුනසන සුලුවූයේ; කිම්, කිමෙක්ද?.

43. විහගපතිඃ කං (1) හතවාන‍හිතං කීදෘගභවත්(2) පුරංජනරහිතම්,
කිං (3) කඨිනං විදිතංවදධීභෘද්! යාදඃ පතිරපිකීදෘගභයකෘත් (4).

අභිමකරමයඃ.

ඉති ශබ්දවිලිඞ්ගප්‍රශ්නානකම්.

44. අනුකූලවිධායිදෛවතො විජයීස්‍යාත්නතු කීදෘශො (1) නෘපඃ,
විරහිණ්‍යපිජානකී වනෙ නිවසන්තී මුදමාදධෞ කුතඃ (2).

කුශලවකීනඃ.

"විධුතාරගතෙජඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි– "විධුතාරගතෙ!" (විධුතාඃ අරාතයඃ යෙනසඃ, හෙ විධුතාරගතෙ!)එම්බා නසනාලද සතුරන් ඇත්ත! යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අජඃ" ඊශ්වර තෙම, යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහිදී සමය විශෙෂවශයෙන් බ්‍රහ්මයා හෝ විෂ්ණු හෝ ගැණීම අජශබ්ද තාත්පර්‍ය්‍යාර්ථයි, "අජශ්ජාගෙ හරිබ්‍රහ්ම-ධාතුසමරහරෙ නෘපෙ" යනු මෙදිනියි) "විධුතාරගතෙජඃ" (විධුශච තාරාශ්ච, තෙෂාං තෙජඃ) සඳතරු සම්බන්ධවූ තෙජස් යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

43. විහගපතිඃ, ගුරුළුතෙම; කම්අහිතම්, කවරසතුරකු; හතවාන්, නැසීද? ජනරහිතම්, ජනශූන්‍යවූ; පුරම්, නගරය; කීදෘග්භවති, කෙබඳු වේද? කිම්, කුමක්; කඨිනම්, තද හෝ කුරැරයයි; විදිතම්, ප්‍රසිද්ධද? කීදෘක්, කෙබඳුවූ; යාදඃපතිඃ, මුහුද; භයකෘත් අපි, බියකරුද්දයි; ධීභෘත්!, නුවනැත්ත!; වද, කියව.

"අභිමකරමයඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි, "අභිම්" සර්පයා යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අකරම්" කරවුවරනැති හෙවත් අයබද්දනැති යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අයඃ" යකඩයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අභිමකරමයඃ" (අභයශ්ච මකරාශ්ච, තෛඃ ආකීර්ණඃ) නාග් මෝරුයන මොවුන්ගෙන් ගැවසුනාවූ යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශබ්දවී ලිඞ්ගප්‍රශ්නානකයි.

44. අනුකූලවිධායිදෛවතඃ, සුදුසුක්‍රියා විධාන කිරීමෙහි දෙවිවූ; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; නෘපඃ, රජෙක්; විජයී, සතුරන්විසින් දිනනසුලුවූයේ; නතු ස්‍යාත්, නොවන්නේද? විරහිණීඅපි, විරහිණීවූද; ජානකී, සීතාදේවී; වනෙ, වනයෙහි; නිවසන්තී, වාසයකරන්නී; කුතඃ, කවරක් හෙතුකොට ගෙණ; මුදම්, සන්තොෂය; ආදධෞ, ඉසුලුද?.

45. කුසුමං පතදිත්‍ය'නාකතො වදකසෙම(1)සපෘහයනති භොගිනඃ,
අධිනම්‍ය රතංවරාඞගනා කිනු (2) යතනං කුරුතෙ සුශික්ෂිතා.

සුරතාරවෙ.

ඉති ශබ්දපීහිතනම්.

46. කා (1) මුජ්ජහාර හරිරම්බුධිමධ්‍යමග්නාං
කීදෘක් (2) ශ්‍රැතං භවති නිමීලමාගමානාම්,
ආමන්ත්‍රයස්ව (3) වනමග්නිශිඛාවලීඪං
තච්චාපි කො (4) දහති කෙ(5) මදයනති භෘඞගාන්.

කුන්දමකරන්දබින්දවඃ.

"**කුශලවඞීනඃ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි, "කුශලවඞීනඃ" (කුශලෙනවඞීනඃ) කුශලයෙන් වැඩුනාවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කුශලවඞීනඃ.' (කුශශ්ච ලවශ්ච, තයොඃ කුශලවයොඃ සෑඞිනඃ) කුශ ලවයන නමුතුත් දෙදෙනාගේ වැඞීම හෙතුකොටගෙණ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

45. භොගිනඃ, සර්පයෝ; අනාකනඃ, නොදෙව්ලොවින්; කුසුමම්, මල්; පතත්ඉති, වැටේවයි යන බුඞියෙන්; කසෙම, කවරක්හට; සපෘහයන්ති, කැමතිවෙද්ද? සුශික්ෂිතා,(කාමශාස්ත්‍රයෙහි)මනාවහික්මියාවූ; වරාඞගනා, උත්තමස්ත්‍රී; රතම්,රතික්‍රීඩාවට; අධිනම්‍ය, පැමිණ; කිං,කවරක් කෙරෙති; යත්නම්, උත්සාහය; කුරුතෙනු, කරත්කීදැයි; වද, කියව.

"**සුරතාරවෙ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි, "සුරතරවෙ" (සුරාණාංතරුඃ තසෙම) පරසතුවෘක්ෂයට යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සුරතාරවෙ" (සුරතස්‍යරවඃ, තෑම්න්) රතික්‍රීඩාව පිළිබඳවූ මණිතනාදයෙහි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශබ්දපීහිතනයි.

46. හරිඃ, විෂ්ණු; අම්බුධිමධ්‍යමග්නාම්, සාගරමධ්‍යයෙහි ගැලුනාවූ; කාම්, කවරක්නු; උජ්ජහාර, ඉදිරිද? ආගමානාම්, ආගම්සම්බන්ධවූ; නොහොත් වෙදසම්බන්ධවූ; නිමීලම්, නිමීලවූ; ශ්‍රැතම්, බමීඥනය; කීදෘක් භවති, කෙබඳුවේද? අග්නිශිඛාවලීඪම්, වහ්නිජ්වාලාවෙන් දවනලද; වනම්, වනයට; ආමන්ත්‍රයස්ව, ආමන්ත්‍රණය කරව; තච්චඅපි, ඒවන යද; කඃ, කවරෙක්; දහති, දවාද? කෙ, කවරනු; භෘඞගාන්, බිඟුන්; මදයනති, මත්කෙරෙත්ද?.

47. වසන්ති කුත්‍ර (1) සරෝරුහසන්තතිඃ
දීදිනකෘතෝනනු කෙ (2) තිමිරච්ඡිදඃ,
පවනභක්ෂසපත්නරණෝත්සුකං
පුරුෂමාහවය (3) කො (4) ජගති ප්‍රියඃ.

කෙකිරණාභ්‍රරාඃ.

ඉති ශබ්දද්විවචනභින්නම්.

48. කීදෘ (1) ගෘහං යාම්‍යගෘහමධිගතස්‍ය
කා (2) ත්‍රාණමම්භස්තරණෙ ජනානාම්,
භූෂා කථංකණ්ඨෙ! න තෙ නු පෘෂ්ඨෙ
මුක්තා කලාපෙරිති චෝත්තරං කිම් (3).

හාරවිනාවඃ.

"කුන්දමකරන්දබින්දවඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි, "කුම්" පෘථිවිය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "දමකරම්" (දමස්‍ය කරම්) ඉන්ද්‍රිය දමනයකිරීම යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "දවින්" එම්බා ලැව්ගින්න! යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "දවඃ" දැවාග්නිය යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, ("වනෙචවනවහ්නෞචදවොදාව ඉහෙෂ්‍යතෙ")යනු කොෂයි, "කුන්දමකරන්දබින්දවඃ" (කුන්දානාං මකරන්දඃ, තෙෂාංබින්දවඃ, වැටකොඳමල්වල රසබිඳුනු යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

47. කුත්‍ර, කොතැන්හි; සරෝරුහසන්තතිඃ, පියුම්සමූහය; වසන්ති, වෙසේද? දිනකෘතඃ, සූර්යයාසම්බන්ධවූ; කෙ, කවරක්නු; තිමිරච්ඡිදඃනනු, අන්ධකාර නසන්නෝද?; පවනභක්ෂසපත්න, නාගශත්‍රූන්ගේ; හෙවත් මොණරුන්ගේ; රණ, නාදයෙහි; උත්සුකම්, (අභීෂ්ටාර්ථසම්පාදනයෙහි) උත්සාහඇති; පුරුෂම්, පුරුෂයකු; ආහවය, කැඳව; කඃ, කවරෙක්; ජගති, ලෙව්හි; ප්‍රියඃ, (සියල්ලන්ට) ප්‍රියද?.

"කෙකිරණාභ්‍රරාඃ" යනු මෙහිප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි "කෙ" දියෙහියනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කිරණාඃ" රශ්මිහුයනු (2) ප්‍රශ්නයටඋත්තරය, "අභ්‍ර" එම්බාමේඝය යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, රාඃ, ධනයනු (4)ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේශබ්දද්විවචනභින්නයි.

48. යාම්‍යගෘහම්, * යමයාගේගෙට; හෙවත් මරණයට; ගතස්‍ය, ගියාහුගේ; ගෘහම්, ගෘහය; කීදෘක්, කෙබඳුද?; ජනානාම්, ජනයන්ට; අම්භස්තරණෙ, දියඑතරකිරීමෙහිදී; කාඃ, කවරක්නු; ත්‍රාණම්, පිහිටවේද්ද?;

---

* මෙහි "යම"යනු දක්ෂිණදිශාවෙහිසිටි ප්‍රේතපුරවර දෙවියෙකැයි දතයුතු.

49. කවයො වද කුත්‍ර කීදෘශාඃ(1)කඨිනං කිං (2) විදිතං සමන්තතඃ,
අධුනා තව වෛරි යොෂිතාං හෘදි තාපඃ(3)ප්‍රබලො විහායකාඃ.

ගිරිසාරමුෂාඃ.

ඉතිශබ්දාර්ථ ලිඞ්ගවචනවිභක්තිභින්නම්.

50. මෙඝාත්‍යයෙ භවති කිං (1) සුභගාවගාහං
කාවා (2) විඩම්බයති චාරණමල්ලවෙශ්‍යාඃ,
දුර්වාරවීර්‍ය්‍යවිභවස්‍ය රණෙ භවෙත් කඃ (3)
කාඃ (4) සෙමරවක්ත්‍රසුභගා ස්තරණිප්‍රභාභිඃ.

සරොජරාජයඃ.

කණ්ඨෙ, එම්බාගෙල!; තෙ, තාගේ; භූෂා, සැරසීම; කථම්, කෙසේ; න, නොවේදැයි; මුක්තාකලාපෙඃ, මුත්හරයන්විසින්; පෘෂ්ඨෙ, විචාලකල්හි; උත්තරංච, උත්තරයද; කිම්ඉති, කිමෙක්ද?.

“හාරවිනාවඃ” යනු මෙහිප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි. “හාරව්” හාහායන අනුකරණශබ්දඇත්තේයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; “නාවඃ” නැව්හෝ ඔරුයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “හාරවිනාවඃ” හාරඃ, එම්බාමුත්හරයෙනි; වඃ, තොප; විනා, හැරයබැවිනයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

49. කුත්‍ර, කොතැන්හිදී; කවයඃ, පණ්ඩිතයෝ; කීදෘශාඃ, කෙබඳුවෙද්දැයි; වද, කියව; සමන්තතඃ, හාත්පසැ, කඨිනම්, රළුබව; විදිතම්, ප්‍රසිද්ධවූයේ; කිම්, කිමෙක්ද?; අධුනා, මේකාලයෙහි; තව, තාගේ; වෛරියොෂිතාම්, ශත්‍රුවනිතාවන්ට; හෙවත් සතුරඹුවන්ට;කාඃ, කවුරුන්; විහාය, හැර; හෘදි, ළෙහි; ප්‍රබලඃ, දැඩිවූ; තාපඃ, තැවිල්ල; (භවති, වේද?).

“ගිරිසාරමුෂාඃ” යනු මෙහිප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි, “ගිරි” තෙපුලෙහි (දක්‍ෂයෝවෙති) යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “සාරම්” හර හෙවත් අරටුයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “උෂාඃ” අලුයම්වේලාව යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (දිවාරෑදෙක්හිම ඒශත්‍රුවනිතාවන්ට හෘදයතාප යවත්නේය, හුඳෙක්අලුයම්වේලෙහි මදක් නිදීමට පැමිණීමෙන් සැපඇතිවන්නේය එයනොලැබීම තාපයට හෙතුවේය යනුභාවයි)

මේ ශබ්දාර්ථ ලිඞ්ගවචනවිභක්ති භින්නයි.

50. මෙඝාත්‍යයෙ, වර්ෂාවගේ කෙළවර; කිම්, කුමකට; සුභග, පිනැත්තවුන්ගේ; අවගාහම්, ගැලීම; භවති, වේද?; කාවා, කවරක්හෝ; චාරණමල්ලවෙශ්‍යාඃ-චාරණ, සඞ්කානස්ථානවල හැසිරෙන; හෙවත් නෘත්‍යකරණ; මල්ල, අතිශයින් බලඇති; වෙශ්‍යාඃ; වෙසඹුවට; විඩම්බ්‍යති,

51. පෘච්ඡති ශිරොරුහො මධුමථනං (1)
මධුමථනස්‍යාං ශිරොරුහස්‍යාච (2),
කඃ (3) බලු චපලතයා භුවි විදිතඃ
කා (4) නනු යානතයා භුවි විදිතාඃ.

කෙශවකෙනෞකාඃ.

ඉතිශබ්දච්ඡිලිඞ්ගවචන භින්නාම්.

52. න භවති මලයස්‍ය කීදෘශී (1) භූඃ
ක (2) ඉහ කුචං න බිභර්ත්ති කං (3) ගතා ශ්‍රීඃ,
භවදරිනිවහෙෂු කා (4) සති නිත්‍යං
බලමථනෙන විපද් ව්‍යධායි කෙෂාම් (5).

විපන්නගානාම්.

හින්නුවේද?; හෙවත් විකාරවේද?; දුර්වාර, නොවැලකියනැක්කාවූ; වීර්‍ය්‍යශ්‍රී විභවස්‍ය, වීර්‍ය්‍යශ්‍රීසම්පත්ඇත්තාහුට; රණෙ, යුද්ධයෙහිදී; කඃ, කවරෙක්; භවෙත්, වන්නේද?; තරණිප්‍රභාභිඃ, සූර්‍ය්‍යරශ්මීන්කරණකොටගෙණ; කාඃ, කව රක්හු; සමරවක්ත්‍රාම්බුජභාඃ සමර, විකසිතව; හෙවත් පිපි; වක්ත්‍රාම්බුජභාඃ, මුඛයට ප්‍රියවූවාහුවෙද්ද?.

"**සමරජරාජයඃ**" යනුමෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි, "**සරඃ**" විලයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජරා" දිරීමයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජයඃ" දිනීමයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සමරජරාජයඃ" (සරොජානාං රාජයඃ) පියුම්සමූහයෝ යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය,

51. ශිරොරුහඃ, හිසකේ; මධුමථනම්, විෂ්ණුටද; මධුමථනඃ, විෂ්ණු; තංශිරොරුහස්‍යාච, ඒහිසකේවලටද; පෘච්ඡති, ආමන්ත්‍රණයකරේ හෝ කථාකෙරේද? භුවි, ලොකයෙහි; චපලතයා, චපලබැවින්; කඃබලු, කව රෙක්වනාහි; විදිතඃ, පතළේද?; කා, කවරක්හු; යානතයා, යානාබැවින්; භුවි, ලොකයෙහි; විදිතාඃ නනු, ප්‍රකටවූහුද?.

"**කෙශවකෙනෞකාඃ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි, "කෙශව" එම්බාවිෂ්ණු! යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කෙශ!" කෙහෙ! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, වකෙනෞකා" පූඩාවායනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්ත රය, "නෞකාඃ', නැවියනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශබ්දච්ඡිලිඞ්ගවචන භින්නායි.

52. මලයස්‍ය, මලයපර්වතයාගේ; භූඃ, භූමිය; කීදෘශී, කෙබඳුවූවා; නභ වති, නොවේද?; ඉහ, මෙලෙව්හි; කඃ, කවරෙක්; කුචම්, තන; නාබිභ ර්ත්ති, නුසුලාද?; කම්, කවරකුකරා; ශ්‍රීඃ, සිරිවම්; හෙවත් ලක්‍ෂ්මී; ගතා,

53\. සමයම්හ වදනති කං නිශීථං (1)
ශමයති කාන් (2) වද වාරිවාහවෘන්දම්,
විතරති ජගතාං මනඃසු කීදෘඞ් (3)
මුදමතිමාත්‍රමයං මහාතඩාගඃ.

අරවින්දවාන්.

ඉතිශබ්දපිවිභක්තිවචනාභිධානම්.

54\. කීදෘක්‍ෂං (1) සමිති බලං නිහන්ති ශත්‍රුං
විෂෙණ්ණඃ කා (2) මනසි මුදං සදා තනොති,
තුඞ්ගං සචජරඞ්ගමුඛං නිගද්‍යතෙ කිං (3)
පඤ්චපෙදෙඃ සමමපමානමෙව කෙෂු (4).

අග්නිමාණිඥ.

ගියාද?; භවත්, පින්වත්නුගේ; අරිනිවහෙෂු, සතුරන්සමූහයෙහි; කා, කවරක්; නිත්‍යම්, නිබඳ; අස්ති, වේද? බලමථනෙන, ශක්‍රයාවිසින්; කෙෂාම්, කවරැනුන්ට; විපත්, විපත; ව්‍යධායි, කරණුලැබූද?.

"විපන්නගානාම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි. "විපන්නගා" සර්පයන්ගෙන් තොරවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නා" පුරුෂතෙමයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අම්" විෂ්ණුහුකරයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විපත්" විපතයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නගානාම්" පර්වතයන්ට යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

53\. ඉහ, මේලොකයෙහි; කංසමයම්, කවරකාලයක්; නිශීථම්, මධ්‍යම රාත්‍රිය; නොවත් මනරැයයි; වදන්ති, කියද්ද?; වාරිවාහවෘන්දම්, වලාසමූහයා; කාන්, කවුරුන්; ශයමති, සන්සිඳුවාද?; අයම්, මේ; * මහාතඩාගඃ, මහවිල; ජගතාම්, ලෝවැස්සන්ගේ; මනඃසු, සිත්හි; අතිමාත්‍රම්, ඉතා වැඩියක්; කීදෘක්, කෙබඳුවූයේ; මුදම්, සන්තොෂය; විතරති, පතුරුවාද?; නොහොත් කෙරේදැයි; වද, කියව.

"අරවින්දවාන්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි. "අරවිම්" හිරුනැති යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "දවාන්" ලැව්ගිනියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අරවින්දවාන්" නෙලුම්ඇත්තාවූයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශබ්දපි විභක්තිවචන භිධානයි.

54\. සමිති, යුද්ධයෙහි; කීදෘක්‍ෂම්, කෙබඳුවූ; බලම්, සෙනාවක්; ශත්‍රුම්, සතුරා; නිහන්ති, නසාද?; කා, කවරනැනැත්තියක්; සදා, හැමවිට; විෂෙණ්ණඃ, විෂ්ණුහුගේ; මනසි, සිතෙහි; මුදම්, සතුට; තනොති, පතුරු

---

* "ප්‍රශස්තභූමිභාගසෙථා බහුසංවත්සරොෂිතඃ,
ජලාශයස්තඩාගඃ ස්‍යාත්.........යනු තටාකලක්‍ෂණයි.

55. ඝනසමයෙ ශිඛිෂු ස්‍යාන්නෘත්‍යං කීදෘක්ෂු(1) කිං(2)ඝනාත් පතති,
ප්‍රාවෘෂි කස්‍ය (3) න ගමනං මානසගමනාය කීදෘශා (4) හංසාඃ.

සමුන්නසුකමනසඃ.

ඉතිශබ්දවිලිඞ්ගවචනභින්නාම්.

ඉතිප්‍රශ්නනකජාතිඃ.

---

56. අපිමාත්‍රෛකභෙදෙන භින්නං බධ්නන්ති කෙචන,
සුකුමාරධියස්තච්ච විදග්ධෛර්නාදෘතං යථා.

වාද?; කම්, කවර; ශරධිමුඛම්, හියවුරක්; තුවඡම්, හිස්වූයේ; සත්, යහ පත්යයි; නිගද්‍යතෙ, කියනුලැබේද?; කෙ‍ෂු, කවුරුන්කෙරෙහි; අප්‍රමා නම්එව, (අනුන්විසින්කරණලද) අවමානයම; පාණ්ඩුවංශොභ්සමම්, මරණ භාසමානද.?

“අභිමානිෂු” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි, “අභි” භයනැතියනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “මා” ලක්‍ෂ්මී යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අනිෂු” ඊතැතියනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අභිමානිෂු” අභිමන්ඇත්තවුන්කෙරෙහි යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

55. ඝනසමයෙ, වැසිකලැ; කීදෘක්ෂු, කෙබඳුවූ; ශිඛිෂු, මොණරුන් කෙරෙහි; නෘත්‍යම්, නැටීම; ස්‍යාත්, වන්නේද?; ඝනාත්, වලාහයෙන්; කිම්, කුමක්; පතති, හෙලීද?; ප්‍රාවෘෂි, වර්ෂාකාලයෙහි; කස්‍ය, කවරක් හුගේ; ගමනම්, යාම; න, නොවේද?; හංසාඃ, හංසයෝ; මානසගමනාය, එනම්විලට යාමපිණිස; කීදෘශාඃ, කෙබඳුවූවාහු වෙද්ද?.

“සමුන්නසුකමනසඃ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට යථානුක්‍රමයෙන් උත්තරයි, සමුන්නසු, ඝනනතාෂ ඇත්තවුන්කෙරෙහි යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “කම්” ජලයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අනසඃ” ගැල්සම්බන්ධවූ යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “සමුන්නසුකමනසඃ” (සමුන්නසුකංමනඃ යෙෂාං තෙ) උකටලිසිත්ඇත්තෝයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශබ්දවිලිඞ්ගවචන භින්නයි.

මෙතෙකින් ප්‍රශ්නනකජාති නිමි.

---

56. කෙචන, කිසි; සුකුමාරධියඃ, කොමලබුද්ධිඇත්තෝ; අපිමාත්‍රෛක භෙදෙන, නතිවූ අපිමාත්‍රයක්හුගේ භෙදයකින්; භින්නම්, බිඳුනුඅපිඇති වස්තුවක්; බධ්නන්ති, බන්ධනයකෙරෙද්ද?; නොහොත් රචනාකෙරෙද්ද; තත්ච, ඒද; විදග්ධෛඃ, පණ්ඩිතයන්විසින්; තථා, එසේම; නාදෘතම්, ආදර නොකරණලද්දේය.

57. ආනන්දයතිකො (1) ත්‍යර්ථං සජ්ජනානෙව භූතලෙ,
ප්‍රබොධයති පද්මානි තමාංසි ච නිහන්ති කඃ (2).

මිත්‍රොදයඃ.

58. අටවී කීදෘශී (1) ප්‍රායො දුර්ගමා භවති ප්‍රියෙ!,
ප්‍රියස්‍ය කීදෘශී (2) කාන්තා තනොති සුරතොත්සවම්.

මදනවතී.

59. භින්නාව වශ්‍යං කර්තව්‍යෞ ශබ්දාර්ථෞ ප්‍රශ්නකොවිදෛඃ,
ලිඞ්ගාදිෂු යථාශක්ති භෙදමාහු විපශ්චිතඃ.

ඉති ශ්‍රීධර්මදාසවිරචිතෙ විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ
ප්‍රථමඃ පරිච්ඡෙදඃ.

---

57. භූතලෙ, පොළෝතලෙහි; කඃ, කවරෙක්; සජ්ජනාන්එව, සුදනන්ම; අත්‍යර්ථම්, අතිශයින්; ආනන්දයති, සතුටුකෙරේද?; කඃ, කවරෙක්; පද්මානි, පියුම්; ප්‍රබොධයති, විකසිතකෙරේද? තමාංසිච, අඳුරුත්; නිහන්ති, නසාද?.

“මිත්‍රොදයඃ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට පිළිවෙළින් උත්තරයි, “මිත්‍රොදයඃ” (මිත්‍රස්‍යමිත්‍රාණාංවා උදයඃ යස්‍ය) මිතුරාගේ හෝ මිතුරන්ගේ වැඩිදියුණුවකැමත්තේ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “මිත්‍රොදයඃ” (මිත්‍රස්‍යඋදයඃ) සූර්‍ය්‍යයාගේ උදාවීමයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

58. ප්‍රියෙ! එම්බාසොඳුර!; කීදෘශී, කෙබඳුවූ; අටවී, වෙන; ප්‍රායඃ, බොහෝසේ; දුර්ගමා, යානොහැකිවූවා; භවති, වේද?; කීදෘශී, කෙබඳුවූ; කාන්තා, ප්‍රියාවක්; ප්‍රියස්‍ය, වල්ලභයාගේ; සුරතොත්සවම්, රතික්‍රීඩාවෙහි සතුටු ඉපදීම්ක්‍රියාව; තනොති, පතුරුවාද?.

“මදනවතී” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි, “මදනවතී” කුකුරුමුවන්ගස් ඇත්තාවූයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “මදනවතී” කාමුකනැනැත්තියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

59. ප්‍රශ්නකොවිදෛඃ, ප්‍රශ්නයෙහි චතුරයන්විසින්; ශබ්දාර්ථෞ, ශබ්ද අර්ථදෙදෙන; අවශ්‍යම්, එකාන්තයෙන්; භින්නෞ, බිඳුනාහු; කර්තව්‍යෞ කටයුත්තාහ; විපශ්චිතඃ, පණ්ඩිතයෝ; යථාශක්ති, ශක්තිපරිද්දෙන්; ලිඞ්ගාදිෂු, ලිඞ්ගආදියෙහිද; භෙදම්, විශෙෂය; ආහුඃ, කියති; (මෙහි ආදි ශබ්දග්‍රහණයෙන් විභක්තිවචන භෙදද ගැණේ)

ඉති, මෙසේ; ශ්‍රීධර්මදාසවිරචිතෙ, ශ්‍රීමත්ධර්මදාසකවිඳුන්විසින්රචනාකරණලද; විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ විදග්ධමුඛමණ්ඩනනාම් ග්‍රන්ථයෙහි; ප්‍රථමඃ පරිච්ඡෙදඃ.

පළමුවන පරිච්ඡෙදයයි.

1. විශෙෂණං විශෙෂ්‍යඤ්ච යත්‍ර ප්‍රශ්නෙ විධීයතෙ,
භෙද්‍යභෙදකමාහුස්තං ප්‍රශ්නං ප්‍රශ්නවිදො යථා.

2. කීදෘක්(1)කිං ස්‍යාන්න මත්ස්‍යානාං හිතං ස්වච්ඡවිහාරිණාම්,
ගුණෛඃ පරෙෂාමත්‍යර්ථං මොදතෙ කීදෘශඃ (2) පුමාන්.

විමත්සරඃ.

3. අගස්ත්‍යෙන පයොරාශෙඃ කියත්කිං (1) පීතමුජ්ඣිතම්,
ත්වයා වෛරිකුලං වීර! සමරෙ කීදෘශං (1) කෘතම්.

සකලඞ්කම්.

ඉතිභෙද්‍යභෙදකජාතිඃ.

---

1. යත්‍රප්‍රශ්නෙ, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; විශෙෂණවිශෙෂ්‍යඤ්ච, විශෙෂණය හා විශෙෂ්‍යයද; විධීයතෙ, කරණුලැබේනම්; තංප්‍රශ්නම්, ඒප්‍රශ්නය, ප්‍රශ්නවිදඃ, පණ්ඩිතයෝ; භෙද්‍යභෙදකම්, භෙද්‍යභෙදකයයි; යථාආහුඃ, මෙසේ කියත්.

2. ස්වච්ඡවිහාරිණාම්, තමාකැමතිසේ හැසිරෙන්නාවූ; මත්ස්‍යානාම්, මාලුන්ට; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; කිම්, කවරවස්තුවක්; හිතම්, පථ්‍යවූයේ; නස්‍යාත්, නොවන්නේද?; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; පුමාන්, පුරුෂයෙක්; පරෙෂාම්, අනුන්ගේ; ගුණෛඃ, ගුණයන්කාරණකොටගෙණ; අත්‍යර්ථම්, අතිශයින්; මොදතෙ, සතුටුවේද?.

"විමත්සරඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි, "විමත්සරඃ" (විමලඤ්ච තත්සරශ්ච) පක්ෂීන්ඇතිවූ විලයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විමත්සරඃ" (විගතොමත්සරඃ යස්‍යසඃ) මසුරුනැතියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි (1) උත්තරය විශෙෂණ විශෙෂ්‍ය දෙකින් යුක්තයි, (2) උත්තරය කෙවලවිශෙෂණයෙන් යුක්තයි).

3. අගස්ත්‍යෙන, අගස්ත්‍යඍෂියාවිසින්; පයොරාශෙඃ, සමුද්‍රයාගේ; කියත්, කොතෙක්පමණ; කිම්, කුමක්; පීතම්, පානයකරණලද්ව; උජ්ඣිතම්, වමාරණලද්දේද?; වීර!, එම්බාවීරය; ත්වයා, තාවිසින්; සමරෙ, යුධයෙහිදී; වෛරිකුලම්, සතුරුකුලයට; කීදෘශම්, කෙබන්දක්; කෘතම්; කරණලද්දේද?.

"සකලඞ්කම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට ක්‍රමයෙන් උත්තරයි, "සකලංකම්" සියලුජලය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සකලඞ්කම්" කැළලින් යුක්තවූයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහිදු (1) උත්තරය විශෙෂණ සහිතවූ විශෙෂ්‍යයෙන් යුක්තයි, (2) උත්තරය කෙවලවිශෙෂණයෙන් යුක්තයි.

මේ භෙද්‍යභෙදකජාතියි.

4. දිසීව්‍රතෙතන යත් පෘෂ්ට මුත්තරං කියදක්ෂරම්,
තදෙජස්වීති විඛ්‍යාත මූර්ජිතං වෙති කොවනා.

5. කාමින්‍යාඃ ස්තනහාරමඤ්ජරගතෙර්ලීලාවලච්චක්ෂුෂඃ
කන්දර්පෛකවිලාසනිත්‍යවසතෙඃ කීදෘක් (1) පුමාන් වල්ලභඃ,
හෙලාකෘෂ්ට කෘපාණපාටිත ගජානීකාත් කුත (2) ස්තො රයඃ
ශ්වාසායාසවිශුෂ්කකණ්ඨකුහරා නිර්යාන්ති ජීවාර්ථිනඃ.

සමරතඃ.

6. දෛත්‍යාරාතිරසෞ වරාහවපුෂා කා (1) මුජ්ජහාරාම්බුධෙඃ
කා (2) රූපං විනිහන්ති කො (3) මධුවධූ වෛධව්‍යදීක්ෂාගුරුඃ,
සච්ඡන්දං නවශල්ලකී කවලනෛඃ පම්පාසරොමජ්ජනෛඃ
කෙ (4) වින්ධ්‍යාද්‍රිවනෙ වසන්ත්‍යභිමතක්‍රීඩා භිරාමස්ථිතාඃ.

කුඤ්ජරාඃ.

ඉත්‍යොජස්විජිතිඃ.

---

4. දිසීව්‍රතෙතන, දිසීවූව්‍රතත්‍යකින්; යත්, යමක්; පෘෂ්ටම්, විචාරණ ලද්දේ; උත්තරම්, උත්තරය; කියදක්ෂරම්, ස්වල්පාක්ෂරවූයේනම්; තත්, ඒ; ඔජස්වීති, ඔජස්වීයයි, විඛ්‍යාතම්, ප්‍රකටය; කෙවන, ඇතම්කෙනෙක්; ඌර්ජිතංච ඉති, ඌර්ජිතයයිද; (ආහුඃ, කියති).

5. ස්තනහාර, තනබරින්; මඤ්ජරගතෙඃ, ලැසිගමන්ඇත්තාවූ; ලීලාවලච්චක්ෂුෂඃ, ලීලා, ලීලාවෙන්; වලත්, සැලෙන; චක්ෂුෂඃ, ඇස්ඇති; කන්දර්පෛකවිලාසනිත්‍යවසතෙඃ කන්දර්ප, අනඞ්ගයාගේ; එක, අවිතීයවූ; හෙවත් ප්‍රධානවූ; විලාස, ලීලාවට; නිත්‍යවසතෙඃ, නිතරවාසභවනවූ; කාමින්‍යාඃ, කාමිනියට; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; පුමාන්, පුරුෂයෙක්; වල්ලභඃ; ප්‍රියද? තෙ, තාගේ; අරයඃ, සතුරෝ; ශ්වාස, දිසිකොටහුස්මලිමෙන්ද්‍ර; ආයාස, විඩාවෙන්; විශුෂ්ක, වියලුනු; කණ්ඨකුහරාඃ, ගෙලසිදුරුඇති; ජීවාර්ථිනඃ, ජීවත්වනු කැමැත්තානු; (වූහු) හෙලා, අවඥාවෙන්; ආකෘෂ්ට, අදනාලද; කෘපාණ, කඩුවෙන්; පාටිත, නසනලද; ගජානීකාත්, හස්ත්‍යාරොහසෙනා ඇති; කුතඃ, කවරස්ථානයකින්; නිර්යාන්ති, පලායෙද්ද?.

"**සමරතඃ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සමරතඃ" (සමංරතං යස්‍යසඃ) සමානරති ක්‍රීඩාශක්තිඇත්තෙක්යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සමරතඃ" සංග්‍රාමභූමියෙන්යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

6. අසෞ, මේ; දෛත්‍යාරාතිඃ, විෂ්ණු; වරාහවපුෂා, ශූකරශරීරයකින්; අම්බුධෙඃ, සාගරයෙන්; කාම්, කවරකට; උජ්ජහාර, නොඩනැංවේද?; කා, කවරක්තොමෝ; රූපම්, රූපය; විනිහන්ති, නසාද?; කඃ, කවරෙක්;

7. උපමාදිරලඞ්කාරෙ බහුධා පරිකීර්ත්තිතඃ,
යත්නෙන කථ්‍යතෙ සාම්‍යං සාලඞ්කාරං තදුච්‍යතෙ.

8. කල්‍යාණවාක් ත්වමිව කිං (1) පදමත්‍ර කාන්තං
සද්භූපතෙ ත්වමිව කඃ (2) පරිතොෂකාරී,
කඃ (3) ස්ජීවද, වෘෂගති ත්වමිවාතිමාත්‍රං
භූත්‍යාශ්‍රිතඃ කථය පාලිතසර්ව්වභූතඃ.

ශඞ්කරඃ.

මධුවධූ, මධුනම්අසුරඞ්ගනාවගේ; වෛධව්‍ය, වැන්දඹුබවෙහි; දීක්ෂාගු
රුඃ, උපදෙශාචාර්‍ය්‍යයීද?; කෙ, කවරකෙනෙක්; විඤ්ඣ්‍යාද්‍රිවනෙ, විඤ්ඣ්‍යපර්ව්
තවනයෙහි; නව * ශල්ලකී, අලුත්වූ ඉඳුසල්වෘක්ෂයන්; කවලයනෙඃ,අනු
භවකරමින්ද; පම්පාසරඃ, පම්පානම්වූවිලෙහි; මජ්ජනෙඃ, ගැලීමෙන්ද;
අභිමත, කැමතිවූ; ක්‍රීඩා, ක්‍රීඩාවෙහි; අභිරමෘජීනාඃ, ඇලුනුසිත්ඇත්තානු;
ත්වමජඤම්, තමාකැමැතිගේ; වසනති, වාසයකෙරෙද්ද?.

"කුඤ්ජරාඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කුම්" පෘථිවියටයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජරා" දිරීමයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අඃ" විෂ්ණුයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කුඤ්ජරාඃ" හස්තීහුයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ඔජ..විජාතියි.

7 උපමාදිඃ, උපමාදියමුල්කොටඇති; අලඞ්කාරඃ, අලඞ්කාරයක්; බහුධා, බොහෝසේ; පරිකීර්ත්තිතඃ, කීර්ත්තනයකරණලද්දේද?; යත්, යමක්; සාම්‍යම්, උපමාදීයභාසමග; යත්නෙන, උත්සාහයෙන්; කථ්‍යතෙ, කියනු ලැබේද?; තත්, ඒකීම; සාලඞ්කාරම්, සාලඞ්කාරයයි; උච්‍යතෙ, කියනු ලැබේ.

8. අත්‍ර, මෙලෙව්හි; ත්වමිව, තාමෙන්; කල්‍යාණවාක්, යහපත්වචන ඇති; කාන්තම්, (ලෝවැස්සන්ට) ප්‍රියවූ; පදම්, පදය; කිම්, කිමෙක්ද?; ත්වමිව, තාමෙන්; සද්භූපතෙඃ, යහපත් රජෙක්හට; කඃ, කවරෙක්; පරිතොෂකාරී, සතුටුඇතිකරන්නේද?; ත්වමිව, තාමෙන්; කඃ, කවරෙක්; සජීවද,නැමකල්හි;වෘෂගතිඃ,වෘෂභවාහනඇත්තේ;හෝධර්මගතිඇත්තේ; අතිමාත්‍රම්, අත්‍යර්ථයෙන් † භූත්‍යා, භස්මකරණකොටගෙණ; හෝ සම්පත් කරණකොටගෙණ; ආශ්‍රිතඃ ඇසුරුකරණලද්දේද; පාලිතසර්ව්වභූතඃ,රකිනලද සියලුසත්වයන්ඇත්තේදැයි; කථය, කියව.

---

* "ශල්ලකී" යනු විඤ්ඣ්‍යාවනයෙහිවූ ඇතුන් ප්‍රියකරණ ගස් ජාතියක්යයි පෙණේ.

† "භූති භීස්මනි සම්පදි" යනු අමරකොෂයි.

9. සූර්‍ය්‍යස්‍ය කා (1) තිමිරකුඤ්ජරවෘන්දසිංහී
සත්‍යස්‍ය කා (2) සුකෘතවාරිධි චන්ද්‍රලෙඛා,
පාපීශව කීදෘග (3) රිදෘවහුතාශනො භූත්
කා (4) මාලතී කුසුමදාම හරස්‍ය මූර්ධ්නි.

භාගීරථී.

රූපකසාලඞ්කාරජාතිඃ.

10. ලඝුවෘත්තෙන යත් පෘෂ්ටං ප්‍රභූතාක්ෂර මුත්තරම්,
සකෞතුක මිතීච්ඡන්ති තද්විදස්තාදිදං යථා.

"ශඞ්කරඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි., "ශම්" මඞ්ගල්‍යවා චිවූ ශම්යන්‍යපදයයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කරඃ" කරවුවරයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ශඞ්කරඃ" ඊශ්වරතෙමැයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි අලඞ්කාරයද උපමාශෙලෂමූල්වේ.

9. සූර්‍ය්‍යස්‍ය, හිරුසම්බන්ධවූ; කා, කවරක්නොමෝ; තිමිර, අඳුරුනැමැති; කුඤ්ජරවෘන්ද, හස්තිසමූහයාට; සිංහී, සිංහදෙනුවක් වන්නීද?; සත්‍යස්‍ය, සත්‍යයසම්බන්ධවූ; කා, කවරක්නොමෝ; සුකෘත, යහපත් ක්‍රියානැමැති; වාරිධි, ක්ෂීරසාගරයට; චන්ද්‍රලෙඛා, සඳලේවන්නීද?; හෙවත් චන්ද්‍රරෙඛාවන්නීද?; පාපීශව, අර්ජුනද; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; අර්දෘව, සතුරත්නැමැති වනයට; හුතාශනඃ, ගින්නක්; අභූත්, වීද?; කා, කවරක්; හරස්‍ය, ඊශ්වරයාගේ; මූර්ධ්නි, මස්තකයෙහි; මාලතීකුසුමදාම, දෑසමන් මල්දමක්මෙන්වූද?.

"භාගීරථී" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "භා" රශ්මියනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ගීඃ" වචන යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රථී" රථිකයෙක් හෙවත් රථයෙහි සිට යුධකරන්නෙක් යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "භාගීරථී" ආකාසගඞ්ගාවයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ රූපකසාලඞ්කාරජාතියි.

10. ලඝුවෘත්තෙන, ලඝුවූවෘත්තයකින්; යත්, යමක්; පෘෂ්ටම්, විචාරණලද්දේ; උත්තරම්, උත්තරය; ප්‍රභූතාක්ෂරම්, බොහෝ අක්ෂරඇත්තේවේද?; තත්ඉදම්, ඒ මේප්‍රශ්නය; තද්විදඃ, ඒප්‍රශ්නදන්නෝ, හෙවත් පණ්ඩිතයෝ; යථා සකෞතුකම්ඉති, සකෞතුකයක්මෙනැයි; ඉච්ඡන්ති, කැමතිවෙත්.

11. කෙ (1) ස්ථිරාඃ කෙ (2) ප්‍රියාඃ ස්ත්‍රීණාං කො (3)
ප්‍රියො නක්තමාහවය (4),
නෘත්‍යභූඃ කීදෘශී (5) රම්‍යා නදී කීදෘග් (6) ඝනාගමෙ.

අගාධවාරිපූරජනිතතරඞ්ගා.

12. කා (1) කෘතා විෂ්ණුනා කීදෘග් යොෂිතාං කඃ (2) ප්‍රශස්‍යතෙ,
අසෙව්‍යඃ කීදෘශඃ (3) ස්වාමී කො (4) නිහන්ති නිශාතමඃ.

කුමුදවනබාන්ධවොදයඃ.

ඉති සකෞතුකජාතිඃ.

---

11. කෙ, කවරත්නු; ස්ථිරාඃ, ස්ථිරවූවාහුවෙද්ද? කෙ, කවරකෙනෙක්; ස්ත්‍රීණාම්, කාන්තාවන්ට; ප්‍රියාඃ, ප්‍රියයෝද?; කඃ, කවරෙක්; අප්‍රියඃ, ප්‍රිය නොවේද?; නක්තම්, රාත්‍රියට; ආහවය, ආමන්ත්‍රණයකරව; කීදෘශී, කෙබඳුවූ; නෘත්‍යභූඃ, නෘත්‍යභූමියක්; හෙවත් නෘත්‍යශාලාවක්; රම්‍යා, සිත් කලුවන්නීද?; ඝනාගමෙ, වර්ෂාකාලයෙහි; නදී, ගඞ්ගානොමෝ; කීදෘක්, කෙබඳුවන්නීද?

"**අගාධවාරිපූරජනිතතරඞ්ගා**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අගාඃ" පර්වතයෝයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ධවාඃ" සැමියෝ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රිපුඃ" සතුරුතෙමයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රජනි!" එම්බාරාත්‍රිය! යනු (4) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරය. "තත රඞ්ගා" ප්‍රසිද්ධසිතියම් ඇත්තාවූයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, අගාධවාරිපූ රජනිතතරඞ්ගා" (අගාධඤ්ච තත් වාරිපූරඤ්ච, තෙනජනිතඃ තරඞ්ගඃ ය ස්‍යාඃ සා)ගැඹුරු මහත් දියපිරීමෙන් නැංගාවූ රළඇත්තීයනු (6)ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

12. විෂ්ණුනා, විෂ්ණුහුවිසින්; කාකෘතා, කුමක්කරණලද්දීද?; යොෂිතාම්, ස්ත්‍රීන්විසින්; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; කඃ, කවරෙක්; ප්‍රශස්‍යතෙ, පසස නුලැබේද?; නොහොත් ආදරකරණුලැබේද?; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; ස්වාමී, ස්වාමියෙක්; අසෙව්‍යඃ, සෙවනයනොකොටයුතුද?; කඃ, කවරෙක්; නිශාතමඃ, රෑඅඳුරු; නිහන්ති, නසාද?.

"**කුමුදවනබාන්ධවොදයඃ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කුමුත්" (කවෙමුත්) පෘථිවියටහෝ පෘථිවියෙහි වසනනාවුන්ට සතුටක් යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අවනවාන්ධවඃ" රක්ෂාකරණ සුලුසැමි යෙක්යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, අදයඃ, කරුණානැතියනු (3) ප්‍රශ්න යට උත්තරය, කුමුදවනබාන්ධවොදයඃ, කුමුදවනානාංබාන්ධවඃ තස්‍ය උද යඃ) චන්ද්‍රයාගේ උදාවීම යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ සකෞතුකජාතියි.

13. ප්‍රශ්නවර්ණශ්‍රුතෙස්තුල්‍යං යත්‍ර ස්‍යාදුත්තරං වරම්,
ප්‍රශ්නොත්තර සමන්තජ්ඥෛ ස්තද්‍භුඃ ශ්‍රූයතාං යථා.

14. කන්දර්පං (1) මදජනකං ප්‍රාහුඃ කාවසටී (2) ගදිතාවජ්ජනමෙහ,
ඉත්‍යාදිප්‍රශ්නෙ යුක්තං යද් භූත තදුත්තරමාශු විචින්ත්‍ය:

15. පථික (1) සන්තිෂ්ඨති කෂ්ටං විරහී නාවික (2) ආසෙත
තත්කෘතරක්ෂඃ,
ඉත්‍යාදිප්‍රශ්නෙ යුක්තං යද් බෘහි තදුත්තරමුත්තමපුරුෂ!.

ඉති ප්‍රශ්නොත්තරජාතිඃ.

---

13. ප්‍රශ්නවර්ණශ්‍රුතෙඃ, ප්‍රශ්නයෙහි අක්ෂරයන්ගේ ශ්‍රැතියට; හෙවත් ඇසීමට; තුල්‍යම්, සමානව; යත්‍ර, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හී; වරම්, උත[illegible]ද; උත්තරම්, උත්තරයක්; ස්‍යාත්, වන්නේනම්; තත්, ඒඋත්තරය; ප්‍රශ්නොත්තරසමම්, ප්‍රශ්නොත්තරසමයයි; තජ්ඥෛඃ, ඒ ප්‍රශ්නොත්තරදන්නෝ; යථා ආහුඃ, මෙසේකියත්; තත්, ඒ; ශ්‍රූයතාම්, අසනුලැබේවා.

14. කම්, කවර; දර්පම්, ගර්වයක්; මදජනකම්, මදජනකයයි; ප්‍රාහුඃ, කියද්ද?; කාව, කවරවූද; සටි, කලයක්; ඉහ, මෙහි; අවජනමා, අතිශ සිත් නිමිලයයි; ගදිතා, කියනලද්දීද?; ඉත්‍යාදිප්‍රශ්නෙ, මේආදිප්‍රශ්නයෙහි; යත්, යමක්; යුක්තම්, යෙදුනේද?; භූතම්, වීද?; තත් උත්තරම්, ඒ උත්තරය; ආශු, වහා; විචින්ත්‍ය, සිතුව.

මෙහි ප්‍රශ්නයහා උත්තරය එකසමානවනසේ එකටම යොදා තිබෙයි, "**කන්දර්පම්**" අනඞ්ගයායනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "**කාව සටී**" කදම්ණියෙන්කළකලයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

15. පථී, මාර්ගයෙහි; කඃ, කවරෙක්; විරහී, විරහීවූයේ; හෙවත් ස්ත්‍රීවියොගඇත්තේ; කෂ්ටම්, පීඩාවෙන්යුක්තව; තිෂ්ඨති, සිටීද? තත්කෘතරක්ෂඃ, එයින් කරණලද ආරක්ෂාඇති; කඃ, කවරෙක්; නාවි, නැවෙහි; ආසෙත, සිටිද?; ඉත්‍යාදිප්‍රශ්නෙ, මේආදීප්‍රශ්නයෙහි; යත්, යමක්; යුක්තම්, යුක්තද?; උත්තමපුරුෂ! එම්බා උතුම්පුරුෂය!; තත් උත්තරම්, ඒ උත්තරය; බෘහි, කියව.

මෙහිද ප්‍රශ්නයහා උත්තරය එකසමානවනසේ එකටම යොදන ලද්දේය, "**පථිකඃ**" මගියනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "**නාවිකඃ**" නැවියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේප්‍රශ්නොත්තරජාතියි.

16. යස්මින්නුත්තර මුච්චාය්‍ය ප්‍රශ්නස්‍යෛව පෘච්ඡ්‍යතෙ,
පෘෂ්ටප්‍රශ්නං තදිච්ඡන්ති ප්‍රශ්නොත්තරවිදො යථා.

17. ලක්ෂ්මණෙ ත්‍ව්‍යුත්තරං යත්‍ර ප්‍රශ්නඃ ස්‍යාත්තත්‍ර කීදෘශඃ (1)
ග්‍රීෂ්මෙ විරදවෘන්දාය වනාලී කීදෘශී (2) හිතා.

කාසාරසහිතා.

18. වාදය ඉති යත්‍ර ස්‍යා–දුත්තරමථ තත්‍ර කීදෘශඃ ප්‍රශ්නඃ,
කථය චරිතං කෙෂාං-නෞකායා වාහනොපායාඃ.

කෙනිපාතාඃ.

ඉති පෘෂ්ටප්‍රශ්නජාතිඃ.

---

16. යස්මින්, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; උත්තරම්, උත්තරය; උච්චාය්‍ය, නෙපලා; ප්‍රශ්නස්‍යෛව, ඒ උත්තරයසම්බන්ධවූම; ප්‍රශ්නඃ, ප්‍රශ්නය; පෘච්ඡ්‍යතෙ, විචාරණුලැබේද?; තත්, එය; පෘෂ්ටප්‍රශ්නම්, පෘෂ්ටප්‍රශ්නයයි; ප්‍රශ්නොත්තරවිදඃ, ප්‍රශ්නොත්තරදන්නෝ; යථා ඉච්ඡන්ති, මෙසේ කැමතිවෙති.

17. යත්‍ර, යම්විචාරීමෙක්හි; ලක්ෂ්මණාඉති, ලක්ෂ්මණායන; උත්තරම්, උත්තරයවේද?; තත්‍ර, එහි; ප්‍රශ්නඃ, ප්‍රශ්නය; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූයේ; ස්‍යාත්, වන්නේද?; ග්‍රීෂ්මෙ, ග්‍රීෂ්මඍතුයෙහි; විරදවෘන්දාය, හංසසමූහයාට; කීදෘශී, කෙබඳුවූ; වනාලී, වනරේඛාවක්; නොහොත් වනරොදක්; හිතා, හිතවත්හීද?

"කාසාරසහිතා" යනු ප්‍රශ්නයි, සා, ප්‍රසිද්ධවූ; රසහිතා, රසඇත්තී; හෝ රසධාතුවට හිතවූවා, කා, කවරක්වන්නීද?; යනු (1) ප්‍රශ්නයවේ, ඕට ශ්ලොකයෙහි පේණ "ලක්ෂ්මණා" ලක්ෂ්මණායන්න උත්තරයවේ, හෙලකවූ වැල්බවූ යනු අර්ථයි; "කාසාරසහිතා" (කාසාරෙණසහිතා) විලකින්යුක්තවූ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය වේ.

18. යත්‍ර, යම්විචාරීමෙක්හි; වාදයඃඉති, වාදීහුයි; උත්තරම්, උත්තරය; ස්‍යාත්, වන්නේනම්; අථ, ඉක්බිත්තෙන්; තත්‍ර, එහි; ප්‍රශ්නඃ, ප්‍රශ්නය; කීදෘශඃ, කෙබඳුද?; කෙ, කවුරු; නෞකායා, නැව; වාහනොපායාඃ, පැදයන උපායඇත්තෝ; සන්ති, වන්නාහුදැයි; චරිතම්, වහා; කථය, කියව.

"කෙනිපාතාඃ" යනු ප්‍රශ්නයි, කෙ, කවුරු; නිපාතාඃ, නිපාතයෝද? නොහොත් අව්‍යයශබ්දයෝද?; යන (1) ප්‍රශ්නයට ශ්ලොකයෙහි **"වාදයඃ"** ච, වා, තු, හි යනාදීහුයනු උත්තරයවේ, "කෙනිපාතාඃ" (කෙ, දියෙහි; නිපාතාඃ, හෙලන්නෝ) පලූපත්යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ.

මේ පෘෂ්ටප්‍රශ්නජාතියි.

19. කථ්‍යාමුකමිත්‍යාදි භඞ්ක්ත්වා යත්‍රොත්තරං භවෙත්,
භඞ්ගෙනොත්තරං තදිච්ඡන්ති කාකුමාත්‍රෙණ ගොපිතම්.

20. භවත ඉවාති ස්වච්ඡං–කස්‍යාභ්‍යන්තර මගාධමති ශිශිරම්,
කාව්‍යාමෘතරසමග්න–ස්ත්වමිව සදා කඃ කථය සරසඃ.

21. වීරෙ සරුෂි රිපූණාං–නියතං කා හෘදයශාලිනී භවති,
නභසි ප්‍රසර්පිතජලදෙ–කා රජති දෙව! වද තාරා.

ඉති භඞ්ගෙනොත්තරජාතිඃ.

22. යත් පෘෂ්ටං ප්‍රශ්නවාක්‍යස්‍යා දිමධ්‍යාන්තසංස්ථිතම්,
උත්තරං තත් ත්‍රිධාප්‍රොක්ත මාදිමධ්‍යාන්තසංශ්‍රිතම්.

---

19. අමුකම්, අසවලා; කථ්‍යඉති, කියවයියන; ආදිම්, මේ ආදිය; භඞ්ක්ත්වා, බිඳ; හෝ පෙරළා; යත්‍ර, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; උත්තරම්, උත්තරයක්; භවෙත්, වන්නේනම්; තත්, ඒ; කාකුමාත්‍රෙණ, ශොකභයාදි මාත්‍රයකින්; ගොපිතම්, සඟවනලද්ද; භඞ්ගෙනොත්තරම්, භඞ්ගෙනොත්තරයයි; ඉච්ඡන්ති, (පණ්ඩිතයෝ) කැමතිවෙත්.

20. භවතඉව, නොපගේමෙන්; කස්‍ය, කවරක්හුගේ; අභ්‍යන්තරම්, ඇතුළත; හෙවත් සිත; අතිස්වච්ඡම්, ඉතානිර්මලද?; අගාධම්, ගැඹුරුද?; අතිශිශිරම්, ඉතාසිසිල්දැයි; (මෙසේ විචාළකල්හි "කිසිවකුගේ නොවෙයි" ශොකභයාදිය හෙතුකොටගෙණ විපර්‍යාසවශයෙන් උත්තරයවේ) කාව්‍යාමෘතරසමග්නඃ, කාව්‍යාමෘතරසයෙහි ගැලුනු; ත්වම්ඉව, තාමෙන්; සදා, හැමකල්හි; සරසඃ, යහපත්රසවිඳීම්ඇත්තේ; කඃ, කවරෙක්දැයි; කථය, කියව; (යනමෙහිද "කිසිවෙක් නැතැයි" ශොකභයාදිය හෙතුකොට ගෙණ විපර්‍යාසවශයෙන් උත්තරය වේ.)

21. නියතම්, ඒකාන්තයෙන්; සරුෂි, කොපසහිතවූ; වීරෙ, ශූරයා කෙරෙහි; රිපූණාම්, සතුරන්ගේ; කා, (ප්‍රියවචනාදියෙන් කරණලද) කව රසංසිඳීමක්; හෘදයශාලිනී, සිතවැඩීපවත්නී; භවති,වේද?; දෙව!එම්බා මෙසඤ්!; ප්‍රසර්පිතජලදෙ, නැඟුනුහෝ සෙලවුනු මෙඝඇති; නභසි,අහස්හි; කාතාරා, කවරතරුවක්; රජති, බබලාදැයි; වද,කියව; (යනමෙහිද "කිසි වෙක් නැතැයි" ශොකභයාදිය හෙතුකොටගෙණ විපර්‍යාසවශයෙන් උත්තරය වේ.)

මේ භඞ්ගෙනොත්තරජාතියි.

22. ප්‍රශ්නවාක්‍ය, ප්‍රශ්නවාක්‍යයෙහි; ආදිමධ්‍යාන්තසංස්ථිතම්, ආදිමධ්‍ය අන්තයනමෙකීනන්හි සිටියාවූ; යත්, යමක්; පෘෂ්ටම්, විචාරණලද්දේ; ස්‍යාත්, වන්නේනම්; තත්, ඒ; උත්තරම්, උත්තරය;ආදිමධ්‍යාන්තසංශ්‍රිතම්, ආදිමධ්‍ය අන්තයනනාම් ඇත්තේයයි; හෙවත් ආද්‍යොත්තරය මධ්‍යොත්තරය අන්ත්‍යොත්තරයයි; ප්‍රොක්තම්, කියනලදී.

23. භ්‍රමරහිතඃ කීදෘශො (1) භවතිතරාං විකසිතඃ පද්මඃ,
ජ්‍යොතිෂි කඃ කීදෘශඃ (2) ප්‍රායො භුවි පූජ්‍යතෙ ලොකෛඃ.

24. ප්‍රභවඃ කො (1) ගඞ්ගායා-නගපති රතිසුභගශෘඞ්ගධරඃ,
කෙ (2) සෙව්‍යන්තෙ සෙවක-සාථෛරත්‍යර්ථමර්ථරතෛඃ.

ඉත්‍යාද්‍යුත්තරජාතිඃ.

---

23. විකසිතඃ, පිපියාවූ; පද්මඃ, පියුම; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූයේ; භවති තරාම්, අතිශයින් වන්නේද? (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) "භ්‍රමරහිතඃ" (භ්‍රමරාණාං හිතඃ) භෘඞ්ගයන්ටහිතයි; (මේද (1) උත්තරයෙකි) කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ;විකසිතඃ, ප්‍රබොධවූ; පද්මඃ, පියුමක්; භ්‍රමරහිතඃ, භෘඞ්ගයන්ට හිතවූයේ; භවතිතරාම්, අතිශයින්වන්නේද? (යනු අන්ආකාරයකින්කළ ප්‍රශ්නයෙකි) "භ්‍රමරහිතඃ" (භ්‍රමෙණ රහිතඃ) සෙලවීමෙන් තොරවූ (යනු මේ අනික් ලෙසකින් උත්තරයෙකි) (සැලෙන්නාවූ පියුමෙහි භෘඞ්ගයන්ගේසිටීම නොවන්නේයයනු භාවයි) භුවි, පෘථිවියෙහි; ලොකෛඃ, ලෝවැස්සන්විසින්; ජ්‍යොතිෂි, නැකතක් උවමනාකල්හි; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; කඃ, කවරෙක්; ප්‍රායඃ, බොහෝසේ; පූජ්‍යතෙ, පුදනුලැබේද? (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) "ජ්‍යොතිෂිකඃ" දෛවඥයෙක්, හෙවත් ජ්‍යොතිඃශාස්ත්‍රදන්නෙක්; (යනුමෙහි (2) උත්තරයෙකි.)

24. ගඞ්ගායාඃ, ගඞ්ගානම් නදියගේ; ප්‍රභවඃ, උත්පත්තිස්ථානය; කඃ, කවරෙක්ද;? (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) අතිසුභග, ඉතා යහපත්වූ; ශෘඞ්ගධරඃ, ශිඛරදරන්නාවූ; නගපතිඃ, පර්වතරාජයෙක්; (යනු මෙහි (1) උත්තරයෙකි) (තවද) ගඞ්ගායාඃ, ගඞ්ගානම් නදියගේ; ප්‍රභවඃ, උත්පත්තිස්ථානය; කඃ, කවරෙක්ද? (යනු අනික් ප්‍රශ්නයෙකි) නගපතිඃ, ගොවර්ධන පර්වතයට ප්‍රභුවූ; අතිසුභග, ඉතාසුන්දර දර්ශනීයවූ; ශෘඞ්ගධරඃ, මෘදඞ්ගාදිවාද්‍ය විශේෂයක් දරන්නාවූ; කඃ, * විෂ්ණුයි (යනු මෙහි අනික් උත්තරයෙකි)අත්‍යර්ථම්, අතිශයින්; අර්ථරතෛඃ, ධනලොභිවූ හෝ මුදලුමෙහි ඇලුනු; සෙවකසාථෛඃ, සෙවක සමූහයන් විසින්; කෙ, කවුරු; සෙව්‍යන්තෙ, සෙවනය කරණු ලැබෙද්ද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කෙ, † රජහු,(යනු මෙහි(2) උත්තරයෙකි.)

මේ ආද්‍යුත්තරජාතියි.

---

* † "කො බ්‍රහ්මණි සමිරණ්මයමදශෙඥ නාල්කාරෙ,
කායශ්‍රෙෂ්ඨෙ චක්‍රිණි ච පතත්‍රිණි ච පාර්ථිවෙ" යනු මෙද[illegible])

25. අයමුදිතො හිමරශ්මි-ර්වනිතාවදනස්‍ය කීදෘශඃ (1) සදෘශඃ,
නීලාදිකොපලම්භඃ-ස්ඵුරති ප්‍රත්‍යක්‍ෂතඃ කස්‍ය (2).

26. ගෛරිකමනඃ ශිලාදිඃ-ප්‍රායෙණොත්පද්‍යතෙ කුතො (1) නගතඃ,
යඃ ඛලු න චලති පුරුෂඃ-ස්ථානාදුක්තඃ ස කීදෘක්‍ෂඃ (2).

ඉතිමධ්‍යොත්තරජාතිඃ.

27. කස්මින් (1) වසන්ති වද මීනගණා විකල්පං
කිං (2) වාපදං වදති කිං (3) කුරුතෙ විවස්වාන්,
විද්‍යුල්ලතාවලයවාන් පථිකාඞ්ගනානාම්
උද්වෙජකො භවති කඃ (4) ඛලු වාරිවාහඃ.

---

25. වනිතාවදනස්‍ය, ස්ත්‍රීගේ මුඛයට; සදෘශඃ, සමානවූයේ; කීදෘශඃ, කෙබන්දෙක්ද? (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) අයම්, මේ; උදිතඃ, උදාවූ; හිමරශ්මිඃ, චන්ද්‍රතෙම; (යනු මෙහි(1)වෙනි උත්තරයවේ) කස්‍ය, කවරක්හුගේ; ප්‍රත්‍යක්‍ෂතඃ, ඉදිරියෙහි; නීලාදිකොපලම්භඃ, නීලාදිවර්ණයන්ගේ ලැබීම හෝ දැනීම; ස්ඵුරති, බබලාද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කස්‍ය, සූර්‍යයාගේ; ප්‍රත්‍යක්‍ෂතඃ, ඉදිරියෙහි; (යනු (2) උත්තරයවේ.)

26. ප්‍රායෙණ, බොහෝසේ; ගෛරිකමනඃශිලාදිඃ, ගිරිමැටි හිරියල් ආදිය; කුතඃ, කවර තැනකින්; උත්පද්‍යතෙ, උපදීද;? (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) නගතඃ, පර්වතයෙන්; (යනු(1)වෙනි උත්තරයවේ) යඃ, යමෙක්; ඛලු, ඒකාන්තයෙන්; ස්ථානාත්,සිටිතැනින් හෝ මර්‍ය්‍යාදාවෙන්; නචලති, නොසැලේනම්; සඃ, හෙතෙම; කීදෘක්‍ෂඃ, කෙබන්දෙක්යයි; උක්තඃ, කියනලද්දේද? (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) පුරුෂඃ, පුරුෂයෙක්; (යනු (2) උත්තරයවේ.)

මේ මධ්‍යොත්තර ජාතියි.

27. මීනගණා, මත්ස්‍යසමූහයෝ; කස්මින්, කොතැන්හි; වසන්ති, වෙසෙද්දැයි?; වද, කියව; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කස්මින්, දියෙහි; (යනු මෙහි (1) වෙනි උත්තරයවේ.)කිංවාපදම්, කවරනම් පදයක්;විකල්පම්, විකල්ප යයි; වදති, කියාද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) වාපදම්, වායනඅව්‍යය පදය; (යනු මෙහි (2)වෙනි උත්තරයවේ) විවස්වාන්, හිරු; කිංකුරුතෙ, කුමක් කෙරේද?;(යනු ප්‍රශ්නයෙකි) * කිම්, ජලය; හෙවත් වැසි, (යනු (3)වෙනි උත්තරයවේ) කඃඛලුවාරිවාහඃ, කවර මේඝයෙක් වනාහි; පථිකාඞ්ගනානාම්, මඟීවූ අඟනන්ගේ; උද්වෙජකඃ, විරහොද්දීපකවූයේ; හෙවත්විරහ දුක ප්‍රකාශකරන්නේ; භවති, වේද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙක්) විද්‍යුල්ලතාවලය වාන්, [illegible] ඇති; (මේඝය)යනු (මෙහි (4) වෙනි උත්තරයවේ.)

---

* "[illegible]" සූර්‍යයාගෙන් වැසි උපදීයනු ශ්‍රැතියි.

28. ශබ්දඃ ප්‍රභූගත ඉති ප්‍රචුරාභිධායී
කීදෘග් (1) භවෙද්වදත ශබ්දවිදෙ! විචින්ත්‍ය,
කීදෘග් (2) බෘහස්පතිමතෙ විදිතාභියොගඃ
ප්‍රායඃ පුමාන් භවති නාස්තික වර්ගමධ්‍යඃ.

ඉත්‍යන්‍යොන්‍යොත්තරජාතිඃ

29. පදාන්තරාදි සම්බන්ධාත් ප්‍රශ්නවාක්‍යෙපි සංස්ථිතම්,
කථිතා පහ්නුතිඃ සා ස්‍යාල්ලක්ෂ්‍යතෙ යත්‍ර නොත්තරම්.

30. පෘථ්වීසම්බොධනං කීදෘක් (1) කවිනා පරිකීර්ත්තිතම්,
කෙ (2) නෙදං මොහිතං විශ්වං ප්‍රායඃ කෙනා (3) ප්‍යතෙ යශඃ,

---

28. ප්‍රභූගතඃ, ප්‍ර යන උපසර්ගය පූර්වකොට ඇති භූධාතුව කරපැමිණි ත කාරය; ප්‍රචුරාභිධායී, බහුලබොධක ඇති හෙවත් බොහෝවාචක ශබ්දඇති; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; ශබ්දඃ, ශබ්දයෙක්; භවෙත්, වන්නේදැයි?; ශබ්දවිදඃ!, එම්බා පණ්ඩිතවරිණි!; විචින්ත්‍ය, සිතා; වදත, කියව්; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) ප්‍රභූතඃ, ඉති, ප්‍රභූතශබ්දයි; (බොහෝවූහෝ මහත්වූයන අර්ථයි) (මේ (1) වෙනි උත්තරයවේ) බෘහස්පතිමතෙ!, බෘහස්පතිට බඳුනුවනැත්ත!; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; විදිතාභියොගඃ, දන්නාලද අදහස්ඇති; පුමාන්, පුරුෂයෙක්; ප්‍රායඃ, බොහෝසේ; නාස්තිකවර්ගමධ්‍යඃ, නාස්තික දෘෂ්ටිගත් සමූහයන්ට ඇතුළත්වූයේ; භවති, වේද? (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) [illegible]සපතිමතෙ, බෘහස්පතිනම් පණ්ඩිතයාගේ මතයෙහි; අවිදිතාභියොගඃ, නොදන්නා ලදඅභිප්‍රාය ඇත්තෙක්; (යනු මෙහි (2) වෙනි උත්තරයවේ.)

මේ අන්‍යොන්‍යොත්තර ජාතියි.

29. පදාන්තරාදි, අන්පදයන්හුගේ; සම්බන්ධාත්, සම්බන්ධවීමෙන්; ප්‍රශ්නවාක්‍යෙපි, ප්‍රශ්නවාක්‍යයෙහිද; සංස්ථිතම්, සිටියාවූ; උත්තරම්, උත්තරය; යත්‍ර, යම්තැනකදී; නලක්ෂ්‍යතෙ, නොදන්නා ලැබේද?; සා, ඒ; කථිතාපහ්නුතිඃ, කථිතාපහ්නුති නම්වූවා; ස්‍යාත්, වන්නේය.

30. පෘථ්වීසම්බොධනම්, පෘථිවියට ආමන්ත්‍රණකිරීම; කීදෘක්, කෙබඳුදැයි; කවිනා, පණ්ඩිතයා විසින්; පරිකීර්ත්තිතම්, කියන ලද්දේද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කවිනා, (කො ඉනායයි පදසිඳගත් කල්හි) කො! පෘථිවිය!; (තවද) ඉනා, (අස්‍යවිෂ්ණොරපත්‍යං ඉ, තෙන) කාමදෙවයා විසින්; (යනුද මෙහි (1) වෙනි උත්තරයවේ) (විෂ්ණුහුගේ පුත්‍රවූ කාමදෙවයා විසින් පෘථිවියට "කො" කියා ආමන්ත්‍රණකරණ ලද්දේය යනු භාවයි) ඉදම්, මේ; විශ්වම්, සියල්ල; කෙන, කවරකු විසින්; මොහිතම්, මුළාකරණ ලද් දේද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කෙන, විෂ්ණුහු විසින්; (යනු මෙහි (2) වෙනි

31. කස්‍ය (1) මරෞ දුරධිගමඃ කමලෙ කඃ (2)කථය විරචිතාවාසඃ,
කෙ (3) සන්තුෂ්‍යන්ති චාමුණ්ඩා රිපවඃ තෙ වද කුතො (4)භ්‍රෂ්ටාඃ.

ඉතිකර්තෘපහ්නුතිජාතිඃ.

32. යත්‍ර භඞ්ගස්‍ය වෛෂම්‍යං විෂමං තන්නිගද්‍යතෙ,
වෘත්තනාමොත්තරං යත්‍ර ප්‍රශ්නං තං වෘත්තනාමකම්.

උත්තරය) කෙන, කවරක්හු කරණකොටගෙණ; ප්‍රායඃ, බොහෝසේ; යශඃ, යශස; ආප්‍යතෙ, පැමිණෙනු ලැබේද? නොහොත් පතුරුවනු ලැබේද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කෙන, විෂ්ණු කරණකොටගෙණ; (යනු (3) වෙනි උත්තරයවේ) (කශබ්දය නානාර්ථ හෙයින් සූර්‍ය්‍යා කරණකොට ගෙණ හෝ තමා කරණකොටගෙණ හෝ රජහු කරණකොටගෙණ හෝයි අර්ථදතයුතුයි) මේ ශ්ලොකයෙහි "කවිනා" "කෙන" "කෙන" යන පදත්‍රය ප්‍රශ්න උත්තර දෙක්හිම ඒකසමානව යෙදෙයි.

31. මරෞ, වැලිබිමෙහි; කස්‍ය, කවරක්හුගේ; දුරධිගමඃ, දුකසේ පැමිණීම හෝ ලැබීමද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කස්‍ය, ජලයාගේ; (යනු මෙහි (1) වෙනි උත්තරයවේ) කමලෙ, පද්මයෙහි; විරචිතාවාසඃ, කරණලද විසීම්ඇත්තේ; කඃ, කවරෙක්ද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කඃ, බ්‍රහ්මයෙම; (යනු මෙහි(2)වෙනි උත්තරයවේ)නොහොත් කමලෙ, ජලයෙහි; විරචිතාවාසඃ, කරණලද විසීම්ඇත්තේ; කඃ, කවරෙක්ද?;(යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කඃ, විෂ්ණු (යනුත් මෙහි (2) වෙනි උත්තරයවේ,විෂ්ණුක්ෂීර සාගරයෙහි ශයනය කරණහෙයිනි) චාමුණ්ඩා, කාලී; කෙඃ, කවරක්හු කරණකොටගෙණ;තුෂ්‍යන්ති, සතුටුවන්නේද?; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කෙඃ, (අසුරයන්ගේ) හිස්කරණකොටගෙණ; (යනු මෙහි (3) වෙනි උත්තරයවේ) තෙ, තාගේ; රිපවඃ, සතුරෝ; කුතඃ, කවරතැනකින්; භ්‍රෂ්ටාඃ, ගිලිහුණෝද්‍යයි?; වද, කියව; (යනු ප්‍රශ්නයෙකි) කුතඃ, පෘථිවියෙන්;(යනු මෙහි (4) වෙනි උත්තරය වේ) මෙහිද"කස්‍ය" "කඃ" "කෙඃ" "කුතඃ" යනපද චතුෂ්කයද ප්‍රශ්න උත්තරදෙක්හිම ඒකහැටි යෙදෙයි.

මේ කර්තෘපහ්නුති ජාතියි.

32. යත්‍ර, යම් ප්‍රශ්නයෙක්හි; භඞ්ගස්‍ය, පදබිඳීමගේ; වෛෂම්‍යම්, විෂම බවක් හෝ විපරීත බවක්වේද?; තත්, ඒ; විෂමම්, විෂමයයි; නිගද්‍යතෙ, කියනුලැබේ; යත්‍ර, යම් ප්‍රශ්නයෙක්හි; වෘත්තනාමොත්තරම්, උත්තරයෙහි වෘත්තනාමය වේද?; තංප්‍රශ්නම්, ඒ ප්‍රශ්නය; වෘත්තනාමකම්, වෘත්ත නාමකයයි; (විදුඃ, දනිත්)

33. කීදෘග්වනං(1)ස්‍යාද්නභයාය පෘෂ්ඨෙ තදුත්තරං නස්‍යච කීදෘශස්‍ය,
වාච්‍යං භවෙදීක්‍ෂණජන්මමම්බු කං(2)වාධිශෙතෙ ගවි කොච්‍යුතීයඃ.

අහිංස්‍රමහිමඃ.

34. ප්‍රායඃ කාර්‍යෙෂු න මුහ්‍යන්ති නරාඃ සර්‍වත්‍ර කීදෘශාඃ (1),
නාධා ඉති භවෙච්ඡබ්දෙ නොවාචී වද කීදෘශඃ (2).

සාවධානාඃ.

ඉතිවිෂමජාතිඃ.

---

33. කීදෘක්, කෙබඳුවූ; වනම්, වනයක්; භයාය, භයපිණිස; නස්‍යාත්, නොවන්නේදැයි?; පෘෂ්ඨෙ, විචාළකල්හි; (යත්, යම් උත්තරයක් වේද?) නස්‍ය, ඒ; කීදෘශස්‍ය, කෙබඳුවූඋත්තරයක්සම්බන්ධව; ඊක්‍ෂණජන්ම, ඇසේ උපන්; අම්බු, ජලය; වාච්‍යම්, කියයුතුවූයේ; භවෙත්, වන්නේද?; ගවි, පොළොවෙහි; අච්‍යුතීයඃ, පිදියයුතු; කඃච, කවරෙක්; කම්, කවරනැනෙක්හි; අධිශෙතෙ, ශයනය කෙරේද?.

"අහිංස්‍රමහිමඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අහිංස්‍රම්" වල්මෘගයන් නැත්තාවූ හෝ සතුරුපීඩාවක් නැත්තාවූ යනු (1) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ"අස්‍රම්"කඳුලු යනු(2)වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ, "අහිම්", අනන්තනාම් නාගරාජයාගේ දරණ වැලෙහි; "අඃ" විෂ්ණු යනු (3) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ "අහිංස්‍රම්" යන මෙහි "හිං" යක්න හැරදමා "අස්‍රම්" කියා ගැණීමෙන් පදබිඳීමේ විපරීතනාව හෙවත් විෂම බව දතයුතු.

34. සර්‍වත්‍ර, හැමතන්හි; කාර්‍යෙෂු, කටයුත්තෙහි; කීදෘශාඃ, කෙබඳුවූ; නරාඃ, සත්වයෝ; නමුහ්‍යන්ති, මුළානොවෙද්ද;? කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; නාධාඉතිශබ්දඃ, නාධායනශබ්දයතෙම; නොවාචී, නොකාවාචීවූයේ; භවෙත්, වන්නේදැයි; වද, කියව.

"සාවධානාඃ" යනුමෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි. "සාවධානාඃ" කල්පනාසහිතවූවෝ යනු (1) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ, "වධානාඃ" යන මෙහි විසර්ජනීයභා ධයන්න හැරදමා විෂමව ගත්විට "නාවා" නැවයනු (2) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ.

මේ විෂමජාතියි.

35. ගතකෙලශායාසා විමලමනසඃ කුත්‍ර (1) මුනයඃ
තපස්‍යන්ති ස්වස්ථාඃ සුරරිපුරිපොඃ කා (2) වදයිතා,
කවිප්‍රෙෂ්ඨඃ කිං (3) ස්‍යාන්නව ලඝුයුතෙරෂ්ටගුරුභි
ර්බ්‍රූධා වෘත්තං වර්ණෛඃ සඵුටසපිතබන්ධං කථයත.

ශිඛරිණී.

36. උරසිමුරභිදඃ කා (1) ගාඪමාලිඞ්ගිතාසෙත
සරසිජමකරන්ද මොදිතා නන්දනෙ කා (2),
ගිරිසමලඝුවර්ණෛඃ රණ්වාඛ්‍යාති සඛෙඛ්‍ය
ශ්චගුරුභි රවිකෘතා කා (3) ඡන්දසාං වෘත්තිරම්‍යා.

මාලිනී.

ඉතිවෘත්තනාමජාතිඃ.

---

35. ගතකෙලශායාසාඃ, පහකළ කෙලෙස් පීඩාවන්ඇති; විමලමනසඃ, පිරිසිදුසිත්ඇති; මුනයඃ, තපස්වීහු; කුත්‍ර, කොතැන්හි; ස්වස්ථාඃ, සැපසෙ සිටීම් ඇත්තාහු; තපස්‍යන්ති, තපස්කෙරෙද්ද?; සුරරිපුරිපොඃ, විෂ්ණුහුගේ; දයිතා, ප්‍රියාභාර්‍ය්‍යාවෝ; කාච, කවරතැනැත්තියෙක්ද?; කවිප්‍රෙෂ්ඨඃ, කවීන්ට අතිශයින් ප්‍රියවූ; නවලඝුයුතෙඃ, ලඝුඅක්ෂර නවයකින් යුක්තාවූ; අෂ්ටගුරුභිඃවර්ණෛඃ, ගුරුඅක්ෂරඅටකින්; සඵුට, ව්‍යක්තකොට; සපිතබන්ධම්, ගළපනලද බැඳුම්ඇති; හෙවත් රචනාකිරීම්ඇති; වෘත්තම්, වෘත්තය; කිංස්‍යාත්, කුමක්වන්නේදැයි?; බ්‍රූධාඃ!, පණ්ඩිතවරිණි!; කථයත, තෙපලව්.

"**ශිඛරිණී**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ශිඛරිණී" පර්වතයෙහි යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ශ්‍රී" ලක්ෂ්මී යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ශිඛරිණී" (අකුරු සයෙන් එකොළසෙන් යති ඇති යගණ, මගණ, නගණ, සගණ, භගණ, ලඝුගුරු දෙකක්ඇති) ශිඛරිණීනම් වෘත්තය යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ.

36. කා, කවරතැනැත්තියෙක්; මුරභිදඃ, විෂ්ණුහුගේ; උරසි, වක්ෂඃස්ථලයෙහි; ගාඪම්, දැඩිකොට; ආලිඞ්ගිතා, වැළඳගන්නාලද්දීව; ආසෙත, සිටීද?; කා, කවරතැනැත්තියෙක්; නන්දනෙ, නන්දනවනයෙහි, සරසිජ, පද්මයන්ගේ; මකරන්ද, මල්රසයෙන්; ආමොදිතා, සතුටුවූද?; ගිරිසමලඝුවර්ණෛඃ, ලඝුඅක්ෂර අටකින්හා; අර්ණවාඛ්‍යාතිසඞ්ඛ්‍යෛඃ ගුරුභිඃ ,,ගුරුඅක්ෂරසතකින්ද; කෘතා, කරණලද; ඡන්දසාම්, ඡන්දඃශාස්ත්‍රය පිළිබඳ; වෘත්තිරම්‍යා, පැවැත්මෙන් සිත්කලුවූවා; හෙවත් සිත්කලු වෘත්තාවූවා; කා, කවරක්වන්නීද?.

37. එකමෙවොත්තරං යත්‍ර සුශ්ලිෂ්ටත්වාද් ද්විධා භවෙත්,
සුප්‍රතිබන්ධ ප්‍රභෙදෙන නාමාඛ්‍යාතං තදුච්‍යතෙ.

38. සමරශිරසි සෛන්‍යං කීදෘශං (1) දුර්නිවාරං
විගතඝනනිශීථෙ කීදෘශෙ (2) ව්‍යොමනි ශොභා,
කමපි විධිවශෙන ප්‍රාප්‍ය යොග්‍යාභිමානම්
අඛිලජගදනින්ද්‍යං දුර්ජනඃ කිං (3) කරොති.

අග්නිභවති.

“මාලිනී” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “මා” ලක්ෂ්මියනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අලිනී” භෘඞ්ගයෙනු හෙවත් නොමෝ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “මාලිනී” (අකුරු අටෙන් හතෙන් යති ඇති නගණ, නගණ, මගණ, යගණ, යගණ යකින් යුක්තවූ) මාලිනීනම් වෘත්තයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරයවේ.

මේ වෘත්තනාමජාතියි.

37. යත්‍ර, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; එකමෙව උත්තරම්, එකම උත්තරයක්; සුප්‍රතිබන්ධ ප්‍රභෙදෙන, සුබන්ධතිබන්ධනයන්ගේ ප්‍රභෙදයෙන්; සුශ්ලිෂ්ටත්වාත්, මනාව ගැළපීම හෙතුකොටගෙණ; ද්විධා, දෙයාකාරයකින්; භවෙත්, වන්නේනම්; තත්, ඒ; නාමාඛ්‍යානම්, නාමාඛ්‍යාතයයි; උච්‍යතෙ, කියනුලැබේ.

38. සමරශිරසි, යුද්ධභූමියෙහිදී; කීදෘශම්, කෙබඳුවූ; සෛන්‍යම්, සේනාවක්; දුර්නිවාරම්, නොවැළැක්වියහැක්කේද?; විගතඝන, පහවූ වලාඇති; නිශීථෙ, මධ්‍යමරාත්‍රියෙහි; කීදෘශෙ, කෙබඳුවූ; ව්‍යොමනි අහස්හි; ශොභා, පැහැද?; දුර්ජනඃ, දුදනා; අඛිලජගත්, සියලු ලෝවැස්සන්විසින්; අනින්ද්‍යම්, නින්දානොකටයුතුවූ; යොග්‍යාභිමානම්, සුදුසු අභිමානඇති; කම් අපි, කිසිවකුකරාද; විධිවශෙන, * දෛවවශයෙන්; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; හෙවත් තමා වසගයට පමුණුවා; කිම්; කුමක්; කරොති, කෙරේද?.

“අග්නිභවති” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “අගී” භයනැත්තාවූයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “භවති” වෙයියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අග්නිභවති” මැඩපවත්වයි යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි “අගී” යනු නාමපදය, “භවති” අභිභවති” යනු ආඛ්‍යාත පදයි.

---

* “ප්‍රාග්ජන්මනි කෘතං කර්ම ශුභංවා යදිවා ශුභම්,
දෛවං තෙනෙහ නිර්දිෂ්ටම් මිහජන්මනි තද්බුධෛඃ” යනු දෛවලක්ෂණය.

39. පදමනන්තරවාචි කිමිෂ්‍යතෙ (1)කපිපති විජයී නනු කීදෘශඃ (2),
පරගුණං ගදිතුං ගතමත්සරාඃ කුරුත කිං(3)සතතං භුවි සජ්ජනාඃ.

අනුසරාමඃ, ලම්බං

40. වදති (1) රාමඉති ස්වජනානුජං
වසති කුත්‍ර (2) සදාලසමානසඃ,
අපිච ශක්‍රසුතෙන තිරස්කෘතො
රවිසුතඃ කිං(3)මසෞ විදධෙ ත්වයා.

අනුජගෘහෙ.

---

39. අනන්තරවාචි, අනතුරු යන අර්ථවාචිවූ; පදම්, පදය; කිම්, කවර කැයි; ඉෂ්‍යතෙ, කැමතිවනුලැබේද?; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; කපිපතිඃ, වානරරාජයෙක්; විජයීනනු, දිනනසුලුවේද?; ගතමත්සරාඃ, පහකළ මසුරුමලඇති; සජ්ජනාඃ! එම්බාසුදනෙනි!; භුවි, පෘථිවියෙහි; පරගුණම්, අනුන් පිළිබඳගුණ; ගදිතුම්, කියන්ට; සතතම්, නිතොර; කිංකුරුත, (තොපි) කුමක්කරව්ද?.

“අනුසරාමඃ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “අනු” යන අව්‍යය පදයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “සරාමඃ” සරාමනාම්වූයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අනුසරාමඃ” (මහතුන්) පසුපස්සේ යමු යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි, “අනු” යනු අව්‍යයපදය; “සරාමඃ” යනු නාමපදය; “අනුසරාමඃ” යනු ආඛ්‍යාතපදය, “අනුසරාමඃ” යන ක්‍රියාපදය ලට්සංඥ ප්‍රත්‍යයකින් සිද්ධයි.

40. රාමඃ, රාමකුමාරතෙමේ; ස්වජනානුජම්, තමන් බාල සහෝදරයා; (ලක්ෂ්මණකුමාරයා) (කිම්, කෙසේ; සම්බොධ්‍ය, කැඳවා) ඉති, මෙසේ; වදති, කියාද?; සදා, හැමකල්හි; අලසමානසඃ, අලස සිත්ඇත්තෙක්; කුත්‍ර, කොහැන්හි; වසති, වෙසේද?; අපිච, නවද; ශක්‍රසුතෙන, වාලියා විසින්; තිරස්කෘතඃ, පරදවනලද; අසෞ, මේ; රවිසුතඃ, සුග්‍රීවතෙම; ත්වයා, තාවිසින්; කිංවිදධෙ, කුමක්කරණු ලැබීද?.

“අනුජගෘහෙ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “අනුජ!” එම්බා බාලසහෝදරය! (ලක්ෂ්මණය) යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “ගෘහෙ” ගෙයි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අනුජගෘහෙ” අනුග්‍රහකරණලැබී යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි “අනුජ” යනුද “ගෘහෙ” යනුද නාම පදයි, “අනුජගෘහෙ” යනු ආඛ්‍යාතපදයි.

41. භවති ගමනයොගයා කීදෘශී (1) භූරථානාං
කි (2) මතිමධුරමම්ලං භොජනාන්තෙ ප්‍රදෙයම්,
ප්‍රියතම! වද නීචාමන්ත්‍රණෙ කිං (3) පදං ස්‍යාත්
කුමතිකෘතවිවාදශ්චක්‍රෙ කිං (4) සමජෛඃ.

සමාදධිරෙ,ලිට්.

42. වදතානුත්තමවචනං(1)-ධ්වනිරුච්චෛරුච්‍යතෙ ස කීදෘක්ෂඃ,
තව සුහෘදෙ ගුණනිවහෛ-රිපුනිවහං කිං (3) නු කර්තාරඃ.

අවමන්තාරඃ.

---

41 කීදෘශී, කෙබඳුවූ; භූඃ, බිමක්; රථානාම්, රථයන්ගේ; ගමනයොගයා, යාමට සුදුසුවූවා; භවති, වේද?, භොජනාන්තෙ, වළඳ අන්තයෙහි; අතිමධුරම්, ඉතා මිහිරිවූ; කිම්, කවර; අම්ලම්, ඇඹුල්රසයක්; ප්‍රදෙයම්, දීයයුතුද?; ප්‍රියතම!, අතිශයින් ප්‍රියවූ නැනැත්ත!; නීචාමන්ත්‍රණෙ, නීච යන්ට ආමන්ත්‍රණය කිරීමෙහිදී; කිංපදම්, කවරපදයක්; ස්‍යාත්, වන්නේද?; සමජෛඃ, සමතුන්විසින්; කුමති, කුත්සිත බුඞිඇත්තන් විසින්; කෘත, කරණලද; විවාදඃ, විවාදයෝ; කිම්, කුමක්; චක්‍රෙ, කරණලද්දේද?.

“සමාදධිරෙ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “සමා” සමතලාවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “දධි” දීයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “රෙ” රෙයන අව්‍යයපදය යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (කොල! හෝබල! යන අර්ථයි) “සමාදධිරෙ” සමාධි භජනය කරණලබන්ය යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි “සමා” යනුද “දධි” යනුද නාමපදයි, “රෙ” යනු අව්‍යයපදය, “සමාදධිරෙ” යනු ආඛ්‍යාතපදය, “සමාදධිරෙ” යන ක්‍රියාපදය ලිට්සංඥප්‍රත්‍යයකින් සිඩයි.

42. අනුත්තමංවචනම්, නීචය යන වචනය; කිම්, කිමෙක්දැයි, වදත, කියව්; උච්චෛඃධ්වනිඃ, උස්වූ හඬ; උච්‍යතෙ, කියනුලැබේනම්; සඃ, ඒ; කීදෘක්ෂඃ, කෙබඳුද?; තව, නාගේ; සුහෘදඃ, යහලුවෝ; ගුණනිවහෛඃ, ගුණසමූහය කාරණකොටගෙණ; රිපුනිවහම්, සතුරුසමූහයාට; කිංනු, කුමක්; කර්තාරඃ, කරන්නෝද?.

“අවමන්තාරඃ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “අවමම්” නීචයායනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “තාරඃ” උස්හඬයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අවමන්තාරඃ” අවමන්කරන්නෝ යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

43. කීදෘක් (1) තෝයං දුස්තරං ස්‍යාත්තිතීර්ෂෝඃ
කා (2) පූජ්‍යාස්මින් ඛඞ්ග මා මන්ත්‍රයස්ව,
දෘෂ්ට්වා ධූමං දූරතෝ මානවිඥඃ
කිං (3) කර්තාස්මි ප්‍රාතරේවාශ්‍රයාශම්,
අනුමානාසෙ, ලුඞ් ලකාරඃ

44. කාමුකාඃ ස්‍යුඃ කයා (1) නීචාඃ සර්වේ කස්මින් (2) ප්‍රමෝදතෙ,
අර්පිතාඃ ප්‍රාප්‍ය පුණ්‍යාහං කරිෂ්‍යථෙව වසූනි කිම් (3).
දක්ෂ්‍යාමහෙ

45. කෝ (1) දුඃඛී සර්වකායේෂු කිං (2) භාෂාපිස්‍ය වාචකම්,
යෝ යත්‍ර විරතෝ නිත්‍යං තතඃ කිං (3) ස කරිෂ්‍යති.
ප්‍රශාස්‍යති, ලාවං

---

43. තිතීර්ෂෝඃ, පිනන්නකැමැත්තහු විසින්; දුස්තරම්, දුකසේපිනියහැකි; තෝයම්, දිය; කීදෘක්ස්‍යාත්, කෙබඳුවන්නේද?; අස්මින්, මෙතෙලෙහි; කා, කවරනැනැත්තියක්; පූජ්‍යා, පිදියයුතුවන්නීද?; ඛඞ්ගම්, කඩුවට; ආමන්ත්‍රයස්ව, ආමන්ත්‍රණයකරව; මානවිඥඃ, එම්බා අනුම්හිඥයෙනි!; දූරතඃ, දුරදී; ප්‍රාතඃඑව, උදයම; ධූමම්, දුම; දෘෂ්ට්වා, දැක; ආශ්‍රයාශම්, ගින්නට; කිංකර්තාඅස්මි, කුමක්කරන්නේවෙම්ද?.

"අනුමානාසෙ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අනු" මදවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මානා" මව්යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අසෙ!" කඩුව! යනු (3) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අනුමානාසෙ" අනුමානකරන්නෙමියනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අනුමානාසෙ" යනු ලුඞ් සංඥ ලකාරයි.

44. නීචාඃ, නීචයෝ; කයා, කවරනැනැත්තියක් කරණකොටගෙණ; කාමුකාඃ, කාමුකවූවාහු; ස්‍යුඃ, වන්නාහුද?; සර්වෙ, සියල්ලෝදෙන; කස්මින්, කවරදිනෙකහි; ප්‍රමෝදතෙ, සතුටුවේද?; අර්පිතාඃ!, එම්බා ධනවතුනි!; පුණ්‍යාහම්, පින්කරණදිනට; හෙවත් පුණ්‍යතිථියට; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; වසූනි, ධන; කිංකරිෂ්‍යථෙව, කුමක්කරන්නෙව්ද?.

"දක්ෂ්‍යාමහෙ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, දක්ෂ්‍යා, දක්ෂා යසාව කරණකොටගෙණ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මහෙ" උත්සව යෙහි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "දක්ෂ්‍යාමහෙ" දෙන්නෙමු යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

45. කඃ, කව්රෙක්; සර්වකායේෂු, සියලුකටයුත්තෙහි; දුඃඛී, දුක්ඇත්තේද?; භාෂාපිස්‍ය, අභිශාපිය; වාචකම්, කියන්නේ; කිම්, කවරපදයක්ද?; යඃ, යමෙක්; යත්‍ර, යම්කායයෙක්හි හෝයමක්කෙරෙහි; නිත්‍යම්, නිතර; විරතඃ, විරතවූයේනම්; සඃ, හෙතෙම; තතඃ, ඔහුකෙරෙන්; කිම්, කුමක්; කරිෂ්‍යති, කරන්නේද?.

46. විද්‍යුන්නත ඉතිසමානා-ර්ථඃ ශබ්දඃ කො (1)විරයති මුද්‍රාං කිම් (2)
කථමපි යදි කොපඃ ස්‍යාත්-තං සුජනඃ කිං(3)කරොතු වද.

සණාත්‍යජතුං

47. මෙෂාන්‍යයෙ භවති කා (1) සුභගාවගාහා
වෘත්තං වසන්තතිලකං කිය (2) දක්ෂරාණාම්,
භො භොඃ කදර්‍ය්‍යපුරුෂා විෂුවද්දිනෙ ච
විත්තාඤ්ච නඃ සුබහු යත් ක්‍රියතාං කිමෙ (3) තත්.

නදීශකාම්, ලොචං.

"ප්‍රශාස්‍යති" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ප්‍රයාසී" විඩාඇත්තේයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අති" අතියන අව්‍යයපදයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ඉතායනු අර්ථයි) "ප්‍රශාස්‍යති" පහවයන්නේය යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ප්‍රශාස්‍යති" යනු ලෘට්සංඥප්‍රත්‍යයකින් සිඩයි.

46. විද්‍යුන්නතඉති, විද්‍යුන්නතයන මේ පදයට; සමානාර්ථඃ, සමානවූ අර්ථ ඇති; ශබ්දඃ, ශබ්දය; කඃ, කවරෙක්ද?; කිම්, කවරවස්තුවකින් කළාවූ; මුද්‍රාම්, මුද්දරයක්; අවිරයති,බොහෝකල් නොපවත්නේද?; කථමපි,කෙසේනමුත්; යදි, ඉදින්; කොපඃස්‍යාත්, කොපවත්තේනම්; තම්, ඊට; සුජනඃ, සත්පුරුෂතෙම; කිම්, කුමක්; කරොතු, කෙරේවාදයි?; වද,කියව.

"සණාත්‍යජතු" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සනහි" යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; (වෙති යන අර්ථයි,) "අජතු" ලාකඩනුවූ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සනාත්‍යජතු" මනාකොට හරීවායනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

47. මෙෂාන්‍යයෙ, වණිාච පහව්‍යාමෙහිදී; කා, කවරක්; සුභගාවගාහා, පිනැත්තන්ගේ ගැළීම; භවති, වන්නීද?; කියදක්ෂරාණාම්, කෙතෙක් අක්ෂරයන්ගේ; වෘත්තම්, වෘත්තය; වසන්තතිලකම්, වසන්තතිලකනම් වන්නේද; භො! භොඃ! පින්වත් පින්වත්වූ; කදර්‍ය්‍යපුරුෂාඃ, දුඹිලොභොඹි පුරුෂයෙනි!; විෂුවද්දිනෙ,විෂුවසංක්‍රාන්ති දිනයෙහි; හෙවත් සමවූ රෑ දවල් ඇති තුලා මෙෂ දෙරැසට සංක්‍රාන්තිවන දවස්වල; නඃ, අපගේ; යත්, යම්; සුබහු, ඉතා බොහෝවූ; විත්තාඤ්ච, ධනයක්වේද?; එතත්, මේ ධනය; කිංක්‍රියතාම්, කුමක්කරණුලැබේද?.

"නදීශකාම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "නදී" ගඟයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, **"ශකාම්"** * තුදුස් අක්ෂරයන් සම්බන්ධවූ යනු

---

* යමාය ධර්මරාජාය මෘත්‍යවෙ චාන්තකාය ච,
වෛවස්වතාය කාලාය සර්වභූතක්ෂයාය ච.
ඖදුම්බරාය දධ්නාය නීලාය පරමෙෂ්ඨිනෙ,
වෘකොදරාය චිත්‍රාය චිත්‍රගුප්තාය වෛ නමඃ.

යත් ශබ්දය යමශබ්දපර්‍ය්‍යායයි, මෙසේ යම්සා සම්බන්ධ තුදුස් සංඛ්‍යාවක් ශ්‍රීත්‍රාත්‍ය වචනයෙහින් යතයනු තුදුසට නමි,

48\. කා (1) මාදෘති මකරකෙතොඃ–තනයං ක(2) මසූත ජනකරාජසුතා,
කථය කෘෂීබල! ශස්‍යං-පක්වං කි (3) මචීකරස්ත්වමපි.

අලීලවම්.

49\. පෘච්ඡති පුරුෂං කථං (2) කෙ-(2) ස්‍යාං සමභූවන්
වජ්‍රකෘත්ත පක්ෂතයඃ,
බහුභයදෙශං ජිගමිෂු–රෙකාකී වායසීතෙ ච කථම් (3).

මානවනගාඃ, ලුඞ්.

50\. කි (1) මකරවමහං හරි ර්මහීධ්‍රං
ස්වභුජබලෙන ගවාං හිතං විධිත්සුඃ,
ප්‍රියතමවදනෙන පීයතෙ කඃ (2)
පරිණතබිම්බඵලොපමඃ ප්‍රියායාඃ.

අධරඃ.

---

(2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නාදීයතාම්" නොදෙනුලැබේවා යනු (3)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නාදීයතාම්" යනු ලොට්සංඥ ප්‍රත්‍යයකින් සිඩයි.

48\. කා, කවරනැනැත්තියෙක්; මකරකෙතොඃ, මුවරදයෙන්; මාදෘති, මත්වේද?; ජනකරාජසුතා, ජනකරාජ දූනියතොමෝ; හෙවත් සීතා දේවී; කං තනයම්, කවරපුතකු; අසූත, ප්‍රසූතකළාද?; කෘෂීබල!, එම්බා ගොවිය!; ත්වම්අපි, තෝද; පක්වම්, පැසුනු; ශස්‍යම්, ගොයමට; කිම්, කුමක්; අචීකරඃ, කෙළෙහිදැයි?; කථය, කියව.

"අලීලවම්" යනු මෙති ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අලි" හෑඩගදෙනු තොමෝ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ලවම්" ලවයායනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අලීලවම්" කැපීමියනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

49\. පුරුෂම්, පුරුෂයාට; කථම්, කෙසේ; පෘච්ඡති, කතාකෙරේද?; අස්‍යාම්, මේ පෘථිවියෙහි; වජ්‍රකෘත්තපක්ෂතයඃ, වජ්‍රායුධයෙන් කපනලද පක්ෂමූලඇත්තෝ; හෙවත් පැළව්‍යදිනයෙහි විදුරුවිනෙන් කපනලද්දෝ; කෙ, කවරනු; සමභූවන්, වූවාහුද?; බහුභයදෙශම්, බොහෝ බියඇති දෙශයකට; ජිගමිෂුඃ, යනු කැමතිවූ; එකාකී, එකලාවූ පුරුෂයෙක්; හෙවත් අසහායවූ පුරුෂයෙක්; කථම්, කෙසේ; වායසීතෙ, වළකනු ලැබේද?.

"මානවනගාඃ" යනු මෙති ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "මානව!" මානවකය! යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නගාඃ" පර්වතයෝයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මානවනගාඃ" මානවකය නොයව යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ගාඃ" යනු ලුඞ්සංඥ ප්‍රත්‍යයකින් සිඩයි.

50\. හරිඃ, විෂ්ණුවූ; අහම්,මම; ගවාම්, ගෙරින්ට; හෝ සිව්පාවනියාට; හිතම්, හිතක්; විධිත්සුඃ, කරණුකැමැත්තේ; ස්වභුජබලෙන, ස්වකීයබාහුබලයෙන්; මහීධ්‍රම්, (ගොවර්ධන) පර්වතයට; කිම්, කුමක්; අකරවම්, කෙ-

51. පරිහරති භයාත්තවාහිතඃ කිං (1)
ක (2) මථ කදාපි න වින්දති හ භීතඃ,
කථය කිම (3) කරෙරිමාං ධරිත්‍රීං
නෘපතිගුණෛ ර්නෘපතෙ! ත්වමෙකඃ.

සමරඤ්ජයම්, ලඬ.

52. කීදෘක්(1)සෙනා භවති රණෙ දුර්වාරා වීරඃ කස්මින්
ස්පෘහයති ලක්ෂ්මීමිච්ඡන්,
කා (2) සම්බුද්ධි ර්භවති භුවඃ සංග්‍රාමෙ කිං(3)කුර්වීධවං
සුභටජනා භ්‍රාතෘව්‍යාන්.

පරාජෙෂමහිං.

ලෙම්ද?; ප්‍රියායාඃ, ප්‍රියාවගේ; පරිණත, පැසුනාවූ; හෝ රත්පැහැවූ; බිම්බ ඵලොපමඃ, බිඹුපලවැනිවූ; කඃ, කවරක්; ප්‍රියතම, වල්ලභයාගේ; වදනෙන, මුඛයෙන්; පියතෙ, බොනුලැබේද?.

"අධරඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අධරඃ" දුරුයේවූයෙහි යනු(1)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අධර" යටිතොලයනු(2)ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

51. තව, නාගේ; අහිතඃ, ශත්‍රුතෙම; භයාත්, භීතියෙන්; කිම්, කුමක්; පරිහරති, පරිත්‍යාගකෙරේද?; ඉහ, මේලොකයෙහි; භීතඃ, බියඇත්තාවූ සතුරෙක්; කදාපි, කිසිකලකත්; කම්, කවරක්; නවින්දති, නොවිඳිද? හෙවත් නොලබාද?; අථ, ඉක්බිති; නෘපතෙ!, එම්බාරජ!; ත්වම්, තෙපි ඒකඃ, ඒකස්ත්වම්, තෝ එකෙකක්ව; නෘපතිගුණෛඃ, රජගුණයෙන්; ඉමාංධරිත්‍රීම්, මේපොළවට; කිම්, කුමක්; අකරොඃ, කෙළෙහිදැයි; කථය, කියව.

"සමරඤ්ජයම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සමරම්" යුද්ධය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජයම්" දිනීමයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සමරඤ්ජයම්" මොනාවට ලොකරඤ්ජනය කෙළෙම්; හෙවත් මොනා වට ලොකයාගේ සිත්ඇලවීම්යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සමරඤ්ජ යම්" යනු ලඬසංඥප්‍රත්‍යයකින් සිඩයි.

52. කීදෘක්, කෙබඳුවූ; සෙනා, සෙනාවක්; රණෙ, රණබිම්හි; දුර්වා රා, නොවැළකියහැකිවූවා; භවති, වේද?; ලක්ෂ්මීම්, ශ්‍රියාව; ඉච්ඡන්, කැමැත්තාවූ; වීරඃ, වීරපුරුෂයෙක්; කස්මින්, කවරක්හි; ස්පෘහයති, ඇ ලේද?; භුවඃ, පෘථිවියට; සම්බුද්ධිඃ, ආමන්ත්‍රණය; කා, කවරක්වන්නීද?; සුභටජනාඃ, අතිශයින් බලවත්වූ ජනයෙනි!; සංග්‍රාමෙ, යුද්ධභූමියෙහිදී; භ්‍රාතෘව්‍යාන්, සතුරන්ට; කිම්, කුමක්; කුර්වීධවම්, කරන්නෙව්ද?.

53. කංසාරාතෙ ඊද ගමනං කෙන (1) ස්‍යාත්
කස්මින් (2) දෘෂ්ටිං ලභතෙ මහෙච්ඡුඃ,
කං (3) සජ්ජීවෂාං ශුභකර මූචු ධීරාඃ
කිං (4) කුර්‍යාස්ත්වං සුජන සශොකං ලොකම්.

විනොදයෙයම්, ලිඞ්.

54. වාරණෙන්ද්‍රා භවෙත් කීදෘක් (1) ප්‍රීතයෙ භෘඞ්ගසංහතෙඃ,
යද්‍යවක්ෂ්‍යං තදෛසම කි (2) මකරිෂ්‍යමහං ධනම්.

සමදාස්‍යඃ

"පරාජයෙමහි" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "පරා" වික්‍රම ඇත්තාවූ හෝ ශ්‍රෙෂ්ඨවූයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජයෙ" ජයගැත් මෙහි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මහි" එම්බාපෘථිවිය! යනු (3) ප්‍රශ්න යට උත්තරය, "පරාජයෙමහි" පරදවත්නෙමුයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

53. කංසාරාතෙඃ, විෂ්ණුහුගේ; ගමනම්, යාම; කෙන, කවරකින්; ස්‍යාත්, වන්නේද?; මහෙච්ඡුඃ, මහත් ආසාව ඇත්තෙක් හෝ; උදාරසව භාව ඇත්තෙක්; කස්මින්, කවරක්හි; දෘෂ්ටිම්, දෘෂ්ටිය; ලභතෙ, ලද්ද?; ධීරාඃ, ප්‍රාඥයෝ; කම්, කවරකු; සජ්ජීවෂාම්, සිත්අල්ලත්ට; ශුභකරම්, සුබ කරැයි; ඌචුඃ, කීහුද?; සුජන!, එම්බා සත්පුරුෂය!; ත්වම්, තෝ; සශො කම්, ශොකසහිතවූ; ලොකම්, ලොවට; කිම්, කුමක්; කුර්‍යාඃ, කරන්නෙ හිද?.

"විනොදයෙයම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "විනා" පක්ෂි යකුගෙන් (ගුරුළාගෙන්) යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "උදයෙ" වැඩී මෙහි හෝ දිවුනුවීමෙහි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අයම්" අය * (ශුභ ඵලවත්තාවූ ක්‍රියාය) යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විනොදයෙයම්" සං සිඳවන්නෙමි යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විනොදයෙයම්" යනු ලිඞ් සංඥ ප්‍රත්‍යයකින් සිඬයි.

54. කීදෘක්, කෙබඳුවූ; වාරණෙන්ද්‍රඃ, හස්තිරාජයෙක්; භෘඞ්ගසංහතෙඃ, භ්‍රමරසමූහයාගේ; ප්‍රීතයෙ, ප්‍රීතියපිණිස; භවෙත්, වන්නේද?; යදි, ඉ දින්; අවක්ෂ්‍යම්, නොකියහැකිද?; තදා, එකල්හි; අශෙසම, මොහුට; අහම්, මම; ධනම්, වස්තුව; කිම් අකරිෂ්‍යම්, කුමක් කෙළෙම්ද?.

"සමදාස්‍යඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සමදාස්‍යඃ" (සම දම් ආස්‍යං යස්‍ය සඃ) මදජල සහිත මුඛඇතියනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සමදාස්‍යඃ" මනාකොට දනයකෙළෙම් යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

---

* "අයඃ ශුභාවහො විධිඃ" යනු-අමරකොශයි.

55. කාලෙ දෙශෙ යථායුක්තං නරඃ කුර්වන්නුපෙති කාං (1),
භුක්තවන්තාවලං සපීතං කිම (2) න්නමකරිෂ්‍යතාම්.

අභාෂ්‍යතාම්, ලෘඞ්.

ඉතිනාමාඛ්‍යාතජාතිඃ.

56. ඥෙයන්‍යාක්ෂ්‍යදෘශා තාර්ක්‍යං සෞත්‍රං සූත්‍රොත්තරෛරථා,
ශාබ්දීයං ශබ්දසංඥාභිඃ ශාස්ත්‍රජං ශාස්ත්‍රභාෂයා.

57. හිමානීස්ථගිතෞ සන්තාං කීදෘශෞ (1) ශශිභාස්කරෞ,
කඃ (2) පූජ්‍යඃ කඃ (3) ප්‍රමාණෙභ්‍යො න ප්‍රභාකරසම්මතඃ.

අභාවඃ.

---

55. නරඃ සත්වතෙම; කාලෙ, කාලයෙහි හෝ කාලයටද; දෙශෙ, දෙශයෙහිහෝ දෙශයටද; යථායුක්තම්, සුදුසුපරිද්දෙන්; කුර්වන්, (ක්‍රියා) කරන්නේ; කාම්, කවරකට; උපෙති, පැමිණේද?; අලම්, අතිශයින්; සපීතාම්, (යම්සේ) සම්පූර්ණද?; (එසේ) භුක්තවන්තෞ, අනුභවකළාවූ දෙදෙනෙක්; අන්නම්, ආහාරය; කිම් අකරිෂ්‍යතාම්’ කුමක්කළාහුද; නොහොත්, භුක්තවන්තෞ, අනුභවකළාවූ දෙදෙනෙක්; (ඉදින් ලැබූවාහු) අලංසපීතම් අතිශයින්වැඩී; අන්නම්, ආහාරය කිම් අකරිෂ්‍යතාම්, කුමක් කළාහුද.

"අභාෂ්‍යතාම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අභාස්‍යතාම්" සිනාවට කාරණා නොවීම්බවට යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අභාස්‍යතාම්" හැරියාහු යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, අභාස්‍යතාම් යනු ලෘඞ්සංඥ ප්‍රත්‍යයකින් සිඩයි, (මෙහි "අභාස්‍යතාම්" යනු නාමපදවශයෙන්ද ආඛ්‍යාතපද වශයෙන්ද යෙදෙයි)

මේ නාමාඛ්‍යාතජාතියි.

56. තාර්ක්‍යදෘශා, තර්කශාස්ත්‍රය පිළිබඳ ඥානයෙන්; ඥෙයම්, දතයුතු දෙය; තාර්ක්‍යම්, තාර්ක්‍යනම්වේ; තථා, එසේම; සූත්‍රොත්තරෛඃ, සූත්‍රසම්බන්ධ උත්තරවලින්; (දතයුතුදෙය) සෞත්‍රම්, සෞත්‍රනම්වේ; ශබ්දසංඥාභිඃ, ශබ්දනාමවලින්; (දතයුතුදෙය) ශාබ්දීයම්, ශාබ්දීය නම්වේ; ශාස්ත්‍රභාෂයා, ශාස්ත්‍රසම්බන්ධවූ පරිභාෂාවලින් (දතයුතුදෙය); ශාස්ත්‍රජම්, ශාස්ත්‍රජ නම්වේ.

57. * හිමානී, හිමපටලින්; ස්ථගිතෞ, වසනලද; ශශිභාස්කරෞ, සඳ හිරුදෙදෙන; කීදෘශෞ, කෙබඳුවූවාහු; සන්තාම්, වන්නාහුද?; කඃ, කවරෙක්; පූජ්‍යඃ, පිදියයුතුද?; කඃ, කවරෙක්; ප්‍රමාණෙභ්‍යඃ හෙතුන්ට; හෙවත් ප්‍රමාණයන්ට; ප්‍රභාකරසම්මතඃ, ප්‍රභාකරාචාර්යයන් විසින් සම්මත කරනලද්දේ; න, නොවේද?.

---

* "ආගතා වත ජරෙව හිමානී" යනු උද්භටයි.

58. කෙ (1) ප්‍රවීණාඃ කුතො (2) හිතා ජීර්ණංවාසොං ශුමාංශච කඃ(3), නිරාකරිෂ්‍යණෙවා වාහ්‍යං යොගාචාරාශච කිදෘශාඃ (4).

විඥනවාදිනඃ.

තාක්ෂ්‍යජාතිඃ.

59. කො (1) නායති ජගදශෙෂං–ස්‍වයමප්‍ර්විහරාම්බභුව කං(2)විෂ්ණුඃ, නීචඃ කුත්‍ර (3) සගර්ඃ–පාණිනිසූත්‍රඤ්ච කීදෘක්ෂම් (4).

සමොගඣනෙ.

"අභාවඃ" යනු මෙහි ප්‍රශනවලට උත්තරයි, "අභෙ" දීප්තිනැත් තාහු යනු (1) ප්‍රශනයට උත්තරය, "අඃ" විෂ්ණුයනු (2) ප්‍රශනයට උත්තරය, "අභාවඃ" අභාවයනු (3)ප්‍රශනයට උත්තරය, (න්‍යායමතයෙහිදී ද්‍රව්‍යාදිෂට්කය "භාව" හෙවත් "පදාර්ථ" යයි ගන්හෙයින් ප්‍රභාකරචාර්‍ය්‍යමතවූ මීමාංසා විස්තරයෙහිදී අභාවයාගේ පදාර්ථබව නිරාකරණය කරණලදියි යේයි.)

58. ප්‍රවීණාඃ, ප්‍රවීණයෝ; කෙ, කවරහුද?; ජීර්ණංවාසඃ, දිරාණුවස්ත්‍රය; කුතඃ, කවරක්හෙතුකොටගෙණ; හිතම්, හරණලද්දේද?; අංශුමාන්, රශ්මිඇත්තේ; කශච, කවරෙක්ද?; කිදෘශාඃ, කෙබඳුවූ; යොගාචාරාඃ, යොගාචවරකෙනෙක්; වාහ්‍යම්, බාහිරදෙය; නිරාකරිෂ්‍යණ්ඃ, (අසත්‍යහෙයින්) වළකනු කැමැත්තාහු වෙද්ද?.

"විඥනවාදිනඃ" යනු මෙහි ප්‍රශනවලට උත්තරයි, "විඥඃ" පණ්ඩිතයෝ යනු (1) ප්‍රශනයට උත්තරය, "නවාත්" අලුත්වස්ත්‍රයක් හෙතුකොටගෙණ යනු (2) ප්‍රශනයට උත්තරය, (අලුත්වස්ත්‍රයක් ලැබීමෙන් දිරාණු වස්ත්‍රය හැරදමයි යනු භාවයි) "ඉනඃ', සූර්‍ය්‍යතෙමයනු (3) ප්‍රශනයට උත්තරය, "විඥනවාදිනඃ" විශෙෂයෙන් තත්වයදන කියන්නෝයනු (4) ප්‍රශනයට; උත්තරය.

මේ තාක්ෂ්‍යජාතියි.

59. කඃ, කවරෙක්; අශෙෂංජගත්, සියලුලොකය; ස්වයම්, තැස්මට; නායති, පමුණුවාද?; අථ, ඉක්බිති; විෂ්ණුඃ, විෂ්ණු; කම්, කවරකු; විහරාම්බභූව, ඉසුලුවේද?; කුත්‍ර (සති), කුමක්ඇතිකල්හි; නීචඃ, නීචතෙම; සගර්ඃ, ගර්වසහිතවේද?; පාණිනිසූත්‍රම්, පාණිනිසෘෂින්ගේ සූත්‍රය; කීදෘක්ෂම්, කෙබඳුද?.

"සමොගඣනෙ" යනු මෙහි ප්‍රශනවලට උත්තරයි, "සමඃ" යමනාමයනු (i) ප්‍රශනයට උත්තරය, "අගම්" පර්වතය යනු (2) ප්‍රශනයට

60. කිං (1) ස්‍යාද්විශෙෂ්‍යනිඝ්නං–කා (2) සංඛ්‍යා වදත පූරණී න භවති, නීචඃ කෙන (3) සගර්වඃ–සූත්‍රං චන්ද්‍රස්‍ය කීදෘක්ෂම් (4).

විශෙෂණ මෙකාර්ථෙන.

ඉති සෞත්‍රජාතිඃ

61. න ශ්ලාඝතෙ ඛලඃ කස්මෛ (1) සුප්තිඞන්තං කිං (2) මුච්‍යතෙ, ලාදෙශානාං නවානාඤ්ච තිඞාං කිං (3) නාම කථ්‍යතාම්.

පරස්මෛපදම්.

උත්තරය, "ධනෙ" වස්තුව ඇතිකල්හි යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, * (පාණිනියෙහි පළමුවන ආධ්‍යායෙහි දෙවන පාදයෙහි පසළොස්වන) "යමොගන්ධනෙ" යනමේ සූත්‍රය යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

60. විශෙෂ්‍යනිඝ්නම්, විශෙෂ්‍යයාකෙරෙහි නිශ්‍රයෙන් සිටින්නේ; කිංස්‍යාත්, කවරෙක් වන්නේද?; කාසංඛ්‍යා, කවරගණනක්; පූරණී; පිරෙන්නී; නභවති, නොවේද?; නීචඃ, නීචයෙක්; කෙන, කවරක් කරණකොටගෙණ; සගර්වඃ, අහඞ්කාර සහිතද?; චන්ද්‍රස්‍ය, චන්ද්‍රාචාර්‍ය්‍යයාගේ; සූත්‍රම්, සූත්‍රය; කීදෘක්ෂම්, කෙබඳුදැයි; වදත, කියව්.

"**විශෙෂණමෙකාර්ථෙන**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "විශෙෂණම්" විශෙෂණය යනු (1) වෙනි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "එක" එකයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අර්ථෙන" ධනය කරණකොටගෙණ යනු(3)ප්‍රශ්නයට උත්තරය,(චාන්ද්‍රව්‍යාකරණයෙහි සමාසවිධියෙහි දක්වන ලද) † "විශෙෂණමෙකාර්ථෙන"යන මේ සූත්‍රය (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ සෞත්‍රජාතියි.

61. ඛලඃ, දුර්ජනතෙම; කස්මෛ, කවරක්හට; නශ්ලාඝතෙ, ප්‍රශංසා නොකෙරේද?; සුප්තිඞන්තම්, සුබන්තතිඞන්තවූයේ; කිම්, කුමැයි; උච්‍යතෙ, කියනුලැබේද?; ලාදෙශානාම්, ලට්ආදිකොට ඇති (දශලකාරයන්ගේ) ආදෙශයන් පිළිබඳ හෝ පූර්වරූපයන් පිළිබඳවූ; තිඞාම්, තිඞ්ප්‍රත්‍යයයන් සම්බන්ධවූ; නවානාම්, නවදෙනාට; කිංනාම, කවරනමක්; කථ්‍යතාම්, කියනුලැබේද.

"**පරස්මෛපදම්**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "පරස්මෛ" අන්හටයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "පදම්" පදයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "පරස්මෛපදම්" පරස්මෛපදය යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

---

* "සිච්" යනුද "ආත්මනෙපදෙෂු" යනුද අනුවෘත්තියවේ, ගන්ධනෙ, මෙහි පරදෙෂයන්ගේ ආවිෂ්කරණයෙහි වැටෙන්නාවූ; යමඃ, යම යනධාතුහු කෙරෙන් පරවූ; සිච්, සිච්ප්‍රත්‍යය; ආත්මනෙපදෙෂු, ආත්මනෙ පද පරවසිටිකල්හි; කිත්භවති, කිත්වෙයි යනු අර්ථයි.

† විශෙෂණම්, විශෙෂණවාචි සුබන්තයා; එකාර්ථෙන, එකාර්ථවූ විශෙෂ්‍යවාචි සුබන්තයාහා එක්ව; (සමාසඃ, සමාසවේ) යනු අර්ථයි.

62. සන්තතං ශ්ලාඝතෙ කශ්මෙ (1) නීවො භුවි කි (2) මුත්තමම්,
කන්නීතාපි රුචාදීනාං ධාතූනාං කිං (3) පදං භවෙත්.

ආත්මනෙපදම්.

63. කි (1) මව්‍යයතයා ඛ්‍යාතං කස්‍ය (2) ලොපො විධීයතෙ,
බෲත ශබ්දවිදො ඥාත්වා සමාහාරඃ ක (3) උච්‍යතෙ.

ස්වර්ගිනඃ.

ඉති ශාබ්දිකජාතිඃ.

64. ජලදාත්‍යයෙ භවති කඃ (1) සමදඃ
සුභගශ්ච කිං (2) කම (3) ධරන්මුරජිත්,
කටුතෛල මිශ්‍රිතො ගුඩො නියතං
විනිහන්ති කං (4) ත්‍රිගුණසප්ත දිනෛඃ.

ස්වාසරොගම්.

---

62. නීචඃ, නීචයානම; සන්තතම්, නිතොර; කශ්මෙ, කවරක්හට; ශ්ලාඝතෙ, ප්‍රශංසාකෙරේද?; භුවි, ලොකයෙහි; උත්තමම්, උතුම්වූයේ; කිම්, කිමෙක්ද?; කන්නීරිඅපි' කනීඃචාව්‍යකල්හිද; රුචාදීනාම්, රුචආදිකොට ඇති; ධාතූනාම්, ධාතූන්සම්බන්ධවූ; පදම්, පදය; කිම්භවෙත්, කවරෙක් වන්නේද?.

"ආත්මනෙපදම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ආත්මනෙ" නමාහට්‍යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "පදම්" උසස්බව හෝ වැඩිහිටි තනතුර යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, ආත්මනෙපදම්, "රොචතෙ" යන ක්‍රියාපද ප්‍රයොගවශයෙන් ආත්මනෙපදයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

63. අව්‍යයතයා, අව්‍යයබැවින්; කිම්, කවරපදයක්; ඛ්‍යාතම්, ප්‍රසිද්ධද?; කස්‍ය, කවරක්හුගේ; ලොපඃ, ලොපය; විධීයතෙ, කරණුලැබේද?; කඃ, කවරක්; සමාහාරඃ, සමාහාරයයි; උච්‍යතෙ, කියනුලැබේදැයි; ශබ්දවිදඃ, එම්බා පණ්ඩිතවරුණි!; ඥාත්වා, දැන; බෲත, කියව්.

"ස්වර්ගිනඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, * "ස්වර්" ය යනු(1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ස්වර්ගයටද දෙව්විමනටද නම්වේ) "ඉනඃ"ඉන්යන අනුබන්ධයාගේ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ස්වර්ගිනඃ" (ස්වර්ගවාසී ස්වර්ග් නාසය) ස්වර්ගිනයි යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශාබ්දිකජාතියි.

64. ජලදාත්‍යයෙ, වැසිපහවගියකල්හි; කඃ, කවරෙක්; සමදඃ, මදසහිතවූයේ; භවති, වේද?; කිඤ්ච, කුමක්; සුභගම්, ශොභනවේද?; මුරජිත්, විෂ්ණු; කම්, කවරක්; අධරත්, දරාද?; කටුතෛලමිශ්‍රිතඃ, අබතෙල් මුසුවූ; ගුඩඃ, උක්සකුරු; ත්‍රිගුණසප්තදිනෛඃ, එක්විසිදිනකින්; නියතම්, ඒකාන්තයෙන්; කම්, කවරක්; විනිහන්ති, නසාද?.

---

* "ස්වරව්‍යයං ස්වර්ගනාක" යනු අමරකොෂයි.

65. කීදෘක් (1) ප්‍රානද්දීපවර්තිනඃ ශිඛා ස්‍යාද්
උෂ්ට්‍රං පෘච්ඡත්‍යාහජනො මෘගාඃ කිම් (2),
දෙවාමාත්‍යෙ කිං (3) ගතෙ ප්‍රායශො 'ස්මින්
ලොකඃ කුර්‍ය්‍යාන්නො හා විවාහං විවික්තාඃ.

විභාකරභවනම්.

ඉති ශාස්ත්‍රජජාතිඃ.

66. වර්ණ්‍යෛවොත්තරං යත්‍ර තද්වර්ණෝත්තර මුච්‍යතෙ,
වාක්‍යං යත්‍රොත්තරංතත්තු වාක්‍යොත්තරමිති සම්මතම්.

“ස්වාසරෝගම්” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “ස්වා” සුනඛ තෙමයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “සරඃ” විළයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අගම්” ගොවර්ධනපර්වතයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “ස්වාසරෝගම්” මුත්‍රරෝගයයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

65. ප්‍රානඃ, අලුයම; දීපවර්තීනඃ, පහන්වැටියේ; ශිඛා, (ගිනි) දැල්ල; කීදෘක්ස්‍යාත්, කෙබඳුවන්නීද?; උෂ්ට්‍රම්, ඔටුවාට; (කවුම්, කෙසේ) පෘච්ඡති, අසනසාද?; මෘගාඃ, මුවෝ; කිම්, කවරක්; ආහජනෙත, ඇසුරු කෙරෙද්ද?; දෙවාමාත්‍යෙ, වෘහස්පති; කිම්, කවරනැනකට; ගතෙ (සති), පැමිණිකල්හි; ප්‍රායශඃ, බොහෝසේ; විවික්තාඃ, පවිත්‍රවූ; නොහොත් පරීක්ෂාකාරිවූ; ලොකඃ, ලෝවැසියෝ නම; අස්මින්, මේලොකයෙහි; විවාහම්, දාරපරිග්‍රහය; හෙවත් අඹුවක් පාවාගැණීම; නොකුර්‍ය්‍යාත්, නොකරත් තේද?.

“විභාකරභවනම්” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “විභා” පහවූ ආලොකඇත්තී යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “කරභ!” කරභය! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “වනම්” වනයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “විභාකරභවනම්” හිරුගේ රාශියට; හෙවත් සිංහරාශියට * යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශාස්ත්‍රජ ජාතියි.

66. යත්‍ර, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; වර්ණඃඑව, වර්ණයම; උත්තරම්, උත්තරය; (ස්‍යාත්, වන්නේනම්;)තත්, ඒ; වර්ණෝත්තරම්, වර්ණෝත්තරයයි; උච්‍යතෙ, කියනුලැබේ; යත්‍ර, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; වාක්‍යම්, පදසමූහය; උත්තරම්, උත්තරය වන්නේනම්; තත්තු, ඒවනාහි; වාක්‍යොත්තරම් ඉති, වාක්‍යොත්තරයයි; සම්මතම්, දන්නාලදී.

---

* “ක්‍රූරෙ හරිසෙත්ත විධාහමාහුර්භාගීන ශශීප්‍රමුඛා මුනීන්ද්‍රාඃ” ජොතිස්සාරම්.

67\. කඃ (1) ශත්‍රුඃ ර්භුවි විඛ්‍යාතඃ ශොකං වදති කිං (2) පදම්,
කො (3) භීෂෙවා ත්‍ර දරිද්‍රස්‍ය * සෙව්‍යතෙන කෙ (4) ච භිඤුභිඃ.
විහාරඃ.

68\. කිං (1) මුඤ්චනති පයොවාහා කීදෘශී (2) හරිවල්ලභා,
පූජායාං කිං (3) පදං කො'ග්නිඃ කඃ (4) කෘෂ්ණෙන හතො රිපුඃ.
කංසාසුරඃ.

ඉති වර්ණොත්තරජාතිඃ.

69\. දග්ධෘ හරිඃ කං (1) ශුචි කීදෘග (2) භ්‍රං
පෘච්ඡත්‍ය කං කිං (3) කුරුතෙ සශොකඃ,
ශ්ලොකං විධායාපි කි (4) මිත්‍යුදාරඃ
කවිනී තොෂං සමුපෙති භූයඃ.
අගම්කාම්කාරෙදිකිං.

67\. භුවි, ලොකයෙහි; කඃශත්‍රුඃ, කවරසතුරෙක්; විඛ්‍යාතඃ, ප්‍රසිද්ධද?; කිංපදම්, කවරපදයක්; ශොකම්, ශොකය; වදති, කියාද?; අත්‍ර, මෙලෙව්හි; දරිද්‍රස්‍ය, දිළින්දාහට; කඃ, කවරක්; අභීෂ්ටඃ, ඉතාප්‍රියද; භිඤුභිඃ, භිඤුන්විසින්; කෙ, කවරක්නු; සෙව්‍යතෙනව, සෙවිනාලැබෙද්ද?.

"**විහාරඃ**" යනු මෙති ප්‍රශනවලට උත්තරයි, "වි" වි යනඅව්‍යයෙන් වාච්‍යවූ අලසබවයනු (1) ප්‍රශනයට උත්තරය, "හා" හායන අනුකරණවාචී අව්‍යයපදය යනු(2)ප්‍රශනයට උත්තරය, අනේයන අර්ථයි, "රාඃ" ධනය යනු(3)ප්‍රශනයට උත්තරය, "විහාරඃ" විහාරයනු(4)ප්‍රශනයට උත්තරය.

68\. පයොවාහාඃ, මෙඝයෝ; කිම්, කුමක්; මුඤ්චනති, මුදද්ද?; හරිවල්ලභා, විෂ්ණුගේ ප්‍රියාතෙමෝ; කීදෘශී, කෙබඳුවන්නීද?; පූජායාම්, පිදීමෙහි; කිංපදම්, කවරපදයක්; (කියනලද්ද?; අග්නිඃ, ගින්න; කඃ, කවරෙක්ද?; කෘෂ්ණෙන, විෂ්ණුවිසින්; කඃරිපුඃ, කවරසතුරෙක්; හතඃ, නසනලද්දේද?.

"**කංසාසුරඃ**" යනු මෙති ප්‍රශනවලටඋත්තරයි,"කම්"ජලයයනු (1) ප්‍රශනයට උත්තරය, "සා" ලක්ෂ්මියනු (2) ප්‍රශනයට උත්තරය, "සු" සුයන අව්‍යයපදය යනු (3) ප්‍රශනයට උත්තරය, "රඃ" යනු (4) ප්‍රශනයට උත්තරය, ගිනියන අර්ථයි, "කංසාසුරඃ" කංසනම් අසුරතෙම යනු (5) ප්‍රශනයට උත්තරය.

මේ වර්ණොත්තරජාතියි.

69\. හරිඃ, විෂ්ණු; කම්, කවරක්; දග්ධෘ, ඉසිළීද?; ශුචි, ග්‍රීෂ්මකාලයෙහි; අභ්‍රම්, වලා හෝ අහස; කීදෘක්, කෙබඳුද?; අකම්, දුක්ඇත්තාහුට; (කථම්, කෙසේ) පෘච්ඡති, අඩගාද?; සශොකඃ, ශොකඇත්තෙක්; කිම්,

---

* "සෙවනෙත" කල්කතා,

70. ලක්ෂ්මීධරඃ පෘච්ඡතිකීදෘශඃස්‍යාත්(1)නෘපඃ සපත්නෛරපිදුර්නිවාරඃ,
අකාරි කිං (2) බ්‍රෑහි නරේණසම්‍යක්පිතෘත්වමාරෝපයිතුංසවර්ණ්‍යම්.

සමජනිතනයඃ.

ඉති වාක්‍යොත්තරජාතිඃ.

ඉති ශ්‍රීධර්මදාසවිරචිතෙ විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ
ද්විතීයඃ පරිච්ඡෙදඃ.

කුමක්; කුරුතෙ, කෙරේද?; උදරඃ, මහත්වූ; කවිඃ, පණ්ඩිතයෙක්; ශෛලා කම්, සිලොවක්; විධායඅපි, රචනාකොටත්; භූයඃ, බොහෝසේ; නොළඹි, සතුටට; කිම්, කිම; නාසමුපෙති, නොපැමිණේද?.

"අගමකමකරෙදිති" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අගම්" පර්වතයයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අකම්" ජලයනැතියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අක!" දුක්ඇත්ත! යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රෙදිති" හඬයියනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අනමකමකරෙදිති" (අගමකම්අකරෙත්ඉති) නොකටයුත්තක් කෙළේය යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

70. ලක්ෂ්මීධරඃ, ශ්‍රීධරනෙම; නොහොත් විෂ්ණු; පෘච්ඡති, විචාරයි; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; නෘපඃ, රජෙක්; සපත්නෛඃඅපි, සතුරන් විසිනුත්; දුර්නිවාරඃ, වලකාලිය නොහැක්කේද; නොහොත් ජයගතනොහැක්කේද?; නරේණ,සත්වයකුවිසින්; සම්‍යක්, මනාව; සවර්ණ්‍යම්, සවර්ණ්‍යවූ; පිතෘත්වම්, පියබවට; ආරෝපයිතුං, නගින්ට; කිම්, කුමක්; අකාරි, කරණලද්දේදැයි; බ්‍රෑහි, කියව.

"සමජනිතනයඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලව උත්තරයි, සම, යෝග්‍ය පරිච්ඡෙදන්; ජනිත, උපදවනලද; නයඃ, නීතිඇත්තෙක්; නොහොත් නීතිය ලෙස කටයුතුකරන්නෙක් යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, තනයඃ, පුත්‍රයෙක්; සමජනි, උපදවනලද්දේ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ වාක්‍යොත්තරජාතියි.

ඉති, මෙසේ; ශ්‍රී ධර්මදාස විරචිතෙ, ශ්‍රීමත් ධර්මදාස කවිඳු විසින් රචනා කරණලද; විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ, විදග්ධමුඛමණ්ඩනනාම් ග්‍රන්ථයෙහි; ද්විතීයඃ පරිච්ඡෙදඃ—

දෙවනපරිච්ඡෙදයයි.

---

1. ශෛලාකළ්වොත්තරං යත්‍ර තත් ශෛලොකොත්තර මුච්‍යතෙ,
ඛණ්ඩොත්තරං භවෙදඞ්ශෛලාකාත් පාදත්තදුත්තරම්.

2.

ක(1)න්දෙවතෙක(2)ච්‍යනානි සඵුටරුචි නිශි කිං(3) කීදෘශී (4) දුඃඛිනී සඛී කීදෘක් (5) චක්‍රං සදාසෙන ඛව (6) තව විජයො ප්‍රාවෘෂං කීදෘශං(7)ඛම්, කා (8) මාහුඃ ප්‍රෙතයොග්‍යාං කථය සුකෘතිනඃ කීදෘශාඃ (9)සන්තිඃපුමාංසඃ කං(10)ධත්තෙ කස්‍ය(11) ධත්තෙ ගගනතලමලං ප්‍රෙක්ෂණීයං ජනානාම්.

3.

පලක්ෂඃ කීදෘක් (12) චකාසති සඵුට නවකුසුමා ශොකමාසාද්‍ය කාලං කිං (13) මුඤ්චන්ත්‍යම්බු වාහා භවදරි නිවහෙ සංගරඃ කිම්භවශ්ච (14) කිං (15) නෙත්‍රප්‍රාවෘතිඃ ස්‍යාදතිශයලඝු චෛකව(16)කො(17)ව්‍රීහිභෙදඃ ප්‍රායෙණ ප්‍රාවෘෂෙණ්‍යාඃ ප්‍රියතමදිවසාඃ කීදෘශාඃ (18) කීදෘශාඃ(19) සන්තිඃ.

---

1. යත්‍ර, යම්ප්‍රස්තාරයෙක්හි; ශෛලාකෘළ්ව, සිලොවම; උත්තරම්, උත්තරයවත්තේනම්; තත්, ඒ; ශෛලොකොත්තරම්, ශෛලොකොත්තරයයි; උච්‍යතෙ, කියනුලැබේ; අඞ්ශෛලාකාත්, ශෛලාකාඞ්යකින්; (උත්තරයවත්තේනම්) ඛණ්ඩොත්තරම්, ඛණ්ඩොත්තරය; භවෙත්, වන්නේය; පාදත්, ශෛලාකපාදයකින්; (උත්තරයවත්තේනම්) තදුත්තරම්, ඒඋත්තරය, පාදොත්තරය; (භවෙත්, වන්නේය).

2. කෙ, කවරකෙනෙක්; කාංදෙවම්, කවරදෙවියකුට; අච්‍යනන්ති, පුදද්ද?; නිශි, රාත්‍රියෙහි; සඵුටරුචි, පතළාවූ කාන්තිය; කිම්, කවරක්ද?; දුඃඛිනී, දුක්ඇත්තාවූ; සඛී, ගැහැණී; කීදෘශී, කෙබඳුද?; චක්‍රම්, චක්‍රය; සදා, හැමවිට; කීදෘක්, කෙබඳුව; ආසෙන, සිටීද?; තව, තාගේ; විජයඃ, ජයගැන්ම; ඛව, කොතැන්හිද?; ප්‍රාවෘෂම්, වැසිකලැවූ; ඛම්, අහස; කීදෘශම්, කෙබඳුද?; ප්‍රෙතයොග්‍යාම්, මළාවුන්ට සුදුසුවූවා; කාම්, කවරක්යයි; ආහුඃ, කියද්ද?; සුකෘතිනඃ, කුසල්කළාවූ; පුමාංසඃ, පුරුෂයෝ; කීදෘශාඃ, කෙබන්දෙ; සන්තිඃ, වන්නාහුද?; ජනානාම්, සත්වයන්විසින්; අලම්, අත්‍යර්ථයෙන්; ප්‍රෙක්ෂණීයම්, දැක්කයුතුවූ; ගගනතලම්, අහස්තලය; කම්, කවරක්; ධත්තෙ, උසුලාද?; කස්‍ය, කවරකුන්; ධත්තෙ, දරද?.

3. සඵුටනවකුසුමාශොකම්–සඵුට, පතළාවූ; නව, අලුත්වූ; කුසුම, මලින්යුක්තවූ; අශොකම්, හොපලුඇති; කාලම්, වසන්තකාලයට; ආසාද්‍ය, පැමිණ; * පලක්ෂඃ, පුලිලවෘක්ෂය; කීදෘක්, කෙබඳුවූයේ; චකාසති, වොරදීද?; අම්බුවාහාඃ, මෙඝයෝ; කිම්, කුමක්; මුඤ්චන්ති, මුදත්ද?; භවත්, භවත්හුගේ; අරිනිවහෙ, සතුරුසමූහයාකෙරෙහි; කිම්භවඃ, කෙ

---

* සමහර කෙනෙක් "ප්ලක්ෂ" ක්‍ෂුගෙනයි කියත්,

4. අඤ්ජනාභමහාවාරි වාහෞඝනිචිතාම්බරාඃ,
කදම්බ කන්දලීකන්ද රජඃ පක්ෂමල වායවඃ.

5.

කුර්‍යාදුද්දෙවගවනනාං ක (1) මපි නිශි සරඃ කීදෘශඃ කා (2) සති වක්ත්‍ර
වන්තා නිඤ්‍යඃකයා (3) ස්‍යාත් පරිෂදි නියතං මන්දසම්බොධනං කිම්(4),
වෙණීපානාත්‍යඞ්ක (5) මූචුඃ කි (6) මසුරරිපුණා නන්දගොපාලයෙසන්තං
කඃ (7) ප්‍රාලෙයාද්‍රිපුත්‍රී කුචකලස ලුඨිතපාණිරේණාඞ්ක මෞලිඃ.

සේවූ; සංජ්වරඃ, උණක්ද?; නෙත්‍ර, නෙත්‍රයන්ට; ප්‍රාවෘතිඃ, ආවරණ වූයේ; කිංස්‍යාත්, කුමක්වන්නේද?; අතිශයලඝවඃ, ඉතාමත් සැහැල්ලු වූවෝ; කෙ, කවරක්හුද?; ව්‍රීහිභෙදඃ, වීවිශෙෂ; කඃ, කවරේද?; ප්‍රියතම!, අතිශයින් ප්‍රියනෑනැත්න!; ප්‍රාවෘෂෙණ්‍යාඃ, වර්ෂාකාලයසම්බන්ධවූ; දිවසාඃ, දවස්; ප්‍රායෙණ, බොහෝසේ; කීදෘශාඃ, කෙබඳුවන්නාහුද?; කීදෘශාඃ සන්‍යඃ, කෙබඳුවන්නාහුද?.

4. "**අඤ්ජනාභ**" යනාදි ශ්ලෝකය මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අම්" විෂ්ණුට; ජනාඃ, ජනයෝ; යනු (1,2) ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "හම්" තරුවයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අනාවා" ශෘඞ්ගාරාභිප්‍රායෙන්වූ ක්‍රියා නැත්තීයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අරි" අරහෝ දත්ඇත්තේයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "වාහෞ" බාහුයෙහියනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ඝනි" වලාඇත්තේයනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විතාම්" දරසැයයනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "වරාඃ" ශ්‍රෙෂ්ඨයෝයනු (9) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කදම්" (කංදදාතීති කදම්) මෙඝයයනු (10) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, ,,බකම්" ලිහිණියනු (11) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "දලි" පත්‍ර ඇත්තේ යනු (12) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කම්" ජලයයනු (13) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "දරජඃ" භයින් උපන්නාවූයනු (14) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, පක්ෂම" ඇස්පියාවූයනු (15) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ලවාඃ" ලෙසයෝ හෙවත් දියබින්දුහුයනු (16) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "යවඃ" යවයනු (17) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අඤ්ජනාභ මහාවාරිවාහෞඝ නිචිතාම්බරාඃ"–අඤ්ජනාභ, අඳුන්පැහැ ඇති; මහාවාරිවාහෞඝ, මහත් වලාසමූහයෙන්; නිචිත, ව්‍යාප්තවූහෝ ගැවසුනාවූ; අම්බරාඃ, අහස ඇත්නාවූයනු (18) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කදම්බකන්දලීකන්දරජඃ පක්ෂමලවායවඃ"–කදම්බ, බක්මීවෘක්ෂයන්ගේද කන්දලීකන්ද, බිම්කෙසෙල් සමූහයාගේද; රජඃ, රේණුන්ගෙන්; පක්ෂමල, යුක්තවූ; වායවඃ, සුලං ඇත්නාවූ යනු (19) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

5. කීදෘශම්, කෙබඳුවූ; සරඃ, විලක්; නිශි, රාත්‍රියෙහි; කම්අපි, කවරවිරහිණියක්; උද්දෙවගවනනාම්, උකටලිවූවා; කුර්‍යාත්, කරන්නේද?; වක්ත්‍ර, මුඛයෙහි; කා, කවරක්; අස්ති, ඇද්ද?; පරිෂදි, සභාවෙහි; කයා,

6.

කීදෘක්(8)ක(9)ස්‍යහබන්ධුඃස්වකෘතමපහරත්ප්‍රෙයසීකා(10)ලයාතෙන කීදෘග් (11) භීතිං විධත්තෙ ධනුරවනිරුහාං ක (12) ශබ්දමාමන්ත්‍රයස්ව, දෛත්‍යඃ කංසවිෂාකඃ (13) කථය විනිහතො ගඩගදඃ කඃ (4) ප්‍රතීතඃ කී (15) දෘක්කී (16) දෘග්වසන්තඃ ප්‍රියතම! භවතඃ ප්‍රීතයෙ නිත්‍යමස්තු.

7. කොකිලා ලාපවාචාල සහකාර මනොහරඃ,
අශොකස්තවකාලීන මත්තාලි මධුරස්වනඃ.

ඉති ශ්ලොකොත්තරජාතිඃ

කවරවචනයක් කරණකොටගෙණ; වක්තා, කථාකරණ නැනැත්තෝ; නිද්‍රඃ, නින්දකටයුතුවූයේ; ස්‍යාත්, වන්නේද?; නිත්‍යනම්, නිතර; මන්ද, අලසයාට; සම්බොධනම්, ආමන්ත්‍රණය; කිම්, කුමක්ද?; කම්, කවරක්නු; වර්ණපාතනම්, (හෝඩියේ) වර්ණයන් සම්බන්ධ අන්තිම අකුරට මුලින්සිටි අකුරයයි; ඌචුඃ, කීහුද;? නන්දගොප, නන්දනම් ගොපොල්ලාගේ; ආලයෙ, ගෘහයෙහි; අසුරප්පූර්ණා, විෂ්ණුවිසින්; කිම්, කුමක්; අස්තම් (දෙපයට) තබනලද්දේද? කඃ කවරෙක්; ප්‍රාලෙයාද්‍රිපුත්‍රී, පාර්වතියගේ; කුචකලස, පයොධරනැමැති කලශදෙකෙක්හි; ලුඨත්, පෙරළෙන; පාණී, හස්තඇත්තේද; එණාඞ්ක මෞලිඃ, චන්ද්‍රයා මුදුන්මල්කඩකොට ඇත්තේද?.

6. ඉහ, මේලොකයෙහි; කස්‍ය, කවරකුගේ; බන්ධුඃ, නෑ තෙම; කීදෘක්, කෙබඳුද?; කා, කවර; ප්‍රෙයසී, ප්‍රියනැනැත්තියක්; ලයාතෙන, ප්‍රලයකාලයෙහි; (කපනැස්මෙහි) ස්වකෘතම්, තමාවිසින් කරණලද්ද; අපහරත්, පැහැරගත්තීද?; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; ධනුඃ, දුන්නක්; භීතිම්, භය; විධත්තෙ, කෙරේද?; අවනිරුහාම්, වෘක්ෂයන් අතුරෙන්; කස්‍යචිත්, කිසිවකට; ආමන්ත්‍රයස්ව, ආමන්ත්‍රණයකරව; කඃදෛත්‍යඃ, කවර අසුරයෙක්; කංසවිෂා, විෂ්ණුවිසින්; විනිහතඃ, නසනලද්දේද?; කඃ, කවර; ගඩගදඃ, ගොලුවෙක්; ප්‍රතීතඃ, පැනලේද?; ප්‍රියතම!, අතිශයින් ප්‍රියනැනැත්ත!; කීදෘක් කීදෘක්, කෙබඳු කෙබඳුවූ; වසන්තඃ, වසන්තකාලයක්; භවතඃ, භවත්හුගේ; ප්‍රීතයෙ, ප්‍රීතියපිණිස; නිත්‍යම්, නිබඳ; අස්තු, වේවාදැයි?; කථය, කියව.

7. "**කොකිලාල**" යනාදී ශ්ලොකය මෙහිප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "**කොකි**" සක්වාලිහිණින්ගෙන් යුක්තවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ලාලා" කෙළයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අපවාචා" අපිරිසිඳු නොපුල කරණකොටගෙණයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අලස!" අලසය! යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "හකාරම්" හකාරය යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අන්තඃ" ගැළයනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "හරඃ" ඊශ්වරතෙම යනු (7) ප්‍රශ්නයට

8. කා(1)චක්‍රේ හරිණා ධනෙ කෘපණයිඃ කීදෘග්(2)භුජඞ්ග සති කිං(3) කීදෘක් (4) කුම්භසමුද්භවස්‍ය ජඨරං කීදෘග් (5) සියාසු ප්‍රීයුඃ, ශෛලාකඃ කිදෘග(6)භිප්සිතඃ සුකෘතිනාං කීදෘඞ්(7)නාභො නිමීලං ක්ෂෞණිර්වාභව ය(8)සම්වනං කි(9)මුදිතං රාත්‍රෞ සරඃ කීදෘශම්(10)

කුමුද්වන පරාගරඤ්ජිතාමෙහා චිතිතා ගමාගමකොකා-මුඟබරෙබම්.

උත්තරය, "තව" තාගේ; අශොකඃ, ශොකනැත්තෙක් යනු (8,9 ප්‍රශ්න වලට උත්තරයි, "කාලි" කාලියනු (10) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නමත්" නැමෙන්නාවූ යනු(11) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නාලි" තල්වෘක්ෂය!යනු (12) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මධුඃ" මධුනම් ඇත්තෙක් යනු (13) ප්‍රශ්නයට උත් තරය, "අස්වනඃ" ව්‍යක්තහඬ නැත්තාවුයනු (14) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කොකිලාලාපවාචාල සහකාරමනොහරඃ"-කොකිල, කොවුලන්ගේ; ආලාප, රාවයෙන්ද; වාචාල, හඬඇති; සහකාර, මීඅඹගසින්ද; මනො හරඃ, සිත්කලුවූ; යනු (15) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අශොකස්තවකාලි නම තාලි මධුරස්වනඃ" අශොක, හොපලු වෘක්ෂයන්ගේ; ස්තවක, මල් කැන්ති; ආලීන, සැඟවුනු; මත්ත, මත්වූ; අලි, භෘඞ්ගයන්ගේ; මධුරස්වනඃ, මිහිරිනාද ඇත්තාවූයනු (16) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

8. හරිණා, විෂ්ණුහුවිසින්; කා, කවරක්; චක්‍රෙ, කරණලද්දීද?; ධනෙ, වස්තුවෙහි; කෘපණයිඃ, ලොභයාබින්ගේ බුහිතොමෝ; කීදෘක්, කෙබඳුද?; භුජඞ්ග, සර්පයාණෙනි;කිම්, කුමක්; අසති, ඇද්ද?; කුම්භසමුද්භවස්‍ය, අගස්ත්‍යෘෂිහුගේ; ජඨරම්, බඩ; කීදෘක්, කෙබඳුද?; සියාසුඃ, (ස්වාමිකුල යකට) යනු කැමැත්තාවූ; ඩවුඃ, ස්ත්‍රීතොමෝ; කීදෘක් කෙබඳුද?, කීදෘක්, කෙබඳුවූ;ශෛලාකඃ, සිලාවක්;සුකෘතිනාම්, පණ්ඩිතයන්විසින්;අභීප්සිතඃ, කැමතිවනලද්දේද?; නිමීලම්; පිරිසිඳුවූ; නාභඃ, අහස; කීදෘක්, කෙබඳුද?; ක්ෂෞණිම්, පෘථිවියට; ආභ්වය, ආමන්ත්‍රණයකරව; කිම්, කුමක්; සම්ගම්, හැමනැන පැතුරුණේයයි; උදිතම්, ප්‍රසිඞද?; රාත්‍රෞ, රාත්‍රියෙහි; සරඃ, විල; කීදෘශම්, කෙබඳුද?.

"කුමුද්වනපරාගරඤ්ජිතාමෙහා චිතිතාගමාගමකොකා මුඟබ රෙබම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කුමුත්" පෘථිවියට සතොතා ෂයක් යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අවනපරා" ආරක්ෂාවෙහි තත්පරවූ වා යනු; (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ගරම්" විෂයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්ත රය, "ජිතාම්භඃ" දිනනලද ජලයඇත්තෝ යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "චිතිතගමා" විශෙෂයෙන් හිතවූ ගමන්ඇත්තීයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්ත රය, "ගමකඃ" අපීවබොධ ඇත්තාවූ යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අක මුක්" වලානැත්තාවූ යනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ඛරෙ!" එම්බා පෘථි

9. බුධං (1) පෘච්ඡති කිං (2) මුරාරිශයනං කා (3) හන්ති රූපං නාරීණාං
කීදෘග් (4) වීරජනශ්ච කො (5) නිගහනඃ සම්බාධයාවඤ්චිතම් (6),
කා (7) ධාත්‍රී ජගතො වෘහස්පතිවධූඃ කීදෘක් (8) කවිඃ ස්වා (9) දෘතඃ
කො (10) පීඃ කිං (11) භවතා කෘතං රිපුකුලං කීදෘක් (12) සරෙ වාසරෙ

විකචවාරි ජරාජි සමුද්භවොජ්ජලිත භූරිපරාග විරාජිතම්.

ඉති ඛණ්ඩොත්තරජාතිඃ.

විය! යනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ඛම්" අහස යනු (9) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කුමුදවන පරාගරඤ්ජිතාම්භො විහිතාගමාගමකොක මුඛරෙඛම්" කුමුදවන, කුමුදුසමූහයාගේ; පරාග, රේණුන්ගෙන්; රඤ්ජිත, හොබවන ලද; අම්භඃ, ජලයඇත්තාවූද; විහිත, කරණලද; ගමාගම, ඔබිනොබහැ සිරිම්ඇති; කොක, සක්වාළිහිණියන්ගේ; මුඛ, මනොහරවූ; රෙඛම්, ආභොගඇත්තාවූද යනු (10) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

9. බුධම්, බුදුන්ට; (කථම්, කෙසේ;) පෘච්ඡති, කථාකෙරේද?; මුරාරෙඃ, විෂ්ණුහුගේ; ශයනම්, යහන; කිම්, කිමෙක්ද?; කා, කවරක්; නාරීණාම්, ස්ත්‍රීන්ගේ; රූපම්, රූපය; හන්ති, නසාද?; වීරජනඃ, වීරපුරුෂතෙම; කීදෘක්, කෙබඳුද?; අතිගහනාඃ, ඉතා දරුණුවූයේ; කඃ, කවරෙක්ද; අවඤ්චිතම්, නොරැවටෙනලද්දකුට; සම්බාධය, ආමන්ත්‍රණයකරව; ජගතඃ, ලොකය; ධාත්‍රී, දරන්නා; කා, කවරක්වන්නීද?; වෘහස්පතිවධූඃ, වෘහස්පතිහුගේ භාර්‍ය්‍යාතොමෝ; හෙවත් තාරාතොමෝ; කීදෘක්, කෙබඳුද?; කවිඃ, පණ්ඩිතතෙම; ස්වා, කොතැන්හි; ආදෘතඃ, ආදරකරණලද්දේද?; අපීඃ, වස්තුව; කඃ, කවරෙක්ද?; භවතා, භවත්හුවිසින්; රිපුකුලම්, සතුරු සමූහයාට; කිම්, කුමක්; කෘතම්, කරණලද්දේද?; වාසරෙ, දහවල්හි; සරඃ, විල, කීදෘක්, කෙබඳුද?.

"විකචවාරිජරාජිසමුද්භවොජ්ජලිතභූරිපරාගවිරාජිතම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "විකච!" කෙශශූන්‍යය!; හෙවත් කපනලද හිසකේඇත්ත!; යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "වාරි" ජලයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජරා" ජරාවයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ආජිසමුත්" යුද්ධයෙහි සතුටුඇත්තේයයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "භවඃ" සංසාරය යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අවජලිත" එම්බා අවඤ්චිතය! යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "භූඃ" පෘථිවියතොමෝ යනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ඉපරා" කාමයෙහි ආසක්තවූයනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ගවි," වචනයෙහි යනු (9) ප්‍රශ්නයට, උත්තරය "රා' ධනයයනු (10) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, ජිතම්" දිනනලද්දේයනු (11) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විකචවාරි ජරාජි සමුද්භවොජ්ජලිතභූරිපරාගවිරාජිතම්–"විකච, විකසිතවූ; හෙවත් පිපියාවූ; වාරිජරාජි, පියුම්සමූහයෙන්; සමුද්භව, හටගත්තාවූ; උජ්ජලිත, වැඩුනු හෝ උස්වූ; භූරි, බොහෝවූ; පරාග, රේණුන්ගෙන්; විරාජිතම්, බබලනලද්දේයනු (12) ප්‍රශ්නයට උත්තරය. මේ ඛණ්ඩොත්තරජාතියි.

10. බිභර්ති වදනෙන කිං (1) ක (2) ඉහ සත්ත්ව පීඩාකරං
කුලං භවති කීදෘශං (3) ගලිත යෞවනං යොෂිතාම්,
බභාර හරි රම්බුධෙ රුපරි කා (4) ක්ෂව කෙන (5) ක්ෂුතෙ
හතඃ කථය ක (6) ස්ත්වයා නගපතෙඃ භියං කීදෘශාත් (7).

විෂමපාදනිකුඤ්ජගතාහිතඃ.

11. හරිර්වහති කා(1)න්තවාස්ත්‍යරිෂු කා(2)ගතාක(3)ක්ෂව කා(4).
ක (5) මර්චයති රොගවාන් ධනවතී පුරී කීදෘශී (6),
හරිඃ ක (7) මධරද්බලිප්‍රභෘතයො ධරං කිං (8) ව්‍යධුඃ
කයා(9)සදසි ක(10)ස්ත්වයා වද ජිතොම්බුධිඃ කීදෘශඃ(11).

කුමයිරමින මකරගම දුගීවාගීඥ
ඉති පාදොත්තරජාතිඃ.

---

10. ඉහ, මේලොකයෙහි; කඃ,කවරෙක්; වදනෙන, මුඛයෙන්; සත්ත්ව, ප්‍රාණීන්ට; පීඩාකරම්, පීඩාකරන්නාවූ; කිම්, කුමක්; බිභර්ති, උසුලාද?; ගලිතයෞවනම්, ගිලිහුනු තරුණබැව්ඇති; යොෂිතාම්, ස්ත්‍රීන්ගේ; කුලම්, කුලය; කීදෘශංභවති, කෙබඳුවේද?; හරිඃ, විෂ්ණු; අම්බුධෙඃ, සාගරයාගේ; උපරි, මතුභාගයෙහි; කාම්, කවරක්; බභාර, දැරූයේද?; කෙන, කවරකුවිසින්; ක්ෂුතෙ (සති) ක්ෂු නිකිරීම් ඇතිකල්හි; ත්වයා, තාවිසින්; කඃ, කවරෙක්; හතඃ, නසනලද්දේද?; කීදෘශාත්, කෙබඳුවූ; නගපතෙඃ, පර්වතරාජයකුගෙන්; භයම්, භීතියක් (වේදැයි) කථය, කියව.

"විෂමපාදනිකුඤ්ජගතාහිතඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "විෂම්" විෂය; "අපාද්" සර්පයෙනමයනු (1,2) ප්‍රශ්නාවලට උත්තරයි, "අහි" නායකයෙක් නැතියනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය "ක්ෂ්මා" පෘථිවියයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජගතාම්" ලෝවැස්සන්ගේ; "අහිතඃ" සතුරායනු (5,6) ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "විෂමපාදනිකුඤ්ජගතාහිතඃ–" විෂම, සමනුවූ; හෙවත් උස්මිටිවූ; * පාද, ප්‍රත්‍යන්ත පර්වතයන්හි; † නිකුඤ්ජ, වැල් ආදියෙන් වැසුනු භූමිප්‍රදෙශයෙහි; ගත, සිටියාවූ හෝ පැමිණියාවූ; අහිතඃ, සර්පයන් ඇත්තාවූ යනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය!

11. හරිඃ, විෂ්ණු; කාම්, කවරකු; වහති, උසුලාද? තව, තාගේ; අරිෂු, සතුරන්කෙරෙහි; කා, කවරත්; අස්ති, ඇද්ද?; කා, කවරතැනැත්තියක් නොමෝ; කම්, කවරන්නුකරා; ගතා, ගියාද?; රොගවාන්,ලෙඩ ඇත්තෙක්; කම්, (දෙවම්) කවරදෙවියකු; අර්චයති, පුදාද?; කීදෘශී, කෙබඳුවූ; පුරී, පුරියක්; ධනවතී, ධනඇත්තී;(භවති, වන්නීද?) හරිඃ, විෂ්ණු;

---

* "පාදාඃ ප්‍රත්‍යන්තපර්වතාඃ" අමරකොෂ.

† "නිකුඤ්ජකුඤ්ජෞවාකලීවෙලතාදිපිහිතොදරෙ" අමරකොෂ.

12. චත්වාර්‍ය්‍යරාණි පාදභ්‍යාං නෙමිං පාදද්වයෙන ච,
ලිඛිත්වා දක්ෂිණාවර්ත්තං චක්‍රං ප්‍රශ්නමවෙහි මෙ.

13. කං(1)චෞරස්‍යවර්ජිතාත්‍යක්ෂිතිපතිරනඝඃකිං(2)පදංවක්තිකුත්සාං
ක්ෂෞණීසම්බාධනංකිං(3)වදති කමලජං(4)කා(5)චවිශ්වංබිභර්ත්ති,
චක්‍රාඞ්ගාමන්ත්‍රණං කිං(6)කථමපි සුජනඃ කිං(7)නකුර්‍ය්‍යාදනාර්‍ය්‍යං
කීදෘග්(8)භොක්තුඃපුරංස්‍යාත්පයසිවද කුතො(9)මීනපඞ්ක්තිර්බිභෙති

කම්, කවරක්; අධරත්, දුරුද?; බලිප්‍රභෘතයඃ, බලිනම් අසුරයා ආදිකොට ඇත්තෝ; ධරම්, පෘථිවියට, කිම්, කුමක්; ව්‍යධුඃ, කළෝද?; ධවයා, නාවිසිත්; සදසි, සභාවෙහි; කයා, කවරකින්; කඃ, කවරෙක්; ජිතඃ, දිනනලද්දේද?; අම්බුධිඃ, සාගරය; කීදෘශඃ, කෙබඳුදූසී; වද, කියව.

“කුම්භීරමීනමකරාගමදුර්ගවාරිඃ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “කුම්” පෘථිවියයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “භීඃ” භයයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අම්” විෂ්ණුනුකරා; “ඊ” ලක්ෂ්මියනු (3,4) ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “ඉනාම්” සූර්‍ය්‍යයායනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ශාස්ත්‍රයන්හි සූර්‍ය්‍යයා නිරෙගිදුයකබව කී හෙයිනි) “අකරා” රජබලිදීම් (සුංකම්) නැත්තාවූ යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අගම්” (ගොවර්ධන) පර්වතයයනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අදුඃ,” දීම්ඇත්තෝයනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “ගවා” නෙපුළින්; “අරිඃ”සතුරායනු(9,10) ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “කුම්භීර මීන මකරාගමදුර්ගවාරිඃ–”කුම්භීර, කිඹුලන්ගේද; මීන, මත්ස්‍යයන්ගේද; මකර, මොහොරුන්ගේද; ආගම, විද්‍යමානබැවින් හෝ සඤ්චාරණයෙන්; දුර්ගී, යාගතොහැකිවූ; “වාරිඃ” දියඇත්තේ යනු (11)ප්‍රශ්නයටඋත්තරය.

මේ පාදෝත්තරජාතියි.

12. පාදභ්‍යාම්, පාදදෙකකට; හෙවත් දෙපැත්තට; චත්වාරිඅරාණි,අර සතරක්ද; පාදද්වයෙනච, පාදදෙකකින්; නෙමිම්, නිම්වලල්ලක්; හෙවත් වටරොබා දෙකකින්; (යුක්තකොට) චක්‍රම්, චක්‍රය; දක්ෂිණාවර්ත්තම්, දක්ෂිණාවර්ත්තව; ලිඛිත්වා, ලියා; මෙ, (සකාශාත්) මාගේ; (සමීපයෙන්) ප්‍රශ්නම්, ප්‍රශ්නය; අවෙහි, දනුව.

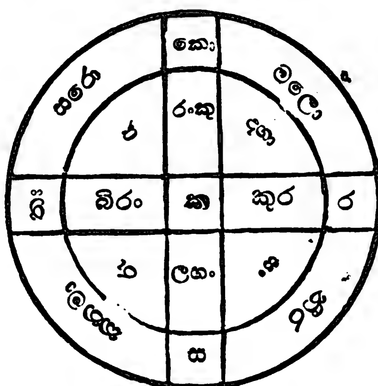
13. අනඝඃ, නිෂ්පාපිවූ; ක්ෂිතිපතිඃ, රජෙක්; චෞරස්‍ය, සොරහුගේ; කම්, කවරක්; ජිනාත්ති, සිඳීද?; කිංපදම්, කවරපදයක්; කුත්සාම්, කුත්සිතාපයි; වක්ති, කියාද?; ක්ෂෞණී, පෘථිවියට; සම්බාධනම්, ආමන්ත්‍රණය; කිම්, කෙසේද?; කමලජම්, බ්‍රහ්මයාට; (කිම්, කෙසේ;) වදති, කනොකෙරේද?; කාච, කවරක්; විශ්වම්, ලොව; බිභර්ත්ති, උසුලාද?; චක්‍රාඞ්ග, රථාවයවයකට; ආමන්ත්‍රණම්, ආමන්ත්‍රණය; කිම්,කිමෙක්ද?; සුජනඃ,සත්පුරුෂතෙම; කථමපි, කෙසේදවුවත්; (දුකසේවත්) අනාර්‍ය්‍යම්, නොකටයුතුවූ; කිම්, කුමක්; නකුර්‍ය්‍යාත්, නොකරන්නේද?; භොක්තුඃ, රට අනුභවකරන්නාකුගේ;හෙවත් රජකුගේ; පුරම්, නුවර; කීදෘක්ස්‍යාත්, කෙබඳුවන්නේද?; පයසි, ජලයෙහි; මීනපඞ්ක්තිඃ, මත්ස්‍යසමූහයතෙම; කුතඃ, කවරක්නු කෙරෙන්; බිභෙති, විශෙෂයෙන් භයවේදූනී; වද, කියව.

14.

කිං(10)සවචනං ශාරදංස්‍යාද්වදති වෘෂගතිං(11)කො(12)ංශුමාලීපවිත්‍රඃ
කො(13)සම්ත්කිං(14)ජීවනං කඃ(15)විරචයති කවි ර්භගිසම්බො
ධනංකිම්(16),
නාකාධ්‍යක්ෂනතිස්ත්‍රියඃක(17)නානුරසුරරිපොඃකීදෘශී(18)කශ්ච(19)මූකඃ
සම්‍යක් ප්‍රීතිනතාඞ්ගඃ ප්‍රියතම තනුතෙ කීදෘශඃ (20) කීදෘශ (21) සෙන.

15. කරංකුකොකා කුරර කලහං සකරම්බිතඃ,
සරොජ කොමලොද්ගාර නීරසං සකනමාරුතඃ.

ඉති චක්‍රජාතිඃ.

14. කිම්, කවරක්; ශාරදම්, රශත්සෘතුව සම්බන්ධවූ; සවචනම්, යහපත්ව පැලුණෙත්; ස්‍යාත්, වන්නේද?; වෘෂගතිම්, ඊශ්වරයාට; (කිම්, කෙසේ;) වදනි, කනාකෙරේද?; අංශුමාලී, රශ්මිමාලාවක් ඇත්තේ; කඃ, කව රෙක්ද?; පවිත්‍රඃ, පිරිසිදුවූයේ; කඃ කවරෙක්ද?; ඇත්මිත්, මේලෙවිනි; ජීව නම්, ජීවත්වීම; කිම්, කිමෙක්ද?; කවිඃ, පණ්ඩිතතෙම; කාඃ, කවරක්නු; විරචයති, රචනාකෙරේද; වන්නිසම්බොධනම්, ගින්නටආමන්ත්‍රණකිරීම; කිම්, කෙසේද?; ස්ත්‍රියඃ, ස්ත්‍රීනු; කම්, කවරකු; නාආකාඞ්ක්‍ෂනති, නොකැ මැතිවේද්ද?; අසුරරිපොඃ, විෂ්ණුනුගේ; තනුඃ මූර්තිය; කීදෘශී, කෙබඳු වන්නීද?; මූකඃ, ගොළුතනම; කශ්ච, කවරෙක්ද?; ප්‍රියතම!, අතිශයින් ප්‍රියතැනැත්ත! කීදෘශඃ කීදෘශඃ, කෙබඳු කෙබඳුවූ; නතාංගඃ, විලන්; තෙ, නාගේ; ප්‍රීතිම්, ප්‍රීතිය; සම්‍යක්, මනාකොට; තනුතෙ, පතුරුවාද?.

"කරංකුකොකාකුරර" යනාදී ශ්ලෝකය මෙකී ප්‍රශ්නවලට උත් තරයි, "කරම්" ශබ්දය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කු" කුයන අව්‍යය පදය යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කො!" එම්බා පෘථිවිය! යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කා!" බ්‍රහ්මය! යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කුඃ"

16. වර්ණාවයවමෙකෛකදලභූත දලාෂ්ටකම්,
සර්වෝත්තරාද්‍යවර්ණේන පද්මං ස්‍යාත් කෘතකර්ණිකම්.

17. පුණ්‍යාත්මා වද කීදෘශඃ (1)සරසිජෛඃකෙ(2) මොදිතාඃ කීදෘශඃ (3) නගෛද්වරී(4)ගතචක්ෂුසඃ කුලම්භූත් කීදෘක්(5)ඛ්‍යා කෙ(6)ජිතාඃ, බද්ධාලිඃ සලිලාශයඃ කථ්‍ය භොඃ කීදෘක් (7) ච ආක්ෂෙපවාක් ශබ්ද කුත්‍ර (8) න තස්කරාදිකභයං දත්තෙ භවෙත් ප්‍රායශඃ.

පෘථිවීතොශමාඃ යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අර!" අරය! යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කලහම්', ඩබරයනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සකාරම්" කරවුවර සහිතවූයේ යනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "චිතාඃ" පක්ෂීන්ගෙරෙන් යනු (9) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සරඃ" විලයනු (10) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අජ!" ඊශ්වරය! යනු (11) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කඃ" සූර්‍ය්‍යයීගෙනම යනු (12) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අමලඃ" මලනැත්තෙනක්; හෙවත් නිර්මලවූයෙක් යනු (13) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අත්"ජලයයනු(14)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ගා" වචනයනු (15) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ර" වහ්නිය! යනු (16) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නීරසම්" රසිකනුවූ වකුයනු (17) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සකනාමා" ශ්‍රීකාන්තාවගෙන් යුක්තය යනු (18) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අරුතඃ" ශබ්දනැත්තෙනක් (කතානොකරන්නෙනක්) යනු (19) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කරංකුකොක කුරරකලහං සකාරම්බිනඃ–" කරඬු, ජලපක්ෂීන් විසින්ද; කොක, සක්වාලිහිණින් විසින්ද; කුරර, කිරළින් විසින්ද; කලහංස, විලිහිකුළුන් විසින්ද; කාරම්බිනඃ,සෙවිනාලද්දාවූ යනු(20)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සරොජකොමලොද්ගාර නීරසංසක්තමාරුතඃ–" සරොජ, පද්මයන්ගේ; කොමල, කොමලවූ; උද්ගාර, සුවඳඇති; නීර,ජලයහා; සංසක්ත, එකතුවූ; මාරුතඃ, පවන්ඇත්තාවූයනු (21)ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ චක්‍රජාතියි.

16. වර්ණ, අක්ෂරයන් සම්බන්ධවූ; අවයව, දෙකදෙකින්; එකෛකදලභූත, එකිඑකිපෙත්තක්වූ; දලාෂ්ටකම්, පෙති අටක්ඇති; සර්වෝත්තර, සියලු උත්තරයන්ට; ආද්‍යවර්ණේන, මුල්වූඅකුරෙන්; කෘතකර්ණිකම්, කළ කර්ණිකාවක් ඇත්තේ; හෙවත් කරණලද මල්බට්ටෙවක් ඇත්තේ; පද්මම්, පද්මය; හෙවත් පද්ම බන්ධනය; ස්‍යාත්, වන්නේය.

17. පුණ්‍යාත්මා, පිරිසිදු සිත්ඇත්තේ; කීදෘශඃ, කෙබඳුවන්නේද?; සරසිජෛඃ, පද්මයන් කරණකොටගෙණ; කෙ, කවුරු; මොදිතාඃ, සතුටුවූවාහුද?; නග්, නාගේ; වෛරී, සතුරා; කීදෘශඃ, කෙබඳුද?; ගතචක්ෂුසඃ, (අන්ධයාගේ) ධෘතරාෂ්ට්‍රයාගේ; කුලම්, කුලය; කීදෘශම්අභූත්, කෙබඳුවීද?; නොහොත් ගතචක්ෂුසඃ, අන්ධයාගේ; කුලම්, කුලය; කීදෘක්අභූත්,

18. අපපීතානං ගවි කීදෘශං (9) නිගදිතො මූකානඃ පුමාන් කීදෘශඃ (10)
කස්මාද් (11) බිභ්‍යති කෞශිකා භුවි කෘතඃ කීදෘක් (12) තථා තස්කරඃ,
හසන්ති ස්‍යානනානු කීදෘශී (13) බහුමතඃ ශෝච්‍යො රණඃ කීදෘශඃ (14)
කීදෘක්ෂඃ (15) පුරුෂඃ පරප්‍රතිහතඃ කීදෘක් (16) භවෙද්වාසුකිඃ.

අලක්ෂඃ අපක්ෂාන් අරක්ෂඃ අරරෙ, අබක්ෂඃ අහසනඃ අශක්ෂඃ අහීනඃ.
ඉති පද්මොත්තරජාතිඃ.

කෙබඳුවීද? තථා, තාවිසින්; කො, කවරක්හු; ජිතාඃ, දිනනලද්දාහුද?; බඩාලිඃ, බදිනාලද හෙයඇනි; සලිලාශයඃ, ජලාශය; (පොකුණ) කීදෘක්, කෙබඳුද?; ආකාක්ෂප්වාක්, නිවයන්ට ආමන්ත්‍රණයකරණ වචනය; කීදෘක්, කෙබඳුද?; කුත්‍ර, කොතැන්හි; ශබ්ද, හඬ; දණතත (සති) දුන්කල්හි; ප්‍රායශඃ, බොහෝසේ; තස්කරාදිකභයම්, සොරු ආදීන්ගේ බිය; නාභවත්, නොවත්නේද?.

18. ගවි, දියෙහි; අපපීතානම්, ගිත්ත; (වඩබාගිනිය) කීදෘශම්, කෙබඳුද? මූකානඃ, මිදුනු; පුමාන්, පුරුෂතෙම; කීදෘශඃ, කෙබඳුදැයි; නිගදිතඃ, කියනලද්දේද?; කෞශිකාඃ, බකමූණෝ; කස්මාත්, කවරක්හු කෙරෙන්; බිභ්‍යති, භයවෙද්ද?; තථා, තාවිසින්; භුවි, පෘථිවියෙහි; තස්කරඃ, සොරා; කීදෘක් කෘතඃ, කෙබන්දෙක් කරණලද්දේද?; කීදෘශී, කෙබඳුවූ; හසන්ති, හසන්තිතෙම; බහුමතඃ, බොහෝසේමලේ; ජානුසයාත්, වත්තේද?; කීදෘශඃ කෙබඳුවූ; රණඃ, යුද්ධය; ශෝච්‍යඃ, ශෝකකටයුතුද; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; පුරුෂඃ, පුරුෂයෙක්; පරප්‍රතිහතඃ, සතුරන් විසින් නොනසනලද්දේද?, වාසුකිඃ, වාසුකිනම් නාරජ; කීදෘක්භවෙත්, කෙබඳුවත්තේද?.

“අලක්ෂඃ” යනාදි පද්මබන්ධ ශ්ලෝකය මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි; “අලක්ෂඃ,” අබොනනි හෙවත් යටනමත්නැත්තේය, නොහොත් “අලයඃ” (අංවිෂ්ණුඃ‘ තාත්‍ර ලක්‍ෂයාස්‍ය සඃ) විෂ්ණුකෙරෙහි ප්‍රේමඇත්තේ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද) “අලසඃ” භාග්‍යයෝ යනු (2) ප්‍රශ්නයට

19. කාකස්‍යෙව පදං ත්‍ර්‍යස්‍රං යත්තත්කාකපදංමතම්,
තිර්‍ය්‍යග්ගතෙන්‍යාන්‍යරෙඛාභි ගෝමූත්‍රී විපදීවයෙ.

20. කුතඃ(1)කඃ(2)ස්‍යාත් කීදෘක්(3)කථය විෂවෛද්‍ය! ස්ඵුටමිදං
රිපොඃ කඃ(4)කීදෘක්ෂො(5)භවති වශගඃ කශ්ච(6)කරභඃ,
ප්‍රවීණඃ සම්බාධ්‍යඃ(7)සුභග! වදකෞ(8)රත්නවචනෞ
සුරූපෙවිඛ්‍යාතිං ජගති මහතී කා (9) ගතවතී.

උත්තරය, "අපශ්‍යත්" (ශීවඅවව්‍යයතෙ, අපගතෙ ශ්‍යතෙ (ශ්‍යනභොජනෙ යස්‍යස්‍ය) පහවූ ශයනභොජන ඇත්තේ යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද) "අපශ්‍යත්" දර්ශනශක්තියෙන් තොරවූයේ හෝ නිනාහිත ඥානයෙන් ශූන්‍යවූයේ යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අරයඃ" සතුරෝ යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද) "අරයඃ" වෙගනැත්තේයනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අරරෙ"නීවයත්ට වහා ආමන්ත්‍රණ්‍යකරණ වචනය යනු(7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද)"අරරෙ" කවුළුවෙහි යනු(8)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අබන්ධඃ" (ආපඃ අන්ධාංසි යස්‍යතත්) දියදර ඇත්තේ; හෙවත් ජලාශය යනු (9) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද) "අබන්ධඃ" බැඳුම් රහිතවූයේ යනු (10)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අහස්තඃ" දතවල්හි හෝ දතවල් කෙළරත් යනු (11) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද) "අහස්තඃ" අත නැත්තෙක් යනු (12) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අගජඃ" පර්වතයෙහි උපන්නේයනු (13) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද) "අගජඃ" හස්තින් නැත්තාවූ යනු (14) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අහීනඃ" මහත්වූ යනු (15) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවතද) "අහීනඃ"(අහීනාම් ඉනඃ) නාගින්ට ස්වාමිවූයේ යනු (16) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ පද්මොත්තරජාතිසි

19. කාකස්‍යෙව, කවුඩකුගේමෙන්; යත්, යම්බන්ධනයක්; ත්‍ර්‍යස්‍රංපදම්, තුන්කොටස්වූ පාදයක්වේද?; තත්, ඒ; කාකපදම්, කාකපදයයි; මතම්, දන්නාලදී; විපදීමයෙ, දෙපාදදෙක්හි; තිර්‍ය්‍යක්, සරසින්; හෙවත් වක්‍ර බැවින්; අන්‍යොන්‍යාන්‍යරෙඛාභිඃ, අනික් අනික් හිරිවල්හින්; (යුක්තවූයේ) ගොමූත්‍රී, ගොමූත්‍රිකානම්වේ.

20. විෂවෛද්‍ය!, එම්බා විෂවෛද්‍යය!; කුතඃ, කවරකින්; කඃ,කවරෙක්; කීදෘක්, කෙබඳුවූයේ; ස්‍යාත්, වන්නේදැයි; ඉදම්, මේකාරණය; ස්ඵුටම්, ව්‍යක්තකොට; කථය, කියව; කීදෘක්ෂඃ, කෙබඳුවූ; කඃ, කවරෙක්; රිපොඃ, සතුරාට; වශගඃ, වශගවූයේ; භවති, වේද?; කරභඃ, ඇත්පැටියෙක්; කශ්ච, කවරෙක්ද?; ප්‍රවීණඃ, නිපුණවූ නැනැත්තේ; සම්බාධ්‍යඃ, ආමන්ත්‍රණය කටයුතු?; සුභග!, එම්බාපින්වත!; රත්නවචනෞ, රත්නබොධකවූ වචනදෙක; කෞ, කවරක්නුදැයි; වද, කියව; කා, කවරවූ; මහතී, මහත් නැනැත්තියක්; සුරූපෙ, සෞන්දර්‍ය්‍යයෙහි; ජගති, ලෙව්හි; විඛ්‍යාතිම්, ප්‍රසිද්ධියට; ගතවතී, ගියාද?.

නාගදරනඃ, නාගතනයඃ, නාගරමණී.

ඉති කාකපදජාතිඃ.

	නා ග	
ද ර නඃ	ත න යඃ	ර ම ණී

21.

කා (1) මාහුර්යුවතිමමඞ්ගලවතී කීදෘග් (2) ග්‍රහාණාං ගතිඃ
සම්බාධ්‍යා වත මත්ස්‍යවෙධනපරඃ කීදෘග් (3) භවෙත්පාමරඃ,
කීදෘග් (4) වාල්මීකිවෙශ්මකො(5)ස්තනමුරොධත්තෙ සුරෛරුච්‍යතෙ
ගීඃ කීදෘඞ් (6) නකදාපි කම්බුරහිතං වාඤ්ඡන්ති කං (7) යොෂිතඃ.

"නාගදරනඃ" යන කාකපදබන්ධනය මෙම ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "නාගදරනඃ" සන්ධ්‍යාටහයින්; (ඥඃ, යමෙක්) අගදරනඃ, විෂපහකරණ බෙහෙතති ඇලුනේ; න, නොවේනම්;(සඃ,හෙතෙම;) අගදරනඃ, විෂපහ කරණබෙහෙතහි අභිරතවූවෙක්; න, නොවෙයි යනු (1,2,3,) ප්‍රශ්න වලට උත්තරයි; "නාගතනයඃ" ගතනයඃ, නීතියෙන් පහවගියාවූ; "නා" පුරුෂයෙක් යනු(4,5,)ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "නාගතනයඃ"ඇනාගේපැටි යෙක්යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නාගර!" නුවරවැසිය! යනු(7) ප්‍රශ්න යට උත්තරය, "මණී" යන මිවචනය (8)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මැණික්දෙ කක් යනඅර්ථයි) "නාගරමණී" (නාගස්‍යරමණී) නාගමානවිකාතොමෝ; නොහොත් "නාගරමණී"(නාගෙහවා නාගී නාගිවාසොරමණීව)පාවිවතී යනු(9)ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ කාකපද ජාතියි.

21. කාම්, කවරතැනැත්තියක්; යුවතිම්, තරුණියයි, ආහුඃ, කියද්ද?; අමඞ්ගලවතී, සුභනොවන්නාවූ; ග්‍රහාණාංගතිඃ, ග්‍රහයන්ගේ ගමනට; සම් බොධ්‍යා, ආමන්ත්‍රණය කටයුත්තී; කීදෘක්, කෙබඳුවන්නීද?; මත්ස්‍යවෙධන පරඃ, මාලුමැරීමෙහි ඇලුනාවූ; පාමරඃ නීචයෙක්; කීදෘක්භවෙත්, කෙබඳු වන්නේද?; වාල්මීකිවෙශ්ම,වාල්මීකිසාෂිහුගේ ගෘහය; කීදෘක්,කෙබඳුද?; කඃ, කවරෙක්; අස්තනම්, පයොධරනැත්නාවූ; උරඃ, ළයක්; ධත්තෙ, දරාද?; සුරෛඃ, දෙවියන්විසින්; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; ගීඃ, වචන; උච්‍යතෙ; කියනු ලැබේද?; යොෂිතඃ, ස්ත්‍රීහු; කදාපි, කිසිකලකත්; කම්බුරහිතම්, ධනනැත්තාවූ; කම්, කවරකු; නවාඤ්ඡන්ති, නොකැමතිවෙද්ද?.

9

22.

කීදෘක් (8) පාංශුකුලංතමොහරතිකා (9) කිංච (10) ක්‍රුසම්බොධනං
රම්‍යංචම්පකශාඛිනාං කථය කා (11) කඃ (12) ශබ්දොටජපො භවෙත්,
කිං (13) ක්ෂිප්තංබලිවෛරිණා මුරරිපොඃකා (14) භවාශ්මශානෙසතිකා-
(15) ක්ෂමා කීදෘග් (16) භවති සම පූර්වමධුනා කීදෘක් (17) පුනර්වර්ත්තතෙ.

23. අජරාම ශුභාචාර බලිශීල විනොදිනා,
භුජඞ්ගමනිභාසාර කලිකාල ජනොවිනා.

ඉති ගොමූත්‍රිකාජාතිඃ.

අ ජ රා ම ශු භා චා ර බ ලි ශී ල වි නො දි නා,

භු ජ ඞ්ග ම නි භා සා ර ක ලි කා ල ජ නො වි නා.

ගොමූත්‍රිකාබන්ධඃ.

---

22. පාංශුකුලම්, මහියන්ගේකුලය; කීදෘක්, කෙබඳුද?; කා, කවරක්; තමඃ, අන්ධකාරය; හරති, පහකෙරේද?; වක්‍රුසම්බොධනම්, රථාවයවයකට ආමන්ත්‍රණය; කිම්, කුමක්ද?; චම්පකශාඛිනාම්, සපුවෘක්ෂයන්ගේ; කා, කවරක්; රම්‍ය, සිත්කලුවන්නීද්දී?; කථය, කියව; කඃ, කවර ශබ්දයෙක්; උටජපඃ, පන්සලයන අර්ථය; භවෙත්, වන්නේද?; බලිවෛරිණා, විෂ්ණු හුවිසින්; කිම්, කුමක්; ක්ෂිප්තම්; (දෙපයට) බනනලද්දේද?; මුරරිපොඃ, විෂ්ණුට; ආහවා, හඬනැසීම; කා, කවරක්වන්නීද?; ශ්මශානෙ, සොහොනෙහි; කා, කවරක්; අසත්, ඇද්ද?; ක්ෂමා, පොළොව; පූර්වම්, පළමු; කීදෘක් භවන්සම, කෙබඳුවූද?; අධුනා, දැන්; පුනඃ, නැවත; කීදෘක්වර්ත්තතෙ, කෙසේපවතීද?.

23. **"අජරාමශුභාචාර"** යන මේ ගොමූත්‍රිකාබන්ධනය මෙන් ප්‍රශ්න වලට උත්තරයි, "අජරම්" මහළුබවක්නැත්තිය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අශුභාචාර!" අශුභාචාරය! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "බලිශී" බිලිඇත්තේ යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ලවි" සීතාවගේ පුත්‍රලවයා විසින් විසිතුරුකරණලද්දේ යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නා" පුරුෂ තෙම යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "උදිනා" විපුනාදිතවූ හෙවත් සංස්කෘතවූ යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; "භුජඞ්ගම්" සොරසැමියකු යනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අනි" (නාසතිඃකාමොයස්‍යනාත්) කාමසම්භොග නැත්තේ යනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; "භා" දීප්තියතාමෙ යනු (9) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සාර!" අරසිතය! යනු (10) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කලිකා" මදක්මුකුළ කැකුළ යනු (11) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ආලප්"

24. වර්ණෛකෙන වා ද්වාභ්‍යාං සමස්තෛර්වා සර්වදිග්ගතෛඃ,
උත්තරෛඃ සර්වතොභද්‍රං දුෂ්කරං තදිදං යථා.

25.

ක(1)ස්තාර්‍ය්‍යාමෙඝධාතුරුක්තස්තව රිපුහෘදි කා(2)භූෂණං කෙ(3)ස්තනානාං කො(4)දුඃඛී ක(5)ශ්චශබ්දෙ වදතිවද ශුචකො(6) රිපුඛ්‍යාතවීර්‍ය්‍යෙශ, ශෘඞ්ගාරී කීදෘශඃ (7) කා (8) රණශිරසි භයාද්භඞ්ගමාප්නොති සෙනා කා (9) දන්තාර්ථාභිධායී ශිරසි ශිරසි කෙ (10) යුධ්‍යතඃ සම්ප්‍රහෘත්‍ය.

ආලප් යනු (12) ප්‍රශ්නනට උත්තරය, "අනඃ" ගැල යනු (13) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අ!" කෘෂ්ණය! යනු (14) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විනා" දරසැය යනු(15)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අජරාමශුභාචාර බලිශීලවිනොදිනා" "අජ" රඝුරජපුත්‍රවූ අජකුමාරයාණෝද; "රාම" දශරථපුත්‍රවූ රාමකුමාරයාණෝද, ශුභාචාර, ශුභාචාරයාණෝද; බලි, බලිනම් අසුරයාණෝද; ශීල, සීලයෙන්; "විනොදිනා" සංසිඳුවනලදවූ හෝ සන්තොෂකරණලදවූ යනු(16) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "භුජඞ්ගමනිභාසාර කලිකාල ජනොච්නා" භුජඞ්ගමනිභා, සර්පයන්වැනිවූ; හෙවත් ඉනාදූජිනවූ; අසාර, ඇතුළනහර නැත්තාවූ; කලිකාලජනා, කලියුගකාලයෙහි ඇතිවූසත්වයන්ගේ; උච්නා, සන්තොෂඇතිකරත්නී යනු (17) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ගොමූත්‍රිකා ජාතියි.

24. එකෙනවර්ණනවා, එක්වර්ණයකින්හෝ; වාභ්‍යාම්, වර්ණදෙකකින් හෝ; සමස්තෛර්වා, සියලු වර්ණයන්ගෙන් හෝ; සර්වදිග්ගතෛඃ, හැමඅතට ගියාවූ වර්ණයන්ගෙන්හෝ; උත්තරෛඃ, උත්තරඇති පදයන්ගෙන්; (යුක්තවූ) දුෂ්කරම්, දුෂ්කරවූ; තත්ඉදම්, ඒ මේබන්ධනය; සර්වතොභද්‍රම්, සර්වතොභද්‍රනම්වේ; යථා, මෙසේයි.

25. කඃධාතුඃ, කවරධාතුවක්; තාපගෙ, දීමෙහි; උක්තඃ, කියනලද්දේද?; තව, තාගේ; රිපුහෘදි, සතුරාගේ සිතෙහි; කා, කවරක්වන්නීද?; ස්තනානාම්, පයොධරයන්ට; භූෂණම්, සැරසීම; කෙ, කවරහුද?; දුඃඛී, දුක්ඇත්තේ; කඃ, කවරෙක්ද?; කශ්චශබ්දඃ, කවරශබ්දයෙක්; ශුචම්, සොකය; වදති, කියාදැයි?; වද, කියව; ඛ්‍යාතවීර්‍යෙශ, පතළාවූබලඇති; රිපු, සතුරෝදෙදෙන; කෙ, කවරහුදෙදෙනෙක්ද?; ශෘඞ්ගාරී, නවනාට්‍යරස දන්නේ; කීදෘශඃ, කෙබන්දෙක්ද?; රණශිරසි, රණබිමෙහි; කාසෙනා, කවරසෙනාවක්නොමෝ; භයාත්, බියෙන්; භඞ්ගම්, පරාජයට; ආප්නොති, පැමිණේද?; දන්තාර්ථාභිධායී, දීම්අර්ථ ප්‍රකාශකරණ සුලුවූශබ්දය; කා, කවරෙක්වන්නීද?; කෙ, කවරහුදෙදෙනෙක්; ශිරසිශිරසි, හිසින්හිස; සම්ප්‍රහෘත්‍ය, ඇනගෙණ; යුධ්‍යතඃ, පොරමඩිද්ද?.

26.

කීදෘක් (11) තොයාපිනීස්ත්‍රී භවති මදකරඃ ප්‍රායශඃ කො (12) ද්‍රවිණෞඝ
කස්මින් (13) මන්‍දයතෙ සෞ නියතමුඩුපතිඃ ප්‍රෙයසී කා (14) මුරාරෙඃ,
විඛ්‍යාතෞ වාහනෞ කෞ (15) ද්‍රුහිණමුරභිදොඃ කීදෘශා (16) බෙටකස්ත්‍රී
කීදෘග් (17) නෛවාචිරභාසමිති ගතභයාඃ කෙ (18) ගතෞ
ක (19) ශ්චධාතුඃ.

හාරවී.

ඉති සර්වතොභද්‍රජාතිඃ.

---

26. තොයාපිනී, දියෙන්ප්‍රයොජන ඇත්තාවූ; ස්ත්‍රී, වනිතාතොමෝ; කීදෘක්, කෙබඳුද?; කඃ, කවරෙක්; ද්‍රවිණෞඝ, ද්‍රව්‍යවූ ධනවතාකෙරෙහි; ප්‍රායශඃ, බොහෝසේ; මදකරඃ, මත්කිරීම; භවති, වේද?; අසෞ, මේ; උඩුපතිඃ, චන්ද්‍රතෙම; කස්මින්, කවරක්හුකෙරෙහි; නියතම්, නිතර; මන්‍දයතෙ, මදවහැසිරේද?; මුරාරෙඃ, විෂ්ණුහුගේ; ප්‍රෙයසී, අතිශයින් ප්‍රිය තැනැත්තී; කා, කවරක්වන්නීද?; ද්‍රුහිණමුරභිදොඃ, බ්‍රහ්මවිෂ්ණුදෙදෙනාගේ; කෞ, කවරදෙදෙනෙක්; විඛ්‍යාතෞ, ප්‍රසිද්ධවූ; වාහනෞ, වාහනවන්නෝද?; ආබෙටකස්ත්‍රී, වැදිගැහැණී; කීදෘක්, කෙබඳුද?; අචිරභා, විදුලිය; කීදෘක් නෛව, කෙබඳුනොවේද?; සමිති, යුද්ධයෙහි; ගතභයාඃ, නිර්භයවූවෝ; කෙ, කවරහුද?; කශ්චධාතුඃ, කවරධාතුවක්; ගතෞ, ගමනාර්ථයෙහි වේද?.

“හාරවී” යන සර්වතොභද්‍රය මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “හා” හා යනධාතුව යන (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (“ඔහාකලිත්‍යාගෙ” යනුවෙයාකරණයෝ) (නැවත) “හා” දුඃඛජනක ශබ්දය යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “හාරඃ” මුත්හර යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “හාරවී” හාහායන අනුකරණ ශබ්දඇත්තේ යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (නැවත) “හා” ශොකසූචකශබ්දය යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “වී” (උශවිශව) ඊශ්වර කාමදෙදෙන යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මොහුදෙදෙන ඔවුනොවුන්ට සතුරුයහ) (මැදඅකුරුහැර) “හාවී” ලීලාවිශෙෂයක් ඇත්තේ යනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “හාවීරා” (හාශොචනීයඃ වීරොයස්‍යාඃ සා) විපතටපත්වූ වීරයාඇතිවූ යනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “රා” දීම යනු (9) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (“රාලාදානෙ” යන ධාතුහු කෙරෙන් ක්විප්ප්‍රත්‍යයකොට සිද්ධපදය) “අවී” එළුවෝදෙදෙන යනු (10) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මොවුන්දෙදෙනාගේ පොරඇල්ලීම ලොවප්‍රකටය) “අවීහා” (අප්සුඊහායස්‍යාඃසා) දියෙහික්‍රියා ඇත්තී යනු (11) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “රා” ධනය යනු (12) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “රාහෞ” රාහුකෙරෙහි යනු (13) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “ඊ” ශ්‍රීකාන්තා තොමෝ යනු (14) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “වී” (හංසකුරුළු යන)

27. ප්‍රතිලොමානු ලොමාභ්‍යා මුත්තරෙණ ගතාගතම්,
මධ්‍යවර්ණවිලොපෙන තච්චානෙකප්‍රකාරකම්.

28. වදවල්ලභ! සර්වත්‍ර සාධු ර්භවති කීදෘශඃ (1),
ගොවින්දෙනානසි ක්ෂිප්තො නන්දවෙශ්මනි කා (2) භවත්.

දීනරක්ෂී.

29. යත්නාදන්විෂ්‍ය කා (1) ග්‍රාහ්‍යාලෙඛකෛ ර්මසි මල්ලිකා,
ඝනාන්ධකාරෙ නිඃශඞ්කං මොදතෙ කෙන (2) බන්ධකී.

පක්ෂීහු දෙදෙන යනු (15) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "වීනා" (විශ්‍රුර්ජාගසත්‍යඃසා) පක්ෂින්කෙරෙහි නැසීම්ක්‍රියා ඇත්තීයනු (16) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "වීරා" (විගතාශ්‍රයසත්‍යඃසා) පහවූදිය ඇත්තීයනු(17)ප්‍රශ්නයට උත්තරය,"වීරාඃ" වීරයෝ යනු (18) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නා" ගමනෙහිවැටෙන ධාතුවක, "ඉ" ගමනෙහිවැටෙන ධාතුවක යනු (19) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ සර්වතොභද්‍ර ජාතියි.

27. ප්‍රතිලොමානුලොමාභ්‍යාම්, ප්‍රතිලොම අනුලොමදෙකින්; හෙවත් ඉදිරිපසුවශයෙන්වූ; උත්තරෙණ, උත්තරයෙන්;(යුක්තවූයේ) ගතාගතම්, ගතප්‍රත්‍යාගතනාම්වේ; (කිසිනැතෙත්ති) මධ්‍යවර්ණවිලොපෙන, මැදසිටි වර්ණය ලොප්කිරීමෙන් (උත්තරයවේනම් ඒමධ්‍යවර්ණ ලොපොත්තර නම් වේ;) තත්ච, ඒද; අනෙකප්‍රකාරකම්, නොයෙක් වැදෑරුම්වේ.

28. වල්ලභ!, එම්බාප්‍රියය!; කීදෘශඃ, කෙබඳුදෙක්; සර්වත්‍ර, හැමතැන්හි; සාධුඃභවති, සත්පුරුෂයෙක්වේද?; ගොවින්දෙන, විෂ්ණුහු විසින්; අනසි, ගැල; ක්ෂිප්තෙ (සති),ලූකල්හී; නන්දවෙශ්මනි, නන්දනම් ගොපොල්ලාගේ ගෘහයෙහි; කා, කවරක්; අභවත්, වූදැයි; වද, කියව.

"දීනරක්ෂී" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි,"දීනරක්ෂී"දුප්පතුන් රකිණසුලුවූයේ යනු (අනුලොමවශයෙන්) (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ක්ෂීරනදී" කිරිමුහුදයනු (ප්‍රතිලොම වශයෙන්) (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (සතුටකරණකොට ක්ෂීරනිඃෂපන්නවීකවූ සැනකෙළියෙක් යනු භාවයි.)

29 ලෙඛකෛඃ, ලිපිකරුවන් විසින්; යත්නාත්, උත්සාහයෙන්; අන්විෂ්‍ය, සොයා; කා, කවරවූ; මසිමල්ලිකා, උල්කවූවක්;ග්‍රාහ්‍යා, ගතයුතුවන්නීද?; බන්ධකී, ධූතීයත්‍රී; ඝනාන්ධකාරෙ, මහත්වූකලුවරෙහි; හෙවත් මහත්අන්ධකාරයෙන් යුත්රාත්‍රියෙහි; නිඃශඞ්කම්, සැකනැතිපරිද්දෙන්; කෙන, කවරකුහාසමග; මොදතෙ, සතුටුවේද?.

නාරිකෙලඤ්ජං. -

30. අසුරසුරනරෙන්ද්‍රෛ රුහ්‍යතෙ කා (1) ශිරොභිඃ
තනුරපි ශුච්චවසෙත්‍ර කා (2) තිච්ඡාර මෙති,
වදතිකමලයොනිං (3) සෙව්‍යතෙ කෙන (4) පුෂ්පං
මධුරමසෘණමෘවී කා (5) භවෙදුත්පලස්‍ය.

	නා	
මා	ලි	කා
	කා	

31. හිමාංශුඛණ්ඩං කුටිලොජ්ජ්වලප්‍රභඃ
භවෙද්වරාහප්‍රවරස්‍ය කීදෘශම් (1),
විහාය වර්ණං පදමධ්‍යසංස්ථිතං
න කිං(2)කරොත්‍යෙව ජිනඃ කරොති කිම්(3).

“නාරිකෙලඤ්ජ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “නාරිකෙලඤ්” පොල්ඉරටුවක්යනු (අනුලොමවශයෙන්) (1)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (පෙර කාලයෙහි පොල්ඉරටුවෙන් උල්කටුසාදා ලිවීම ප්‍රසිද්ධවිය) “ජාරකෙලිනා” සොරසැමියකුසමග රතික්‍රීඩාකිරීමෙන් යනු (ප්‍රතිලොමවශයෙන්) (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

30. අසුරසුරනරෙන්ද්‍රෛඃ; අසුර, අසුරයන්විසින්ද; සුර, දෙවියන්විසින්ද; නරෙන්ද්‍රෛඃ, රජුන්විසින්ද; ශිරොභිඃ, මස්තකයෙන්; කා, කවරක්; උහ්‍යතෙ, උසුලනුලැබේද?; කා, කවරක්; තනුඃ අපි, මඳවූවද; ශුච්චවසෙත්‍ර, සේදූ වස්ත්‍රයෙක්හි; හෙවත් සුදුවස්ත්‍රයෙක්හි; අභිච්ඡාරම්, ඉතාපැතිර්මට; එති, පැමිණේද?; කමලයොනිම්, බ්‍රහ්මයාට; වදති, (කෙසේ) කතාකෙරේද?; කෙන, කවරකුවිසින්; පුෂ්පම්, මල්; සෙව්‍යතෙ, සෙවනාලැබේද?; උත්පලස්‍ය, උපුලගේ; හෙවත් මහනිල්මලේ; කා, කවරක් මධුරමසෘණමෘවී-මධුර; මිහිරිවූ; මසෘණ, සිනිඳුවූ; මෘවී, මෘදුවූවා; භවෙත්, වන්නේද?

“මාලිකා”යනාදීහු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි,“මාලිකා”මල්මාලාවක් යනු(අනුලොම වශයෙන්) (1)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “කාලිමා” කලුපැහැ ඇත්තක් යනු (ප්‍රතිලොම වශයෙන්) (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “ක!” බ්‍රහ්මය! යනු(3)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “අලිනා”භෘඞ්ගයාවිසින් යනු(4)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “නාලිකා” මහනිල්දඬු යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

31. කුටිලොජ්ජ්වලප්‍රභම්; කුටිල, වක්වූ; උජ්ජ්වලප්‍රභම්, උජ්ජ්වලකාන්ති ඇති; හිමාංශුඛණ්ඩම්, සඳකඩ; වරාහප්‍රවරස්‍ය, ශූකරශ්‍රෙෂ්ඨයාක්හු සම්බන්ධවූ; කීදෘශම්, කෙබන්දක්; භවෙත්, වන්නේද?; පදමධ්‍යසංස්ථිතම්, පදයාගේ මධ්‍යවර්තීවූ; වර්ණම්, අක්ෂරය; විහාය, හැර; ජිනඃ, සර්වඥතෙම; කිම්, කුමක්; නකරොතිඑව, නොකෙරේමද?; කිම්, කුමක්; කරොති, කෙරේද?

දංෂ්ට්‍රාභම්.

32.

වසන්තමාසාද්‍ය වනේෂු කීදෘශාඃ (1) පිකෙන රාජන්ති රසාලභූරුහාඃ,
නිරස්‍යවර්ණද්වයමත්‍ර මධ්‍යමංතවවිෂාංකා (2) ත්‍යන්‍යතමාතිපිශචකා (3).

කානනගිරං.

ඉති ගතප්‍රත්‍යාගත ජාතිඃ.

**33. ආද්‍යෙ මධ්‍යෙ තථාන්තෙ වා වර්ණ්‍යන්තෙ වර්ණජාතයඃ,
එකද්විත්‍ර්‍යාදයො යත්‍ර වර්ණමාත්‍රාක්ෂරං හි තත්.**

"දංෂ්ට්‍රාභම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "දංෂ්ට්‍රාභම්" දන්ත ප්‍රභාව; හෙවත් දළපැහැය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි මැදසිටි "ෂ්ට්‍රා" යන වර්ණද්වයහැරගත්කල්හි "දංභම්" යනු වේ, "දම්භම්" සටබැවි; හෙවත් රැවටිලි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "භන්දම්" යහපතක් යනු (ප්‍රතිලෝමවශයෙන්) (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

32. වනේෂු, වෙනති; වසන්තම්, වසන්තකාලයට; ආසාද්‍ය, පැමිණ; රසාලභූරුහාඃ, ඊඅඹවෘක්ෂයෝ; කීදෘශාඃ, කෙබඳුවූවාහු; පිකෙන, කොවුලන් කරණකොටගෙණ; රාජන්ති, වොරදිද්ද?; අත්‍ර, මෙහි; (මේ උත්තරයෙහි) මධ්‍යමම්, මැදසිටි; වර්ණද්වයම්, අක්ෂරවය; නිරස්‍ය, හැර; තව, තාගේ; විෂාම්, සතුරන්ට; කා, කවරක්ද?; අන්‍යතමා, අතිශයින්කෙළවරසිටි; නිඃ, නිඃය; කාව, කවරක්වත්නිද?.

"කානනගිරි" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කානනගිරි" සිත්කලුවූරවයෙන් යුක්තවූවාහු යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි මධ්‍යයෙහිසිටි "නනගි" යන අකුරුදෙකහැරගත් කල්හි; කාරයනුවේ, "කාර" සිරෙක් යනු(2)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ප්‍රතිලෝමවශයෙන් ගත්කල) "රකා" පසළොස්වක යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; ("ප්‍රතිපද්‍යුක්තායාං පූර්ණිමා ස්‍යාංරකා" සියුබැවින් පැළවියෙන්යුත්වූ පුන්සඳඇති පසළොස්වකට රකා පසළොස්වකයයි නම්වේ.)

මේ ගතප්‍රත්‍යාගත ජාතියි.

33. යත්‍ර, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; ආද්‍යෙ, ආදියෙහිද; මධ්‍යෙ, මධ්‍යයෙහිද; තථා, එසේම; අන්තෙවා, අන්තයෙහිද; එකද්විත්‍ර්‍යාදයඃ, එක දෙක තුණ ආදිවූ; වර්ණජාතයඃ, අක්ෂරයෝ; වර්ණ්‍යන්තෙ, වැඩෙද්ද?; (අද්‍යුත්තරයෙහි එක්වර්ණයක්ද මධ්‍යෝත්තරයෙහි වර්ණදෙකක්ද අන්ත්‍යෝත්තරයෙහි වර්ණ තුණක්ද වේනි යනු භාවයි) තත්, ඒ; වර්ණමාත්‍රාක්ෂරංහි, වර්ණමාත්‍රාක්ෂර නම්වූබන්ධනයි.

34. කිං (1) මනන්තනයා ඛ්‍යාතං පාදෙන ව්‍යඞ්ගමාහ්වය (2),
ජනානාං ලොචනානන්ද කෙ (3) තන්වන්ති සනාතන්‍යෙ.

ඛඤ්ජනාඃ.

35.

උරඃස්ථලං කො (1) ත්‍ර විනා පයොධරං බිභර්ති සම්බොධය
මාරුතාශනම් (2).
වදන්ති කං (3) පත්තන සම්භවං ජනාඃ ඵලස්ථ කිං (4)
ගෞඩවධූ කුචොපමම්.

නාගරඞ්ගම්.

36. ප්‍රායෙණ නීචලොකස්‍ය කඃ (1) කරොතීහ ගර්විතාම්,
ආද්‍යෞ වර්ණද්වයං දත්වා බ්‍රෑහි කෙ (2) වනමාලිනඃ.

---

34. අනන්තතනයා, කෙළවරක්නැතිබැවින්; කිම්, කුමක්; ඛ්‍යාතම්, ප්‍රසිද්ධද?; පාදෙන, පාකරණකොටගෙණ; ව්‍යඞ්ගම්, විකලවූ අවයවඇත්තාහුට; හෙවත් කොරෙකුට; ආහ්වය, අඬගසව; සනාතන්‍යෙ, වඩාව පහව ගියකල්හි; කෙ, කවරක්හු; ජනානාම්, සත්වයන්ගේ; ලොචනානන්දම්, ඇසටසන්තොෂය; තන්වන්ති, පතුරුවද්ද?.

“ඛඤ්ජනාඃ” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “ඛම්” ආකාශය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මේ එක්වර්ණයක්හුගේ වැඩිමෙනි) “ඛඤ්ජ!” කොර! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මේ වර්ණදෙකක්හුගේ වැඩිමෙනි) “ඛඤ්ජනාඃ” * කොරකුරුල්ලෝ යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය; (මේ වර්ණතුණක්හුගේ වැඩිමෙනි.)

35. අත්‍ර, මෙලෙව්හි; කඃ, කවරෙක්; පයොධරංවිනා, පයොධරයෙන් තොරවූ; උරඃස්ථලම්, වක්ෂඃස්ථලයක්; බිභර්ති, උසුලාද?; මාරුතාශනම්, සර්පයාට; සම්බොධය, ආමන්ත්‍රණයකරව; ජනාඃ, සත්වයෝ; පත්තනසම්භවම්, නුවර උපන්නාහුට; කම්, කවරකුයයි; වදන්ති, කියද්ද?; ගෞඩවධූ, ගෞඩදෙශයෙහි උපන්ස්ත්‍රීන්ගේ; කුචොපමම්, පයොධරසමානවූ; ඵලස්ථ, ගෙඩි; කිම්, කිමෙක්ද?.

“නාගරඞ්ගම්” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “නා” පුරුෂ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “නාග!” නාගය යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “නාගරම්” නාගරජනයා; හෙවත් චතුරයා යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, “නාගරඞ්ගම්” සීන්නාරං යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

36. කඃ, කවරෙක්; ප්‍රායෙණ, බොහෝසෙ; නීචලොකස්‍ය, හීනසත්වයාගේ; ගර්විතාම්, අහඞ්කාරතාව; ඉහ, මෙහිදී; කරොති, කෙරේද?; ආද්‍යෞ, ආදියෙහි; වර්ණද්වයම්, අක්ෂරදෙකක්; දත්වා, දී; කෙ, කවරකෙනෙක්; වනමාලිනඃ, වනමල්ඇත්තෝ; භවන්ති, වෙද්දැයි; බ්‍රෑහි, කියව.

---

* “ඛඤ්ජනාඃ” වෙරලවටුවෝයයිද කියත්.

ශබරඃ.

37. සානුජඃ කානනං ගත්වා නෛකෂෙයාන් ජඝාන කඃ (1),
මධ්‍යෙ වර්ණත්‍රයං දත්වා රාවණඃ කීදෘශො (2) වද.

රක්ෂසොත්තමඃ.

38. ධත්තෙ වියොගිනී ගණ්ඩස්ථල පාණ්ඩුඵලානි කා (1),
වද වර්ණෙ විධායාන්තෙ සීතා හෘෂ්ටා කයා (2) භවත්.

ලවලීලයා.

39. විෂ්ණොඃ කා (1) වල්ලභාදෙවී ලොකත්‍රිතය පාවනී,
වර්ණාවාද්‍යන්තයොර්දත්වා කඃ (2) ශබ්දස්තුල්‍යවාග්වද.

"ශබරඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ර" ධනය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (පූර්වවසිටි "ශබ" යන වර්ණයන් දෙදෙන ඒකතුකොටගත්කල්හි "ශබරඃ" යනුවෙයි) "ශබරඃ" වැද්දෙක් යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

37. කඃ, කවරෙක්; සානුජඃ, සහොදරයා සහිතව; කානනම්, වනයට; ගත්වා, පැමිණ; නෛකෂෙයාන්, රාක්ෂසයන්; ජඝාන, නැසීද?; මධ්‍යෙ, මධ්‍යයෙහිවූ; වර්ණත්‍රයම්, අක්ෂරතුණ දත්වා, දී; රාවණඃ, රාවණතෙම; කීදෘශඃ, කෙබඳුදැයි?; වද, කියව.

"රක්ෂසොත්තමඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "රාමඃ" රාමකුමාරතෙම යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මැදසිටි "ක්ෂසොත්ත" යන අකුරුතුණ එකතුකළකල්හි "රක්ෂසොත්තමඃ" යනුවේ) "රක්ෂසොත්තමඃ" රාක්ෂසයන්ගේ ප්‍රධානියෙක යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

38. කා, කවර නෑනැත්තියෙක්; වියොගිනී, වියොවුද ඇත්තී; ගණ්ඩස්ථල, කපොලස්ථලයන්වැනි; පාණ්ඩුඵලානි, ඉඳුනු ගෙඩි; ධත්තෙ, උසුලාද; අන්තෙ, කෙළවර; වර්ණෙ, අක්ෂර දෙකක්; විධාය, දනයකොට; සීතා, සීතාදේවී; කයා, කවරකින්; හෘෂ්ටා, සතුටු සිත් ඇත්තී; අභවත්, වූදැයි?; වද, කියව.

"ලවලීලයා" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ලවලී" ලාවලු ගස යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, '(අන්තයෙහිසිටි "ලයා" යන අක්ෂර දෙක එකතුකළකල්හි "ලවලීලයා" යනුවේ) "ලවලීලයා" ලවනම්වූ තම දරුවාගේ ක්‍රීඩාවෙන් යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

39. කා, කවරවූ; ලොකත්‍රිතයපාවනී, තුන්ලොව පිරිසිදුකරන්නාවූ; දෙවී, දේවියක්; විෂ්ණොඃ, විෂ්ණුහට; වල්ලභා, ප්‍රියවන්නීද?; ආද්‍යන්තයොඃ, ආදිඅන්ත දෙක්හිසිටි; වර්ණෞ, අක්ෂරයන්; දත්වා, දී; කඃ ශබ්දඃ, කවර ශබ්දයෙක්; තුල්‍යවාක්, තුල්‍යාර්ථවචනදැයි; වද, කියව.

ස මා නඃ.

ඉති වර්ධමානාක්ෂරජාතිඃ.

40. ආදිතො මධ්‍යතො ගත්වාද්වා හීයතෙත වර්ණජාතයඃ,
එකද්විත්‍රාදයො යත්‍ර හීයමානාක්ෂරං හි තත්.

41. වසන්තමාසාද්‍ය විකාසි රජතෙ වනෙෂු කිං (1) වල්ලභ! පුෂ්ප මුච්‍යතාම්,
විහඞ්ගමං කථය (2) පරිත්‍යුතාක්ෂරං වදන්ති ක (3) මපඞ්කජසම්භවං විදුඃ.

කිං ශු ක ම්.

"**සමානඃ**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "මා" ශ්‍රීකාන්තා යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ආදියෙහි හා අන්තයෙහි සිටි "සනඃ" යන අකුරුදෙක යොදාගත්කල්හි "සමානඃ" යනුවේ) "සමානඃ" තුල්‍යයන අර්ථවාචකශබ්දයෙකි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ වර්ධමානාක්ෂර ජාතියි.

40. යත්‍ර, යම් ප්‍රශ්නයෙක්හි; ආදිතඃ, මුලින්ද; මධ්‍යතඃ, මැදින්ද; අන්තාත්වා, අගින්ද; එක ද්විත්‍රාදයඃ, එක දෙක තුණ ආදිකොටඇති; වර්ණජාතයඃ, අක්ෂරකෙනෙක්; හීයන්තෙ, හරිනුලැබේද්ද?; තත්, ඒ; හීයමානාක්ෂරංහි, හීයමානාක්ෂරනමැයි.

41. වල්ලභ?, එම්බා ප්‍රියය?; වසන්තම්, වසන්ත කාලයට; ආසාද්‍ය, පැමිණ; වනෙෂු, වෙනෙහි; කිංපුෂ්පම්, කවරමලක්; විකාසි, විකසිතවීද; රජතෙ, බබලාදැයි?; උච්‍යතාම්, කියනුලැබේවා; කථය, කවර; විහඞ්ගමම්, පක්ෂියකුට; පරිත්‍යුතාක්ෂරම්, ව්‍යක්තව අකුරු කියවීම්ඇත්තකුයයි; වදන්ති, කියද්ද?; කම්, කවරකු; පඞ්කජසම්භවම්, පද්මයෙහි උපන්නකු යයි; විදුඃ, දනිද්ද?.

"**කිංශුකම්**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කිංශුකම්" කැලමල් යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි එක්වර්ණයක් හැරගත්කල "ශුකම්" යනුවේ) "ශුකම්" ගිරවායනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි වර්ණ දෙකක් හැරගත්කල "කම්" යනුවේ) "කම්" බ්‍රහ්මයායනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

42. සමුද්‍යතෙ කුත්‍ර (1) න යාති පාංශුලාඃ සමුද්‍යතෙ කුත්‍ර (2) ගජං භවෙජ්ජලාත්,
සමුද්‍යතෙ කුත්‍ර (3) තවාපයාත්‍යරිඃ ප්‍රහීනසම්බොධනවාචි කිං (4) පදම්.

හි ම ක රෙ.

43. තපස්විනො ’ත්‍යන්තමහාසුඛාශයා
වනෙෂු කස්මෙ (1) ස්පෘහයන්ති සන්තතාඃ,
ඉහාද්‍යවර්ණද්විතයං නිරස්‍ය භොඃ!
සදාස්ථිතං කුත්‍ර (2) ච සත්ත්වමුච්‍යතාම්.

තා ප සෙ.

---

42. කුත්‍ර, කවරතු; සමුද්‍යතෙ (සති) මොනවට උදාවූකල්හි; පාංශුලාඃ, කුලටාවන්කරු; නයාති, (පුරුෂයනෙම) නොපැමිණේද?; කුත්‍ර, කවරකු; ජලාත්, දියෙන්; සමුද්‍යතෙ(සති) නැගිකල්හි හෝ මතුවූකල්හි; ගජම්, හස්ති යෙක්; භවෙත්, වන්නේද?; කුත්‍ර, කවරක්; සමුද්‍යතෙ, එසවූකල්හි; තව, තාගේ; අරිඃ, සතුරු; අපයාති, පහවයේද?; කිංපදම්, කවරපදයෙක්; ප්‍රහීන, නීචජනයාට; සම්බොධනවාචි, ආමන්ත්‍රණවාචීවේද?.

“**හිමකරෙ**” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “හිමකරෙ” චන්ද්‍රයායනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, මෙහි එක්වර්ණයක් හැරීමෙන්) ‘මකරෙ” මොගොරුයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි වර්ණදෙකක් හැරීමෙන්) ‘කරෙ” හස්තයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි වර්ණතුනක් හැරීමෙන්) රෙ! කොල! යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

43. සන්තතාඃ, උතුම්වූ; තපස්විනඃ, තපස්වීහු; වනෙෂු, වෙනෙහි; අත්‍යන්ත, අතිශයින්; මහාශුඛාශයාඃ, මහත් සුවවිඳීම් අභිප්‍රාය ඇත්තාහු; කස්මෙ, කවරක්නට; ස්පෘහයන්ති, කැමතිවෙද්ද?; ඉහ, මෙහි; ආදිවර්ණද්විතයම්, මුල්වර්ණදෙක; නිරස්‍ය, හැරලා; භොඃ, භවත්මිත්‍රය!; කුත්‍ර, කොතැන්හි; සදා, හැමකල්හි; සත්ත්වම්, බලය; ස්ථිතම්, සිටියයි; උච්‍යතාම්, කියනුලැබේවා.

“**තාපසෙ**” යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, “තාපසෙ” තපස්කිරීම්වයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි මුලඅකුරුදෙක හැරීමෙන්) * “සෙ” විෂ්ණුකෙරෙහි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

---

* ඇතැම් අයගේ මතවශයෙන් ඊශ්වරයා කෙරෙහි යනුදවෙ.

44. පුරුෂඃ කීදෘශො (1) වෙත්ති ප්‍රායෙණ සකලාඃ කලාඃ,
මධ්‍යවර්ණවයං ත්‍යක්ත්වා බ්‍රෑහි කඃ (2) ස්‍යාත් සුරාලයඃ.

නා ග රි කඃ.

45. යජමානෙන කඃ (1) ස්වර්ගහෙතුඃ සම්‍යග්විචාර්‍ය්‍යතෙ,
විහායාද්‍යන්තයො වර්ණෞ ගොත්වං කුත්‍ර (2) ස්ථිතං වද.

යා ග වි ධිඃ.

ඉති හීයමානාක්ෂරජාතිඃ.

46. අන්‍යොන්‍යාක්ෂරවර්ත්තින්‍යා චෛකාන්තරිතයා ‘ථවා,
ශෘඞ්ඛලාබන්ධ ඉත්‍යුක්තො ග්‍රථිමානනාගපාශකඃ.

---

44. කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; පුරුෂඃ, පුරුෂයෙක්; ප්‍රායෙණ, බොහෝසේ; සකලාඃ, සියලු; කලාඃ, කාමවිද්‍යාවන්; වෙත්ති, දනීද?; මධ්‍යවර්ණවයම්, මැදසිටි අකුරුදෙක; ත්‍යක්ත්වා, හැරලා; කඃ, කවරක්; සුරාලයඃ, දිව්‍ය ලොකය; ස්‍යාත්, වන්නේදැයි; බ්‍රෑහි, කියව.

"නාගරිකඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "නාගරිකඃ" නුවර උපන්නැත්තේ හෝ නුවර වැස්සෙක් යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි මැදසිටි වර්ණදෙක හැරීමෙන්) "නාකඃ" දෙව්ලොව යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

45. යජමානෙන, යාගකරන්නහු විසින්; ස්වර්ගහෙතුඃ, ස්වර්ගයට යාම පිණිස කාරණාවූ; කඃ, කවරක්; විචාර්‍ය්‍යතෙ, සොයනුලැබේද?; ආද්‍යන්තයොඃ, ආදිඅන්තදෙක්හි සිටි, වර්ණෞ, වර්ණයන්දෙදෙන; විහාය, හැර; ගොත්වම්, ගොබව; කුත්‍ර; කොතැන්හි; ස්ථිතම්, සිටිදැයි; වද, කියව.

"යාගවිධිඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "යාගවිධිඃ" යාගකරණවිධිය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි මුලහා අගසිටි "යාධිඃ" යන අකුරුදෙක හැරීමෙන් "ගවි" ගවයා කෙරෙහි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ හීයමානාක්ෂරජාතියි.

46. අන්‍යොන්‍යාක්ෂරවර්ත්තින්‍යාව, අන්‍යොන්‍ය අක්ෂරයන් හා බැඳී පැවතීමෙන්ද; අථවා, නොහොත්; ඒකාන්තරිතයා, එකඑක වර්ණයක් හුණක් අතර ඇති බැවින්ද; ශෘඞ්ඛලාබන්ධඃ ඉති, ශෘඞ්ඛලාබන්ධනය යන; ග්‍රථිමාන්, බන්ධනයයිද; නාගපාශකඃ, නාගපාශකය යන (බන්ධනයයිද) උක්තඃ, කියනලදී.

47. පවිත්‍රමති තෘප්තිකෘත් කිං (1) විහ කිං (2) හටාමන්ත්‍රණං
බ්‍රවීති ධරණිධරස්තු (3) කිං (4) මජිණී සම්බොධනම්,
* හරිං වදති කො (5) ජිතා (6) මදනවෛරිණා සංයුගෙ
තනොති නනු කඃ (7) ශිඛණ්ඩිකුලතාණ්ඩවාඩම්බරම්.

පයොධරසමයඃ.

48. භවති ජයිනී කා (1) ජෛව සෙනාවහයා (2) ධරභූෂණං
වහති කිං (3) මහිඃ පුෂ්පං කීදෘක් (4) කුසුමහසමුද්භවම්,
මහති සමරෙ වෛරිවීර! ත්වයා වද කිං (5) කෘතාඃ
කමලමුකුලෙ භෘඞ්ගඃ කීදෘක් (6) පිබනමධු රාජතෙ.

---

47. ඉන, මෙලෙව්හි; පවිත්‍රම්, පිරිසිදුවූ; අතිතෘප්තිකෘත්, ඉතා තෘප්තිය ඇතිකරන්නේ; කිම්, කුමක්ද?; හටාමන්ත්‍රණම්–හට, යොධයාට; ආමන්ත්‍රණම්, සම්බොධනය; කිම්, කිමෙක්ද?; ධරණිධරස්තු, විෂ්ණුව තාහි; (කිම්, කුමක්;) බ්‍රවීති, කියාද?; අජිණීසම්බොධනම්, අජිණීන් රෙශයකට ආමන්ත්‍රණය; කිම්, කිමෙක්ද?; කඃ, කවර ශබ්දයෙක්; හරිම්, විෂ්ණු; වදති, කියාද?; මදනවෛරිණා, ඊශ්වරයාවිසින්; සංයුගෙ, යුධයෙහිදී; කඃ, කවරෙක්; ජිතඃ, දිනනලද්දේද?; නනු!, භවත්නි!; ශිඛණ්ඩිකුලතාණ්ඩවාඩම්බරම්–ශිඛණ්ඩිකුල, මොණර සමූහයාගේ; තාණ්ඩව, නෘත්‍යයෙහි; ආඩම්බරම්, ආඩම්බරය; හෙවත් දර්පය; කඃ, කවරෙක්; තනොති, පතුරුවාද?.

"පයොධරසමයඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "පයඃ"ජල යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "යොධ!" යොධය! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ධර" උසුලවයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රස!" රසාජිණීය යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ස" විෂ්ණුයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මයඃ"මයනම් අසුරයායනු(6)ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "පයොධරසමයඃ" වැසිකාලයයනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

48. කාසෙනා, කවරසෙනාවක්තොමෝ; ආජෞ, සංග්‍රාමයෙහි;ජයිනී, දිනනසුලුවූවා; භවති, වේද?; අධරභූෂණම්, යටිතොල සරසන වස්තුවකට; ආනවය, ආමන්ත්‍රණයකරව; අහිඃ, සර්පතෙම; කිම්, කුමක්; වහති, උසුලාද?; කුසුමහසමුද්භවම්, වනුක්වලින් උපන්; පුෂ්පම්, මල; කීදෘක්, කෙබඳුද?; වීර!, එම්බාවීරය!; මහතිසමරෙ, මහත්යුධයෙහි; ත්වයා, තාවිසින්; වෛරි, සතුරා; කිං කෘතඃ, කුමක්කරණලද්දේදැයි?; වද, කියව; කමලමුකුලෙ, පද්මකුඩ්මලයෙහි; මධු, මල්රස; පිබන්, පානයකරන්නාවූ; භෘඞ්ගඃ, භෘඞ්ගතෙම; කීදෘක්, කෙබඳුව; රාජතෙ, බබලාද?.

---

* "හරිම්දති"-කලිකතා.

පරාගරඤ්ජිතඃ.

ශාර්දූලවික්‍රීඩිතං.

49. **ආහවානං කිං (1) භවති හි තරෝඃ කස්‍යචිත් ප්‍රශ්නවිඥඃ**
ප්‍රායඃ කායසීං කි(2)මපි න කලෞ කුර්වතෙ කෙ පරෙෂාම්.
පූර්ණං චන්ද්‍රං වහති නනු කා (3) පෘච්ඡති ම්ලානවක්ත්‍රඃ (4)
කෙ (5) නොදන්‍යා ජනිතමසමං කෂ්ටමාපෙනාති ලොකඃ.

නීරාපකාරෙණ.

50. **කා (1) සම්බුද්ධිඃ සුභට භවතො බ්‍රූහි පෘච්ඡාමි සම්‍යක්**
ප්‍රාතඃ කීදෘග් (2) භවති විපිනං සම්ප්‍රවෘද්ධෙ විහඞ්ගඃ,
ලොකඃ කස්මින් (3) ප්‍රණයති මුදං කා (4) නිවිද්‍යාචපෙජත්‍රී
ප්‍රායො ලොකෙස්මින්නමිහ සුඛං ජන්තුනා කීදෘශෙන (5).

"පරාගරඤ්ජිතඃ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "පරා" ශ්‍රෙෂ්ඨවූයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රාග!" රත්පැහැය! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ගරම්" විෂයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රඤ්ජි" රත්පැහැ ඇත්තෙත්යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ජිතඃ" දිනනලද්දේයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "පරාගරඤ්ජිතඃ" මල්රෙණුවෙන් සරසනලද්දේයනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) ශාර්දූලවික්‍රීඩිතයි.

49. **කස්‍යචිත්තරෝඃ,** කිසිවෘක්ෂයකට; **ආහවානම්,** ආමන්ත්‍රණය; **කිං භවතිහි, කුමක්වේද?; ප්‍රශ්නවිඥඃ'** එම්බා ප්‍රශ්නපණ්ඩිතයෙනි!; **කෙ,** කවුරු; **ප්‍රායඃ,** බොහෝසෙ; **පරෙෂාම්,** මෙරමාගේ; **කිම්අපි කායසීම්,** කුමනවූද කටයුත්තක්; **කලෞ,** කලියුගයෙහිදී; **නකුර්වතෙ,** නොකෙරෙද්ද?; **නනු,** පින්වත්නි!; **කා,** කවරක් නොමෝ; **පූර්ණංචන්ද්‍රම්,** පූර්ණචන්ද්‍රයා; **වහති** උසුලාද?; **ම්ලානවක්ත්‍රඃ,** මලානිකවූ ඇස්ඇත්තාකුම, **පෘච්ඡති,** (කෙසේ) කතාකෙරේද? **ලොකඃ,** ලෝවැසිතෙම; **කෙන,** කවරක්හු කරණකොටගෙණ; **උදන්‍යාජනිතම්,** පිපාසයෙන් හටගත්; **අසමම්,** විෂමවූ; **කෂ්ටම්,** පීඩාවකට; **ආපෙනාති,** පැමිණේද?.

"නීරාපකාරෙණ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, (මේ ඒකාන්තරිතයෙහයින්) "නීපඃ" බක්මීගසයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "පරෙ" සතුරෝයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රාකා" පසළොස්වකයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කාණ!" කණා යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නීරාපකාරෙණ" නීර, ජලයාගේ; අපකාරෙණ, හානියෙන්; හෙවත් දියනැතිබැවින් යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

50. **සුභට!,** එම්බාසෙබළ!; **භවතඃ,** භවත්හට; **සම්බුද්ධිඃ,** සම්බොධනය; **කා,** කවරක්වන්නීදැයි; **බ්‍රූහි,** කියව; **සම්‍යක්,** මොනවට; **පෘච්ඡාමි,** විචාරමි; **ප්‍රාතඃ,** අළුයම; **සම්ප්‍රවෘද්ධෙඃ,** යහපත්ව වැඩුනු; **විහඞ්ගඃ,** සියොතුන් කරණකොටගෙණ; **විපිනම්,** වනය; **කීදෘක්භවති,** කෙබඳුවේද?;

විහාරසෙවිනා.

එකාන්තරිත ශෘඞ්ඛලාජාතිඃ.

51. ගොෂ්ඨී විදග්ධජනවත්‍ය'පි ශොචනීයා කීදෘග් (2) භවෙ
තතරණී රශ්මිෂු කා(2)සදසති,
දුර්වාරදර්පදලිතාමරනායකාපි කීදෘශ්‍ය (3) කාරි සුරශත්‍රුැච
මූර්ගුහෙන.

තාරකාවිරහිතා.

	ක	
වි	ර	හි
	තා	

ලොකඃ, ලෝවැසිතෙම; කැඃම්ත්, කවරක්හු කෙරෙති; මූදම්, හර්ෂය; ප්‍රණයති, එළවාද?; හෙවත් ප්‍රකාශකෙරේද?; භවදීයා, තාපිළිබඳවූ; මෛත්‍රී, දිනනසුලුනැනැත්හි; කා, කවරක්වත්නිද?; කීදෘශෙන, කෙබඳුවූ; ජන්තුනා, සත්‍වයකුවිසින්; ඉහ, මෙලෙව්හි; ප්‍රායඃ, බෙහෙවින්; සුඛම්, සුවසේ; ස්ථිතම්, සිටීමද?.

"විහාරසෙවිනා" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "වීර!" වීරය! යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "රවි" රවියෙන් වෙසෙසීම් ඇත්තේ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය' "හාසෙ" සිනහවෙහි යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සෙනා" සෙනාවයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විහාරසෙවිනා" විහාරආශ්‍රයකරන්නාවූ යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) එකාන්තරිත ශෘඞ්ඛලාජාතියි.

51. විදග්ධජනවතීඅපි, ප්‍රඥිනුජනයා ඇතිවූවත්; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; ගොෂ්ඨී, සභාවක්; ශොචනීයා, සොකකටයුතුවූවා; භවෙත්, වන්නිද?; තරණිරශ්මිෂු, සූර්‍ය්‍යකිරණයෙහි; කා, කවරක්; සදා, හැමකල්හි; අසති, ඇද්ද?; දුර්වාර, නොවැළකියහැකිවූ; දර්ප, අහඞ්කාරයෙන්; දලිත, පීඩාකරණලද හෝ පෙළනලද; අමරනායකාඅපි, ශක්‍රයාඇත්නාවූද; සුරශත්‍රු, තාරකනාම් අසුරයාගේ; චමූඃ, සෙනාව; ගුහෙන, ස්කන්දකුමාරයාවිසින්; කීදෘශී, කෙබන්දක්; අකාර, කරණලද්දීද?.

"තාරකාවිරහිතා" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, (මෙහි ප්‍රථමාක්ෂරදෙක හැර්මෙන්) "කවිරහිතා" කවීන්ගෙන් නොරවූවා යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය,(සෙසු අක්ෂරදෙක හැර ප්‍රතිලොමයෙන්)"රවිකරතා" තරුරැස් ඇතිබව යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "තාරකවිරහිතා" තාරකනාම් අසුරයාගෙන් නොරබව යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

52. කීදෘක් (3) පරෛරුපහතො භවති ක්‍ෂිතීශඃ
ප්‍රෘච්ඡත්‍යනුචච (2) ඉහ කිං (3) විදිතං පවිත්‍රම්,
විච්ඡින්නපාණිචරණො ජනකො යදීයඃ (4)
කීදෘක් (5) පරෛ රභිහිතඃ ස පුමාන් පුනඃ ස්‍යාත්

ව්‍ය ඞ්ග න න ස ඃං

නාගපාශජාතිඃ.

53. භාෂාභිශ්චිත්‍රිතං යත් ස්‍යාත්සංස්කෘත ප්‍රාකෘතාදිභිඃ.
සන්තශ්චිත්‍රානාදිච්ඡන්ති සංශුඬංත්වෙකභාෂයා.

---

52. කීදෘක්, කෙබඳුවූ; ක්‍ෂිතීශඃ, රජෙක්; පරෛඃ, ශත්‍රෑන්විසින්; උප හතඃ, නසනලද්දේ; භවති, වේද?; අනුවචඃ, උස්නුවූ තැනැත්තකුට; (මිටිවෙකුට) (කිම්, කෙසේ;) පෘච්ඡති, කතාකෙරේද?; ඉහ, මෙලොක යෙහි; කිම්, කුමක්; පවිත්‍රම්, පිවිතුරුයි; විදිතම්, ප්‍රසිඬද?; යදීයඃ, යම කුගේ; ජනකඃ, පියතෙම; විච්ඡින්නපාණිචරණඃ, විශෙෂයෙන් සිඳිනලද අත්පාඇත්තේද?; සඃපුමාන්, ඒපුරුෂතෙම; පරෛඃ, අන්‍යයන්විසින්; පුනඃ, නැවත; කීදෘක්, කෙසේ; අභිහිතඃ, කියනලද්දේ; ස්‍යාත්, වන් නේද.

"ව්‍යඞ්ගනනසඃ" යනු මෙහි ප්‍රශනවලට උත්තරයි, (මෙහි "ව්‍යං' යන අක්‍ෂරය හැරීමෙන්) "ගතනයඃ" පහවූ නීතිඇත්තෙක් යනු (1) ප්‍රශ් නයට උත්තරය, (මෙහි පළමුවූ "ව්‍යඞ්ග" යන අක්‍ෂරදෙක හැරීමෙන් හා "යඃ" යන අන්ත්‍යාක්‍ෂරය හැරීමෙන් ප්‍රතිලොමවශයෙන්ගත්කල) "නත" නැමුනුනැනැත්ත! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (සෙසු) අක්‍ෂරහැර ප්‍රති ලොම වශයෙන්) "ගව්‍යම්" ගෙරින් අයත් සියල්ලයනු (3) ප්‍රශනයට උත්තරය, "ව්‍යඞ්ගතනයඃ" විකලාඞ්ග ඇත්තකුගේ හෙවත් පහවූ ශරීර වයව ඇත්තකුගේ පුත්‍රයෙකයනු (4) ප්‍රශනයට උත්තරය.

(මේ) නාගපාශජාතියි.

53. යත්, යම්කාව්‍යයක්; සංස්කෘතප්‍රාකෘතාදිභිඃ, සංස්කෘතප්‍රාකෘතාදිවූ; භාෂාභිඃ, භාෂාවන්ගෙන්; චිත්‍රිතම්, විසිතුරු කරණලද්දේ; ස්‍යාත්, වන් නේනම්; සන්තඃ, සත්පුරුෂයෝ; තත්, ඒය; චිත්‍රම්, චිත්‍රයයිද; එකභාෂ යා, එක්භාෂාවකින්; චිත්‍රිතංතු, විසිතුරුකරණලද්දවනාහි; සංශුඬම්, සං ශුඬයයිද; ඉච්ඡන්ති, කැමතිවෙත්.

54. කිං (1)න ස්‍යාත්කීදෘක්ෂං–මහතො පිච තාදෘශස්‍ය ජලරාශෙඃ,
* දින අරකිරණපපංසණ–පඩිඋඩං හොඉ කිං (2) ගොසෙ.
(මේ අර්ධය ප්‍රාකෘතයි.)

කමලවණම්.

55. මත්‍ස්‍යහිතමම්බු කීදෘක් (1) පෘච්ඡති රොගී(2)නිශාසු කිං (3) භාති,
කො (4) නඛෙගා වදති මෘගඃ (5) ඛෙ † ගමමඉ කෙරිසා රඉණා.
(මේ පාදය ප්‍රාකෘතයි.)

අවිසාමහම්රෙණං.

සංස්කෘතප්‍රාකෘතජාතිඃ.

---

54. මහතඃඅපි, මහත්වූද; තාදෘශස්‍ය, එබඳුවූ; ජලරාශෙඃ, දියරැසගේ; හෙවත් සමුද්‍රයාගේ; කිම්, කවරවස්තුවක්; කීදෘක්ෂම්, කෙබඳුවූයේ; නස්‍යාත්, නොවන්නේද?; දිනඅරකිරණපපංසණ, හිරුරැස්වැදීම කරණකොටගෙණ; ගොසෙ, අලුයම්වේලෙහි; කිං, කුමක්; පඩිඋඩං, පිපෙනලද්දේ; හොඉ, වේද?.

"කමලවණම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කමලවණම්" "කම්" ජලය; "අලවණම්" ලුණුනැත්තේයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කමලවණම්" (ප්‍රාකෘත) පියුම්වෙනයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

55. කීදෘක්, කෙබඳුවූ; අම්බු, ජලයක්; මත්ස්‍යහිතම්, මසුන්ටහිතද?; රොගී, රොගඇත්තෝ; පෘච්ඡති, විචාරයි; කිම්, කුමක්; නිශාසු, රාත්‍රියෙහි; භාති, බබලාද? කඃ, කවරෙක්; අනඛගඃ, අනඛගායාද?' මෘගඃ, මුවා; වදති, කියයි; ඛෙ, ආකාශයෙහි; කෙරිසා, කෙබඳුවූ; රඉණා, සූර්‍ය්‍යයා කුවිසින්, ගමමඉ, යනු ලැබේද?.

"අවිසාම හම්රෙණ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අවි" පක්ෂීන් නැත්නාවූයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සාම!" රොගිය! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "හම්' තරුවයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ඉඃ"කාමතෙමයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, එණ! මෘගය!යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අවිසාමහම්රෙණ" (ප්‍රාකෘත) විඩානැතිවූ කරකැවීමෙන් යුත් යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) සංස්කෘතප්‍රාකෘතජාතියි.

---

* "දිනකරකිරණසම්පර්කේන ප්‍රතිබුද්ධං භවති කිං ප්‍රභාතෙ"—සංස්කෘතයි.
† "ගම්‍යතෙ කීදෘශා රවිණා"—සංස්කෘතයි.

56. ප්‍රායො බිභ්‍යති කීදෘශා (1) දරිගජාද්දන්තප්‍රහීණා ගජාඃ
පෘථ්වී සම්ප්‍රති කීදෘශා (2) නෘපතිනා රාජන්වතී රාජතෙ,
ප්‍රායඃ ප්‍රාවෘෂි කීදෘශී(3) ගිරිතටී ධත්තෙ ච කඃ(4)කං(5)ජලෙ
* මජ්ජණ්ණවෙලියෙ සණ්ණච්චයදිණෙ ජාදං සරෙ කෙරිසම්(6).
(මේ පදය අපභ්‍රංශයි.)

සරදෘ දවතා විදවාභිරමං.

57. කෘතාන්තං කීදෘශ (1) මඞ්ගං–දනාහවං කං (2) වදන්ති විචාංසඃ,
අනිලඤ්ඤවාචිපදංකිං–(3) † කෙරිසු (4) සුඅණෙසු හොඉ ජණො.
(මේ පාදය අපභ්‍රංශයි.)

---

56. දන්තප්‍රහීණාඃ, හීනවූදත්ඇත්තාවූ; ගජාඃ, හස්තීහු, කීදෘශාත්, කෙබඳුවූ; අරිගජාන්, සතුරුඇතුන්ගෙන්; ප්‍රායඃ, බාහුල්‍යයෙන්; බිභ්‍යති, භයවේද්ද?, කීදෘශා, කෙබඳුවූ; නෘපතිනා, රජකු කරණකොටගෙණ; රාජන්වතී, සරාජිකවූ; පෘථ්වී, පොළොව; සම්ප්‍රති, මෙකල්හි; රාජතෙ, බබලාද?; ප්‍රාවෘෂි,වර්ෂාකාලයෙහි; කීදෘශී,කෙබඳුවූ; ගිරිතටී, පර්වතප්‍රාන්තය; ප්‍රායඃ, බොහෝසේ; කීදෘශී, කෙබඳුවන්නීද?; කඃ, කවරෙක්; ජලෙ, දියෙහි; කම්,කවරකු; ධත්තෙ, දරාද?; සණ්ණච්චයදිණෙ, වැසිපහවගිය දවස්හි; හෙවත් ශරත් සෘතුවෙහි; මජ්ජණ්ණවෙලියෙ, මධ්‍යාහ්නකාලයෙහි; (හිරමුදුන්වේලේ) සරෙ, විල; කෙරිසම්; කෙබඳුවූයේ; ජාදං, වීද?.

"සරදෘදවතාවිදවාභිරම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සරදෘත්" දත්ඇත්තාවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අවතා" රකින්නාවූ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විදවා" ලැව්ගිනි නැත්තීයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අභිඃ" අනන්තනම් නාරජයනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අම්" විෂ්ණුයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, සරදෘදවතා විදවාභිරම් (අපභ්‍රංශ) සරද, හස්තින්ගේ; අත්, පැමිණීමෙන්ද; "අවත" ආරක්ෂකයන්ගේ; ආවිද, ඒළඹීමෙන්ද; "වාභිරම්" තොරවූයේ යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය,

57. කෘතාන්තම්, සිඳිනලද; අඞ්ගම්, අවයවය; කීදෘශම්, කෙබඳුවේද?; විචාංසඃ,පඬිතවරු; කම්, කවරවර්ණයක්;දනාහවම්, දනෙහි උපදීන්නේයයි; හෙවත් දෘනාත්‍යයයි; වදන්ති, කීයද්ද?; කිංපදම්, කවරපදයක්; අනිලඤ්ඤවාචි, ඉතා ලඤ්ඤවබොධකද?; සුඅණෙසු, සත්පුරුෂයන් කෙරෙහි; කෙරිසු, කෙබඳුවූ; ජණො, සත්වයෙක්; හොඉ, වේද?.

---

* "මධ්‍යාහ්නවෙලායාං සන්නාත්‍යයදිනෙ ජාතං සරඃ කීදෘශම්"-සංස්කෘතයි.
† "කීදෘශඃ සුජනෙෂු භවති ජනඃ"-සංස්කෘතයි.

විසූනනමණු.

ඉති සංස්කෘතාපභ්‍රංශජාතිඃ.

58. කිං (1) සුඛමාහුඃ ප්‍රායඃ-කෙශවිකාරඤ්ච (2) කා(3)හරෙද්දයිතා, කථමාහා කසමි (4) නනිශි-* කො (5) ලුබ්ධඉ වීරපුලිසාණම්.
(මේ පා ද ය අ ශු ඩ මා ග යි ක යි.)

ශමලකම්මාලමෙහ.

59. කඃ සතමෙඛරමසුත ඉති විඛ්‍යාතඃ පාවජනි සද්‍රූටං හරිණඃ,
† අහිණවණ අලීජණො අසාහුං කෙණ උජ්ඣහඉ.
(මේ අ ඕ ය මෙ පෙ ශා වි ක යි.)

"විසූනනමණු" යනු මෙහි ප්‍රශනවලට උත්තරයි, "විසූම්" අමුමස් ගඳඇත්තෙන්යනු (1) ප්‍රශනයට උත්තරය, "නම්" නකාරයනු (2) ප්‍රශන යට උත්තරය, "අණු" පරමාණුසතිසක් යනු (3) ප්‍රශනයට උත්තරය, "විසූනනමණු" (අපභ්‍රංශ) විශ්වාසකරණලද සිත්ඇත්තෙක් යනු (4) ප්‍රශනයට උත්තරය.

මේ සංස්කෘත අප භ්‍රංශජාතියි.

58. ප්‍රායඃ, බොහෝසේ; කිම්, කුමක්; සුඛම්, සැපයයිද; (කම්, කවරක්) කෙශවිකාරඤ්ච, කෙසවිකාරයයිද; ආහුඃ, කියද්ද?; හරෙඃ, විෂ්ණුහුගේ; දයිතා, ප්‍රියාතොමෝ; කා, කවරක්වන්නීද?; නිශි, රාත්‍රියෙහි; කසමින්, කවරක්හුකෙරෙහි; ආහා, ආලෝකය; කථම්, කෙසේද?; කො, කව රෙක්; වීරපුලිසාණම්, වීරපුරුෂයන්ට; ලුබ්ධඉ, කැමතිවේද?;

"ශමලකම්මාලමෙහ" යනු මෙහි ප්‍රශනවලට උත්තරයි; "ශම්" මඟුලයනු (1) ප්‍රශනයට උත්තරය, "අලකම්" කියඹුරෙදයනු (2) ප්‍රශන යට උත්තරය, "මා" ශ්‍රීකාන්තායනු (3) ප්‍රශනයට උත්තරය, "අලමෙහ" හෙ, තාරකාවෙහි; අලම්, අතිශයින්; (ආලොක) යනු (2) ප්‍රශනයට උත් තරය, "ශමලකම්මාලමෙහ" (අශුඩ මාගධික) යුඩක්‍රියා පටන්ගැත්මයනු (5) ප්‍රශනයට උත්තරය.

59. කඃ, කවරෙක්; සතමෙඛරමසුතඉති-සතමෙඛරම, හසතියාගේ; සුතඃඉති, පුත්‍රයයි; විඛ්‍යාතඃ, ප්‍රසිඩද?; හරිණඃ, මුවා; සද්‍රූටම්, ව්‍යකතව; පාවජනි, විචාරයි; අහිණවණ අලීජණො, අලුත්වූ නුවරවැසිජනයෙක්; අසාහුං, යනපත්නුවූ රජනු; කෙණ, කවරකින්; උජ්ඣහඉ, හරීද?.

---

* "කො රෙමතෙ වීරපුරුෂාණාම්"-සංස්කෘතයි.
† "අභිනවනගරීජනඃ අසාධුං කෙන ත්‍යජති"-සංස්කෘතයි.

කලහඑණ.

සංස්කෘතමාගධිකම්.

60. කොපාරුණං කි (1) මරුණාග්‍රසරස්‍ය පූර්ව
කාෂ්ඨාග්‍රනිෂීතතනො රුපමානපාත්‍රම්,
* පතිතංඛණෙණ මරණං සඅරස්ස රණෙණා
පුතෙතහි කිං (2) පවිසිළුණ තුරඞ්ගමංඑම්.

(මේ අ ඕ ය පෙ ශා චි කයි.)

කපිලපණම්.

61. කං(1)පිණයනති ජලදඃ-සෛන්‍යං කීදෘක්(2)පලායතෙ සමරාත්,
ධතෙත ශිරෝධරා කිං (3)-† රුදූසිරං කෙරිසං (4) හොදි.

(මේ පා ද ය පෙ ශා චි ක යි.)

"කලහඑණ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කලහඃ" (ඇත් පැටියෙක්) යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "එණ" මෘගය! යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කලහඑණ" (පෛශාචිකා) කරවූවරටහසින් යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) සංස්කෘතමාගධිකයි.

60. කොප, කොපයෙන්; අරුණම්, රත්පැහැවූ; කිම්, කුමක්; පූර්වකාෂ්ඨා, පූර්වදිශාවගේ; අග්‍ර, ඉදිරියෙහි, නිෂ්ඨිත, තබනලද; තනොඃ, ශරීර ඇත්තාවූ; අරුණාග්‍රසරස්‍ය, සූර්‍ය්‍යයාගේ; නොහොත් අරුණ, සූර්‍ය්‍යයාගේ; අග්‍රසරස්‍ය, ඉදිරියෙහි හැසිරෙණ රථාචාර්‍ය්‍යාට; උපමානපාත්‍රනම්, උපමාවට භාජනවූද; සඅරස්සරණෙණා, සගරරජහුගේ; පුතෙතහි, දරුවන්විසින්; තුරඞ්ගමංඑං, (අශ්වමේධය පිණිස) අසුත්ගෙණීමට; කිම්, කවරතැනකට; පවිසිළුණ, ප්‍රවිෂ්ටව; ඛණෙණ, ඇසිල්ලකින්; මරණං, මරණයට; පතිතං, පැමිණෙණලද්දේද?.

"කපිලපණම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "කපිලපණම්" වඳුරුමුහුණයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කපිලපණම්" (පෛශාචික) කපිලනම්සෘෂිහුගේ වනයටයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය,

61. ජලදඃ, මේඝයෝ; කම්, කවරක්හු; පිණයනති, පිණවද්ද?; කීදෘක්, කෙබඳුවූ; සෛන්‍යම්, සෙනාවක්; සමරාත්, යුද්ධයෙන්; පලායතෙ, පලායේද?; ශිරෝධරා, බෙල්ල; කිම්, කුමක්; ධතෙත, උසුලාද?; රුදූසිරං, (ඊශ්වරමූර්තිවිශේෂයක්වූ) රුද්‍රයාගේ හිස; කෙරිසං, කෙබඳුවූයේ; හොදි, වේද?.

---

* "ප්‍රාප්තං ක්ෂණෙන මරණං සගරස්‍ය රාඥඃ පුත්‍රෛඃ කිං ප්‍රවිශ්‍ය තුරඞ්ගමාඑම්"-සංස්කෘතයි.

† "රුද්‍රශිරඃ කීදෘශංභවති"-සංස්කෘතයි.

මාතකං කාතරං කම්.

සංස්කෘතපෙශාචිකම්.

62. කො (1) වර්ණාද්‍යඃ ඛව (2) ජලධිසුතා කස්‍යා (3) දීඝ්‍රාදිසංඥං
ප්‍රාහුර්බුධාඃ කම (4) ජයදසෞ තාර්කිකෛඃ කෙ (5) ක්‍රියතෙන,
ආමන්ත්‍රෙයාවිඃ (6) කථය විදිතං කිං (7) පදං හෙතුවාචි
* ජණවෙච්ඡං මහඉ මහිලා සාවි වොල්ලඉ කීසෙ (8).
(මේ පාදය වඞ්ග භාෂායි.)

අ ඒ වම්මාරං වාදෘවෙති.

"මාතකංකාතරංකම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "මාත කම්" කැදැත්තායනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කාතරම්" භාග්‍යයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කම්" හිසයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මාතකං කාතරංකම්" (පෙශාචික) ගඞ්ගානම්නදියේ උපත්රලමෙන් යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) සංස්කෘත පෙශාචිකයි.

62. වර්ණාද්‍යඃ, වර්ණයන්ගේ පළමුවන අක්ෂරය; කඃ, කවරේද?; ජලධි සුතා, ශ්‍රීකාන්තාවෝමෝ; ඛව, කොහැත්තිද?; බුධාඃ, පණ්ඩිතයෝ; කස්‍යා, කවරක්; දීඝ්‍රාදිසංඥම්, දීඝ්‍රාදිසංඥ ඇත්තාහුයයි; ප්‍රාහුඃ, කියද්ද?; අසෞ, මේ පණ්ඩිතතෙම; කම්, කවරක්හු;අජයත්,දිනීද?; තාර්කිකෛඃ, තර්කශාස්ත්‍රඥයන් විසින්; කෙ, කවරක්හු; ක්‍රියතෙන, කරණුලැබෙද්ද?; විඃ, පක්ෂිතෙම; ආමන්ත්‍රෙයඃ, ඇමතුම්කටයුතු; කිංපදම්, කවරපදයක්; හෙතුවාචි, හෙතුවාචකයයි; විදිතම්, ප්‍රසිද්ධයි; කථය, කියව; ජමහිලා, සමිස්ත්‍රියක්; ණවෙච්ඡං, නෘත්‍යකිරීමට; මහඉ, එන්නීද?; සාවි, ඈතො මෝද; කීසෙ, (නිශ්චයවශයෙන්) කෙසේ; වොල්ලඉ, කතාකරන්නීද?.

"අඑවම්මාරංවාදෘවෙති" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අඃ" අකාරයයනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "එ" විෂ්ණුකෙරෙහි යනු (2) ප්‍රශ්න යට උත්තරය, "වම්" වකාරයයනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "මාරම්" අන ඞ්ගයායනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "වාදෘඃ" වාදයනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්ත රය, "වෙ!" පක්ෂිය! යනු (6) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "හි" හියන අව්‍යයයනු (7) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අඑවම්මාරංවාදෘවෙති" (වඞ්ගභාෂා) "අඑ!" එම්බාස්ත්‍රිය!; වම්මාරං, මිහිඟුබෙරයක්; "වාදෘවෙති" වාදනයකරවයනු (8) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

---

* "සාතර්කි තුම් අනති මහිලා සාපි ජල්පති කථම්"-සංස්කෘතයි.

63. ශබ්දඃ කඃ (1) ස්‍යාත්පුරුෂවචනඃ කුණ්ඩලේ කේ (2) සමරාරෙඃ
කා (3) මම්බොධෙ හිරිරුද්හරද්බිම්බධඃ ප්‍රාවජති දම්,
* හණ්ඩි කුණ්ඩි අණසිණ්ඩරෙ කිංස (4) අපමාරඅප්‍රං
යෙපුවජිල්ලා ස උණ පරිහාරුත්තරං කිංස (5) දෙඉ.
(මේ අ ඕ ය ව ඩහ භා ෂා යි.)

නාගිකුම්භාර.

සංස්කෘතලෞකිකමිතිචිත්‍රජාතිඃ.

64. † කො (1) නිවසඉ සච්ඡන්දං සුන්දරි! ගිරිගහණකුඤ්ජමජ්ජම්මි,
සහ අජ්ජුණෙණ යොද්ධුං සිහිගමණො කෙරිසො (2) හොඉ.
(මේ ශු ඪ ප්‍රා කෘ ත යි.)

---

63. කඃශබ්දඃ, කවරශබ්දයෙක්; පුරුෂවචනඃ, පුංවාචකවූයේ; ස්‍යාත්, වන්නේද?; සමරාරෙඃ, ඊශ්වරයාගේ; කුණ්ඩලේ, කුණ්ඩලදෙක; කේ, කවරහුදදෙනෙක්ද?; හරිඃ, විෂ්ණු; අම්බොධෞ, සාගරයෙහි; කාම්, කවරතැනකට; උද්හරන්, ගොඩනැංගේද?; බිම්බධඃ, බරවිශෙෂයෙහි; ඉදම්, මිට; ප්‍රාවජති, ආමන්ත්‍රණයකෙරේද?; අපමාරඅප්‍රං, අපපිණිස; § හණ්ඩිකුණ්ඩි, හණ්ඩිකානම්වූ කෙණ්ඩියක්; කිම, කෙසේ; ණඅණසි, නොඑලවන්නෙහිද?; ධරෙ!, එම්බාධරය!; යෙ, යමෙකුන්අතින්; පුවජිල්ලා, (මෙසේ) විචාරන්නේනම්; ස, ඔහු; උණ, නැවත; කිංස, කෙබඳුවූ; පරිහාරුත්තරං, පිළිතුරක්; දෙඉ, දෙන්නේද?.

"නාගිකුම්භාර" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "නා" පුරුෂයෙක්යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අහි" සර්පයෝ දෙදෙනෙකියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "කුම්" පෘථිවියට යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "භාර" භාරය! යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "නාගිකුම්භාර" (ලෞකිකභාෂා) කුඹල්තෙම නැත්තේය (කෙසේ ගෙණෙම්ද) යනු (5) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) සංස්කෘතලෞකිකයන චිත්‍රජාතියි.

64. සුන්දරි!, එම්බාකාන්තාව!; කො, කවරෙක්; ගිරිගහණකුඤ්ජමජ්ජම්මි-ගිරි, පර්වතයාගේ; ගහණ, ඝනවූ; කුඤ්ජමජ්ජම්මි, පඳුරක් මධ්‍යයෙහි; සච්ඡන්දං, තමාකැමතිසේ; නිවසඉ' වාසයකෙරේද??; සිහිගමණො, ස්කන්දකුමාරතෙම; අජ්ජුණෙණසහ, අර්ජුනයාහාඑක්ව; යොද්ධුං, යුධකරන්ට; කෙරිසො, කෙබඳුවූයේ; හොඉ, වේද?.

---

* "හණ්ඩිකා කුණ්ඩිකාඃ ආනයසි නධර! කථමස්මදර්ථම්,
යංප්‍රාවජත් ස පුනඃ ප්‍රත්‍යුත්තරං කීදෘක් දදාති"-සංස්කෘතයි.

† "කො නිවසති සච්ඡන්දං සුන්දරි! ගිරිගහනකුඤ්ජමධ්‍යෙ,
සහඅර්ජුනෙන යොද්ධුං ශිඛිගමනඃ කීදෘශො භවති"-සංස්කෘතයි.

§ හැලිගෙඩියවද්ද?, "හාඩිකුඩි" කියා වඩුගභාෂාවෙන් ව්‍යවහාරයි.

සරහසසවරාහවග්ගා.

65. * කා (1) හරඉමණං පඉණො ගුණගණජොව්වණසලාහණිජ්ජස්ස,
කඅ ඩඩවඩෙතිසද්ද, හුආසනා කෙරිසා (2) හොන්ති.

(මේ ශු ඩ ප්‍රා කෘ ත යි.)

සරිසබහුආ.

ඉති ශුඩප්‍රාකෘතම්.

66. † පාණිග්ගහණණිඅංසණු සොහඉ කෙහි (1) මණ්ඩිඅම්,
සාහසුබහුවීර! පඉණොරිඉබලං කෙහිං (2) බණ්ඩිඅම්.

"සරහසසවරාහවග්ගා" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සර හසසවරාහවග්ගා"–සරහ, ශරභනම්මුවෝය, "සස" සාවෝය, "වරාහ" ඌරෝය, යනමොවුන්ගේ; "වග්ගා" සමූහය යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්ත රය, "සරහසසවරාහවග්ගා"–සරහස, වෙගවත්වූ; සවර, වැද්දන්සමග; "ආහව" යුඩයට; "ග්ගා" යන සුලුවූයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

65, කා, කවරස්ත්‍රියක්; ගුණගණජොව්වණසලාහණිජ්ජස්ස,–ගුණගණ, (කරුණාමෛත්‍රීක්‍ෂමාදිවූ) ගුණසමූහයෙන් හා; ජොව්වණ, යෞවනයෙන්ද; සලාහණිජ්ජස්ස,ප්‍රශංසාකටයුතුවූ; පඉණො,සැමියාගේ; මණං,සිත; හරඉ, හැරගණීද?; ඩඩවඩෙතිසද්ද, ඩටවටයන අනුකරණශබ්ද ඇත්තාවූ; හු ආසනා, වහ්නීහු; කෙරිසා, කෙබඳුවූවාහු; හොන්ති,වෙද්දැයි; කඅ,කියව.

"සරිසබහුආ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සරිසබහුආ" අනුරූපවූ භාර්‍ය්‍යාවක් තොමෝ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සරිසබහු ආ" අබ බොහෝකොට ඇත්තාවූයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

මේ ශුඩප්‍රාකෘතයි.

66. පාණිග්ගහණ, විවාහයට; ණිඅංසණු, වස්ත්‍රය; කෙහි, කවරකින්; මණ්ඩිඅම්, අලඞ්කාරකරණලද්දේ; සොහඉ, නොබීද?; වීර!, එම්බාවීරය!; සාහසුබහු, බොහෝසෙයින් සාහසවත්වූද; පඉණොරිඉබලං, ස්වාමීහුගේ සතුරුසෙනාව; කෙහිං, කවරආකාරයකින්; බණ්ඩිඅම්, (තාවිසින්) අභි භවනාය කරණලද්දේද?; හෙවත් පරදවනලද්දේද?.

---

* "කා හරති මනඃ පත්‍යුර්ගුණගණයෞවනශ්ලාඝනීයස්‍ය,
කථයවච්චටෙතිශබ්ද හුතාශනාඃ කීදෘශා භවන්ති"-සංස්කෘතයි.

† "පාණිග්‍රහණනිවසනං ශොභතෙ කෛ මණ්ඩිතම්,
සාහසවදපිවීර! ප්‍රතිරිපුබලං කථං ඛණ්ඩිතම්"-සංස්කෘතයි.

සංස්කෘත ප්‍රාකෘතාදි භාෂාවන් හා පාලිභාෂාවේ සමහරවචනවලඇති සම්බව පෙන්වනු පිණිස මෙහි ඇතැම්තැනකදී කතිපයශ්ලෝකයක්ද පාලිභාෂාවට යෙදනයේ දක්වනුලැබෙත්.

64. කො නිවසති සවජනං සුන්දරි! ගිරිගහණකුඤ්ජමජ්ඣම්හි,
සන අජ්ජුනෙතනයොධං සිඛිගම්මනො කීදිසො භවති—පාලි.

65. කා හරති මනං පතිනො ගුණගණයොබ්බනසිලාඝනීයස්ස,
කථය වටවටෙති සද්ද හුතාසනා කීදිසා භවන්ති-පාලි.

සමරඞගණෙණහිම්.

67. * රසිඅනු කෙණ (1) උච්චාඩණු කිජ්ජඉ ජුඅඉමාණසු
කෙණ (2) උව්ජ්ජඉ,
තිසිඅ ලොඅ ඛණු කෙණ (3) සුහිගාඉ එහු එහු මම
භූ අණෙ ගිඹිද.

ණීරසරාඑණ.

ශූඩාපභ්‍රංශම්.

68. † සුඅලො මෙහං පුච්ඡඉ පුච්ඡඉ මෙහොවි තං තහා සුඅලම්,
කෙණ හඅා සඅලසුඅා කෙණ ජණො විසඉ පාඅාලම්.

"සමරඞගණෙණහිම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සමරඞග ණෙණහිම්" සමවූසායමෙන්(එකපාවිත්)යනු(1)ප්‍රශ්නයට උත්තරය,"සමරඞග ණෙණහිම්" යුඩයෙහිදී කරණලද ක්‍රියාවලින් යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

67. කෙණ, කවරකින්; රසිඅනු, රසිකයන්ගේ; § උච්චාඩණු, සමතිය සථානයෙන් ඉගිලීම; කිජ්ජඉ, කරණුලැබේද?; ජුඅඉමාණසු, තරුණ ස්ත්‍රීන්ගේසිත; කෙණ, කවරකින්; උව්ජ්ජඉ, කලකිරවනුලැබේද?; තිසිඅ, පිපාසඇත්තාවූ; ලොඅ, ලෝවැසිතෙම; ඛණු; ඇසිල්ලකින්; කෙණ, කව රකින්; සුහිගාඉ, සුවපත්කරණුලැබේද?; මම, මාගේ; එහුඑහු, මේප්‍රශ් නය; භූඅණෙ, ලොකයෙහි; ගිඹිද, (කවරක්හුවිසින්) ගායනාකරණුලැ බේද?; හෙවත් කියනුලැබේද.

"ණීරසරාඑණ" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ණීරසරාඑණ" ණීරස, රසනැත්තාවූ; රාඑණ, රාවයෙන්; යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරයි, "ණීරසරාඑණ"-ණීරස, රසිකනුවූ පුරුෂයාකෙරෙහි; "රාඑණ" ඇල් මෙහි යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ණීරසරාඑණ"-ණීර, ජලාදීමෙහි; සරාඑණ, උත්සාහසහිතබැවින්යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ණීරසරා එණ" පහවූ රසඇති ස්වරයෙන් යනු (4) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) ශූඩඅපභ්‍රංශජාතියි.

68. සුඅලො, ශූකරතෙම; මෙහං, මෙඝයඅහින්; පුච්ඡඉ, විචාරයි; සඅ ලසුඅා, සගරජහුගේ පුත්‍රයෝ;කෙණ,කවරක්හුවිසින්; හඅා, නසනලද්දාහු හෝ දවනලද්දාහුද?; මෙහොවි, මෙඝනෙමද; තං, ඒඌරාඅහින්; තහා, එසේම; පුච්ඡඉ, විචාරයි; කෙණ, කවරකින්; ජණො, ජනතෙම; පාඅා ලම්, පාතාලයට; විසඉ, ප්‍රවේශවේද?.

---

* "රසිකාණාං කෙන උච්චාටනං ක්‍රියතෙ
යුවතිමානසං කෙන උද්විජ්‍යතෙ,
තෘෂිතො ලොකඃ ක්ෂණං කෙන සුඛී ක්‍රියතෙ
එෂ ප්‍රශ්නො මම භුවනෙ කෙන ගායතෙ"-සංස්කෘතම්.

† "ශූකරෝ මේඝං පෘච්ඡති පෘච්ඡති මෙඝොපි තං තථා ශූකරම්,
කෙන හතාඃ සගරසුතාඃ කෙන ජනො විශති පාතාලම්"-සංස්කෘතම්.

§ "උච්චාටනං ස්වදෙශාදෙ භ්‍රංශනං පරිකීර්තිතම්"-යනු නානාර්ථකෝෂයි.

බලාහකාවිලෙණි.

69. * ධවලුජ්ජලෙහිං කෙහි සොහනු ධලණී මසාණදෙසස්ස,
ණිලඅස්ස රකවණාලා කෙහිං පලිවෙඨිආ හොන්ති.

ණලකාලංකෙහිම්.

ගූඪමාගධිකම්.

70. † වෙරී පුවජ්ජ කකණෙ රොචඥ කසණො සණො කෙහිම්,
සච්චාඥ ණ කෙහිං සමප්පන්ති සච්චං ණිහිතං කතාදමපි.

අණිකාපරකෙහිම්.

"**බලාහකාවිලෙණි**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "බලාහක විලෙණ"– බලාහ!, එම්බාශූකරය!; "කවිලෙණ" කපිලනම්සෘෂිහුවිසින් යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "බලාහකාවිලෙණ"–බලාහක, එම්බාමෙඝය! "විලෙණ" පෘථිවිරක්‍ෂකයෙන්යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

69. ධවලුජ්ජලෙහිං, සුදුපැහැයෙන් බබලන; කෙහි, කවරක් කරණ කොටගෙණ; මසාණදෙසස්ස, සොහොන්ප්‍රදෙශය සම්බන්ධවූ; ධලණී, පොළොව; සොහනු, නොබැද?; ණිලඅස්ස, නරකයාගේ; රකවණාලා, පාලනයකරන්නෝ; හෙවත් නිරයපාලයෝ; කෙහිං, කවරකින්; පලිවෙඨිආ, වෙළනලද්දහු; හොන්ති, වෙද්ද?.

"**ණලකාලංකෙහිම්**" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ණලකාලංකෙහිම්" මිනීඇටවලින්යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "ණලකාලංකෙහිම්" නරකය සම්බන්ධවූ අධමදෙසින්; හෙවත් නිරයෙහිවූ ගිනිදැල්වලින් යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය,

(මේ) ගූඪමාගධිකයි.

70. වෙරී, වෛරීතෙම; පුවජ්ජ, විචාරයි; කසණො, නිල්පැහැවූ; සණො, මෙඝයතෙම; කකණෙ, අහස්හි; කෙහිම්, කෙසේ; රොචඥ, බබලාද?; ණිහිතං, පිහිටුවනලද හෝ තබනලද්දාවූ; සච්චං, සත්‍යයද; කතාදමපි, කළාවූ; සච්චාඥ, (සාමාදීවූ) කෘත්‍යයෝද; කෙහිම්, කවුරුන්විසින්; ණ සමප්පන්ති, සමර්පනයනොකරණු ලැබෙද්ද?; හෙවත් දූෂිතනොකරණු ලැබෙද්ද?; නොහොත් ණසමප්පන්ති, (නැසීම්බිමෙයන්) සමාප්ත නොකරණු ලැබෙද්ද?.

---

* "ධවලොජ්ජවලෛඃ කෛඃ ශොභතෙ ධරණී ශ්මශානදෙශස්‍ය,
නිරයස්‍ය රක්‍ෂපාලාඃ කෛඃ පරිවෙෂ්ටිතා භවන්ති"–සංස්කෘතම්.

† "වෛරී පෘච්ඡති ගගනෙ රොචතෙ කෘෂ්ණො ඝනඃ කථම්,
කෘත්‍යානි න කෛඃ සමර්ප්‍යන්තෙ සත්‍යං නිහිතං කෘතාන්‍යපි"–සංස්කෘතම්,

71. * පත්තුණ කිං හඩඅණො ණිජදෙහදණං
අඩා සණං හවති ජමඋණිසූඅණසය,
හොත්තුණ ඝොරතරදුක්ඛසදඞ්ඝ පාවා
මොහංධආරගහණං ලප කිං ලහනාහි.

විසමරණම්.

ගූඪපෙශාචිකම්.

72. † ජා ණ ජාණඉ ණිද්දෙ විබ්භලි
සා කිස (1) වුච්චඉ වොල්ලරෙ සමහරි,
ජෙ තිලසරිසව පීඩයි සාණි
කිස (2) භණිජ්ජඉ සො වි ජාණි.

සුතෙල්ලං.

ගූඪලෞකිකචිත්‍රසංගූඪජාතිඃ.

"අති්නපරකෙහිම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "අතින!" ගම්භාසතුර! යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "පරකෙහිම්" වැහිලිහිණින් කරණකොටගෙණ යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "අතිනපරකෙහිම්" සතුරුපක්ෂ ඇත්තාවූන් විසින් යනු (3) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

71. හඩඅණො, වීරජනනෙම; කිං, කුමකට; පත්තුණ, පැමිණ; ණිජ දෙහදණං, (රණබිම්හි) සවකීයශරීරයදීම හෙතුකොටගෙණ; ජමඋණිසූ අණසය, යමුනාගේ; අඩාසණං, අර්ධාසනය; හවති, සෙවීතෝද?; පාවා, පාපතෝ; ඝොරතරදුක්ඛසදඞ්ඝ, ඉතාදරුණුවූ සියගණන් දුක්ඇතිදෙ යක්; හොත්තුණ, අනුභවකොට; කිං, කවර; මොහංධ ආරගහණං, මොහාන්ධකාරයෙන්යුත් දුකක්; ලහනාහි, ලබද්දසි?; ලප, කියව.

"විසමරණම්" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "විසමරණම්" කොරවූ යුධයට යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "විසමරණම්" විසකෑමෙන් මැරීමයනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) ගූඪපෙශාචිකයි.

72. ජා, යම්ස්ත්‍රියක්; ණිද්දෙ, නිද්‍රාවෙන්; විබ්භලි, ආකුලවූවා; (කිං, කිසිවක්;) ණජාණඉ, නොදන්නීනම්; සා, ඇතොමෝ; කිස' කෙබඳුයසි; වුච්චඉ, කියනුලැබේද?; රෙ! සඛා්! බල! යෙහෙළිය! වොල්ල, කියව; ජෙ, යමෙක්; තිල, තලද; සරිසව, අබද; සාණි, තෙල්යන්ත්‍රයකින්; (සෙ සකුරුවත්වත්ද?) පීඩයි, මිරිකානම්; සොවි ජාණි, ඒ නුවනැතිශිල්පි තෙමේද; කිස, කෙබඳුයසි; භණිජ්ජඉ, කියනුලැබේද?.

*"ප්‍රාප්‍යාථ කිංහටජනො නිජදෙහදනා දර්ධාසනංහජති ජම්හනිසූදනස්‍ය,
භුක්ත්වාච ඝොරතරදුඃඛ සතානිපාපාඃ මොහාන්ධකාරගහනං වදකිං ලහනෙතා"
සංස්කෘතම්.

† "යා න ජානාති නිද්‍රාවිහ්වලා සා කීදෘයි උච්‍යතෙ වද රෙ! සඛි!,
යස්තිලාන් සර්ෂපාංශ්ච පීඩයති ඝාත්‍යා කීදෘක් භණ්‍යතෙ සො පිණ්ඩී"
සංස්කෘතම්.

73. එතාවතා පි දිඞ්මාත්‍රං ප්‍රශ්නානාං දර්ශිතං මයා,
යෙන යෙන හි මාද්‍යන්ති තද්විද සතතතදූහ්‍යතාම්.

ඉති ශ්‍රීධර්මදාසවිරචිතෙ විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ
තෘතීයඃ පරිච්ඡේදඃ.

---

1. ව්‍යක්තීකෘත්‍ය කමප්‍යර්ථං ස්වරූපාර්ථස්‍ය ගෝපනාත්,
යත්‍ර බාහ්‍යාන්තරාවර්ථෞ කථ්‍යෙතෙ සා ප්‍රහෙලිකා.

"සුණෙල්ලි" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "සුනෙල්ලි" නිත් දෙත් නැතිසිටියාවූ යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, "සුණනෙල්ලි" යහපත් නෙල්ලිගෙඩියක් ඇත්තෙක්යනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය.

(මේ) ශබ්දලෞකිකයන සංග්‍රහජාතියි.

73. එතාවතාපි, මෙතෙක්වූ; (උදාහරණවලින්ද) මයා, මාවිසින්; ප්‍රශ්නානාං, ප්‍රශ්නයන්ගේ; දිඞ්මාත්‍රම්, ස්වල්පමාත්‍රයක්; හෙවත් දක්වීම්මාත්‍රයක්ම; දර්ශිතම්, දක්වනලද්දේය; තද්විදඃ, ඒ දත්තුවනැත්තෝ; යෙන යෙනහි, යම්යම් ප්‍රශ්නයකින්; මාද්‍යන්ති, සතුටුවෙත්නම්; (ඔවුන්විසින්) තත් තත්, ඒ ඒ ප්‍රශ්නය; ඌහ්‍යතාම්, කල්පනාකරණුලැබේවා; නොනොත් දක්වනුලැබේවා.

ඉති, මෙසේ; ශ්‍රීධර්මදාසවිරචිතෙ, ශ්‍රීමත් ධර්මදාසකවිනුවිසින් රචනාකරණලද; විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ; විදග්ධමුඛමණ්ඩනනාම් ග්‍රන්ථයෙහි; තෘතීයඃ පරිච්ඡේදඃ,

තුන්වනපරිච්ඡේදයයි.

---

1. යත්‍ර, යම්ප්‍රශ්නයෙක්හි; ස්වරූපාර්ථස්‍ය, ස්වකීය අභිධෙයාර්ථයාගේ; ගෝපනාත්, සැඟවීමෙන්; කමපිඅර්ථම්, කිසිඅර්ථයක්ද; ව්‍යක්තීකෘත්‍ය, ප්‍රකටකොට; බාහ්‍යාන්තරෞඅර්ථෞ, බාහ්‍යාර්ථව්‍යංග්‍යාර්ථ දෙදෙන; කථ්‍යෙතෙ, කියනුලැබෙද්ද?; සා, ඒ; ප්‍රහෙලිකා, ප්‍රහෙලිකානම්වේ.

---

68. සූකරො මෙඝං පුච්ඡති පුච්ඡති මෙඝො පි තං තථා සූකරං,
කෙන හතා සගරසුතා කෙන ජනො විසති පාතාලං.-පාලි.

69. ධවලුජ්ජලෙහි කෙහි සොභති ධරණී සුසානදෙසස්ස,
නිරයස්ස රක්ඛපාලා කෙහි පළිවෙඨිතා හොන්ති.-පාලි.

70. වෙරී පුච්ඡති ගගනෙ රොචති කණ්හා ඝනො කෙහි,
කිච්චානි න කෙහි සමප්පන්ති සච්චං නිහිතං කතානිපි-පාලි.

71. පත්තූන කිං භවජනො නිජදෙහදනා
අධාසතං භජති ජම්භනිසූදනස්ස,
භොත්තූන ඝොරතර දුක්ඛසතානි පාපා
මොහන්ධකාරගහනං වද කිං ලභන්ති.-පාලි

2. සා විධා ජීව ශාබ්දීව විඛ්‍යාතා ප්‍රශ්නශාසනෙ,
ආර්ථී ස්‍යාදර්ථවිඥානාච්ඡාබ්දී ශබ්දවිභාගතඃ.

3. තරුණ්‍යාලිඞ්ගිතඃ කණ්ඨෙ නිතම්බස්ථලමාශ්‍රිතඃ,
ගුරූණාං සන්නිධානෙපි කඃ කූජති මුහු ර්මුහුඃ.

පානීයකුම්භඃ.

4. ආපාණ්ඩුපීනකඨිනං වර්තුලං සුමනොහරම්,
කරෛ රාකෘෂ්‍යතෙ ත්‍යර්ථං කිං වෘද්ධෛ රපි සස්පෘහම්.

පක්වබිල්වඵලම්.

ඉත්‍යාර්ථීජාතිඃ.

---

2. සා, ඒප්‍රහෙලිකාතොම; ප්‍රශ්නශාසනෙ, ප්‍රශ්නශාස්ත්‍රයෙහි; හෙවත් ශබ්දශාස්ත්‍රයෙහි; ආර්ථීච' ආර්ථීය; ශාබ්දීච, ශාබ්දීයයි; විධා, දෙආකාරයකින්; භවති, වෙයි; (තත්‍ර, එහි;) අර්ථවිඥානාත්, අර්ථයන්ගේ විශෙෂඥතීමෙන්; ආර්ථී, ආර්ථජාතියවන්නේය; ශබ්දවිභාගතඃ, ශබ්දයන්ගේ විභාගවශයෙන්; ශාබ්දී, ශාබ්දීජාතිය; ස්‍යාත්, වන්නේය.

3. තරුණ්‍යා, තරුණියවිසින්; කණ්ඨෙ, බොටුවෙහි; ආලිඞ්ගිතඃ, වැලඳගන්නාලද්දාවූ; නිතම්බස්ථලම්, උකුල්ප්‍රදෙශය; ආශ්‍රිතඃ, ඇසුරුකලාවූ; කඃ, කවරෙක්; ගුරූණාම්, දෙගුරුන්ගේ; හෙවත් නැදිමයිල්අංදීන්ගේ; සන්නිධානෙපි (සති) එක්වීමක් ඇතිකල්හිදු; මුහුර්මුහුඃ, නැවත නැවත; කූජති, කොඳුරන්නේද?; හෙවත් කෙඳිරිගාන්නේද?.

"පානීයකුම්භඃ" පැන්කළයයනු මෙහි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි මේ ස්වරූපාර්ථයාගේ සැඟවීමද ප්‍රියාවගේ වැළඳගැණීම ප්‍රකාශකිරීමද යන අර්ථදෙදෙනෙක්හුගේ ප්‍රකාශවීමෙන් ආර්ථප්‍රහෙලිකාවයයි දතයුතු.)

4. ආපාණ්ඩු, මදක්පඬුපැහැවූ; පීන, පිරුණු හෝ මහත්වූ; කඨිනම්, රළුවූ; වර්තුලම්, වටවූ; සුමනොහරම්, ඉතා සිත්ප්‍රියකරන්නාවූ; කිම්, කවරවස්තුවක්; වෘද්ධෛඃඅපි, මහල්ලන්විසිනුදු; (අපිශබ්දයෙන් තරුණයන්විසිනුදු) සස්පෘහම්, ආලයඇතිව; කරෛඃ, හස්තයෙන්; අත්‍යර්ථම්, අතිශයින්; ආකෘෂ්‍යතෙ, ඇදගනුලැබේද?; හෙවත් ආදරයෙන් අල්ලාගන්නාලද්දේද?.

"පක්වබිල්වඵලම්" පැසුණු බෙලිගෙඩියයනු මෙහි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි කාන්තාවගේ පයොධර ස්වරූප අර්ථයක්හුගේ ප්‍රකටකිරීම ආර්ථප්‍රහෙලිකාවෙයි.)

මේ ආර්ථජාතියි.

5. දුර්වාරවීර්‍යයෙ! සරුෂි තවයි කා (1) ප්‍රසුප්තා
ශ්‍යාමා සපත්නහෘදයෙ සුපයොධරා ච,
තුෂ්ටෙ පුනඃ ප්‍රණතශත්‍රුසරොජසූර්‍යයෙ
සෙවාද්‍යවර්ණරහිතා වද නාම කා (2) ස්‍යාත්.

ශස්ත්‍රී.

6. සදරිමධ්‍යාපි න වෛරයුක්තා නිතාන්තරක්තාපි සිතෛව නිත්‍යම්,
යථොක්තවාදින්‍යපි නෛව දූතිකා කා නාම කාන්තෙති නිවෙදයාශු.

---

5. දුර්වාරවීර්‍යයෙ!, නොවැළැක්වියහැකි වීර්‍යයඇත්ත!; තවයි' නා; සරුෂි, කොපසහිතකල්හි; සපත්න, සතුරන්ගේ; හෘදයෙ, ළෙහි; කා, කවරක්; සුපයොධරාච–සු, මනාවූ; පයොධර, (දියවැනිවූ සතුරන්ගේ) රුධිරය දරන්නීද?; නොහොත් සුපයොධර, මනාස්තනවයක් ඇත්තාවූ; * ශ්‍යා, මා, නිල්වූහෝ ශ්‍යාමානම්වූ; ප්‍රසුප්තා, ප්‍රකෘතියෙන් නිද්‍රාප්‍රාප්තවූවා; කා, කව රක්වන්නීද?; පුනඃ, යළිත්; තුෂ්ටෙ, සතුටෙහි; (එහෙයින්ම) ප්‍රණත ශත්‍රුසරොජසූර්‍යයෙ–ප්‍රණත, ඉතානැමුනු; ශත්‍රුසරොජ, සතුරන්නැමැති පද්මයන්ට; සූර්‍යයෙ, හිරුවැනි; (හාඇතිකල්හි) සෙව,ඈම; ආද්‍යවර්ණර හිතා, ආදිඅක්ෂරයෙන් නොරවූවා; කානාම, කවරෙක්නම්; ස්‍යාත්,වන්නී දැයි, වද, කියව.

"ශස්ත්‍රී" යනු මෙහි ප්‍රශ්නවලට උත්තරයි, "ශස්ත්‍රී" සිරිය (කිරිච්චිය) යනු (1) ප්‍රශ්නයට උත්තරය,(ආදිවර්ණයවූ "ශ" යන්නහැරියකල්හි)"ස්ත්‍රී" ගැහැණියනු (2) ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (මෙහි ශබ්දවිභාගය ඇතිහෙයින් අර්ථාන්තරද්‍යොතන සිඩියවූ ශාබ්දීජාතියි).

6. කාන්ත!, එම්බාප්‍රියය!; සදා, හැමකල්හි; අරිමධ්‍යාපි, සතුරන්මැදි වූවත්; නවෛරයුක්තා, සතුරන්ගෙන් යුක්තනුවූවා; නිතාන්තරක්තාපි, ඉතා අනුරාගඇත්තීවූවත්; නිත්‍යම්, නිතර; සිතෛව, සුදුපැහැමවූවා; යථොක්තවාදිනීඅපි, උක්තවාදීවූවත්; නෛවදූතිකා, නොමදූතියක්වූවා; කානාමඉති,කවරනම්තැනැත්තියෙක්දැයි; ආශු, වහා;නිවෙදය, දන්වව.

"ශාරිකා" සැළලිහිණියායනු මෙහි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ශබ්දවි භාගරහිතබැවින් මෙහිදී ශාබ්දීප්‍රහෙලිකාකථනය යුතුනොවෙයි, ආර්ථීප්‍ර හෙලිකාමැයි පණ්ඩිතයන්විසින් සිතියයුතුයි.)

(මේ) ශාබ්දීජාතියි.

---

* "ශීතෙ සුඛොෂ්ණසර්වාඞ්ගී ග්‍රීෂ්මෙච සුඛශීතලා,
තප්තකාඤ්චනවර්ණාභා සා ශ්‍යාමා පරිගීයතෙ"-නීති.

සාමිකා.

ශාබ්දීජිතිඃ.

7. නීරසආ උණ සො බහුගුණවනතාඋ
හමඉ නිරනතරු ණිච්චලහොනතාඋ,
තරු ගිජ්ජඉ ණ උණ ඵලුපතතු ස සු
යො පරිආණඉ පාවඉ සොවි ජසු.

ගුණරැකඛා.

8. * ඝරි ඝරි වලලඉ සඅලපි ආරී
ජීවනති හොඉ වෛරඅරී,
ඛණ බනධඉ ඛණ මුඤචඉ
ඛණ එකල්ලී තහ ජාණහ ජහ ජාඉ ණ පෙල්ලී.

---

7. නීරසආ, රලුවූ; බහුගුණවනතාඋ, බොහෝ ගුණඇති; (රැහැන්හෝ හැත්ඇති) ණිච්චල හොනතාඋ, නිශ්චලවූ; හෙවත් නොසෙල්වී ඒකතැන සිටින්නාවූ; නිරනතරු, නිතර; හමඉ, භ්‍රමණයවේ; උණ, නැවත; සො, ඒ; තරු, වෘක්ෂයෙක්යයි; ණගිජ්ජඉ, නොකියනුලැබේ; (යම්හෙයකින්ද?) උණ, නැවත; සසු, ඒ වෘක්ෂයාගේ; ඵලුපතතු, ගෙඩිකොල; ණ, නො වේද්ද?; (එහෙයිනි) යො, යමෙක්; පරිආණඉ, (මෙය) පිරිසිඳදනීනම්; සොවි, හෙතෙමේද; ජසු, යශසට; පාවඉ, පැමිණේ.

"ගුණරැකඛා" කුමේ යනු මෙහි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ඒවනාහි කාෂ්ඨහෙයින් රලුය, බොහෝ රැහැන්යුත්හෙයින් බහුගුණඇත්තේය නැව්මතුයෙහි යොදනලදුව නිතර කරකැවෙයි සේයි)

8. ඝරිඝරි, ගෙයක් ගෙයක්පාසා; (ජාඉ, යමක්තොමෝ;) වලලඉ, සිටීද?; සඅලපිආරී, සියල්ලන් ප්‍රියකරන්නී; ජීවනති, ජීවත්වන්නී; වෛරඅරී, විරෝධකරන්නී හෝ අනුත්තාසන්නී; හොඉ, වේද?; ඛණ, ඇසිල්ලකින්; බනධඉ, බැඳෙනුලැබේද?; ඛණ, ඇසිල්ලකින්; මුඤචඉ, මිදෙනුලැබේද?; ඛණ, ඇසිල්ලකින්; එකල්ලී, එකලාවසිටීද?; ජාඉ, යමක්තොමෝ; ණපෙලලී, හායසීනොවන්නීද?; ජහ, ඉදින්; තහ, එසේ; ජාණහ, (තොපිදෙදෙනා) දනීව්නම්; (එකල්හි කියව්).

---

* ගෘහෙ ගෘහෙ චලති සකලප්‍රීතා
ජීවනති භවති වෛරකරී,
ක්ෂණෙන බධ්‍යතෙ ක්ෂණෙන මුච්‍යතෙ
ක්ෂණෙනෙකාකිනී තථා ජානීථ යදි යා න පත්නී-(සංස්කෘතයි)

පාශකසාරි.

ඉති ප්‍රහෙලිකාජාතිඃ.

9. කාලසාරාදිකං හෘද්‍යං මජමාරාදිගූඪකම්,
විදග්ධා දුර්විදග්ධානාං කුර්වතෙ දර්ශනාන්තයෙ.

10. අනුනෙතුං මානින්‍යා දයිතශ්චරණෙ සරාගචරණායාඃ,
යාවත් පතිතඃ ස තයා තත්ක්ෂණ මවධීරිතඃ කස්මාත්.

රජස්වලාඝනඃ.

11. අවලොක්‍ය ස්තනෞ වධ්වා ගුඤ්ජාඵලවිභූෂිතෞ,
නිඃශ්වස්‍ය රොදිතුං ලග්නා කුතො ව්‍යාධකුටුම්බිනී.

"පාශකසාරි" පාශගුටිකාව හෙවත් පන්දුවයනු මෙහි ප්‍රශ්නයට උත්තරය, (ඒපන්දුව වනාහි ගෙයක් ගෙයක්පාසා ක්‍රීඩාපිණිස ව්‍යවහාර කරණුලැබේ, සියල්ලන් ප්‍රීතිකරමින් ජීවත්වන්නීය, කිසිකලක අනික් පන්දුවක් නසන්නීය, කිසිකලක අනික් පන්දුවක් හා බැඳෙනුලැබේ, කිසිකලක එයින් පහවද යේ, කිසිකලක හුදකලාවද සිටියයි දතයුතු).

මේ ප්‍රහෙලිකාජාතියි.

9. විදග්ධාඃ, පණ්ඩිතජනයෝ; දුර්විදග්ධානාම්, අඥනයන්ගේ; දර්ශනාන්තයෙ, එබ්මැඹිමපිණිස; හෘද්‍යම්, (පණ්ඩිතයන්ගේ) සිත්ප්‍රියකරන්නාවූ; කාලසාරාදිකම්, කාලසාරාදිවූද; (ආදිශබ්දයෙන්) රාගවෙෂාදිවූද; අජමාරාදි, අජමාරාදිවූද;(බ්‍රහ්මයාහා අනාඩගයා ආදිකොට ඇත්තාවූද)ගූඪකම්, ගුප්තවස්තුවිශෙෂයක්; කුර්වතෙ, රචනාකෙරෙත්.

10. දයිතඃ, වල්ලභතෙම; අනුනෙතුම්, කොපසන්සිඳවන්ට; සරාගචරණායාඃ, ලාක්ෂාරසයෙන් රත්පැහැකළ පාඇතිවූ; මානින්‍යාඃ, මාන්න ඇත්තියගේ; චරණෙ, පාසමීපයෙහි; යාවත්, යම්තාක්; පතිතඃ, හුනුවූයේද?; (තාවත්, ඒතාක්;) සඃ ඒවල්ලභතෙම; තයා, ඒකාන්තාවවිසින්; තත්ක්ෂණම්, එකෙණෙහි; කස්මාත්, කවරහෙයකින්; අවධීරිතඃ, අවමන් කරණලද්දේද?.

"රජස්වලාඝනඃ"–ඝනඃ, ශම්භෙයකින්; (සා, ඈ;) රජස්වලා, ඔසප් ඇත්තීද?; (එහෙසිනි) යනු මෙහි ප්‍රශ්නයට උත්තරය,("ඔපස්වූ මා නහමක් සපශීකරවයි" ඍතුකාලයට සුදුසු සිත්කලු වස්තුවක් ලද්ධනායකරයි).

11. වධ්වාඃ, ස්ත්‍රීයගේ; ගුඤ්ජාඵලවිභූෂිතෞ, ඔලිඳඇටවලින් බබලන්නාවූ; ස්තනෞ, පයොධරදෙක; අවලොක්‍ය, බලා; ව්‍යාධකුටුම්බිනී, වැදිගැහැණී; නිඃශ්වස්‍ය,සුසුම්ලලා; කුතඃ,කවරහෙයකින්; රොදිතුම්,හඬන්ට; ලග්නා, පටන්ගත්තීද?.

අසාරසතනතයොයතාඃ.

කාලසාරජාතිඃ

12\. දරං දිවු චූඅමලලං පිවජිඅ සහිආරා විරහිණීං සහියම්,
ණම්බ කංකෙලලිතරූ චූඞ වලණාහඞකුදෙ.

13\. පිවජනාත මනිම්සවජ පිවජිඅ බහුආඑ ඛාහති හිරුක්වවරම්,
දංසිඅ කඅාහ සීසෙ කිදෙ දෙජාඉකුසුමාඉ.

ඉති කාලසාරදිහෘදූජාතිඃ.

"අසාරසතනතයොයතාඃ"–යතාඃ, යම්හෙයකින්; තනයඃ, පුත්‍රතෙම; අසාරඃ, අසමපීද?; (එහෙයිනි) යනු මෙහි ප්‍රශනයට උත්තරය, (පුත්‍රයාට ඇතුත් ආදීන්ගේ නැසීමෙන් ගජමුතු ඵලඵලවීමෙනි ශක්තීනැත්තෙන් ඔලිදඇටවලින් මගේ පුත්‍රයාගේ තරුණගැහැණි පයොධරදෙක අලඞකාරකෙරෙයි යන දුක හැඟීමට හෙතුයයි අසාරවස්තුවගේ හිත්කලුබවක් ද්‍යොතනයකෙරේ).

(මේ) කාලසාරජාතියි.

12\. සහිආරා, යෙහෙලින්විසින්; දරම්, මදක්; චූඅ, ආමුවෘක්‍ෂයාගේ; මඋලං, කුඩිමලයක්; දිවූ, දුක; විරහිණීං, විරහිණිවූ; සහියම්, යෙහෙලිය; පිවජිඅ, බලා; කංකෙල්ලිතරූ, හොපලුගස; ණම්බ, වැඳීමෙන් ආදරකාරණලද්දේ; චූඞ, ආමුවෘක්‍ෂයතෙම; වලණා, පාදයෙන්; ආහඞ, නසතලද්දේ; හෙවත් පාගනලද්දේ; කුදෙ, කෙසේද?.

(සත්පුරුෂයන්විසින් අවබොධකටයුතුවූ රාගවෙෂසවරූපය මෙහි උත්තරයයි දතයුතු, ඒ එසේමැයි, හොපලුමල්පිපිමේදී ඇගේසවාමියා එන්නේයයි සිතා සිටිනැනැත්තියට ඒසවාමියාකෙරෙහි නැමීමරාගයවේ, ආමුකුඩමලය ඉතා ඉහලට ඇදීමහෙතුකොටගෙණ ඒ සවාමියාකෙරෙහි වෙෂයද වේ යනු භාවයි).

13\. කඅානබහුආඑ, කිසිසත්‍රියකුවිසින්; අනිම්සවජ, අනිම්සලොචනය ඇතුව; හෙවත් නොහකුලනලද ඇස්ඇතිව; පිවජනාං, බලන්නාවූ; හිරුක්වවරම්, සිගාවකින්නකු; (භික්‍ෂුවක්) පිවජිඅ, දැක; ඛාහති, වහා; දෙජාඉකුසුමාඉ, දූසමන්මල්දෙකක්; දංසිඅ, පෙන්නා; සීසෙ, හිසෙහි; කිදෙ, කරණලද්දූහ; (මෙහි දූසමන් මල්දෙක උස්ස්ථානයෙක්හි නැඹීම හෙතුකොටගෙණ මගේ මව්පිය දෙකුලය ඉතාමහත්ව බබලද්ද?, එහෙයින් මම තුබට යොග්‍යනොවෙම්, තුබ කෙසේ මා කැමතිවන්නෙහිද යන භාවය ප්‍රකාශකරණලදී, එහෙයින් මෙහිද තමාගේ කුලසම්බන්ධ ඇල්මද භික්‍ෂුවකෙරෙහි වෙෂයද යන රාගවෙෂදෙක ප්‍රකාශකෙරෙති.)

මේ කාලසාරදිහෘදූජාතියි.

14. රවිසුතකෘතශොකණීඃ ශ්‍රුතිවිෂයගුණාම්බරො වනාත්මධරඃ,
නරකශිරා ජගද ඛිලඤ්චිරමව්‍යා දසමරුක් පාණිඃ.

15. කුධ්‍රෙනසූප්‍රී නයනාශ්‍රයාශ
දග්ධොන්මදා දර්දුරහර්ෂකාලෙ,
සවජන්මභක්‍ෂප්‍රියභොජනාශව
නෘත්‍යන්ති භීමානුජගොජභාජඃ.

ඉත්‍යජමාරාදිගූඪජාතිඃ

---

14. රවිසුත, එනම්ඇත්තහුවිසින්; නොහොත් රවි, කිසිමහාපුරුෂයකුගේ; සුත, පුත්‍රයකුවිසින්; කෘත, කරණලද හෝ පිහිටුවනලද; ශොකණීඃ, ශොකණීනම් ස්ථානය ඇත්තාවූ; නොහොත් ශොකණීහි වීය ආශ්‍රිතවූ; ශ්‍රුතිවිෂය, කණටවිෂයවූ; ගුණඃ, ශබ්දාදිගුණඇති; නොහොත් ශ්‍රුතිවිෂයගුණ, ආකාශනැමැති; අම්බරඃ, වස්ත්‍රඇති; හෙවත්දිගම්බරවූ; වන, දිය; ආත්මා, ස්වරූපකොටඇත්තාවූ; නොහොත් ගඞ්ගාව; ධරඃ, දරන්නාවූ; හෙවත් ගඞ්ගාධරවූ; නරකශිරඃ, මිනිනිස්කබලක් දරන්නාවූ; අසම, විෂමවූ; රුක්, රොගයක්වූ හෝ රූජාවක්වූ; පාණිඃ, අතක්ඇති; හෙවත් ශූලපාණිවූ හෝ ශූලධරවූ ඊශ්වරතෙම; අඛිලං ජගත්, සියලුලොකය චිරම්, බොහෝකලක්; අව්‍යාත්, රක්‍ෂාකෙරේවා; (මෙහි “අජඃ” යනු නජායතෙ ඉති අජඃ, යිනිව්චනහෙයින් නූපදී නුයි යන අර්ථයෙන් අජනම්වේ, ඊශ්වරයි, මේ ඊශ්වරයන නාමය ගූඪසේ අව බොධවනහෙයින් ගූඪවේයනු භාවයි.)

15 * දර්දුර, මැඩියන්ට; හර්ෂකාලෙ, සතුටුකාලයෙහි; හෙවත් වර්‍ෂාකාලයෙහි; භීම, භීමයාගේ; අනුජ, සහෝදරවූ; හෙවත් අර්ජුනවූ; ගොජ, පොළොවෙහි හටගන්නවුන්; හෙවත් වෘක්‍ෂයන්; (අර්ජුනවෘක්‍ෂයන්) භාජඃ, සෙවිනාවූ; සව, නමාවිසින්; ජන්ම, වදනලදපැටවුන්; භක්‍ෂ, කන්නවුන්; හෙවත් සර්පයන්; ප්‍රියභොජනාශව, ප්‍රියභොජනකොට ඇත්තෝ; හෙවත් මොණරු; කුධ්‍ර, පර්වතයන්ගේ; ඉන, ස්වාමියාවිසින්; හෙවත් හිමාලය පර්වතයාවිසින්; සූ, ප්‍රසූතකළ නෑනැත්තිය; හෙවත් පාර්වතිය; ප්‍රී, පිනවන්නහුගේ; හෙවත් ඊශ්වරයාගේ; නයනාශ්‍රයාශ, භාල නෙත්‍රගින්නෙන්; දග්ධ,දවනලද්දහුකරණ කොටගෙණ;හෙවත් අනඞ්ගයා කරණකොටගෙණ; උන්මදාඃ, උද්ගතමද ඇත්වූවෝ; නෘත්‍යන්ති, නෘත්‍යකෙරෙත්,(වැසිකාලයෙහි කුඹුක්ගස් ඇසුරුකළාවූ මොණරු කාමයෙන් මත්කරණලද්දාහුවී නටති යනු භාවයි; මෙහි අනඞ්ග–වර්‍ෂා–මොණර–කුඹුක්ගස් යන මොවුන්ගේ නාමයෝ සඟවනලද්දාහුනුයි මාරාදීන්ගේ ගූඪය දතයුතු).

මේ අජමාරාදිගූඪජාතියි

---

* “භෙකෙ මණ්ඩූකදර්දුරෞ”-අමර.

16. වාතාවජ්ජිතර රිඛ්‍යො-රං වො හරතාන්මහාසුරී දයිතඃ,
චිඩම්‍රාඩ්‍යාතෞකා-වාජිහා හො ‘සමඝතානාඃ.

ඉති පදගුඝජාතිඃ.

17. දයාවාන් ප්‍රයතඃ ශුඩඃ ප්‍රබුඩඃ කමලෙක්‍ෂණඃ,
පාපාපහස්ත්‍රිභුවනං බුඩඃ පායාද පායතඃ.

18. න මජ්ජති ඛවිද්‍යෙෂෙ ප්‍රීණාති ජගතාං මනඃ,
ය එකඃ ස පරං ශ්‍රීමාං ශ්චිරං ජයති සජ්ජනඃ.

ඉති පාදගුඝජාතිඃ.

---

16. වාතාත්, (අනන්තනම්) නාරජ; යිහිඃ, සයනයකොටඇති; අර්ඩ්‍රඃ, චක්‍රධරවූ; චිඩම්‍රාවි, විශෙෂ සතුතියට පැමිණියාවූ; හෝ විශෙෂයෙන් සතුතිකටයුතුවූ; යාන, වාහනවූ; ඔකඃ, පක්‍ෂිවිශෙෂයක්වූ ගුරුළාඇත්තාවූ; වාජිහාහඃ, අලුත්මෙඝයකටබඳු ශරීරශොභාවක්ඇත්තාවූ; අඝතානාඃ, බහනලදගැලූඇති; මහාසුරී, මහාදෙව්වූ; ඊ, ලක්‍ෂමියගේ; දයිතඃ, වල්ලභතෙම; හෙවත් විෂ්ණුතෙම; වඃ, තොපගේ; අසම්, අශුභය; අරම්, වහා; හරතාත්, පහකෙරේවා; (මෙහි පදගුඝයි).

මේ පදගුඝජාතියි.

17, දයාවාන්, කරුණාබහුලවූ; ප්‍රයතඃ, පවිත්‍රඉඳුරන්ඇති; ශුඩඃ, පිරිසිදුසිත්ඇත්තාවූ; ප්‍රබුඩඃ, ප්‍රකාශටඥනඇති; හෙවත් චතුඃසත්‍යාවබොධයකළාවූ; කමලෙක්‍ෂණඃ, පියුම්බඳු ඇස්ඇති; පාපාපහඃ, පවිනසන්නාවූ; බුඩඃ, සර්‍වඥයන්වහන්සේ; ත්‍රිභුවනම්, තුන්ලෝවැස්සන්; අපායතඃ, අපායෙන්; පායාත්, රක්‍ෂාකෙරේවා; (මෙහි “බුඩඃ පායාදපායතඃ” යන සතරවනපාදයෙහි සෙසු පාදතුණටවඩා අවිගුඝඇත්නුයි පාදගුඝජාතියයි දතයුතු)

18. යඃඑකඃ, යම්එකෙක්; ඛවිත්දෙෂෙ, කිසිදෙසෙක්හි; නමජ්ජති, නොගැලේද?; ජගතාම්, ලෝවැස්සන්ගේ; මනඃ, සිත; ප්‍රීණාති, පිනාවාද?; ශ්‍රීමාන්, ශ්‍රීමත්වූ; සඃසජ්ජනඃ, ඒ සත්පුරුෂතෙම; පරම්, නුඹදක්; චිරම්, බොහෝකලක්; ජයති, ජයග්‍රහණයකෙරේ; (මෙහි “චිරං ජයති සජ්ජනඃ”යන සතරවන පාදයෙහි අකුරු පළමුතුන් පාදයෙහි අකුරුවලට වඩා සඟවන ලද්දුහුනුයි පාදගුඝබවවේ).

මේ පාදගුඝජාතියි.

19· දෘෂ්ටස්ත්වයා සඛි! බ්‍රෑහි රොදසිත්වා ගතොද්‍ය මාම්,
භද්‍රෙ! කල්‍යාණිනී භූයාඃ ප්‍රාචිං පශ්‍ය විනිමීලාම්.

20. * † දක්ඛිණපවණුවිග්ගා සංමීලඉ ලොඅණාඉ පහිඅබහු,
ණිඋණසහී අඞ්ගුලීඑ කණ්ණවිවරෙ ඨක්කෙ ඉඅ,

අපීගුඪජතිඃ.

---

19. සඛි!, එම්බායෙහෙළිය!; අද්‍ය, අද; මාම්, මා; රොදසිත්වා, හඬවා; ගතඃ, ගියනෑනැත්තෙත්; (ඒ මාගේ සැමියි) ත්වයා, තිවිසින්; දෘෂ්ටඃ, දක්නා ලද්දේදැයි; බ්‍රෑහි, කියව; (දුන්කුමක්කරම්ද?) භද්‍රෙ!, සොඳුර; කල්‍යාණිනී, යහපත් සිත්ඇත්තී; හෙවත් නිරෝගී සිත්ඇත්තී; භූයාඃ, වෙව; ප්‍රාචිම්, පූර්වදිශාව;විනිමීලාම්,විශෙෂයෙන් නිමීලවූවා; පශ්‍ය, බලව;(මෙහි ස්වාමිභාර්‍ය්‍යාවකගේ හා ඇගේ යෙහෙළියකගේද වචනප්‍රතිවචනයි, යම් සේ පූර්වදිශාව තමාගේ හිමිවූ සූර්‍ය්‍යාගේ අස්තඞ්ගමනයෙහි හෙවත් රාත්‍රියෙහි විරහිණීවූවා උදය ඒ සූර්‍ය්‍යා උදාවීමෙන් නැවත විකාශයට පැමිණේද, එසේම තීද නැවත තමන් සැමියාගේ ඊමෙහි සැපයට පැමිණෙන් නෙහි යන භාවාර්ථයාගේ ගුඪබැව් දතයුතුයි).

20. පහිඅබහු, මාර්ගිකස්ත්‍රියෙක්;හෙවත් විරහිණියෙක්; දක්ඛිණපවණ, මලයපවනින්; හෙවත් දකුණුදිගින් හමනසුළඟින්; උව්විග්ගා, ව්‍යාකුල වූවා; ලොඅණාඉ, නෙත්‍රයන්; සංමීලඉ, හකුළන්නීය; (ඇගේ;) ණිඋණ සහී, දක්‍ෂවූයෙහෙළියෙක්; අඞ්ගුලීඑ, ඇඟිල්ලෙන්; කණ්ණවිවරෙ, කන්සි

---

* "දක්‍ෂිණපවනෙනා විග්නා සම්මීලයති ලොචනෙ පථිකවධූඃ,
නිපුණසඛී අඞ්ගුල්‍යා කර්ණවිවරං ඨක්කයති"–සංස්කෘතම්.

† තවද සංස්කෘත, ප්‍රාකෘත, සෞරසෙනී, ප්‍රාචී, අවන්තී, නාගරී, අපභ්‍රංශ යන භාෂා සතකටම සමානවන පරිද්දෙන් පුරාතන අන්කිසි කිවිවරයකු විසින් රචනාකරණලද ශ්ලොකයක්ද ආධුනිකයන්ගේ දැන ගැණීම පිණිස මෙහි දක්වනු ලැබේ.

"මඤ්ජුල මණිමඤ්ජීරෙ–කලගම්භීරෙ විහාරසරසීතීරෙ,
විරසා'සි කෙලිකීරෙ–කිමාලි! ධීරෙ ච ගන්ධසාරසමීරෙ."

ආලි!, එම්බායෙහෙළිය!; (නාම්, තී;) කල, නොවියත් මිහිරිහඬින්; ගම්භීරෙ, ගැඹුරුවූ; මඤ්ජුල, මනොහරවූ; මණිමඤ්ජීරෙ, රත්නනූපුර යෙහිද; හෙවත් රුවනින්කළ නුරුවලායෙහිද; විහාරසරසීතීරෙ, ක්‍රීඩා පිණිස කැණුවිල්ලෙනරෙහිද; කෙලිකීරෙ, ක්‍රීඩාකරන්නාවූ ගිරවා කෙරෙ හිද; ධීරෙ, මඳ මඳව වැහෙන්නාවූ; ගන්ධසාරසමීරෙච, සඳුන් සුවඳින් යුත් (මලයපර්වතයෙන් හමන) පවනෙහිද; කිම්, කෙසේ; විරසා, රිසිනු වූවා; අසි; වෙහිද.

21. ස්තුතිනින්දා තදපීත්වාද් ව්‍යාජිමපීවයො දයාත්,
නිහ්නවාත් කථිතස්‍යාපි ශබ්දව්‍යාජාදපහ්නුතිඃ.

22. බහුදොෂො ගුණධ්වංසී ගොහන්තා ජනපීඩකඃ,
කරොතු විරථො ලොක මස්තමාප්තම හොදයම්

විශෙෂණාඃ ස්තුතිනින්දෙ.

දූරු; ඒක්කෙ ඉඨ, වසසි; (මෙහි ස්වාමිභාර්‍ය්‍යාවකුගේ ඇස්පියවීම දක ඒ හෙතුකොටගෙණ මැරේදෝ යන සැකයෙන් කන්සිදුරෙන් ප්‍රාණවාතය පිටවීම වලක්වනුපිණිස ඇගේ සහලු ස්ත්‍රියකුවිසින් කන්සිදුරු වැසීම කරණ ලද්දේයයි යන භාවාර්ථයාගේ ගූඪබැව් දතයුතුයි).

(මේ) අපීගූඪජාතියි.

21. තත්, ඒ (ස්තුතියනින්දාය යන දෙදෙන) සම්බන්ධවූ; අපීත්වාත්, අපී යන් පහළකරණ හෙයින්; ස්තුතිනින්දා, ස්තුතිනින්දානම්වූ ජාතිය; (දතයුතුයි) අපීවය, අපී දෙදෙනෙක්හුගේ; උදයාත්, පහළවීම හෙතුකොටගෙණ; ව්‍යාජිම, ව්‍යාජිනම්වූ ජාතිය; (දතයුතුයි) කථිතස්‍යඅපි, කියනලද් දක්හුගේත්; ශබ්දව්‍යාජාත්, ශබ්දව්‍යාජයෙන්ද; නිහ්නවාත්, ගොපන යෙන්ද; අපහ්නුතිඃ, අපහ්නුතිනම්වූ ජාතිය (දතයුතුයි).

22. බහුදොෂඃ, බොහෝ දොස්ඇති; නොහොත් බහුදොෂඃ, බොහෝ බාහුඇති; හෙවත් * සහස්‍රබාහුඇති; ගුණධ්වංසී, ගුණනසන්නාවූ; නොහොත් ගුණධ්වංසී, සත්වරජස්තමස් යන ත්‍රිගුණයන් ඉක්මසිටියාවූ; ගොහන්තා, ගවයන් නසනසුලුවූ; නොහොත් ගොහන්තා, (අවතාර ස්වරූප යෙන්) පෘථිවියට පැමිණෙන්නාවූ; (පෘථිවිභාරය හැරගන්නා පිණිස අව තාරයකට පැමිණෙන්නේයයි සේයි) ජනපීඩකඃ, ජනයන්පෙළන්නාවූ; නොහොත් පව්කරන්නවුන්ට දඬුවම් කරන්නාවූ; හෙවත් ජනාර්දනවූ; විරථඃ, රථශූන්‍යවූ; නොහොත්; ගුරුළුවාහන ඇත්තාවූ; ආප්තමහඃ, ලබනලද උත්සවඇති; විෂ්ණුතෙම; ලොකම්, ලොකය; අස්තමාප්ත, විනාශවූ; මහොදයම්, මහත් වෘද්ධිඇත්තක්; නොහොත් අදයම්, දයා නැති; ලොකම්, ලොකයාට; හෙවත් දුර්ජනයාට; අස්තම්, පැමිණියාවූ විනාශයක්; කරොතු, කෙරේවා; (මෙහි පක්ෂයෙන්හි "ආප්තමහඃ" යනු ස්තුතිවිශෙෂණයි දතයුතු).

විෂ්ණුහට ස්තුතිනින්දෙකයි.

---

* එහෙයින් ශ්‍රී භගවත්ගීතාවෙහි අර්ජුනයෝ-
"තෙනෛව රූපෙණ චතුර්භුජෙන සහස්‍රබාහො භව විශ්වමූර්තෙ."

23. සතතමහිතජනවත්සලබහුභය පාපක්‍රියා පරිභ්‍රෂ්ටඃ,
ඉහ කලිකාලෙ කුපතිර්ජගත සත්වං පරමදුඃඛකරඃ.

රාජ්ඤඃ ස්තුතිනින්දෙ.

ඉ ති ස්තු ති නි න්දා ජා තිඃ.

24. ප්‍රසන්නවදනඃ ශ්‍රීමාන යං ලබ්ධගුණොදයම්,
කරප්‍රචාරසුභගො රාජා නන්දයති ප්‍රජාඃ.

චන්ද්‍රභූපතී.

25. විනායකාහිතප්‍රීති දෙවො ගඞ්ගාං බභාර යඃ,
සර්වදෙ මාධවඃ ස ත්වා මව්‍යාදව්‍යාපි වික්‍රමඃ.

ශඞ්කරවාසුදෙවෞ.

මඃපීජාතිඃ.

---

23. ඉහ, මේ; කලිකාලෙ, කලියුගකාලයෙහි; සතත, නිතර; මහිත ජන, පුදනලද ජනයන්ට; වත්සල, ප්‍රියවූ; බහුභය, බොහෝ භයඇති; පාපක්‍රියා, පාපක්‍රියාවෙන්; පරිභ්‍රෂ්ටඃ, නොරවූ; කුපතිඃ, පෘථිවීශ්වරවූ; ත්වම්, නුඹවහන්සේ; ජගතඃ, ලෝවැස්සාහට; පරම්, හුදෙක්; අදුඃඛකරඃ, සැපඇතිකරන්නෙහිය; නොහොත් සතතම්, නිතර; අහිතජන, දුර්ජනයන්ට; වත්සල, ප්‍රියවූ; බහුභය, බොහෝ බියඇති; පාපක්‍රියා, බියකරු පව්වූක්‍රියාවෙන්; හෙවත් සදාචාරයෙන්; පරිභ්‍රෂ්ටඃ, ගිලිහුනු; කුපතිඃ, කුත්සිතහිමිවූ; ත්වම්, නුඹවහන්සේ; ජගතඃ, ලොකයාට; පරම, මහත්වූ; දුඃඛකරඃ, දුකටකතීඃසි.

රජහට ස්තුතිනින්දා දෙකයි.

මේ ස්තුතිනින්දාජාතියි.

24. ප්‍රසන්නවදනඃ, ප්‍රසන්නවූ මුඛයක්ඇති; ශ්‍රීමාන්, ශ්‍රීමත්වූ; නොහොත් නොබනාවූ; ලබ්ධගුණොදයම්, ලබනලද ගුණයන්ගේ වැඩීම් ඇති; නොහොත් ලබ්ධගුණ, පැමිණියාවූ උත්කර්ෂිනා; උදයඃ, උදාවීම්ඇත්; කර, කරවුවරයාගේ; ප්‍රචාර, ප්‍රසරයෙහි; සුභගඃ, අක්ලෙශකරවූ; හෙවත් නොපෙළන්නාවූ; නොහොත්, කර, රශ්මින්ගේ; ප්‍රචාර, විකාශයෙන්; සුභගඃ, මනොහරවූ; අයම්, මේ; රාජා, රජතෙම; නොහොත් චන්ද්‍රතෙම; ප්‍රජාඃ, ලෝවැස්සන්; නන්දයති, සතුටුකෙරෙයි.

චන්ද්‍රරාජදෙදෙනයි.

25. විනායක, ගණපතියාකෙරෙහි; නොහොත් වි, පක්ෂීන්ට; නායක, අධිපතිවූ ගුරුළාකෙරෙහි; ආහිත, පිහිටුවනලද; ප්‍රීතිඃ, ප්‍රීතිඇති; යඃ දෙවඃ, යම්දෙවියෙක්; ගඞ්ගාම්, ආකාශගඞ්ගාව; නොහොත් අගම්, ගොවර්ධන පර්වතයද; ගාම්, පෘථිවියද; බභාර, ඉසිලීද?; සඃ, ඒ; අව්‍යාපිවික්‍රමඃ, සඵලවූ

26. ශීත්කාරං ජනයති-ව්‍රණයත්‍යධරං තනෝති රෝමාඤ්චම්,
නාගරිකඃ කිමු මිලිතො-නහි නහි සඛි! හෛමනඃ පවනඃ.

27. රුචිරස්වරවර්ණපද-රසභාववती ජගන්මනො හරති,
තත්කිං තරුණී නහි නහි-වාණී වාණස්‍ය මධුරශීලස්‍ය.

අපහ්නුතිජාතිඃ.

වික්‍රමයක්ඇති; උමාධවඃ, ඊශ්වරතෙම; සජීවදා, හැමකල්හි; ත්වාම්, තා; අව්‍යාත්, රක්‍ෂාකෙරේවා; නොහොත්; සර්වදඃ, සියලු අභීෂ්ටාර්ථ ප්‍රදානයකවූ; මාධවඃ, විෂ්ණුතෙම; ත්වාම්; තා; අව්‍යාත්, රක්‍ෂාකෙරේවා.

ඊශ්වර විෂ්ණු දෙදෙනාසිං

(මේ) ව්‍යාජජාතියි.

26. ශීත්කාරම්, ශීත්කාරයන අනුකරණශබ්දය; (ස්ත්‍රීන්ට සඞ්ගම කාලයෙහි ඇතිවන ශබ්දවිශෙෂයක්) ජනයති, උපදියි; අධරම්, යටිතොල; ව්‍රණයති, වණවෙයි; රෝමාඤ්චම්, ලොමුදැහැගැන්ම; තනොති, කරයි; (මෙසේ කිසිස්වාමිභාර්‍යාවක් විසින් කීකල්හි) (කඃ) නාගරිකඃ, (කිසි) නුවරවැසියෙක්; මිලිතඃ, එක්වූයේද; කිමු, (මේටශීත්කාරාදිය ඉපදීමට හෙතු) කිමෙක්දැයි?; (යෙහෙලිය විසින් කාරණය කීකල්හි) සඛි!, එම්බාගෙහෙලිය!; නහි නහි,(නුවරවැසියෙක් එක්වූයේ)නැත්තේමැයි නැත්තේමැයි; හෛමනඃ, හිමවතින් උපන්; පවනඃ, මාරුතයකැයි; (ස්වාමිභාර්‍යාව විසින් සඟවනලදීනුයි අපහ්නුතිජාතියි).

27. රුචිර, සිත්කලුවූ; ස්වර, ස්වරයන්හා; වර්ණ, ව්‍යඤ්ජනාක්‍ෂරයන්හා; පද, පදවින්‍යාසඇති; රසභාववती, රසභාවයෙන් යුක්තාවූවා; ජගත්, ලෝවැස්සන්ගේ; මනඃ, සිත; හරති, පැහැරගන්නීයයි; (කිසි යහලුවකු විසින් කී කල්හි) තත්, එකල්හි; තරුණීකිම්, තරුණියෙක්දැයි; (විචාරන්නහුවිසින් කී කල්හි) නහි නහි, නැහැනැහැ; මධුරශීලස්‍ය, මනොහර ස්වභාවක්ඇති; හෙවත් සිත්කලු ස්වභාව වර්ණනාකිරීමට දක්‍ෂවූ; වාණස්‍ය, වාණ (භට්ට) කවිහුගේ; වාණී, නෙපුල; ජගන්මනො හරති-ජගත්, ලෝවැස්සන්ගේ; මනඃ, සිත; හරති, පැහැරගණී යනු අනුසන්ධානයකරණු; (මෙසේ පළමු කියන්නාහු විසින් ස්වාභිප්‍රාය සඟවනලදනුයි මෙහිද අපහ්නුතිජාතියි).

(මේ) අපහ්නුතිජාතියි.

28. ස්වරෙෂු බින්දුයුක්තෙෂු හලාං යදවබොධනම්,
තද්බින්දුමදිති ප්‍රාහුඃ කෙචිද් බින්දුමතී මිති.

29. මානසී නාභසී ත්‍යාද්‍යාඃ බුධ්‍යාදෞ න්‍යාසතො හි යාඃ,
බාහුල්‍යෙනාප්‍රයොගාන්නා නෙහ තාසාං ප්‍රදර්ශනම්.

30. ත්‍රිනයනචූඩාරත්නං–මිත්‍රං සින්ධොඃ කුමුද්වතී දයිතඃ,
අයමුදයති ඝුසෘණාරුණ–රමණී වදනොපම ශ්චන්ද්‍රඃ.

ඉති බින්දුමජ්ජාතිඃ.

31. ක්‍රියාදිකං පදෙ යත්‍ර පදසාධන කෞශලාත්,
සඵුටං න ලක්ෂ්‍යතෙ තත්ස්‍යාත් ක්‍රියාගුප්තාදිකං යථා.

---

28. බින්දුයුක්තෙෂු,බින්දුවලින්යුක්තවූ; ස්වරෙෂු,ස්වරයන් ඇතිකල්හි; හලාම්, හල්වර්ණයන් සම්බන්ධවූ; හෙවත් ව්‍යඤ්ජනාක්ෂරයන් සම්බන්ධවූ; යත් අවබොධනම්, යම්ප්‍රතීතියක්වේද?; තත්, එය; බින්දුමත්ඉති, බින්දුමත්යයිද; කෙචිත්, ඇතැම්කෙනෙක්; බින්දුමතීම්ඉති, බින්දුමතීයයිද; ප්‍රාහුඃ,කියත්.

29. මානසීනාභසීත්‍යාද්‍යාඃ, මානසීනාභසීයනාදීවූ; යාඃහි, යම්ශබ්දකෙනෙක්වනාහි; බුධ්‍යාදෞ, බුධිආදියෙහි; න්‍යාසතඃ, තැබීම්වශයෙන්; (කියනලද්දාහුද) තාසාම්, ඒ ශබ්දයන්ගේ; බාහුල්‍යෙන, බහුලවශයෙන්; අප්‍රයොගාත්තු, ප්‍රයොගයක් නැතිහෙයින් වනාහි; ඉහ, මේ ග්‍රන්ථයෙහිලා; (ඒ මානසී ආදීන්ගේ) ප්‍රදර්ශනම්, දැක්වීමක්; න, නැත්තේය.

30. ත්‍රිනයන, ඊශ්වරයාගේ; චූඩාරත්නම්, සිළුමිණක්වූ; සින්ධොඃ, සමුද්‍රයාගේ; මිත්‍රම්, යහළුවූ; කුමුද්වතී, කුමුදිනියගේ; දයිතඃ, වල්ලභවූ; ඝුසෘණ, කොකුමෙන්; අරුණ, රත්පැහැවූ; රමණී, කාන්තාවගේ; වදනොපමඃ, මුඛයබඳුවූ; අයංචන්ද්‍රඃ, මේසඳ, උදයති, උදාවේ.

බින්දුයුක්තවූ ස්වරයෝ ආදියෙහි ලියයුත්තාහ, ඒමෙසේයි.

ිං ඃ . . . . ුං ාං ං ඃ ං ිං ං ඃ ං ීං ං ෙං ඃ ාං ඃ . ෘං . ුං ඃ ං ිං ං ීං ං ං ඃ,
අං . . ුං ං ං ිං ං . ුං . ෑං . ාං ෘං . . . . ීං ං ං ං ොං ං ං ඃ ඃ ඃ .

මේ බීන්දුමත් ජාතියි.

31. යත්‍ර පදෙ, යම්පදයෙක්හි; පදසාධනකෞශලාත්, පදසිද්ධියෙහි දක්ෂබව හෙතුකොටගෙණ; ක්‍රියාදිකම්, ක්‍රියාආදිය; සඵුටම්, ව්‍යක්තව; න ලක්ෂ්‍යතෙ, නොදන්නාලැබේද?; තත්, ඒ; ක්‍රියාගුප්තාදිකම්, ක්‍රියාගුප්තාදිය; ස්‍යාත්, වන්නේය; යථා, ඊටඋදාහරණ මෙසේයි.

32. රාජන්නවඝනශ්‍යාම නිස්ත්‍රිංශාකෘෂ්ට දුර්ජය:,
ආකල්පං වසුධා මේතාං විවිෂෝද්‍යරණේ බහූන්.

33. පුංස්කෝකිලකුලස්‍යෛතේ නිතාන්තාමධුරාරවෛ:,
සහකාරද්‍රුමාරම්‍යාං වසන්තේ කාමපි ශ්‍රියම්.

ඉති ක්‍රියාගුප්තජාතිඃ

34. න කරොතු නාම රොෂං–න වදතු පරුෂං න හන්තු
* රඤ්ජයති මහී මඛිලාං–තථාපි ධීරස්‍ය වීරස්‍ය. (වා ශත්‍රූන්,

35. ශරදින්දුකුන්දධවලං–නගනිලයරතං මනොහරං දෙවම්,
යෙ: සුකෘතං කෘතමනිශං–තෙෂාමෙව ප්‍රසාදයති.

කර්තෘගුප්තම්.

---

32. රාජන්!, එම්බාරජ!; (ඔබ, නුඹවහන්සේ;) නව, අලුත්වූ; ඝන, මේඝයක්සේ; ශ්‍යාම, නිල්වූ; නිස්ත්‍රිංශ, ඛඩ්ගය; ආකෘෂ්ට, ඇදගැණීමෙන්; දුර්ජය:, දිනියනොහැකිවූයේ; ආකල්පම්, ප්‍රලයාන්තයදක්වා; එතාං වසුධාම්, මේ පොළව; අව, රක්ෂාකරව; රණෙ, යුධයෙහිදී; බහූන්, බොහෝ; විවිෂ:, සතුරන්; ද්‍යු, ඝෂයකරව; හෙවත් සිඳුව; (ද්‍යු යනු දෙය ඡෙදෙ යන ධාතුහුකෙරෙන් කර්තෘකාරකයෙහි ලොට්විභක්තියෙන් සිඩසි, මෙහි "අව ද්‍ය" යන ක්‍රියාපදදෙක ගුප්තයයි දතයුතු).

33. එතෙ, මේ; සහකාරද්‍රුමා:, මීඅඹවෘක්ෂයෝ; වසන්තෙ, වසන්තකාලයෙහි; පුංස්කෝකිලකුලස්‍ය, පුරුෂ්කොවුල් සමූහයාගේ; ආරවෛ:, හඬින්; නිතාන්තම්, නිරතුරු; රම්‍යාම්, සිත්කලුවූ; කාමපි ශ්‍රියම්, කිසිශ්‍රීයාවකටද; අධු:, පැමිණියෝ; (මෙහි "අධු:" යන ක්‍රියාව ගුප්තයි.)

මේ ක්‍රියාගුප්තජාතිහි.

34. (අයම්, මේතෙම;) රොෂම්, කොපයක්; නකරොතුනාම, නොකෙරේවානම්; පරුෂම්, රළුනෙපුල්; නවදතුනාම, නොකියාවානම්; ශත්‍රූන්, සතුරන්; නහන්තුවා, නොනසාවානම්; තථාපි, එසේදවුවත්; අස්‍ය ධීරස්‍ය, මේ වීරයාගේ; ධී:, බුඩිතොමෝ; හෙවත් ප්‍රඥතොමෝ; අඛිලාම්, සියලු; මහීම්, පෘථිවිය; රඤ්ජයති, රඤ්ජනයකෙරෙයි, (මෙහි "ධී:" යන කර්තෘපදය ගුප්තයි).

35. යෙ:, යම්කෙනෙකුන්විසින්; අනිශම්, නිරතුරු; සුකෘතම්, කුසල්; කෘතම්, කරණලදද?; තෙෂාම්එව, ඔවුන්ගේම; මන:, සිත; ශරත්, ශරත්කාලයෙහි; ඉන්දු, සඳය; කුන්ද, වැකොඳයයන මොවුන්මෙන්; ධවලම්, ශුභ්‍රවූ; නගනිලයරතම්, පර්වතාවාසයට පැමිණියාවූ; හරං දෙවම්, ඊශ්වරදෙවියා; ප්‍රසාදයති, පහදවයි, (මෙහි "මන:" යන කර්තෘපදය ගුප්තවේ)

(මේ) කර්තෘගුප්තයි.

---

* "රක්ෂයති" රක්ෂාකෙරෙයි, ඇතැම්.

36. ශීත්කාරසාරසංවාහී සරෙජවනමාරුතඃ,
ප්‍රක්ෂොභයති පාන්ථස්ත්‍රී නිඃශ්වාසෛරිව මාංසලඃ.

37. සුභග! තවානනපඞ්කජ–දර්ශන සඤ්ජාත නිර්භරප්‍රීතෙඃ,
ශමයති කුර්වන් දිවසඃ–පුණ්‍යවතඃ කස්‍ය රමණීයඃ.

කර්මගුප්තම්.

38. පූතිපඞ්කමයෙ' න්‍යර්පිං කාසාරෙ දුඃඛිතා අමී,
දුර්වාරු මානසං හංසාඃ ගමිෂ්‍යන්ති ඝනාගමෙ.

39. අහං මහානසා යාතඃ කල්පිතො නරකස්තව,
මයා මාංසාදිකං භුක්තං භීමං ජානීහි මාං වක!.

කරණගුප්තම්.

---

36. ශීත්කාර, ශීත්කාරයන අනුකරණයන්ගේ; ආසාර, ධාරාසම්පාතයන්; සංවාහී, උසුලනසුලුවූ; පාන්ථස්ත්‍රී, මාර්ගිකස්ත්‍රීන්ගේ; හෙවත් විරහිණීන්ගේ; නිඃශ්වාසෛඃ, සුසුම්ලෑමෙන්; මාංසලඃ ඉව, මස්වැඩුනාක්මෙන්වූ; හෙවත් ස්ථූලවූවාක්හුමෙන්වූ; ජවනමාරුතඃ, ජවනවාතයතෙම; හෙවත් වෙගවත්සුලඟ; සරඃ, විල; ප්‍රක්ෂොභයති, කලඹවයි, (මෙහි "සරඃ" යන කර්මපදය ගුප්තවේ.)

37. සුභග!, එම්බාපිනැත්ත!; තව, තාගේ; ආනනපඞ්කජ, මුඛපද්මයාගේ; දර්ශන, දැකීමහෙතුකොටගෙණ; සඤ්ජාත, හටගත්තාවූ; නිර්භර, ඉතාදැඩිවූ; ප්‍රීතෙඃ, ප්‍රීතිඇත්තාවූ; කස්‍ය පුණ්‍යවතඃ, කවරපිනැත්තකු සම්බන්ධවූ; රමණීයඃ, සිත්කලුවූ; දිවසඃ, දිනය; ශම්, මඞ්ගල්‍යයක්; හෝ යහපතක්; කුර්වන්, කරමින්; අයති, යෙයි; (මෙහි "ශම්" යන කර්මපදයගුප්තවේ.)

(මේ) කර්මගුප්තයි.

38. ඝනාගමෙ, වර්ෂාකාලයෙහි; පූතිපඞ්කමයෙ, කුණුවූමඩින්පිරුණු; කාසාරෙ, විලෙහි; දුර්වාරු, දුෂ්ටවූ හෝ කිලුටුවූ ජලයකරණකොටගෙණ; අන්‍යර්පිම්, අභිශයින්; දුඃඛිතාඃ, හටගත් දුක්ඇත්තාවූ; අමීහංසාඃ, මේ හංසයෝ; මානසම්, (කෛලාසපර්වත සමීපයෙහි බ්‍රහ්මයාවිසින් කළාවූ) ඒනම් විලට; ගමිෂ්‍යන්ති, යන්නාහුයි. (මෙහි "දුර්වාරු" වැළකිය නොහැක්කාවූ යන අනිශ්චය ප්‍රතීතියහෙයින් කරණයාගේ ගූඪබව දතයුතු).

39. අහම්, මම; මහා * නසා, මහත්වූ ගැලකින්; ආයාතඃ, ආයෙමි; තව, තට; නරකඃ, නිරයක්; හෙවත් දුක්දෙන ස්ථානයක්; කල්පිතඃ, (වෙදවයෙන්) කරණලද්දේය; වක!, එම්බාවකපක්ෂිය!; මයා, මාවිසින්; මාංසාදිකම්, (නාපිණිස එලවනලද) මස්ආදිය; භුක්තම්, අනුභවකරණලද්දේය; මාම්, මා; භීමම්, රාක්ෂස යකැයි; ජානීහි, දනුව. (මෙහි "මහා නසායාත" යන පදයාගේ "මහානසං ආයාත" යයි අර්ථප්‍රතීතිය හෙයින් කරණයාගේ ගුප්තබව දතයුතු).

(මේ) කරණගුප්තයි.

---

* "අනඃ සකටනාතයොඃ"–කොෂයි.

40. අම්භෝරුහමයෙ ස්නාත්වා වාපී පයසි කාමිනී,
දදාති භක්තිසම්පන්නා පුෂ්පං සෞභාග්‍යකාමයා.

41. ප්‍රශස්ත්‍යායුක්තමාර්ගස්‍ය තව සම්මානිතාශ්‍රිතාඃ,
ස්පෘහයන්ති න කෙ නාම ගුණරත්නාලය! ප්‍රභො!.

සම්ප්‍රදානගුප්තම්.

42. ශිලීමුඛෛ ස්ත්වයා වීර! දුර්වාරෛ නිර්ජිතො රිපුඃ,
බිභෙත්‍ය ත්‍යන්තමලිනො වනෙපි කුසුමාකුලෙ.

43. සරසී තොයමුද්ධෘත්‍ය ජනඃ කන්දර්පීකාරකම්,
පිබත්‍ය ම්භොජසුරභි ස්වච්ඡ මෙකාන්තශීතලම්.

අපාදානගුප්තම්.

---

40. කාමිනී, කාන්තාතොමෝ; වාපීපයසි, වැව්දියෙහි; ස්නාත්වා, සනාහා; හෙවත් ස්නානයකොට; භක්තිසම්පන්නා, භක්තියෙන් යුක්තවූවා; සෞභාග්‍යකාමයා, සැමියාගේ ප්‍රියබව කැමැත්තෙන්; * අයෙ, අනඞ්ගයා හට; අම්භොරුහං පුෂ්පම්, ජලජපුෂ්පයක්; හෙවත් නෙලුම්මලක්; දදාති, දෙයි; (මෙහි "අයෙ" යනු අනිශ්චය සම්බොධනප්‍රතීතියහෙයින් සම්ප්‍රදානයාගේ ගුප්තබව දතයුතු).

41. ගුණරත්නාලය!, ගුණරත්නයන්ට වාසස්ථානවූ, ප්‍රභො!, එම්බා ස්වාමිය!; උක්තමාර්ගස්‍ය, දක්වනලද ශිෂ්ටාචාරඇති; තව, යුෂ්මත්හට; ප්‍රශස්ත්‍ය, පැසසීමපිණිස; සම්මානිතාශ්‍රිතාඃ, සම්මානය ඇසුරුකළාවූ; හෙවත් පිදියයුතුවූ; කෙනාම, කවරක්හුනම්; නස්පෘහයන්ති, නොකැමතිවෙද්ද?; (සියල්ලෝම කැමතිවෙත්මැයි) ("මෙහි ප්‍රශස්ත්‍යායුක්තමාර්ගස්‍ය" යනමේ පදයාගේ අනිශ්චය එකපදත්ව ප්‍රතීතිය හෙයින් සම්ප්‍රදානගුප්තබව දතයුතු).

(මේ) සම්ප්‍රදානගුප්තයි.

42. වීර! එම්බාවීරය!; ත්වයා, තාවිසින්; දුර්වාරෛඃ, නොවැළැක්කියහැක්කාවූ; ශිලීමුඛෛඃ, සැරයෙන්; නිර්ජිතඃ, පරදවනලද; රිපුඃ, වෛරීතෙම; කුසුමාකුලෙ, පුෂ්පයෙන් ගැවසුනු; වනෙපි, වනයෙහිදී; අලිනඃ, භෘඞ්ගයාකෙරෙන්; අත්‍යන්තම්, අතිශයින්; බිභෙති, භයවෙයි; (මෙහි අත්‍යන්තමලිනඃ" යනමේ පදයාගේ අනිශ්චය එකපදත්වප්‍රතීත්‍යහෙයින් අපාදානගුප්තබවවේ).

43. අයංජනඃ, මේජනතෙම; සරසීනඃ, විලෙන්; අම්භොජසුරභි, පියුම්සුවඳැති; ස්වච්ඡම්, නිර්මලවූ; එකාන්තශීතලම්, ඉතාශීතලවූ; දර්පීකාරකම්, එඩිඇතිකරන්නාවූ; කම්, ජලය; නොහොත් කන්දර්පීකාරකම්, කාමයඇතිකරන්නාවූ; (කම්, ජලය;) උද්ධෘත්‍ය, උද්ධරණයකොටගෙණ; පිබති, පානයකරයි. (මෙහි "සරසීතොයම්" යනු අනිශ්චය එකපදත්වප්‍රතීත්‍ය හෙයින් අපාදානයාගේ ගුප්තබවවේ).

(මේ) අපාදානගුප්තයි.

---

*"පුංසො යා විෂයාපෙක්ෂාසකාම ඉති භණ්‍යතෙ"යනාදීන් අනඞ්ගලක්ෂණදක්වයි.

44. යා කටාක්ෂවීක්ෂාපාතෛඃ පවිත්‍රයති මානවම්,
* ඒකාන්තෙන රොපිතප්‍රීති රසති සා කමලාලයා.

45. විපද්‍යමානතා සිද්ධා සර්වෙෂ්‍යෙව නිරූෂ්මණඃ,
තථාහි හසම පාදභ්‍යාං නිර්වාණං ඝනන්ත්‍යයං ජනඃ.

අධිකරණගුප්තම්.

කාරකගුප්තජාතිඃ.

46. තුණීව මධුමාසෙ' ස්මින් සහකාරද්‍රුමඤ්ජරී,
ඉ යමු † ද්භිනනමුකුලෛඃ ‡ භාති න්‍යස්තශිලීමුඛා.

---

44. යා, යම්තැනැත්තියක්තොමෝ; කටාක්ෂවීක්ෂාපාතෛඃ, ඇස්කෙලවරබැල්මෙන්; මානවම්, මනුෂ්‍යයා; පවිත්‍රයති, පිරිසිදුකෙරේද; සාකමලාලයා, ඒ ශ්‍රීකාන්තාතොමෝ; කාන්තෙන, සැමිවූ; ඒ, විෂ්ණුකෙරෙහි; රොපිතා, පිහිටුවනලද; ප්‍රීතිඃ, ප්‍රීතිඇත්තී; අසති, වූ; (මෙහි "ඒකාන්තෙන" යනු අතිශයය ඒකපදත්‍වප්‍රතීතියහෙයින් අධිකරණයාගේ ගුප්තබවවේ).

45. නිරූෂ්මණඃ, උෂ්ණුසුම්නැත්තාවූ; හෙවත් අභිමානනැත්තාවූ; සර්වෙෂ්‍යඑව, සියල්ලටම; විපදි, විපත්තියක් පැමිණිකල්හි; අමානතා, අවමන්කිරීම්බව; සිද්ධා, නිශ්චිතය; තථාහි, එසේමැයි; අයංජනඃ, මේ ජනතෙම; පාදභ්‍යාම්, දෙපයින්; නිර්වාණම්, නිවුනාවූ; හසම, අලු; ඝනන්ති, පාගයි (මෙහි "විපදි" යන අධිකරණයාගේ ගුප්තබවවේ.)

(මේ) අධිකරණගුප්තයි.

කාරකගුප්තජාතියි.

46. අස්මින්, මේ; මධුමාසෙ, චෛත්‍රමාසයෙහි; හෙවත් බක්මසෙහි; ඉයම්, මේ; සහකාරද්‍රු, මීඅඹවෘක්ෂයාගේ; මඤ්ජරී, මල්කැණ; හෙවත්මල් පොකුර උද්භින්නමුකුලා, ප්‍රසපුර්විතකුඩ්මල ඇතිවූ; ඊඃ, කාමයසම්බන්ධව; න්‍යස්තශිලීමුඛා, තබනලද සැරඇතිවූවා; තුණීඉව, හියවුරක්මෙන්; භාති, බබලයි; නොහොත් අස්මින් මධුමාසෙ, මේ බක්මසෙහි; ඉයම්, මේ; න්‍යස්තශිලීමුඛා, එලඹසිටි භෘඞ්ගයන්ඇති; සහකාරද්‍රු, මීඅඹවෘක්ෂයාගේ; මඤ්ජරී, මල්කැණ; උද්භින්නමුකුලා; ප්‍රසපුර්විතකුඩ්මලඇති; ඊඃ, කාමයාගේ; තුණීඉව, හියවුරක්මෙන්; භාති, බබලයි. (මෙහි "උද්භිනනමුකුලෛඃ" යනු අපාර්ථක්පදත්‍වප්‍රතීතියහෙයින් සම්බන්ධගුප්තබවවේ).

---

* අඃ විෂ්ණුඃ තස්මින්, "අකාරො විෂ්ණු රුද්දිෂ්ටඃ"-යනු කොෂයි.
† "උන්නිද්‍රමුකුලෛඃ" යනුත් පාඨයි,
‡ ඉඃ කාමඃ තස්‍ය, "ඉකාර උච්‍යතෙ කාමඃ"-යනු කොෂයි,

47. ප්‍රාප්තමද්‍ය මධුමාසඃ ප්‍රබලා රුක් * ප්‍රියතමො විදූරස්ථඃ,
අසතී යං සන්නිහිතා හා හතශීලා සඛි නියතම්.

සම්බන්ධගුප්තජාතිඃ.

48. සර්වඥෙන ත්වයා කිඤ්චින්නාස්ත්‍යවිඥාතමීදෘශම්,
මිථ්‍යාවචස්තථා ච ත්වමසත්‍යං වෙත්සි න ක්වචිත්.

49. කමලෙ කමලෙ නිත්‍යං මධූනි පිවතස්තව,
භවිෂ්‍යති න සන්දෙහඃ කණ්ටං දොෂාකරොදයෙ.

ආමන්ත්‍රිතගුප්තජාතිඃ.

---

47. අදඃ, මේ; මධු, මද්‍ය; ප්‍රාප්තම්, පැමිණියේය; මාසඃ, චන්ද්‍රයාගේ; ප්‍රබලා, ඉතාබලවත්වූ; රුක්, පීඩාවෙකි; නොහොත් ඉතා උද්දීපකත්වයෙකි; ප්‍රියතමඃ, (ඇගේ) සැමිතෙම; විදූරස්ථඃ, ඉතා දුරසිටියේය; ඉයම්, මැ; අසතී, පතිව්‍රතානැත්තීවූ; (මාගේ යෙහෙලි) සන්නිහිතා, ලංවසිටියා; හා, අඤ්ඤෙවසි; සඛි, යෙහෙළිවූ; (මම) නියතම්, නියතවයෙන්; හතශීලා, නාටූවාවූ සිල්ඇත්තී (වෙමි) හෙවත් දුස්සිලවූ තැනැත්තියෙක්වෙමි;(මාලංව සිටි කල්හි මැගේ දුස්සීලබව ඇතිකල්හිදු සියල්ලෝ මාම දූෂ්‍යකෙරෙත්, අනේ මගේ නටූවාවූ සිල්ඇතිබවක් යනු භාවයි, මෙහි මධුමාසඃ යන ප්‍රථමාන්තප්‍රතීතියහෙසින් සම්බන්ධගූඪත්වයවේ).

මේ සම්බන්ධගුප්තජාතියි.

48. සර්වඥෙන!, සියල්ලදන්නාවුන්ගේස්වාමිය!; ත්වයා, තුඹවහන්සේ විසින්; අවිඥාතම්, නොදන්නාලද; ඊදෘශම්, මෙබඳුවූ; කිඤ්චිත්, කිසිත්; මිථ්‍යාවචඃ, මිථ්‍යාතෙපුලක්; නඅස්ති, නැති; තථාච, එසේදවුවත්; ත්වම්, තුඹවහන්සේ; ක්වචිත්, කිසිතැනෙක්හිද; අසත්‍යම්, බොරුවක්; නවෙත්සි, නොදන්නෙහි; (මෙහි "සර්වඥෙන" යන තෘතීයාන්තප්‍රතීතිය හෙසින් ආමන්ත්‍රණපදයාගේ ගූඪත්වයවේ.)

49. අලෙ!, එම්බාභෘඞ්ගය!; කමලෙ, පද්මයෙහි; නිත්‍යම්, නිතර, මධූනි, මකරන්දයන්; පිවතඃ, පානයකරන්නාවූ; තව, යුෂ්මත්හට; කම්, සැපයක්; භවිෂ්‍යති, වන්නේය; න සන්දෙහඃ, සැකනැත්තේය; (මැලිඳු) දොෂාකර, චන්ද්‍රයාගේ; උදයෙ, උදාවීමෙහි, කණ්ටම්, (පද්මනැකිලෙනබැවින්) නපුරක්; (වන්නේය) (මෙහි "කමලෙ කමලෙ" යන අභිශ්‍රවයවීප්සා ප්‍රතීතියහෙසින් ආමන්ත්‍රණපදයාගේ ගූඪබවවේ).

(මේ) ආමන්ත්‍රණගුප්තජාතියි.

---

* "ප්‍රියතමොපි දූරස්ථඃ"- යනුත් පාඨයි.

50. විෂාදීභෛෂජ්‍ය මශ්නාති සදාරොගං න මුඤ්චති,
රුෂ්ටෙනාපි ත්වයා වීර! ශම්භුනාරිඃ සමඃ කෘතඃ.

51. නිත්‍යමාරාධිතා දෙවෛඃ කංසස්‍ය විජෙතුස්තනුඃ,
මණ්ඩලාග්‍රං ගදාං ශඞ්ඛං චක්‍රං ජයති බිභ්‍රතී.

සමාසගුප්තජාතිඃ.

52. නිතාන්තස්වච්ඡහෘදයං සඛි! ප්‍රෙයාන් සමාගතඃ,
ත්වාං චිරාදර්ශනප්‍රීත්‍යා යඃ සමාලිඞ්ග්‍ය රංස්‍යතෙ.

---

50. වීර!, එම්බාවීරය!; රුෂ්ටෙනාපි, කිපුනාවූද; ත්වයා, තාවිසින්; අරිඃ, වෛරීතෙම; ශම්භුනා, ඊශ්වරයාහා; සමඃකෘතඃ, සමානකරණලද්දේය; (එනකුදුවුවත් තාසම්බන්ධව) අරිඃ, ශත්‍රුතෙම; විෂාදී, දුක්ඇත්තේ හෝ ශොකඇත්තේ; නොහොත් විෂාදී, විෂඅනුභවකරණ සුලුවූයේ; භෛෂජ්‍යම්, සිඟ්මෙන් ලත්දෙයක්; අශ්නාති, අනුභවකෙරේනම්; සදාරඃ, අඹුසහිතවූයේ; නොහොත් සදාරඃ, පාර්වතීසහිතවූයේ; අගම්, (රාජ්‍යයෙන් චුතවූහෙයින්)පර්වතය; නොහොත් කෛලාසපර්වතය හෝ හිමාලය; නමුඤ්චති, නුමුදයි; නොහොත් සදා, හැමකල්හි; රොගම්, රොගය; නමුඤ්චති, නොහරියි; (ශත්‍රුපක්ෂයෙහි අර්ථසුගමවේ) (මෙහි ''විෂාදී'; ''සදාරඃ'' යන සමාස ගුප්තබවවෙයි)

51. දෙවෛඃ, දෙවියන්විසින්; නිත්‍යම්, නිතර; ආරාධිතා, සෙවිනාලද්දාවූ; නොහොත් නිත්‍ය, නිතර; මා, ලක්ෂ්මියඇති; දෙවෛඃ, දෙවියන්විසින්; ආරාධිතා, ආරාධිතවූ; මණ්ඩලාග්‍රම්, කඩුවක්ද; ගදාම්, ගදායුධයක්ද; * ශඞ්ඛම්, සක්ගෙඩියක්ද;චක්‍රම්, චක්‍රයක්ද; බිභ්‍රතී, උසුලන්නාවූ; කංසස්‍යවිජෙතුඃ, විෂ්ණුහුගේ; තනුඃ, මූර්තිතොමෝ; ජයති, ජයග්‍රහණය කෙරෙයි. (මෙහි ''නිත්‍යමා'' යන සමාසයාගේ ගුප්තබවවේ).

(මේ) සමාසගුප්තජාතියි.

52. සඛි!, යෙහෙළිය!; නිතාන්තස්වච්ඡ, ඉතා නිර්මලවූ; හෘත්, ලයක් ඇති; අයම්, මේ; ප්‍රෙයාන්, අතිශයින් ප්‍රියනැනැත්තේ; සමාගතඃ, පැමිණියේය; යඃ, යමෙක්; චිරාදර්ශන, බොහෝකල් නොදැකීමෙන්වූ; ප්‍රීත්‍යා, ප්‍රීතියෙන්; ත්වාම්, තී; සමාලිඞ්ග්‍ය, වැළඳගෙණ; රංස්‍යතෙ, අභිරමණය කරන්නේද? (මෙහි ''නිතාන්තස්වච්ඡහෘදයම්'' යන ක්ලීබලිඞ්ගත්වයාගේ ක්‍රමයෙන් පුංලිඞ්ගත්වයාගේ ගුප්තබවවේ.)

---

* ''සව්‍යාපසව්‍ය භාගස්ථ පාඤ්චජන්‍ය සුදර්ශනම්,
තමවයස්ථචන්ද්‍රාර්කං විඤ්ධ්‍යශෛල මිවොච්ඡ්‍රිතම්'' ජානකීහරණ.

53. කලිකාලමියන්තාවදගස්ත්‍යස්‍ය මුනෙරපි,
මානසං ඛණ්ඩයත්‍යත්‍ර ශශිඛණ්ඩානුකාරිණී.

ලිඞ්ගගුප්තජාතිඃ.

54. ප්‍රමොදං ජනයන්ත්‍යෙව සදාරාඃ ගෘහමෙධිනඃ,
යදි ධර්මශ්ච කාමශ්ච භවෙතාං සඞ්ගතාවුභෞ.

සුබ්වචනගුප්තම්.

55. කස්මාත්ත්වං දුර්බලාසීති සඛ්‍යස්තාං පරිපෘච්ඡති,
ත්වයි සන්නිහිතෙ තාසු දද්‍යාත් කිංකථයොත්තරම්.

ලිඞ්ගවචනගුප්තම්.

වචනගුප්තජාතිඃ.

---

53. ඉයම්, මේ; තාවත්, එනාක්; ශශිඛණ්ඩානුකාරිණී, සඳකඩක් වැනිවූ; අගස්ත්‍යස්‍ය, වකවෘක්ෂයාගේ; කලිකා, කොරකයක්; හෙවත් මදක් මුහුකළ කැකුලක්; අත්‍ර, මෙලෙව්හි; මුනෙඃ අපි, තපස්වියෙකුගේපවා; මානසම්, සිත; අලම්, අතිශයින්; ඛණ්ඩයති, (උද්දීපකත්වය හෙතුකොට ගෙණ) කළඹවයි; (මෙහි "කලිකාලම්" යන ලිඞ්ගගුඪත්වයවේ).

(මේ) ලිඞ්ගගුප්තජාතියි.

54. රාඃ, ධන; සදා, හැමකල්හි; ගෘහමෙධිනඃ, ගෘහස්ථයාහට; ප්‍රමොදම්, සතුට; ජනයන්තිඑව, උපදවත්මැයි; යදි, ඉදින්; ධර්මශ්ච; ධර්මයද; කාමශ්ච, කාමයද යන; උභෞ, දෙදෙන; සඞ්ගතෞ, (ධනයකරණකොටගෙණ) එක්වූවාහු; භවෙතාම්, වෙත්වා; (මෙහි "සදාරාඃ ගෘහමෙධිනඃ" යන ප්‍රථමාබහුවචන ප්‍රතීතියහෙයින් "ගෘහමෙධිනඃ" යනඑකවචනයාගේ ගුඪබවවෙයි).

(මේ) සුබ්වචනගුප්තයි.

55. ත්වම්, තී; කස්මාත්, කවරහෙයකින්; දුර්බලා, දුර්වලවූවා; අසීති, වන්නෙහිදැයි; සඛ්‍යඃ, යෙහෙළිනු; තාම්, ඈඅතින්; පරිපෘච්ඡති, නැවත නැවතහෝ අතිශයින් විචාරත්; (මේ "පරිපෘච්ඡති" යන්න අනාගතවිභක්ති යොත් නිපත් රූපයකි) ත්වයි, තුබ; සන්නිහිතෙ, ළංවසිටිකල්හි; (සා, ඈ;) තාසු, ඒ ස්ත්‍රීන්විෂයෙහි; කිම් උත්තරම්, කවරඋත්තරයක්; දද්‍යාත්, දෙන්නේදැයි?;(මෙ, මට;) කථය, කියව; (මෙහි "සඛ්‍යඃ පරිපෘච්ඡති" යනු ලිඞ්ගවචන ගුප්තබවවෙයි).

(මේ) ලිඞ්ගවචනගුප්තයි.

වචනගුප්තජාතියි.

56. අන්‍යාප්‍යර්ථඃ සපුටො යත්‍ර මාත්‍රාදිච්‍යුතකෙෂ්වපි,
ප්‍රතීයතෙ විද්‍රුස්තජ්ඥෛ ස්තනමාත්‍රාච්‍යුතකාදිකම්.

57. මහාශයමතිස්වච්ඡං නීරං සන්තාපශාන්තයෙ,
බලාවාසාදති ශ්‍රාන්තාඃ සමාශ්‍රයත හෙ ජනාඃ.

58. තුෂාරධවලඃ සපූජිතමහාමණිධරො’ නසඃ,
නාගරාජො ජයත්‍යෙකඃ පෘථිවීධරණක්ෂමඃ.

මාත්‍රාච්‍යුතකජාතිඃ.

59.*සුශ්‍යාමා චන්දනවතී කාන්තා තිලකභූෂිතා,
කස්‍යෙ’ෂා නඞ්ගභූඃ ප්‍රීතිං භුජඞ්ගස්‍ය කරොති න.

---

56. යත්‍ර, යම්; මාත්‍රාදිච්‍යුතකෙෂ්වපි, මාත්‍රාදීන්ගේ ච්‍යුතකයෙන්හිද්‍ද; (ආදිශබ්දයෙන් බින්දුවිසර්ගච්‍යුතකද ගන්නුලැබෙත්) අන්‍යඃඅපිඅර්ථඃ, අනිකුදු අර්ථයක්;සපුටඃ, ව්‍යක්තව; ප්‍රතීයතෙ, හැඟෙනුලැබේනම්; තජ්ඥඃ, ඒමාත්‍රා ච්‍යුතකාදිය දන්නෝ; තත්, එය; මාත්‍රාච්‍යුතකාදිකම්, මාත්‍රාච්‍යුතකයයි; (ආදිශබ්දයෙන් බින්දුච්‍යුතකයවිසර්ගච්‍යුතකයයිද); විද්‍රුඃ, දනිත්.

57. හෙජනාඃ!, භවත්ජනයෙනි!; බල, කලම්බෙටති; ආවාසාත්, විසී මෙන්; නොහොත් බල,දුර්ජනයාගේ; ආවාසාත්,ආශ්‍රයෙන්; අතිශ්‍රාන්තාඃ, ඉතා විඩාඇත්තාවූ; (තොපි) මහාශයම්, පතළාවූ; නොහොත් මහාශයම යනපත් සවභාවඇත්තාවූ; අතිස්වච්ඡම්, ඉතා නිර්මලවූ; නොහොත් අති සවච්ඡම්, පච්චුනුවූ; නීරම්, ජලය; නොහොත් (මාත්‍රාදෙකක්ච්‍යුතකළ කල්හි) නරම්, මිනිසකු; සන්තාපශාන්තයෙ, තැවුළ්සන්සිඳවීමපිණිස; සමා ශ්‍රයත, මොනවට ආශ්‍රයකරව්වා.

58. තුෂාර, හිමසේ; ධවලඃ, ශුභ්‍රවූ; නොහොත් තුෂාර, පින්නෙන්; ධවලඃ, සුදුපැහැවූ; සපූජිත්, බබලන්නාවූ; මහාමණිධරඃ, මහත් මාණික්‍ය යක් දරන්නාවූ; නොහොත් සපූජිත්, බබලන්නාවූ; මහාමණි, මහත්මා ණික්‍යයන්ට; ධරඃ, ආකරවූ; අනඝඃ, නිර්මලවූ; එකඃ, එකලාවූ; පෘථිවීධ රණ, පෘථිවියගේ ඉසිලීමෙහි; ක්ෂමඃ, පොහොසත්වූ; නාගරාජඃ, අනන්ත නම්නාරජ; නොහොත් (මාත්‍රාදෙකක්ච්‍යුතකළකල්හි) † නගරාජඃ, හිමා ලය; ජයති, ජයග්‍රහණයකෙරෙයි.

(මේ) මාත්‍රාච්‍යුතකජාතියි.

59. සුශ්‍යාමා, ශොභනවූ ශ්‍යාමානම් ලද්දාවූ; චන්දනවතී, සඳුනෙන් කළසැරසීම්ඇති; තිලකභූෂිතා, තිලකයෙන් තෙබියාවූ;එෂා, මේ;අනඞ්ග භූඃ, කාමයට ස්ථානවූ; කාන්තා, කාන්තාතොමෝ; කස්‍ය, කවර; භුජඞ්ග

---

* “ශීතෙ සුඛොෂ්ණසර්වාඞ්ගා ග්‍රීෂ්මෙච සුඛශීතලා, තප්තකාඤ්චනවර්ණාභා සා ශ්‍යාමා පරිගීයතෙ”-යනු ශ්‍යාමානම් ස්ත්‍රීන්ගේ ලක්ෂණයි,

† “හිමාලයො නාම නගාධිරාජඃ” කුමාරසම්භව,

60. යථා සත්ප්‍රසවඃ සනිඞ්ඛඃ සනමාගීර්විහිතසජ්ජිතිඃ,
තථා සජීවාශ්‍රයඃ සත්‍යමය මෙව කුලද්‍රැමඃ.

බින්දුච්‍යුතකජාතිඃ.

61. මහීරුහෙ විහඞ්ගානා මෙතෙ හෘද්‍යෛඃ කලාපිනාම්,
විරුතෛඃ ස්වාගතානීව නීරවාහාය කුර්වතෙ.

ස්‍ය, කාමියකුට; ප්‍රීතිම්, ප්‍රීතිය; නකරෙහි, නොකෙරේද?; (සියල්ලන්ටම ප්‍රීතිය කෙරේමැයි) නොහොත් සුශ්‍යාමා, (තෘණබහුලබැවින්) ඉතානිල්වූ; චන්දනවතී, සඳුනෙන් සැරසුනාවූ; තිලකභූෂිතා, තිලකයෙන් හෙබියාවූ; කාන්තා, සිත්අලවන්නාවූ; එෂා, මේ; ("නාඞ්ගභූඃ" යන මෙහි බින්දුච්‍යුතකලකල්හි) නාගභූඃ පර්වතභූමිය; කස්‍ය, කවර; භුජඞ්ගස්‍ය, සර්පයකුට; ප්‍රීතිම්, ප්‍රීතිය; නකරෙති, නොකෙරේද?(කෙරේමැයි).

60. මෙ, මාගේ; අයංවකුලද්‍රැමඃ, මේ මුහුනමල්වෘක්ෂයතෙම; යථා, යම්සේ; සත්ප්‍රසවඃ, යහපත්වූ ගෙඩිමල්ඇත්තේද?; සනිඞ්ඛඃ, (සෙවනැල්ල වැටීමෙන්) සිනිඳුවූයේද; සනමාගී, යහපත් මාගීයෙක්හි; විහිත, කරණලද; සජ්ජිතිඃ, පිහිටීම්ඇත්තේද; තථා, එසේම; සජීවාශ්‍රයඃ, සියල්ලන්විසින් ආශ්‍රයකටයුතුදෙවි, සත්‍යම්, සත්‍යයෙකි; (මෙහි බින්දුච්‍යුතකලකල්හි මේ පරිදියි)අයම්එව, මේජනතෙමේම; යථා, යම්සේ; සත්ප්‍රසවඃ, යහපත් දූදරුවන් ඇත්තේද; සනිඞ්ඛඃ, (සියල්ලන්කෙරෙහි) සෙනහඇත්තේද; සන්මාගී, සදාචාරයෙහි; විහිත, කරණලද; සජ්ජිතිඃ, පිහිටීම්ඇත්තේද; සජීවාශ්‍රයඃ, සියල්ලන්ට ආශ්‍රයනෝ උපකාරඇත්තේද; තථා, එසේහෙයින්; සත්‍යම්, සත්‍යවූ; කුලද්‍රැමඃ, කුලවෘක්ෂයක් බඳුවෙයි.

(මේ) බින්දුච්‍යුතකජාතියි.

61. එතෙ, මේ; මහීරුහඃ, වෘක්ෂයෝ; කලාපිනාම්, මොණරුන්ගේද; විහඞ්ගානාම්, සියොතුන්ගේද; හෘද්‍යෛඃ, මනොහරවූ; විරුතෛඃ, රාවයෙන්; නීරවාහාය, මෙඝයට; ස්වාගතානීව, සුවසේ පැමිණීම වේවයයි; (කතාකොට කියන්නවුන්මෙන්) කුර්වතෙ, කෙරෙතියි; (මෙහි "හෘද්‍යෛඃ කලාපිනාම්" යන්හි විසර්ගච්‍යුතකලකල්හි) එතෙ, මේ; මහීරුහඃ, වෘක්ෂයෝ; හෘද්‍යකලාපිනාම්, හෘද්‍ය, සිත්කලුවූ; එක, අවිහිංසවූ; ලාපිනාම්, තෙපුල්ඇති; විහඞ්ගානාම්, සියොතුන්ගේ; විරුතෛඃ, රාවයෙන්; නීරවාහාය, මෙඝයට; ස්වාගතානීව, සුවසේ පැමිණීමවේවයයි; (කතාකොටකියන්නවුන්මෙන්) කුර්වතෙ, කෙරෙතියි.

62. අගස්ත්‍යස්‍ය මුනෙඃ ශාපාද්භ්‍රාම්‍යන්නභ මාස්ථිතඃ,
මහාසුඃ ඛාත් පරිභ්‍රෂ්ටො නහුෂඃ සර්පතාං ගතඃ.
විසර්ගච්‍යුතකජාතිඃ.

63. මහානපි සුධීරොපි බහුරත්නයුතොපි සන්,
විරසඃ කුපරිවාරඃ නදීනඃ කෙන සෙව්‍යතෙ.

64. සුශීලඃ ස්වර්ණගෞරාභඃ පූර්ණචන්ද්‍රනිභානනඃ,
සුගතඃ කස්‍ය න ප්‍රීතිං තනොති හෘදි සංස්ථිතඃ.
අක්ෂරච්‍යුතකජාතිඃ.

---

62. භ්‍රාම්‍යන්නභම්, ඛඹරනයට; ආස්ථිතඃ, නැංගාවූ; මහාසුඃ, මහත් ප්‍රාණයක්ඇති; * නහුෂඃ, නහුෂතෙම; අගස්ත්‍යස්‍යමුනෙඃ, අගස්ති මුනිඳුගේ; ශාපාත්, ශාපය හෙතුකොටගෙණ; ඛාත්, ආකාශයෙන්; පරිභ්‍රෂ්ටඃ, ගිලිහුනේ; සර්පතාම්, සර්පබවට; ගතඃ, ගියේය; (මෙහි "මහාසුඃඛාත්" යන පදයාගේ විසර්ගච්‍යුතකලකල්හි) භ්‍රාම්‍යන්නභම්, ඛඹරනයට; ආස්ථිතඃ, නැංගාවූ; නහුෂඃ, නහුෂතෙම; අගස්ත්‍යස්‍යමුනෙඃ අගස්තිඍෂීන්ද්‍රගේ; ශාපාත්, ශාපයකරණකොටගෙණ; මහාසුඛාත්, දෙව්ලොවසැපතින්; පරිභ්‍රෂ්ටඃ, ගිලිහුණේ; සර්පතාම්, සර්පබවට; ගතඃ, ගියේය.
(මේ) විසර්ගච්‍යුතකජාතියි.

63. මහාන්අපි, ඉතාපතළාවූද; නොහොත් මහත්වූද; සුධීරඃඅපි, ඉතා ගැඹුරුවූද; නොහොත් යහපත් පණ්ඩිතවූද; බහුරත්නයුතඃ අපිසන්, නොයෙක් රත්නයන්ට ආකරවූයේද; නොහොත් බොහෝ ධනයෙන් යුක්තවූයේද; විරසඃ,(කරදියබැවින්) රසයෙන් නොරවූ; නොහොත් කකිශවූ; කුපරිවාරඃ, පෘථිවියෙන් වෙළනලද; නොහොත් කුත්සිත පරිවාර ජනයාඇති; නදීනඃ, ගඞ්ගාවන්ට ස්වාමිවූ සමුද්‍රයතෙම; නොහොත්(මෙහි "නාදීනඃ" යන පදයාගේ ස්වරසහිත නකාරය ච්‍යුතකලකල්හි) දීනඃ, දුඃඛින් තැනැත්තෙක්; කෙන, කවරකුවිසින්; සෙව්‍යතෙ, සෙවනයකරණු ලැබේද?; (කිසිවකුවිසින් සෙවනය නොකරණුලැබේ.)

64. සුශීලඃ, යහපත් සිල්ඇති; ස්වර්ණගෞරාභඃ, රන්වන්පැහැඇති; පූර්ණචන්ද්‍රනිභානනඃ, පුන්සඳවැනි මුඛඇති; සුගතඃ, සර්වඥතෙම; හෘදි, ලෙහි; සංස්ථිතඃ, මොනාවට පිහිටියේ; කස්‍ය, කවරක්හුගේ; ප්‍රීතිම්, ප්‍රීතිය; න තනොති, නොකෙරේද; (සියල්ලහගේම ප්‍රීතිය කෙරේමැයි, මෙහි "සුගතඃ" යන පදයාගේ මැදසිටි ගකාරග ස්වරසහිතව ලොප්කලකල්හි) සුශීලඃ, යහපත් ස්වභාවඇති; ස්වර්ණගෞරාභඃ, රන්වන්පැහැඇති;

---

* චන්ද්‍රවංශයෙහි වූ රජෙක්.

65. තනොතු තෙ යස්‍ය එණී ගරුත්මාන්
පාණෞ මුරාරි දයිතා ච ශය්‍යා,
නාභ්‍යාං සඵුරන් හද්‍ර මශුභ්‍රදෙහඃ
පද්මා ගතිශ්චක්‍රමසෞ * විරිඤ්චිඃ.

66. හරඃ ක්‍ෂයී තාපකරඃ සුරෙශඃ
ශාන්තො හරි ගෝත්‍රරිපු විවස්වාන්.
චන්ද්‍රා විජිහ්වාශ්‍රිත ඉත්‍යුපෙක්‍ෂ්‍ය
ලක්‍ෂ්මයාවෘතඃ පාතු විධි ජගන්ති.

සථානච්‍යුතකජාතිඃ.

පූර්ණචන්ද්‍රනිභානනඃ, පුන්සඳවැනි මුඛඇති; සුතඃ, පුත්‍රතෙම; හෘදි, ළෙහි; සංස්ථිතඃ, මොනවට පිහිටියේ; කස්‍ය, කවරක්හුගේ; ප්‍රීතිම්, ප්‍රීතිය; න තනොති, නොකෙරේද?; (සියල්ලන්ගේම ප්‍රීතිය කෙරේමැයි).

(මේ) අක්‍ෂරච්‍යුතකජාතියි.

65. යස්‍ය, යමක්හුගේ; ශය්‍යා, ශයනය; එණී, අනන්තනාම්නාරජද; ගතිඃ, වාහනය; ගරුත්මාන්, ගුරුළාද; පාණෞ, හස්තයෙහි; චක්‍රම්, සුද ශ්‍රීනනම්චක්‍රයද; දයිතා, ප්‍රියාතොමෝ; පද්මා, ශ්‍රීකාන්තාද; නාභ්‍යාම්, නාභියෙහි; සඵුරන්, පහළවූ; විරිඤ්චිඃ, බ්‍රහ්මයාද; අසෞ, මේ; අශුභ්‍රදෙහඃ, නිල්වන් සිරුරක්ඇති; මුරාරිඃ, විෂ්ණුතෙම; තෙ, තට; හද්‍රම්, යහපතක්; තනොතු, කරාවා; හෙවත් පතුරුවාවා (මෙහි යමක් යමකුහා සම්බන්ධවේද, ඔහු යථාස්ථානයෙහි නොයොදනලද හෙයින් සථානච්‍යුතකබවවේ.)

66. හරඃ, මහාදෙවිතෙම; විජිහ්වාශ්‍රිතඃ, නයින් ආභරණකොට ඇත්තේය; චන්ද්‍රඃ, සඳු; ක්‍ෂයී, ක්‍ෂයවීම් ඇත්තේය; විවස්වාන්, හිරු, තාපකරඃ, තැවීමකරන්නේය; සුරෙශඃ, ශක්‍රතෙම; ගොත්‍රරිපුඃ, පර්වතයට සතුරුවන්නේ හෝ කුලයට සතුරුවන්නේය; විධිඃ, බ්‍රහ්මතෙම; ශාන්තඃ, සංයතවූ ඉඳුරන්ඇත්තේය; ඉති, මෙසේ; උපෙක්‍ෂ්‍ය, බලා; ලක්‍ෂ්මයාවෘතඃ, විෂ්ණුතෙම; ජගන්ති, ලොකය; පාතු, රක්‍ෂාකෙරේවා! (මෙහිදු ඒඒ පදහා සම්බන්ධකටයුතුපද යථා සථානයෙහි නොයොදනලදහෙයින් සථානච්‍යුතකබව වෙයි.)

(මේ) සථානච්‍යුතකජාතියි.

---

* "විධාතා" යනුද පාඨයි.

67. භික්ෂවො රුචිරාඃ සර්වේ සුරසාශ්ච ජනප්‍රියාඃ,
ක්ෂමායාං මතිසම්පන්නා දෘශ්‍යන්තෙ මගධෙ පරම්.

68. සත්‍යශීලොදයොපෙතො දාතා ශුචි රමත්සරඃ,
ජිනඃ සර්වාත්මනා සෙව්‍යඃ පද මුච්චෛ රභීප්සිතා.

ව්‍යඤ්ජනච්‍යුතකජාතිඃ.

69. ස්ඵොටයිත්වා ක්ෂරං කිඤ්චිත් පුනරන්‍යස්‍ය දානතඃ,
යත්‍රාපරො භවෙදර්ථ ශ්ච්‍යුතදත්තාක්ෂරං හි තත්.

---

67. රුචිරාඃ, සිත්අලවන්නාවූ; සුරසාඃ, නිවන්රසවිඳිම් ඇත්තාවූ; ජනප්‍රියාඃ, ලොකයා ප්‍රීතකරන්නාවූ; සර්වේ භික්ෂවඃ, සියලු භික්ෂූහු; ක්ෂමායාම්, ඉවසීමෙහි; අතිසම්පන්නාඃ, ඉතා යහපත් වයෙදුනාහු; පරම්, හුදෙක් මගධෙ, මගධරටෙහි; දෘශ්‍යන්තෙ, දක්නාලැබෙත්; (මෙහි "භික්ෂවඃ" යන පදයාගේ භකාරව්‍යඤ්ජනය හැරියකල්හි) රුචිරාඃ, සිත්ප්‍රියවන්නාවූ; සුරසාඃ, මනාරස ඇත්තාවූ; ජනප්‍රියාඃ, ලොකයාහටප්‍රියවූ; සර්වේ, සියලු; ඉක්ෂවඃ, උක්; මගධෙ, මගධරටෙහි; ක්ෂමායාම්, පෘථිවියෙහි; අතිසම්පන්නාඃ, ඉතා බොහෝවූවාහු; පරම්, අතිශයින්; දෘශ්‍යන්තෙ, දක්නාලැබෙත්.

68. සත්‍යශීලඃ, සැබෑකියනසුලුවූ; දයොපෙතඃ, කරුණාවෙන් යුක්තවූ; දාතා(නිවන්සැප) දෙනසුලුවූ; ශුචිඃ, පිරිසිදුවූ; අමත්සරඃ, නොමසුරුවූ; ජිනඃ, (පස්මරුන්දිනූ) සර්වඥයන්වහන්සේ; උච්චෛඃ, උසස්වූ; පදම්, නිර්වාණපදය; අභීප්සතා, කැමැත්තහුවිසින්; සර්වාත්මනා, සියලු ආකාරයෙන්; සෙව්‍යඃ, සෙවියයුතුයි; (මෙ "ජිනඃ" යන පදයාගේ ජකාරව්‍යඤ්ජනය හැරියකල්හි "ඉනඃ" යනුවේ) (අනික්පක්ෂයෙහි) සත්‍යශීලඃ, සැබෑකීමෙහි ඇලුනාවූ; දයොපෙතඃ, කරුණාසම්පන්නවූ; දාතා, දෙනසුලුවූ; ශුචිඃ, පවිත්‍රවූ; අමත්සරඃ, අනුන්ගේ යහපතෙහි වෛෂනැත්තාවූ; ඉනඃ, ස්වාමිතෙම; උච්චෛඃ, උසස්වූ; පදම්, ස්ථානයක් හෝ තනතුරක්; අභීප්සතා, කැමැත්තාහුවිසින්; සර්වාත්මනා, සර්වප්‍රකාරයෙන්; සෙව්‍යඃ, සෙවනාය කටයුතුයි.

(මේ) ව්‍යඤ්ජනච්‍යුතකජාතියි.

69. කිඤ්චිත්අක්ෂරම්, කිසිඅකුරක්; ස්ඵොටයිත්වා, පොළා; හෙවත් හැර; පුනඃ, නැවත; අන්‍යස්‍ය, අන්අක්ෂරයක්හුගේ; දානතඃ, දීමෙන්; යත්‍ර, යමෙක්හි; අපරඃ අර්ථඃ, අනික්අර්ථයක්; භවෙත්, වන්නේනම්; තත්හි, ඒවනාහි; ච්‍යුතදත්තාක්ෂරම්, ච්‍යුතදත්තාක්ෂරනම් වන්නේය.

70. සදා ගතිහතොච්ඡ්‍රාය ස්තමසො වශ්‍යතාං ගතඃ,
අස්තමෙෂ්‍යති දීපොයං විධු රෙකඃ ශිවෙස්ථිතඃ.

71. පූර්ණචන්ද්‍රමුඛී රම්‍යා කාමිනී නිර්මලාම්බරා,
කරොති කස්‍ය න ස්වාන්ත මෙකාන්ත මදනාතුරම්.

ඉති ච්‍යුතදන්ත්‍යාක්ෂරජාතිඃ.

ඉති ශ්‍රීධර්මදාසවිරචිතෙ විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ

චතුර්ථඃ පරිච්ඡෙදඃ.

සමාප්තඃ.

---

70. සදා, හැමකල්හි; ගති, ගමනින්; හත, නසනලද; උච්ඡ්‍රායඃ, උසස්බවඇති; තමසඃ, අන්ධකාරයාගේ; වශ්‍යතාම්, වසඟබවට; ගතඃ, ගියාවූ; අයම්, මේ; එකඃ, අද්විතීයවූ; ශිවෙ, සුවයෙහි හෝ යහපතෙහි; ස්ථිතඃ, සිටියාවූ; දීපඃ, උජ්වලකාන්තිඇති; විධුඃ, චන්ද්‍රතෙම; අස්තම්, අස්තයට; එෂ්‍යති, යන්නේය; (මෙහි "දීපඃ" යන පදයාගේ පකාරයහැර පකාර ස්ථානයෙහි නකාරය දානයකලකල්හි "දීනඃ" යනුවේ) (අනික්පක්ෂයෙක්හි) සදා, හැම්විට; ගති, ගමනින්; හත, නසනලද; උච්ඡ්‍රායඃ, උඩඟුබවඇති; තමසඃ, ශොකයාගේ; වශ්‍යතාම්, වසඟබවට; ගතඃ, පැමිණියාවූ; ශිවෙ, ඉෂ්ටකාර්‍ය්‍යයන්හි; ස්ථිතඃ, සිටියාවූ; එකඃ, අසහායවූ; විධුඃ, විශෙෂයෙන් කම්පාවන්නාවූ; අයංදීනඃ, මේදීනජනතෙම; අස්තම්, විනාශයට; එෂ්‍යති, පැමිණෙන්නේය.

71. පූර්ණචන්ද්‍රමුඛී, පූර්ණචන්ද්‍රයාවැනි මුහුනක්ඇති; නොහොත් පූර්ණචන්ද්‍රමුඛී, පූර්ණචන්ද්‍රයාම ප්‍රමුඛකොටඇති; රම්‍යා, සිත්අලවන්නාවූ; නිර්මලා, පවිත්‍රවූ; අම්බරා, වස්ත්‍රඇති; නොහොත් නිර්මල, වලාකුල්නැත්තාවූ; අම්බරා, ආකාශයඇති; කාමිනී, තරුණස්ත්‍රීතොමෝ; නොහොත් (මෙහි "කාමිනී" යන පදයාගේ කකාරයහැර කකාරස්ථානයෙහි යකාරය දානයකලකල්හි "යාමිනී" යනුවේ) යාමිනී; රාත්‍රිතොමෝ; කස්‍ය, කවරක්හුගේ; ස්වාන්තම්, සිත; එකාන්තමදනාතුරම්, එකාන්තයෙන් කාමයෙන් පීඩිතවූවකු; නකරොති, නොකෙරේද?; (කෙරේමැයි).

(මේ) ච්‍යුතදන්ත්‍යාක්ෂරජාතියි.

ඉති, මෙසේ; ශ්‍රීධර්මදාසවිරචිතෙ, ශ්‍රීමත්ධර්මදාසකවිඳුවිසින් රචනාකරණලද; විදග්ධමුඛමණ්ඩනෙ, විදග්ධමුඛමණ්ඩනනම් ග්‍රන්ථයෙහි; චතුර්ථඃ පරිච්ඡෙදඃ,

සතරවනපරිච්ඡෙදයයි.

නිමි.

ERRATA.

ශොධන පත්‍රයයි.

පිටේ.	පේලේ.	අශුධ.	ශුධ.
1	16	සපෂීාපතික	සපයෂීාපතික
8	1	විජ්ණෙහව	වීජ්ණෙහව
9	28	ප්‍රියාව	ප්‍රියය!
12	26	තිධා	ත්‍රිධා
„	31	එකබඳුවූ	කෙබඳුවූ
„	32	කොානතයෙන්	එකාානතයෙන්
13	25	විඝනාධීපතිඃ	විඝනාධිපතිඃ
16	2	තලෙසු	තලෙෂු
23	17	ශිබීෂු	ශිබිෂු
„	32	තථා, එසේම;	යථා, මෙසේ;
31	27	නෞකායා	නෞකායාඃ
46	33	මනාකොට දනයකෙළෙම්	මනාකොට දනාඝකෙළෙහි
47	17	අතිශයිත්වැඝී	අතිශයිත්වැඩි
49	32	යනුද අනුවර්තතන යවේ, ගණ්ඩනෙ, මෙහි	යනුද මෙහි අනුවර්තන නයවේ, ගණ්ඩන,
51	11	ප්‍රත්නයට	ප්‍රශනයට
54	1	ශෙලාක	ශෙලාක
58	4	වෘහශපතී	වෘහස්පතී
64	6	යමෙබාධ්‍යඃ	සමෙබාධ්‍යඃ
„	5	රිපොඃ	රිපො
68	20	ධාතුවයන	ධාතුවයනු
70	7	ජවලප්‍රභඃ	ජවලප්‍රභං
73	34	දෙක්හසිටි	දෙක්හිසිටි
75	22	මහාශුබාශයාඃ	මහාසුබාශයාඃ

පිටෙ.	පෙළේ.	අශුබ.	ශුබ.
78	5	ප්‍රාශ්‍රාඃ	ප්‍රාසඃ
79	31	හරුරුස්	හිරුරුස්
80	8	ප්‍රාකෘතාදිභිඃ	ප්‍රාකෘතාදිභිඃ
82	15	කීදෘශී, කෙබඳුවූ;	(වැඩිසි)
83	21	කවරෙක්	කවරක්
,,	30	අලිජණෙ	අලිජණො
85	18	ඈත්තාහුයසි	ඈත්තහුයසි
86	17	කීම	කීස
88	5	ගිඹද	ගිඹද (4)
,,	14	කලකිරවතුලැබේද	කලකිරෙණුලැබේද
,,	26	සගරජහුගේ	සගරරජහුගේ
95	31	බබලත්නාවූ	සරසනලද්දවූ
97	2	ජගදබීලං	ජගදබිලං
101	9	ප්‍රීතිදෙවො	ප්‍රීතිදේවො
102	19	නැත්ත්මැයි	නැත්තේමැයි
109	27	ප්‍රෙයාත්	ප්‍රෙයාන්